

FILOCALIA

SAU CULEGERE DIN SCRIERILE SFINȚILOR
PĂRINȚII CARE ARATĂ CUM SE POATE OMUL
CURĂȚI, LUMINA ȘI DESĂVÂRȘI

Volumul II

MAXIM MĂRTURISITORUL. Cuvânt ascetic, Capete
despre dragoste, Capete teologice, Întrebări, nedumeriri și
răspunsuri, Tâlcuire la Tatăl nostru.

Traducere, introducere și note
De Pr. Prof. Dumitru Stăniloae

Ediție electronică

APOLOGETICUM
2005

Volumul poate fi distribuit liber pentru uz personal.

Această lucrare este destinată tuturor iubitorilor de spiritualitate creștină ortodoxă. Ea poate fi utilizată, copiată și distribuită LIBER.

Lucrarea face parte din patrimoniul spiritual al Bisericii Ortodoxe.

Ediția I-a la Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1947

Ediția a II-a la editura Harisma, București, 1993

Ediția a III-a la editura Humanitas, București, 1999

© 2005 APOLOGETICUM.

<http://apologeticum.net>

<http://www.angelfire.com/space2/carti/>

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Cu ajutorul lui Dumnezeu, APOLOGETICUM a reușit terminarea editării acestui volum ce cuprinde câteva din scrierile Sfântului Maxim Mărturisitorul.

Cu acest volum am început în urmă cu doi ani BIBLIOTECA TEOLOGICĂ DIGITALĂ în dorința noastră de a veni în sprijinul tuturor creștinilor ortodocși români. Cu ajutorul lui Dumnezeu și cu gândul că osteneala noastră nu va rămâne fără rod în sufletele cititorilor noștri, ne-am angajat la munca titanică de digitalizare a scrierilor de spiritualitate și istorie ortodoxă.

Ideea creării unei *Biblioteci teologice digitale* s-a cristalizat în timp, în decurs de peste 10 ani, chiar înainte ca internetul să se fi răspândit așa de mult și în țara noastră. Accesul tot mai greu la informații de calitate ne-a făcut să ne gândim la noi modalități de mediatizare și călăuzire a cercetătorilor către informația de calitate. Deși trăim într-o eră a informațiilor, totuși volumul imens de informații a dus și duce la scăderea calității și a eficienței în sortarea și filtrarea acestora.

Teoretic accesul la informații este liberalizat și "garantat" prin lege; în fapt cititorul și cercetătorul (căutătorul) este blocat de volumul de informații fără valoare sau de proastă calitate. Ești liber să cauți ce vrei, în schimb nici o lege nu-ți garantează prelungirea vieții și a timpului necesar localizării informațiilor de care ai nevoie.

Iată *unul din motivele* pentru care ne-am gândit să venim în ajutorul căutătorilor de "comori" spirituale și duhovnicești, creștine ortodoxe.

Al doilea motiv ar fi sărăcia în care am ajuns să trăim după 15 ani de "democrație". Chiar și în condițiile în care apar cărți bune și de valoare, de cele mai multe ori și pentru tot mai mulți creștini, ele sunt imposibil de achiziționat din lipsă de bani.

Al treilea motiv ar fi timpul. În ciuda dezvoltărilor tehnice și informatice, pe zi ce trece constatăm că timpul nu ne mai ajunge. Așa se face că pentru mulți creștini interesați timpul nu le mai permite să consulte bibliotecile, librăriile sau anticariatele, acolo unde cred că ar putea găsi eventualele lucrări care îi interesează.

Astfel că în doi ani am realizat și oferit gratuit peste 70 de cărți de spiritualitate și istorie ortodoxă, ce pot fi descărcate din orice colț al lumii de la adresa <http://apologeticum.net>

La acestea se mai adauga alte circa 100 de volume scanate ce așteaptă să fie corectate și puse în format pdf.

Lucrarea de față face parte din proiectul „Filocalia românească” inițiat cu un an în urmă, în cadrul căruia au fost digitalizate și pregătite pentru distribuire prin internet toate cele 12 volume ale Filocaliei românești.

Amintim, de asemenea, faptul că Apologeticum are început și proiectul de digitalizare a scrierilor Sfinților Părinți și scriitori bisericești apărute în colecția „Părinți și scriitori bisericești”, editată de Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.

Prefață
la prima ediție din 1947

Cu vrerea și cu ajutorul milostivului și atotputernicului Dumnezeu, putem da la lumina tiparului al doilea volum din Filocalia, cuprinzând câteva din scrierile Sfântului Maxim Mărturisitorul.

Împlinirea acestei fapte, în greutățile timpului de față, se datorește dragostei ce s-a trezit în poporul nostru față de această carte. E o dragoste care a cuprins până și pe vrednicii tipografi ai Tipografiei Arhidiecezane din Sibiu, care cu mare însuflețire, îndoindu-și puterile de muncă și lucrând chiar și peste orele de serviciu, au reușit să culeagă acest volum în timpul record de o lună de zile.

În mod special sunt dator să mulțumesc:

I.P.S. Mitropolit al Ardealului Dr. Nicolae Bălan, care a acceptat tipărirea acestui volum în Tipografia Arhidiecezană și, cu larga înțelegere ce-o arată neconținut oricărei fapte de cultură, a promis angajarea a cel puțin 300 exemplare din acest volum pentru bibliotecile parohiale;

P.S. Episcop al Oradiei Dr. Nicolae Popovici, care, cu entuziasmul și cu promptitudinea ce-l caracterizează, a ajutat efectiv la tipărirea acestui volum prin suma ce mi-a trimis+o deodată pentru 200 exemplare din vol. I, ed. II, datorită căreia am putut plăti o parte din hârtie, și prin

acontul apreciabil ce mi l-a pus la dispoziție pentru 250 exemplare din volumul de față, cu ajutorul căruia am achitat o parte din cheltuielile tiparului.

Prin asigurarea ce mi-a dat-o că va merge cu acest număr de exemplare până la tipărirea completă a operei, P.S. Sa îmi va fi un îndemnător și un susținător principal la tipărirea tuturor volumelor.

Ajutorul hotărâtor la tipărirea acestui volum l-a dat însă iarăși bunul meu fost student, ieromonahul Arsenie de la mănăstirea Brâncoveanu. Datorită abonamentelor masive ce le-a procurat P.C. Sa, am putut face față unor greutăți ce se ridicau ca munții în calea tipării acestui volum. P.C. Sa poate fi numit pe drept cuvânt ctitor de frunte al Filocaliei românești. După imboldul ce mi l-a dat neconținut la traducerea acestei opere, acum susține cu putere neslăbită lucrarea de tipărire. Dacă Dumneyeu va ajuta să apară întreaga operă în românește, acest act va rămâne legat într-o mare măsură de numele P.C. Sale și de mișcarea religioasă pe care a trezit-o în jurul mănăstirii de la Sâmbăta de Sus, pe cele mai autentice baze ale tradiției ortodoxe și cu mijloacele cele mai curate duhovnicești, ale învățaturii stăruitoare și ale dragostei de suflete.

Fericit că am putut da la iveală acest al doilea volum, rog pe bunul Dumnezeu să-mi ajute să pornesc îndată, încă în vara aceasta, la tipărirea celui de al treilea volum, care va cuprinde marea scriere a Sf. Maxim Mărturisitorul: „Răspunsurile către Talasie”. O parte din hârtia necesară este asigurată, fiind obținută de la fabrică înainte de recentele urcări, prin râvna P.C. Părinte Ioan Cărpinișan de la Petrești - Alba, care mi-a pus pe deasupra în chip gratuit o cotă la dispoziție.

În fața minunii care se realizează prin tipărirea acestei cărți în vremuri atât de grele, am simțit cu adevărat ceea

Sfântul Maxim Mărturisitorul

cea spus Apostolul: „Când slăbesc, atunci sunt tare” (II Corinteni 12, 10). Cu adevărat puterea lui Dumnezeu întru neputințe se arată. Drept aceea, binecuvântat și lăudat să fie Domnul pentru toate.

Preamărească-L prin viața lor toți cei ce vor citi această carte.

București, Înălțarea Domnului, 1947

Prot. Dr. Dumitru Stăniloae

Prefața traducătorului la ediția a doua a primelor patru volume

Întrucât primele patru volume din Filocalia s-au tipărit la Sibiu în anii 1947-1948 într-un număr de exemplare restrâns și de aceea s-au epuiyat curând, mi-am dat acordul editurii Harisma să le tipărească într-o a doua ediție. Scrierile cuprinse în colecția Filocalia, ajunsă până la volumul 12, au fost foarte căutate prin faptul că descriu un drum progresiv al vieții duhovnicești, cu recomandări din cele mai concrete. Drumul acesta este cel al curățirii omului de patimile ce-l închid în egoismul satisfacțiilor trecătoare, închis orizontului vieții spirituale mereu mai bogate și veșnice. Și el nu este un drum inventat de om ci este calea înfățișată de viața lui Iisus Hristos și în care poate înainta cel ce crede în El. Hristos însuși este personificarea acestei «căi» sau, mai bine spus, El însuși este «calea» și a înainta în ea e una cu a înainta în El spre ținta desăvârșirii la care a înălțat El umanitatea asumată

prin biruirea cu răbdare a slăbiciunilor și patimilor noastre primite de bunăvoie și a suportării cu iubire a dușmanilor până la răstignire având ca rezultat învingerea morții și veșnicia ca viață fericită a Lui ca om și a celor care se vor alipi Lui prin credință.

Programul vieții descrise în Filocalia este un program hristologic. Este trăirea lui Hristos din puterea lui Hristos pe care îl au trăitorii în ei prin rugăciune tot mai deasă. Este calea spre cea mai înaltă noblețe omenească, este singura cale care promovează unirea oamenilor între ei în Hristos, opusă dezbinărilor care aduc atâta suferință omenească.

Separarea operei lui Hristos de lucrarea Lui ca om - unită cu colaborarea omului - a început să fie făcută mai târziu de scolastică prin împărțirea prea strictă în Teologia Dogmatică și Morală. S-a spus că Dogmatica are să reprezinte ce e Dumnezeu în Sine și ce a făcut El pentru om, iar Morala ce are de făcut omul. S-a trecut peste faptul că ceea ce face omul nu face singur, ci face întărit de Hristos și de Duhul Lui cel Sfânt. De aceea în sensul teologic apusean nu există nici un fel de scrieri care să descrie, asemenea celor Filocalice, drumul omului în Hristos sau al lui Hristos în om, de felul Filocalie. În catolicism nu se știe de o energie necreată a lui Hristos lucrând în om și întărind lucrarea omului spre a-l face să înainteze tot mai mult în Hristos. Despre o astfel de viață în Hristos nu se vorbește nici în Reformațiune nici în grupările neoprotestante. După catolicism Hristos ne-a mântuit, dând prin cruce satisfacție lui Dumnezeu pentru jignirea adusă Lui de păcatele oamenilor, terminându-și cu aceasta lucrarea mântuitoare și retrăgându-se în cer, lăsând pe pământ un înlocuitor care să împartă oamenilor meritele câștigate de Hristos prin satisfacția adusă de El.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

În Reformațiune se merge mai departe negându-se aproape complet Tainele în care catolicismul nu mai vede lucrarea necreată a lui Hristos. Iar în grupările neoprotestante se neagă chiar crucea lui Hristos ca mijloc de mântuire și de biruire a morții, ba i se refuză lui Iisus chiar numele de Hristos contrar faptului că și L-a dat El însuși (Mt. 16,16-17), nume care-L arată ca Fiul lui Dumnezeu.

De aceea toate aceste forme apusene ale creștinismului se mulțumesc să laude pe Iisus ca pe cineva distant care le-a adus sau le va aduce iertarea de păcate, fără să vadă în El pe lucrătorul mântuirii și al sfințirii în El, trăit într-o unire tot mai mare prin rugăciune, dar și prin efortul lor de a se asemăna tot mai mult Lui prin știința lor de a folosi puterea Lui spre a crește în unire și asemănare cu El.

Preot Prof. Dr. D. Stăniloae
Sf. Paști ale anului 1992

Sfântul Maxim Mărturisitorul

Viața.

Sf. Maxim Mărturisitorul s-a născut la anul 580 în Constantinopol, dintr-o familie nobilă și a avut parte de o educație aleasă. Pe la anul 610 împăratul Eraclie l-a chemat la curte, încredințându-i slujba de prim secretar. Dar încă după trei sau patru ani a părăsit postul și a intrat în Mănăstirea Chrysopolis (azi Scutari) de pe țărmul opus al Constantinopolei. Mai târziu a călătorit mult. Pe la începutul anului 632 se găsea în Africa, împrietenit cu monahul Sofronie, viitorul patriarh al Ierusalimului. Acesta începuse lupta împotriva noii erezii monotelite ce-și făcea apariția la orizont.

Patriarhul Sergie din Constantinopol dăduse sfatul împăratului Eraclie să caute să câștige pe monofiziții de "la granița răsăriteană a imperiului, pentru a se putea sprijini pe ei împotriva amenințării perșilor. Împăcarea trebuia să se facă pe baza unui compromis care, lăsând pe al doilea plan problema celor două firi în Hristos, obliga cele două partide să admită o singură lucrare în El. Dintre episcopii ortodocși a fost câștigat pentru această idee Cyrus din Phasis, care la 630 a fost ridicat pe scaunul de patriarh al Alexandriei. La 633 se încheie pactul formal în acest sens între ortodocși și monofiziți.

Dar Sofronie sesiză cel dintâi pericolul acestui compromis. El se prezentă patriarhului Cyrus și-l rugă în genunchi să renunțe la publicarea pactului. Nereușind, se

duse la patriarhul Sergie din Constantinopol, de la care obținu ca cel puțin să nu se vorbească nici de o lucrare nici de două în Iisus Hristos. Potrivit acestei învoielii, Sergie publică la 634 o epistolă sinodală. Îndată după aceasta Sofronie ajunsese patriarh la Ierusalim. Sergie se adresează papei Onoriu, cerându-i să consimtă cu epistola lui sinodală și cu trecerea sub tăcere a chestiunii de este o lucrare sau două în Iisus Hristos. Papa se declară de acord cu Sergie, admițând că în Iisus Hristos este o singură voință. (Vezi: Dr. Heinrich Straubinger, *Die Christologie des Maximus Confessor*, Bonn, 1906, p. 7).

Îndată își publică însă și Sofronie epistola sa sinodală (634), în care în fond face distincție clară între cele două lucrări în Hristos, fără să spună apriat că sunt două. În următorii patru ani a domnit o relativă liniște. Frământările încep cu putere abia la 638, când împăratul Eraclie publică așa numita *Ecthesis*, prin care, poruncind de asemenea tăcere asupra chestiunii de este o lucrare sau două în Hristos, dispune ca toți să mărturisească o singură voință în El.

În lupta pe care aderenții dreptei credințe o pornesc acum împotriva acestui decret împărătesc se angajează cu toată puterea și Maxim. Ba întrucât patriarhul Sofronie moare tocmai în anul în care apare «*Ecthesis*», Maxim devine conducătorul acestei lupte. Între 642 - 645 el dezvoltă în Africa o activitate intensă pentru întărirea episcopilor de acolo împotriva ereziei. «El este sufletul mișcării care pornește din Africa pentru păstrarea curată a credinței» (Straubinger, *op. cit.*, p. 8).

În iulie 645 poartă în Cartagina o mare dispută cu Pyrrhus, fostul patriarh monotelist "al Constantinoplei, în prezența a numeroși episcopi. În același timp ia parte la

Sfântul Maxim Mărturisitorul

mai multe sinoade în Africa, convocate la îndemnul lui pentru osândirea monotelismului. La sfârșitul anului 646 e în Roma, unde rămâne până la 649, determinând pe papa Martin să convoace sinodul din Lateran, prin care de asemenea se condamnă monotelismul.

La 648 împăratul Constantin II (641-668) dăduse un nou decret, prin care oprea sub grea pedeapsă de-a se mai discuta dacă în Hristos este una ori două lucrări și voințe (Typos). Maxim și papa Martin au fost primele victime ale acestei dispoziții. La 653 Maxim este arestat și adus la Constantinopol, unde, fiind condamnat, la 655 e exilat la Bizija în Tracia. O nouă audiere încă în același an la Bizija are ca urmare trimiterea lui în Perberis. La 662 fu adus din nou cu Atanasie apocrisiarul roman și cu un alt Atanasie, ucenic al său, la Constantinopol pentru o audiere. Intrucât nu vroiau să tacă asupra chestiunii de este în Hristos una sau două lucrări și voințe, li se tăie în fața mulțimii limba din rădăcină și mâna dreaptă, ca să nu mai poată comunica adevărul nici cu graiul, nici în scris. Astfel se adeveri din nou că fiecare părticică din dogmele Bisericii s-a impus prin sângele celor ce au fost gata să-și dea viața pentru mărturisirea ei, fiind o chestiune de viață, nu o simplă speculație teoretică. Cei trei fură trimiși apoi într-un al treilea exil în țara Lazilor, pe coasta răsăriteană a Mării Negre, unde Maxim, rămas simplu monah până la sfârșitul vieții trecu în același an, în ziua de 13 august, la Domnul în urma chinurilor suferite, în vârsta venerabilă de 82 ani.¹

¹ Pentru această scurtă notă biografică am folosit: V.Grumel, *Maxime de Chrysopolis ou Maxime le Confesseur*, in Dictionnaire de Théologie catholique, tom, X, Première partie, p.448-459; Același, *Notes d'histoire et de chronologie sur la vie de Saint Maxime le Confesseur*, Echos d'Orient, 26 (1926) p.24-32; R.Devreese. *La vie de St. Maxime le Confesseur et ses recensions*, Anal Boll. 1923, p. 5-49; Același, *Le texte grec d l'Hypomnesticon de Theodore Spoudee*, Anal.

Scrierile Sf. Maxim și ordinea lor.

Ordinea cronologică a scrierilor Sf. Maxim aproape că n-a format un obiect pentru cercetătorii vieții lui, până la Hans Urs von Balthasar, care a stabilit cu oarecare aproximație datele la care au fost alcătuite unele dintre ele, în studiul său: *Die «gnostischen Centurien» des Maximus Confessor* (Fr. i, Br., Herder, 1941, p. 149- 156).

1. Una dintre cele mai timpurii scrieri a Sf. Maxim este «*Cuvântul Ascetic*».²

2. Acesteia îi urmează imediat «*Cele 400 capete despre dragoste*», adresate amândouă aceluiași Elpidie.³ Cel

Boll. 53 (1935), p. 49-80; Dr. Heinrich Straubinger, *Die Christologie des Maximus Confessor*, Bonn, 1906; Hans Urs von Balthasar, *Kosmische Liturgie*, Fr. i. Br. (Herder) 1941; P. Peitz, *Martin I und Maximus Confessor, Beiträge zur Geschichte des Monothelitenstreites in den Jahren 645-648*, în *Historisches Jahrbuch* 38 (1917) 213-236, 429-458; V. Grumel, *Recherches sur l'histoire du monothelitisme*, în *Echos d'Orient*, 29 (1929), 31 urm.; R. Devreese, *La fin inedité d'une lettre de Saint Maxime; un baptême force des Juifs et des Samaritaines à Charlage en 632*, în *Rev. de Sciences Religieuses* 1937, 25-35. În special prin lucrările lui Grumel și Devreese a fost depășită lucrarea lui E. Montmasson, *Chronologie de la vie de Saint Maxime le Confesseur*, *Echos d'Orient* 13 (1910) 145-154. Am mai consultat O. Bardenhewer, *Geschichte der altkirchlichen Literatur*, Fr. i. Br., Herder, V Band p. 28-36.

² În Migne P. G. 90, 911-958, unde poartă titlul latinesc "*Liber Asceticus*". O dăm ca prima în acest volum.

³ În Migne P. G. 90, 959-1073 cu titlul *Capita de Charitate* și în Filocalia greacă vol.I (ed.II pe care o am eu la dispoziție, la pag. 201-232). E a doua din acest volum. O traducere germană a lui Liber Asceticus a dat Garbas, Breslau 1925. Eu n-am avut-o la îndemână. De asemenea nu mi-a parvenit până acum, deși am comandat-o, nici

Sfântul Maxim Mărturisitorul

dintâi este o pledoarie scurtă și simplă pentru nevoințele ascetice, scrisă ca pentru niște începători. Felul simplu în care e scrisă nici nu ne lasă să bănuim măcar pe adâncul gânditor și sistematizator din scrierile de mai târziu. Iar «Capetele despre dragoste» sunt după cum mărturisește însuși Sf. Maxim în introducere, excerpte din scrierile Părintilor anteriori, stilizate și ordonate personal. De aceea P. Viller a greșit când l-a judecat pe Sf. Maxim numai pe baza unor texte scoase din aceste «capete», declarându-l lipsit de originalitate.⁴ Ele de fapt trădează o anumită dependență verbală de Evagrie Ponticul, dar nu după ele trebuie judecat Sf. Maxim. De altfel chiar și în acestea, dincolo de apropierea verbale, se revelează liniile unei concepții de marcă personală.⁵ Tot din acest timp datează, după Balthasar:

3. Quaestiones et Dubia⁶ și

traducerea franceză recentă: *Centuries sur la charité*. Introd. et trad. de I. Pegon, 1945, in-12, 175 pg., Paris, Editions du Cerf.

⁴ P. Viller, *Aux Sources de la spiritualité de S. Maxime*, Revue d'Ascèse et de Mystique (1930), 136-184, 239-268, 331-336. La fel susline J. Hausherr în art "Ignorance Infinie", din *Orientalia Christiana Per.* 1936, p. 357 urm. că Sf. Maxim e cu totul tributari lui Evagrie socotind ca și acela (și ca Origen) că mintea nu trebuie să iasă din sine ca să cunoască pe Dumnezeu, cum susține Dionisie Areopagitul, după care Dumnezeu e mai presus de minte și de legile de înțelegere, aflându-se în tenebrele unui extaz supramental, al unei necunoașteri, ce e în afară de orice cugetare. După Hausherr, la baza scrisului Sf. Maxim ar sta pe toată linia imanentismul și naturalismul mintal și rațional al lui Evagrie. Din Dionisie nu are decât adausuri verbale, neasimilate în fondul cugetării lui. Dar H.U.v. Balthasar a evidențiat în "*Kosmische Liturgie*" sinteza originală pe care a făcut-o Sf. Maxim între Evagrie și Areopagitul.

⁵ Așa declară de pildă Hans Urs von Balthasar, *Die "gnostischen Centurien"*, p. 1, nota 3.

⁶ P.G.90, 785-856, E a 4-a din acest volum.

4. Tâlcuirea psalmului 59⁷, întrucât nici în ele nu se observă nici o urmă din disputele hristologice.

5. Balthasar consideră «*Cele 100 capete gnostice*», editate de Epiphanovici în «Materiale la viața și operele lui Maxim Marturisorul» (Kiev 1917 133-36), după un manuscris din Moscova, chiar mai vechi decât scrierile pomenite, poate ca prima scriere a lui Maxim, întrucât n-ar trăda încă nici o influență a scrierilor areopagitice, ceea ce nu mai e cazul cu nici una din celelalte scrieri ale lui Sf. Maxim. În schimb ea n-ar trăda o influență evagriană mai mare decât celelalte.

Scrierile de până aici par să fi fost alcătuite înainte de 626, când fuge din mănăstirea sa (poate Chrysopolis), împreună cu ceilalți monahi, din fața năvălirii perșilor.

6. Între 626 și 632 (când se află cu Sofronie în Africa) trebuie să fi fost scrise cele 4 epistole către Ioan, episcop al Cyzicului,⁸ prin care îl roagă să adune la sine pe monahii împrăștiați din mănăstirea sa și pe fostul egumen George. Maxim e departe peste mări de Ioan.

7. Se poate ca ceva înainte de aceste epistole, Maxim în călătoriile sale să fi petrecut câțva timp la Ioan și să fi citit și discutat împreună pe Grigorie de Nazianz. În urma acestei lecturi comune Maxim a plecat, iar Ioan l-a rugat din depărtare să-i tâlcuiască locurile întunecoase din Grigorie de Nazianz. Așa s-a născut partea a doua din «Ambigua» (P. G. 91, 1061-1417), cea cu mult mai extinsă decât prima (P. G. 91, 1032-1061) și care a fost scrisă înainte de prima, având un caracter exclusiv ascetic-mistic, spre deosebire de partea primă (ulterioară), care

⁷ P.G.90, 855-872.

⁸ Ep. 28-31; P.G.91, 620-625.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

dezbate problema lucrărilor din Iisus Hristos. Partea a doua, mai veche, trebuie să dateze de pe la 630, la începutul petrecerii lui Maxim în Africa, înainte de izbucnirea disputei monotelite.

Prima parte a acestei scrieri, cea de mai târziu, e adresată egumenului Toma, un prieten al lui Talasie. Din epistola 40⁹ se vede că acela îl rugase pe Maxim să alcătuiască această parte a scrierii și cererea lui fusese sprijinită și de Talasie, ba poate fusese chiar însoțită de o scrisoare a lui Talasie. Această parte a scrierii se ocupă cu lucrările din Iisus Hristos. Se vede că ea datează de prin 634, după ce izbucnise disputa monotelită. Dar faptul că Maxim, deși susține că lucrarea aparține în mod necesar firii și chiar definește firea, totuși nu vorbește apriat de două lucrări în Hristos ci doar de o «lucrare îndoită» (dittin energieian 1056D), arată că a fost scrisă în timpul "armistițiului dintre 634-638. El spune aici că nu se "poate vorbi simplu de o lucrare în Hristos (1057B), dar cele două lucrări se întrepătrund și lucrează unitar (1052B), în sensul termenului areopagitic: lucrare teandrică (1057 A).

E felul în care scriu și Sergie și Sofronie în epistolele lor sinodale din 634, în urma acordului din acel an de a nu vorbi nici de două lucrări, nici de una. Altfel va scrie Sf. Maxim după 638, când Ecthesis-ul împăratului Eraclie îl provoacă la luptă pe față. Deci această parte din «Ambigua» trebuie să fi fost scrisă la scurt timp după 634, în nici un caz nu înainte de 638.

8. În timpul dintre alcătuirea părții mai vechi (a doua) și a celei mai noi din «Ambigua», trebuie să fi scris Sf. Maxim cealaltă mare operă a sa: Răspunsuri către Talasie

⁹ P.G.91, 633C - 636C.

(*Quaestiones ad Thalassium*, P. G. 90, 243-786),¹⁰ în care lămurește în sens mistic-ascetic 65 de locuri grele, pe care i le trimisese prietenul său egumenul Talasie. Această operă trimite în răsp. 39 (P. G. 393B) la un loc din partea a doua din *Ambigua* (1389-1392D).

Deci e scrisă după aceasta. Pe de altă parte încă nu cuprinde nici o aluzie la disputele monoteliste, ceea ce arată că e mai veche ca partea întâi din *Ambigua*. Opera aceasta, care are același caracter fundamental ca și partea a doua din *Ambigua*, a fost scrisă deci după 630 și înainte de 633, probabil pe la 631-633.

9.-10. «*Mystagogia*» sau explicarea Liturghiei (P.G. 81, 657-718)¹¹ și «*Scurtă tâlcuire la Tatăl Nostru*» (P. G. 90, 871-910), trebuie să dateze tot din anii 631-634, mișcându-se în același cerc de idei ca și în «*Ambigua*» și *Răspunsurile către Talasie*.

11. «*Cele două sute capete despre cunoașterea lui Dumnezeu și iconomia întrupării Fiului lui Dumnezeu*», sau cum o intitulează alte manuscrise: *capetele gnostice* (P.G. 90, 1084-1176),¹² sunt considerate de la Balthasar ca alcătuite după «*Ambigua*» și «*Quaestiones ad Thalassium*» dar totuși nu mai târziu de 634. Ele dezvoltă anumite teme din cele două opere mari ale lui Maxim, dar

¹⁰ Opera aceasta va ocupa vol.III din *Filocalie*.

¹¹ Tradusă de noi în "Revista Teologică", Sibiu, 1934, Nr. 3-4, 6-8. O traducere în italiană o dă R. Cantarella, *San Massimo Confessore*. La *Mistagogia* ed altri scritti in "Testi Christiani", Firenze 1931. Iar o traducere franceză e publicată în "Irenikon" 1935.

¹² Un studiu remarcabil al lor, împreună cu o traducere rezumativă a fiecărui cap. ne-a dat Hans Urs von Balthasar, *Die "gnostischen Centurien" des Maximus Confessor*. Fr.i.Br., Herder, 1941. O ediție critică a lor a promis în 1928 (*Byzant. Zeitschrift* 28 (1928) 67), F. Skulella. Noi o dăm în acest volum ca a treia de la p. 125.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

nu ar trăda și o influență mai mare a lui Origen, ceea ce ar arăta că au fost scrise în timpul șederii lui Maxim la Alexandria, când va fi citit din nou operele aceluia. Despre această operă Balthasar zice că e una «din cele mai adânci și mai importante din câte a produs Teologia mistică a grecilor peste tot».¹³

12. A lui Maxim trebuie să fie și scurta scriere «Ad Theopemptum Scholasticum» (P .G. 90, 1393-1400), căci două din cele trei locuri evanghelice explicate în ea sunt explicate și în alte scrieri ale Sf. Maxim («Celui ce te lovește peste obrazul drept...» în Quaest. et Dubia; Inter. 24; P.G. 90, 804; «Nu mă atinge» în Capit. gnost. II, 45; P. G. 90, 1145).

Celelalte opere în formă de sentințe care circulă sub numele Sf. Maxim, nu sunt ale lui. Astfel nu sunt ale lui «Loci communes» (P .G. 91, 721-1018).¹⁴ «Capita alia» în număr de 243 în P. G. 90, 1401-1462) au fost dovedite de Disdier ca având de autor pe Ilie Ecdicul din sec. XI sau XII.¹⁵ «Cele 500 capete referitoare la teologie și

¹³ "... dieses Werk zum Tiefsten und theologisch Bedeutsamsten gehört, was die spätere mystische Theologie der Griechen überhaupt hervorgebracht hat". *op. cit.*, p. 4.

¹⁴ A se vedea la Bardenhewer, *op. cit.*, p.33.

¹⁵ Aceasta a demonstrat-o întâi W. Soppa, *Die diversa capita unter den Schrif ten des heiligen Maximus Confessor in deutscher Bearbeitung und quellenkritischer Beleuchtung* (Dresden 1922; Diss) iar mai târziu independent de el, M. Th. Disdier, *Une oeuvre douteuse de St. Maxime le Confesseur*, in *Echos d'Orient* 34 (1941) 160-178. Această operă este o compilație din alte scrieri ale lui Maxim, având ca autor probabil pe Antoine Mellisa din sec. XI. Cea mai mare parte din aceste capete sunt extrase mai mult sau mai puțin literare din *Quaestiones ad Thalassium* și din scoliile ce o însoțesc, care nu par să fie ale lui Maxim. De pildă de la Cent. I, cap. 49 până la Cent. V, cap. 61 inclusiv din opera amintită. Cent. I, cap. 7-17 sunt compilate din Centuria gnostică de la Moscova cap, 1-7; Cent. I, cap.15 din Marcu

economie, virtute și păcat» (P.G.90, 1177-1392) sunt în cea mai mare parte o compilație din operele Sf. Maxim de prin sec.XI.¹⁶ Nu-i aparțin lui Maxim nici cele cinci cărți «De trinitate» (P.G. 28; 6-1285), tratatul «De anima» (P.G. 91, 1139-1176), o mare parte din scoliile la Dionisie Areopagitul și «Capita Practica», editate de Epifanovici, op. cit., p, 56-60.

O altă grupă de scrieri ale Sf. Maxim o constituie tratatele dogmatic-polemice, unele împotriva monofizitismului, altele împotriva monotelismului. Ultimele au fost alcătuite în partea din urmă a vieții Sf. Maxim, după 640. O serie din acestea a fost editată de Combefis sub titlul «Opuscula theologica et polemica» (P.G. 91, 9-286). De mare importanță este «Discuția cu Pyrrhus» (P.G. 91, 286-354).

Colecția de scrisori păstrate numără 45 numere (P.G. 91, 363-650), dintre care multe au cuprins dogmatic sau ascetic-mistic.

Invățătura "Sf. Maxim.

"Viziunea lumii, pe care ne-a lăsat-o Maxim Mărturisitorul în scrierile sale, este mai mult decât într-o privință culmea și bilanțul cugetării grecești, atât a celei

Ascetul P.G. 65, 1064 C; Cent. I, 26-47 incl. din *Ep. despre dragoste* (P.G. 91, 396-408) și din alte epistole (din P.G. 91, col 580, 613, 629, 637, 640, 641); Cent.V, 72, 70-100 din *Ambigua*, iar V, 62-69 din Dion. Areop. și scoliile la Dion. Areop. (P.G. 3 și 4).

¹⁶ A se vedea la Hans Urs von Balthasar, *Die Kosmische Liturgie*, p.47, iar despre scoliile la Dionisie Areopagitul studiul aceluiași: *Das Scholienwerk des Iohannes von Scythopolis*, în *Scholastik XV*, 1 (1940) 16-38.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

teologice și mistice, cât și a celei filosofice" (Hans Urs von Balthasar, *Kosmische Liturgie*, p. 1). Scrisul lui este o sinteză grandioasă și personală a marilor curente filosofice ale antichității și a principalelor idei patristice.

Origen și Evagrie, în ceea ce au ireproșabil, se întâlnesc cu Dionisie Areopagitul și cu Grigorie de Nyssa și de Nazianz elementele acceptabile din platonism cu cele din aristotelism, topite într-o largă viziune proprie, dominată de Logosul care a coborât prin întrupare până în cele mai de jos și a străbătut prin înălțare, cu omenitatea Lui dincolo de toate, cuprinzându-le pe toate; ca pe toți cei ce vreau să-i măntuiască, îndumnezeindu-i.

În sinteza Sf. Maxim se dă o importanță nemicșorată omului, lumii și lui Dumnezeu. Propriu zis tema Sf. Maxim este urcușul (anabasis) omului spre îndumnezeire.¹⁷ Dar urcușul acesta nu se poate face decât prin curățirea de patimi și prin cunoașterea în duh a rațiunilor lumii, care sunt primele două trepte ce anticipează pe ultima și a treia: unirea cu Dumnezeu și contemplarea în lumina lui directă a rațiunilor tuturor lucrurilor.

Omul are atâta valoare la Sf. Maxim încât toate sensurile Scripturii el le raportează la viața lăuntrică a insului, neabătându-se nici o clipă de la tâlcuirea antropologică sau ascetic-mistică a Scripturii. El revine neconținut la descrierea facultăților sufletești ale omului, a funcțiunii lor conforme cu firea sau contrară firii, a ispitelor de la duhurile rele și a sugestiilor bune de la Dumnezeu și îngeri, care pătrund în viața sufletească, a stărilor și deprinderilor lăuntrice de toate nuanțele ce se nasc în urma înrâuririlor ce se produc și a funcțiunii într-

¹⁷ Josef Lossen, S.I., *Logos und Pneuma im begnadeten Menschen*, Münster, i.W. 1941.

un fel sau altul a puterilor sufletești. Răspunsurile către Thalasia ne dau sub acest raport un material psihologic considerabil.

Dar viața aceasta lăuntrică a omului nu se desfășoară în mod izolat, ci într-un contact sau într-un raport neconținut al omului cu lumea, După cum ia omul o atitudine_sau alta față de lume, se modifică funcțiunea facultăților lui sufletești și stările lui lăuntrice, care la rândul lor se manifestă apoi în atitudinile lui ulterioare.

Omul e dotat cu percepție sensibilă (simțire) și cu minte, ca cele două organe de sesizare a realității. Însuși faptul că e dotat cu acestea arată că omul nu e făcut ca o ființă ce poate trăi separat de orice altă realitate. Prin simțire sesizează cele văzute, prin minte cele nevăzute. Normal este ca simțirea să fie numai un prilej prin care rațiunea ca funcție discursivă a minții să ia cunoștință de rațiunile divine ce se ascund în lucruri. Așadar simțirea trebuie să stea în slujba minții. Când nu se întâmplă aceasta simțirea lucrează singură, nepreocupându-se decât de aspectul văzut, frumos la vedere și gustos la mâncare, al lucrurilor; sau își subordonează rațiunea, care în loc de a struni simțirea, de-a o călăuzi, îi făurește argumente pretins raționale pentru această comportare, și născoceste moduri de satisfacere a dorințelor ei. Lumea devine astfel pur materială. Iar facultățile sufletești s-au abătut de la firea lor. Astfel simțirea n-a mai rămas percepție sensibilă obiectivă, ci a devenit “simțire” afectată în mod exagerat de plăcere și durere. Puterile sufletești ale poftei și iuțimii, menite să dorească cele spirituale și să lupte pentru ele, își pun energia lor la dispoziția simțirii și astfel omul pofteste cu tărie ceea ce place simțirii și urăște cu toată puterea ceea ce e dureros pentru simțire, rațiunea aducând argumente pentru căutarea plăcerii și fuga de durere și

Sfântul Maxim Mărturisitorul

născocind modalități pentru aflarea plăcerii și evitarea durerii. Dar efectele acestei orientări sunt multiple: pe de o parte lumea se îngustează pentru om numai la cele văzute și materiale, iar nemaivăzându-se rațiunile divine din lucruri, nu se mai străvede nici Dumnezeu; pe de altă parte în om totul reducându-se la lucrarea simțirii sau punându-se în slujba ei, omul se unilateralizează, devenind întreg numai simțire, poftă și mânie, sau nu mai patimă și iraționalitate. Cu alte cuvinte ansamblul lume-Dumnezeu în continuă lărgire, se reduce pentru om, legătura acestuia cu el se slăbește și se împuținează, împuținându-se și viața lui lăuntrică. Cu cât uită mai mult de Dumnezeu, cu cât neglijează mai mult lumea, cu înțelesul ei larg, cu atâta se sărăcește și se denaturează și viața omului. Păcatul, departe de-a însemna o afirmare și o lărgire a omului și a legăturilor lui cu lumea, e o diminuare a omului și o îngustare a lumii. Iar mântuirea din păcat departe de-a însemna o preocupare a omului exclusiv de sine și de Dumnezeu și eventual o îngustare a omului, e o lărgire a lui prin activarea legăturilor cu lumea eliberată și repusă în orizonturile ei tot mai lărgite și prin această lume cu Dumnezeu. Omul păcătuiește și se mântuiește devenind duh, adică privind lumea din adâncul unei vieți străbătute de Duhul dumnezeiesc.¹⁸

¹⁸ Nu e locul aici de-a ilustra această scurtă prezentare la tot pasul cu citate. Dăm numai unul care cuprinde toate ideile de până aici: "Primul om, pierzând mișcarea spre scop a facultăților naturale, a ignorat cauza sa... Astfel călcând porunca și ignorând pe Dumnezeu și amestecându-și toată puterea mintală în toată simțirea, a îmbrățișat cunoștința compusă și stricăcioasă a celor sensibile ce duce la patimă și s-a asemănat dobitoacelor necugetătoare... și căzând la iraționalitate, a schimbat funcția cea după fire a rațiunii într-una contrară firii. Introd. la *Quaest ad Thalas.* P.G. 90, 253.

În această legare a fiecărui pas al destinului omenesc de lume, se manifestă caracterul larg, cosmic al viziunii Sf. Maxim.

Ridicarea omului la Dumnezeu trebuie să treacă prin faza unei reveniri a lui la starea de natură. Simțirea trebuie să devină pură percepție sensibilă, iar rațiunea trebuie să-și recâștige fermitatea ei obiectivă. Din tot sistemul Sf. Maxim se desprinde o mare încredere în fire și în rațiunea firească. Totul e făcut de Dumnezeu conform unei rațiuni și toate se înțeleg și se săvârșesc normal conform unei rațiuni. Numai patima e irațională, pentru că n-a făcut-o Dumnezeu. Poruncile divine își au rațiunile lor, păcatul provine totdeauna dintr-o despărțire a voii de rațiunea firii, iar virtutea din restabilirea acordului între voie și rațiunea firii.¹⁹ «Căci nimic nu este irațional în rațiunea firii»²⁰. Dar îndată ce voia se hotărăște să lucreze conform cu rațiunea firii, nu mai e singură, ci are harul dumnezeiesc în ajutor. De aceea o stare a naturii pure, separată de harul dumnezeiesc, nu există în concepția ortodoxă. «Iar dacă nimic irațional nu se află în rațiunea firii, pe drept cuvânt îndată ce voia se mișcă conform rațiunii firii, primește lucrarea lui Dumnezeu într-ajutor».²¹ E și firesc să fie așa o dată ce rațiunile firii sunt de origine divină și lucrurile sunt purtate în mișcarea lor naturală de energiile proniatoare ale lui Dumnezeu.

Astfel, în concepția Sf. Maxim, mișcarea naturală care însuflețește întregul univers și fiecare făptură e un impuls dat firii și susținut în ea de Dumnezeu în calitate de cauză și țintă finală a ei. Mișcarea nu e un efect al căderii de la Dumnezeu ca în concepția lui Origen, ci ține de însăși

¹⁹ "Astfel unindu-se voia cu rațiunea firii, se produce împăcarea lui Dumnezeu cu firea". *Tâlcuire la Tatăl nostru*, P.G. 90, 901.

²⁰ *Ibid.*

²¹ *Ibid.*

Sfântul Maxim Mărturisitorul

firea celor create, manifestând aspirația acestora de la existența simplă la existența fericită și la existența fericită veșnică.²² Atât de pozitiv privește Sf. Maxim dezvoltarea creațiunii în ansamblul ei, încât după El însuși Dumnezeu care nu e pentru și în Sine, nici început, nici țintă finală, nici interval mișcător între acestea două, ca unul ce nu se dezvoltă spre nimic, fiind nelimitat din veci; se face pentru lume acțiune ce mijlocește între început și ținta finală, sporind și adaptându-se potrivit cu diferitele faze pe care le parcurge lumea, în sânul lumii, dar totuși neidentificate cu natura ei creată, sunt ascunse ca forțe efective energiile divine; trecând prin toate fazele de dezvoltare ale ei. Aceasta e Providența divină: «Dumnezeu nu este pentru Sine, pe cât putem noi cunoaște, nici început, nici mijloc, nici sfârșit... Începutul existențelor, mijlocul și sfârșitul lor este Dumnezeu ca cel ce le face pe acestea, nu ca cel ce le suferă. Căci e început ca Făcător, mijloc ca Proniator și sfârșit ca Cel ce le circumscrie» (Cap. gnost. I, 1, 10; P.G. 90, 1084, 1088). Dumnezeu le conduce dinlăuntru ca putere eficientă și din afară ca țintă atractivă pe toate în dezvoltarea lor spre îndumnezeire și El fiind Unul, toate sunt legate prin El întreolaltă. «Toate există în împreunare cu toate, fără confuzie, în temeiul legăturii unice și indisolubile în care le ține începutul și Cauza unică și ocrotitoare, căci legătura aceasta covârșește și acoperă toate relațiile particulare văzute în toate după firea fiecărui lucru, nu alterându-le și desființându-le și făcându-le să nu mai fie, ci coplesindu-le și arătându-le mai presus de toate,

²² "Mișcarea e putere naturală". "Ținta finală a mișcării celor ce se mișcă este însuși cel ce se află în existența veșnic fericită, precum Acela e și începutul ei, adică Dumnezeu, care e atât dătătorul existenței cât și Dăruitorul existenței fericite, ca început și țintă finală (sfârșit). Căci din El avem și puterea de-a ne mișca pur și simplu ca din început (principii), și felul cum ne mișcăm ca țintă finală". Ambigua, P.G. 90, 1073.

cum apare întregul față de părți sau mai bine zis cauza întregului, în temeiul căreia se arată și există atât întregul cât și părțile întregului» (Mistagogia, P.G. 91, 665; Trad, în Revista Teologică, 1944; Nr. 3-4, p.170).

Cel ce le ține toate la un loc și le călăuzește atât pe planul mai general al Providenței, cât și pe planul mai special al mântuirii este Dumnezeu prin Logosul și Duhul Sfânt, adică Rațiunea divină ca Rațiunea cea mai generală ce îmbrățișează toate rațiunile făpturilor și viața divină, prin care se susține și se înalță calitativ viața tuturor.²³

De aceea înălțarea spre treapta cea mai înaltă a existenței, spre îndumnezeire nu se poate face decât prin Logos. El este substanța sau tăria ce lucrează în virtuți, este calea omului întărit în virtuți, ce nu se abate nici la dreapta nici la stânga.²⁴

El este ușa care deschide lumea cunoștinței celor ce au străbătut bine calea virtuților.²⁵ Cel ce se înalță din faza întâi a purificării de patimi și a dobândirii virtuților, la cunoașterea rațiunilor divine din lume, tot în mediul Logosului înaintează, întrucât aceste rațiuni sunt razele Rațiunii. Rațiunile acestea nu pot fi văzute însă decât în duh; după lucrarea de purificare, deci este o cunoaștere harică și ca atare are în ea ceva intuitiv. Cel ce le vede pe ele vede și dincolo de ele. Ele sunt «oglinzi» ale

²³ „Cuvântul dumnezeiesc e ca apa ce străbate în felurimea plantelor și în animale, în cei ce se adapă din El pe măsura puterii lor, în chip activ și gnostic, arătându-Se în virtuți ca un rod, după calitatea virtuții și cunoștinței fiecăruia". Introd. la *Quaest ad Thal.* P.G. 90, 248. "Duhul Sfânt nu lipsește din nici o făptură, mai ales din cele ce se împărtășesc de rațiune", *Quaest, ad. Thal.* q.13; P.G. 90, 297. Vezi și *Tâlcuire la Tatăl nostru*, P.G. 90, 892.

²⁴ *Cap. gnost. II*, 68; P.G. 90, 1156,

²⁵ *Ibid.* II, 69.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

Logosului. Rațiunea discursivă și privirea intuitivă se întâlnesc și se armonizează²⁶.

Dar pe măsură ce omul progresează, prin purificare, în cunoașterea rațiunilor tot mai generale ale lumii, el se simte într-o armonie tot mai deplină cu ansamblul Universului. Căci înaintează în cunoașterea Rațiunii supreme, din care pornesc toate rațiunile tuturor și căreia îi sunt subordonate toate. În primul rând el se ridică din dezbinarea față de oameni, refăcând unitatea firii omenești, sfâșiată prin păcat.²⁷ Ajunsă la privirea directă a Logosului, mintea vede toate fapăturile în mod unitar și simplu în El.²⁸

Deci până în Dumnezeu e însoțită mintea individuală de ansamblul creațiunii. ^ai nici atunci aceasta nu dispare, ci devine și mai luminoasă, așa cum lucrurile dintr-o cameră, când vine lumina soarelui peste ele, se văd mai clare decât atunci când sunt scufundate în întuneric.

Dacă totuși Sf. Maxim afirmă, în acord cu întreaga mistică răsăriteană, că mintea trebuie să devină «goală» de toate vălurile impresiilor și ideilor din lume, pentru a vedea pe Logosul «gol», neacoperit de vălurile simbolurilor create,²⁹ aceasta nu înseamnă decât că acestea

²⁶ *Tâlcuire la Tatăl nostru*, P.G. 90, 853D.

²⁷ Firea omenească propriu zis e una, oamenii se deosebesc prin opiniile și înclinațiile voii lor (γνώμη). Când voia fiecăruia se pune în acord cu firea din el se restabilește același fel de voire cu toți, deci se reface unitatea firii. *Tâlcuire la Tatăl nostru*, P.G. 90, 901. Vezi și *Introd la Quaest. ad, Thalas.*, P.G. 90, 256.

²⁸ *Cap. gnost.* II, 4,

²⁹ "Deci e trebuință de multă știință ca străbătând mai întâi dincolo de acoperămintele cuvintelor din jurul Cuvântului, să vedem cu mintea goală pe Cuvântul curat stând de Sine", *Cap. gnost.* II, 73.

trebuie să se deplaseze din centrul privirii, spre periferie, spre a fi văzut în centru Logosul și numai pe laturile lui, în lumina răspândită de El, rațiunile legii și ale firii, reprezentate prin Moise și Ilie. Ca pregătire pentru scoaterea lui Dumnezeu pe primul plan al vederii e necesară, pentru o vreme, uitarea înțeleșurilor lucrurilor. Dar pe urmă ele pot apărea și apar de fapt, fără pericol, scăldate în lumina curățitoare și unificatoare a Logosului.

Dar ridicarea de pe treapta a doua, a contemplării lui Dumnezeu în mod indirect prin rațiunile lumii, la treapta a treia, a contemplării directe a lui Dumnezeu, nu se mai face prin puterile naturale ale minții și voinței omenești, ajutate de har. Această ridicare nu se poate realiza decât prin energia exclusivă a lui Dumnezeu, după oprirea puterilor umane.³⁰ Aceasta este îndumnezeirea omului, după moartea mistică a puterilor lui naturale.³¹ Aceasta este Duminica vieții îndumnezeite, după Sâmbăta odihnei de puterile naturale și după cele 6 zile de lucrare naturală a vieții de aici. Prin trecerea noastră în ziua a 7-a a odihnei de puterile naturale, însuși Dumnezeu se odihnește de activitatea creată pe care o susține în noi, de lucrarea proniatoare, ca susținătoare și călăuzitoare a activității naturale a lumii create, iar prin ridicarea noastră la activitatea necreată, ale cărei subiecte devenim, însuși El revine la activitatea Sa exclusiv necreată dinainte de a fi lumea.³² Mai bine zis nu exact la aceea, căci atunci nu

³⁰ *Cap. de Char.* II, 62.

³¹ *Cap. gnost.* II, 88. "Numai Dumnezeu mai apare atât prin suflet cât și prin trup, însușirile naturale fiind biruite prin covârșirea slavei".

³² *Cap. gnost.* II, 47: "Odihna de Sâmbăta a lui Dumnezeu este adunarea tuturor celor create la El. Atunci activitatea lui atotdumnezeiască ce a creat-o în chip negrăit se odihnește de lucrarea naturală din ele. Căci Dumnezeu se oprește din lucrarea naturală din fiecare făptură, prin care se mișcă fiecare lucru în mod natural, când

Sfântul Maxim Mărturisitorul

existau subiecte create după, natură, la nivelul cărora trebuie oricum să se afle activitatea dumnezeiască pe care ele o vor avea atunci, identică calitativ, dar nu și cantitativ, cu activitatea lui Dumnezeu însuși.

În această oprire a activității noastre create și primire a activității necreate divine, noi suntem însoțiți nu numai de Logosul providențial, care după ce a creat lumea și a dezvoltat-o până la limita puterilor ei, acum se odihnește ca să revina la exclusiva activitate necreată, ci și de Logosul întrupat, care moare cu noi, rămânând așa în ziua Sâmbetei, și învie cu noi în Duminica fără de sfârșit.³³ Propriu zis, dacă Logosul nu s-ar fi întrupat să moară și să învie împreună cu noi ca om, n-am fi putut ajunge nici la Sabatul creațiunii și la ziua a 8-a a îndumnezeirii, fiind opriiți de păcat. Iar Dumnezeu n-ar fi putut avea satisfacția de-a trece la această odihnă, după încheierea în mod fericit a lucrării Sale în legătură cu creațiunea. Logosul își desăvârșește opera în legătură cu lumea ca Hristos. Prin Hristos ne împlinim destinul nostru, ne îndumnezeim.

Mistica Sf. Maxim este o mistică hristologică, fără să înceteze de a fi un sistem atotcuprinzător, în care lumea intră și se valorifică pentru veci în toată amploarea ei.³⁴

primind fiecare, pe măsura sa, lucrarea dumnezeiască, va pune capăt lucrării sale naturale în jurul lui Dumnezeu".

³³ *Cap, gnost I*, 60; "Cel ce s-a împărtășit de odihna de ziua a 7-a a lui Dumnezeu cea pentru noi, se va împărtăși și de lucrarea Lui din ziua a 8-a, adică de învierea cea mistică, lăsând și el în mormânt giulgiurile și ștergarul de pe cap, pe care, văzându-le vreun Petru sau Ioan, cred că s-a sculat Domnul".

³⁴ Desigur o prezentare atât de sumară e departe de-a reda bogăția sistemului Sf. Maxim. Poate Dumnezeu ne va ajuta să înfățișăm cândva într-un studiu amplu concepția lui.

Ale celui dintre sfinți, Părintele nostru
Maxim Mărturisitorul

Cuvânt Ascetic
Prin întrebări și răspunsuri
Fratele-Bătrânul³⁵

Fratele a întrebat pe bătrânul zicând: rogu-te, Părinte, să-mi spui, care a fost scopul întrupării Domnului?

- Și bătrânul răspunzând a zis: mă mir, frate, că, deși auzi în fiecare zi simbolul credinței, mă mai întrebi despre aceasta. Totuși îți spun că scopul întrupării Domnului a fost mântuirea noastră.

- Iar fratele a spus: în ce fel, Părinte?

- Și a răspuns bătrânul: Omul fiind făcut la început de Dumnezeu și așezat fiind în Rai, a călcat porunca și prin aceasta a căzut în stricăciunea morții. Pe urmă, fiind cărmuit prin Providența felurită a lui Dumnezeu generație după generație, a stăruit totuși să sporească în rău, fiind dus de felurile patimi ale trupului, până la deznădejdea de viață. Din această pricină Fiul cel Unul Născut al lui Dumnezeu, Cuvântul cel mai dinainte de veci, care este Dumnezeu Tatăl, izvorul vieții și al nemuririi, ni s-a arătat nouă celor ce ședeam în întuneric și în umbra morții. Întrupându-se din Duhul Sfânt și din Fecioara Maria, ne-a arătat chipul unei viețuiri de formă dumnezeiască.

³⁵ După textul din Migne P.G. 90, 911-958.

Și dându-ne porunci sfinte și făgăduind împărăția cerurilor celor ce-și vor rânduia viața după ele și înfricoșând cu chinurile veșnice pe cei ce le vor călca, iar mai pe urmă suferind patima mântuitoare și înviind din morți, ne-a dăruit nădejdea învierii și a vieții veșnice. "Prin aceasta a dezlegat osânda păcatului strămoșesc al neascultării și a desființat prin moarte stăpânirea morții, ca «precum în Adam toți mor, așa în El toți să se facă vii».³⁶

Suindu-Se apoi la cer și șezând de-a dreapta Tatălui, a trimis pe Duhul Sfânt, ca arvună, a vieții și spre luminarea și sfințenia sufletelor noastre, ca și spre ajutorul celor ce se nevoiesc pentru mântuirea lor prin păzirea poruncilor Lui. Acesta este scopul întrupării Domnului, spus pe scurt.

2. Și fratele a zis: Ce porunci trebuie așadar să împlinesc, Părinte, ca să mă mântuiesc prin ele? Aș dori să aud aceasta pe scurt. Iar bătrânul a răspuns: însuși Domnul a spus după înviere Apostolilor: «mergând învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă»³⁷.

Prin urmare tot omul, care s-a botezat în numele Treimii Dumnezeiești și de viață făcătoare, trebuie să țină toate câte a poruncit Domnul. Din această pricină Domnul a împreunat păzirea tuturor poruncilor cu dreapta credință, știind că nu e cu putință să-i aducă omului mântuirea numai una dintre ele, despărțită de celelalte. De aceea și David, având credința cea dreaptă, a zis către Dumnezeu: «Spre toate poruncile Tale m-am îndreptat; toată calea cea nedreaptă am urât-o»³⁸. Căci toate poruncile Domnului ni

³⁶ I Corinteni 1 - 22.

³⁷ Matei 28, 19-20.

³⁸ Psalmi 118, 129; Luca 10, 19.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

s-au dăruit nouă împotriva a toată calea cea nedreaptă. De vom nesocoti aşadar fie şi numai una, ni se va deschide îndată calea păcatului, opusă ei.

3. Şi a zis fratele: Dar cine poate, Părinte, să împlinească toate poruncile, care sunt aşa de multe? A răspuns bătrânul: Cel ce imită pe Domnul şi merge pe urmele Lui. Şi a zis fratele: Şi cine poate să imite pe Domnul? Doar Domnul a fost Dumnezeu, chiar dacă s-a făcut om. Iar eu sunt om păcătos, robit de zeci de mii de patimi. Cum pot aşadar să imit pe Domnul? Şi a răspuns bătrânul: Nimenea din cei robiţi de materia lumii nu poate să imite pe Domnul. Dar cei ce pot zice: «Iată noi am lăsat toate şi am urmat Ție», aceştia primesc puterea să-L imite pe El şi să împlinească toate poruncile Lui. Zice fratele: Toată puterea? Răspunse bătrânul: Auzi-L pe El zicând: «Iată v-am dat vouă putere să călcaţi peste şerpi şi scorpii şi peste toată puterea vrăjmaşului; şi nimic nu vă va vătăma pe voi»³⁹.

4. Această putere şi stăpânire primind-o, Pavel zice: «Faceţi-vă următorii mei precum şi eu al lui Hristos»⁴⁰. Sau iarăşi: «Nu este acum osândă asupra celor ce sunt în Hristos, care nu umblă după trup, ci după duh»⁴¹. Sau iarăşi: «Iar de sunt ai lui Hristos, au răstignit trupul împreună cu patimile şi cu poftetele lui»⁴². Şi iarăşi: «Mie lumea mi s-a răstignit, ca şi eu lumii»⁴³.

³⁹ Lc. 10, 19.

⁴⁰ Filipeni 3, 17.

⁴¹ Romani 8, 1.

⁴² Galateni 5, 24.

⁴³ Galateni 6, 24.

5. Despre această stăpânire și ajutor proorocind David a zis: «Cel ce locuiește întru ajutorul Celui Preaînalt se va odihni sub acoperământul Dumnezeului cerului. Și va zice Domnului: ajutorul meu ești și scăparea mea, Dumnezeul meu, și întru El voi nădăjdui»⁴⁴. Iar puțin după aceea: «Peste aspidă și vasilisc vei pași și vei călca peste leu și balaur, căci va porunci îngerilor Săi pentru tine, ca să te păzească pe tine în toate cărările tale»⁴⁵. Iar cei ce se lipsesc de trup și iubesc materia lumii, ascultă, ce aud de la Acela: «Cel ce iubește pe tatăl său, sau pe mama sa, mai mult decât pe Mine, nu este vrednic de Mine!»⁴⁶ Iar după puțin: «Cel ce nu ia crucea sa ca să-mi urmeze Mie nu este vrednic de Mine» (Luca 14, 33). Și: «Cel ce nu se va lepăda de toate avuțiile sale nu poate să îmi fie ucenic» (Luca 14, 33). Așadar cel ce vrea să se facă ucenicul Lui și să se afle vrednic de El și să primească de la El putere împotriva duhurilor răutății se desface de toată legătura trupească și se goleşte de toată împătımirea după cele materiale și așa ia lupta cu vrăjmașii nevăzuți pentru poruncile Lui, precum însuși Domnul ni S-a făcut pe Sine pildă, ispitit fiind în pustie de către căpetenia lor, iar după ce a venit în lume, de către cei stăpâniți de acela.

6. Și a zis fratele: Dar sunt multe, Părinte, poruncile Domnului; și cine poate să le țină minte pe toate, ca să se nevoiască pentru toate? Și mai ales eu, care sunt puțin la minte? De aceea aș vrea să aud un cuvânt scurt ca, ținându-mă de el, să mă mântuiesc prin el. Și a răspuns bătrânul: Cu toate că sunt multe, frate, ele sunt cuprinse într-un singur cuvânt: «Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată puterea ta și din tot cugetul tău: și pe

⁴⁴ Psalmi 90, 1-2.

⁴⁵ Psalmi 90, 11-13.

⁴⁶ Matei 11, 37.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

aproapele tău ca pe tine însuși».⁴⁷ Cel ce se străduiește să țină acest cuvânt împlinește toate poruncile. Dar cel ce nu s-a desfăcut, precum s-a zis mai-nainte, de împătımirea după cele materiale, nu poate să iubească cu adevărat, nici pe Dumnezeu, nici pe aproapele. Căci este cu neputință ca cineva să se lipească și de cele materiale și să iubească și pe Dumnezeu. Aceasta este ceea ce zice Domnul: «Nimenea nu poate să slujească la doi Domni!»⁴⁸ Sau: «Nimeni nu poate să slujească lui Dumnezeu și lui Mamona»⁴⁹. Căci în măsura în care mintea noastră se alipește de lucrurile lumii, e robită de ele și nesocotește porunca lui Dumnezeu, călcând-o.

7. Și a zis fratele: de care «lucruri» zici, Părinte? Răspunse bătrânul: De mâncări, de bani, de avuții, de slavă, de rudenii și așa mai departe. Și zise fratele: Dar Părinte, nu Dumnezeu le-a făcut pe acestea? Și nu le-a dat oamenilor spre folos? Cum poruncește atunci să nu se mai îngrijească omul de ele? Răspunse bătrânul: Sigur că Dumnezeu le-a făcut și le-a dat oamenilor spre întrebuințare. Și bune sunt toate cele făcute de Dumnezeu, ca folosindu-ne bine de ele, să-i mulțumim lui Dumnezeu. Dar noi fiind slabi și trupești la înțelegere, am ales mai mult cele materiale în loc de porunca iubirii, și îngrijindu-ne de ele, ne războim cu oamenii. Se cuvine deci să punem iubirea de orice om mai presus decât cele văzute și decât însuși trupul. Căci ea este semnul iubirii de Dumnezeu, precum însuși Domnul arată în Evanghelie: «Cel ce mă iubește pe Mine, zice, păzește poruncile Mele»⁵⁰. Iar care este porunca pe care păzind-o îl vom iubi pe El, auzi de la

⁴⁷ Marcu 12, 30.

⁴⁸ Matei 6, 24.

⁴⁹ Luca 16, 13.

⁵⁰ Ioan 14, 15.

El când zice: «Aceasta este porunca Mea, ca să vă iubiți unii pe alții»⁵¹. Vezi că iubirea întreolaltă întemeiază iubirea de Dumnezeu, care este plinirea a toată porunca lui Dumnezeu? De aceea poruncește să nu se îngrijească de avuții, ci să se lepede de toate ale lui, tot cel ce dorește să-I fie ucenic.

8. Și zise fratele: Fiindcă ai zis, Părinte, că trebuie să, punem iubirea față de tot omul mai presus decât toat ecele văzute și decât trupul nostru însuși, cum pot să iubesc pe cel ce mă urăște pe mine și se întoarce de la mine? Și cum pot să-l iubesc dacă mă pizmuiește și mă înțeapă cu ocări și îmi întinde vicleșuguri și îmi pregătește curse? Mi se pare, Părinte, că acest lucru este prin fire cu neputință, însăși supărarea silindu-ne în chip firesc să ocolim pe cel ce ne-a supărat. Răspunse bătrânul: Târâtoarelor și fiarelor, purtate încolo și încoace de fire, le este într-adevăr cu neputință să nu se ferească de cel ce le aduce durere. Dar celor făcuți după chipul lui Dumnezeu și cârmuiți de rațiune și învredniciți de cunoașterea lui Dumnezeu, care au primit legea de la El, le este cu putință să nu ocolească pe cei ce-i supără și să iubească pe cei ce-i urăsc. De aceea și Domnul spunând: «Iubiți pe vrăjmașii voștri, faceți bine celor ce vă urăsc pe voi...» și celelalte, nu le-a poruncit ca pe niște lucruri cu neputință, ci ca pe unele cu putință. Căci altfel nu ar pedepsi pe cel ce calcă această poruncă. Și însuși Domnul ne arată aceasta prin fapte, ca și ucenicii Lui, care toți s-au străduit pentru iubirea aproapelui până la moarte și s-au rugat cu căldură pentru cei ce i-au ucis pe ei. Noi nu putem să iubim pe cei ce ne urăsc, fiindcă suntem iubitori de materie și de plăcere și le punem acestea mai presus de poruncă. Ba de multe ori ocolim din pricina acestora și pe cei ce ne

⁵¹ Ioan 15, 12.

iubesc, fiind mai răi ca fiarele și târâtoarele. De aceea, neputând păși pe urmele lui Dumnezeu, nu putem cunoaște nici scopul Lui, ca să primim puterea.

9. Și zise fratele: Iată, Părinte, eu am lăsat toate, familie, avuție, desfătări și slava lumii, și nu mai am nimic în viață decât trupul. Dar pe fratele care mă urăște și mă ocolește nu-l pot iubi, deși mă silesc în fapt să nu răsplătesc răul cu rău. Spune-mi deci ce trebuie să fac, ca să pot să-l iubesc din inimă, chiar dacă mă necăjește și-mi întinde tot felul de curse. Răspunse bătrânul: Este cu neputință să iubească cineva pe cel ce-l necăjește, chiar dacă se arată a se fi lepădat de materia lumii, dacă nu cunoaște cu adevărat scopul Domnului. Iar dacă din darul Domnului va putea să-l cunoască și se va sili să umble potrivit cu el, va putea să iubească din inimă pe cel ce-l urăște și-l necăjește, precum și Apostolii, cunoscându-L, l-au iubit.

10. Deci zise fratele: Te rog, Părinte, să-mi faci cunoscut care a fost scopul Domnului? Răspunse bătrânul: De vrei să cunoști scopul Domnului, ascultă cu luare aminte. Domnul nostru Iisus Hristos, fiind Dumnezeu prin fire și primind să se facă om pentru iubirea de oameni, născându-se din femeie, s-a coborât sub lege, după dumnezeiescul Apostol, ca păzind porunca întocmai ca un om, să desființeze osânda cea veche a lui Adam. Știind așadar Domnul că toată legea și proorocii atârnă în aceste două porunci ale legii: «Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta și pe aproapele tău ca pe tine însuți», s-a grăbit să le păzească întocmai ca un om de la început până la sfârșit. Dar diavolul, care a amăgit de la început pe om și avea de aceea stăpânirea morții, văzându-L mărturisit la botez de Tatăl și primind ca om pe Duhul

înrudit din ceruri și mergând în pustie ca să fie ispitit de el, a pornit împotriva Lui tot războiul, doar va putea cumva să-L facă și pe El să pună materia lumii mai presus de iubirea lui Dumnezeu. Știind prin urmare diavolul că trei sunt lucrurile în jurul cărora se învâртеște tot ce-i omenesc, adică mâncările, avuția și slava, prin care a prăvălit totdeauna pe om în prăpastia pierzării, cu aceste trei l-a ispitit și pe El în pustie. Dar Domnul nostru, arătându-se mai presus ca ele, a poruncit diavolului să plece îndărăt.

11. Neputând deci să-L facă să calce porunca iubirii de Dumnezeu, prin cele ce I le-a făgăduit, s-a străduit pe urmă, după ce a venit în lume, să-L facă să calce porunca iubirii de aproapele, prin toate câte a uneltit, lucrând prin nelegiuții iudei. În acest scop, în vreme ce Acela învăța căile vieții și zugrăvea prin fapte chipul viețuirii cerești, vestea învierea morților și făgăduia viață veșnică și împărăția cerurilor celor ce cred, iar pe cei necredincioși îi înfricoșa cu pedeapsa veșnică și, spre întărirea spuselor Sale, arăta minunatele semne dumnezeiești, chemând mulțimile la credință, diavolul îndemna pe nelegiuții Farisei și Cărturari la feluritele meșteșugiri împotriva Lui, ca neputând răbda încercările, cum credea el, să înceapă a urî pe cei ce-i întindeau viclenii și așa să-și ajungă ticălosul scopul lui, făcându-L să calce porunca iubirii de aproapele.

12. Dar Domnul, ca un Dumnezeu, cunoscând gândurile lui, nu a urât pe Fariseii puși la lucru de el (căci cum ar fi făcut-o, fiind prin fire bun?), ci prin iubirea față de ei, bătea pe cel ce lucra prin ei, iar pe cei purtați de el nu înceta să-i sfătuiască, să-i mustre, să-i osândească, să-i plângă ca pe unii ce puteau să nu se lase purtați de el, ci răbdau de bunăvoie să fie purtați din pricina nepăsării.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

Blestemat de ei se purta cu îndelungă răbdare, pătimind se arăta îngăduitor și le arăta toate faptele iubirii, iar pe cel ce lucra prin ei îl bătea cu iubirea de oameni față de cei purtați de el. O, minunat război! În loc de ură arată iubirea și răpune pe tatăl răutății prin bunătate. În acest scop, răbdând atâtea rele de la ei, sau mai adevărat vorbind pentru ei, s-a străduit până la moarte în chip omenesc pentru porunca iubirii și, dobândind biruința deplină împotriva diavolului, a primit cununa învierii pentru noi. Astfel noul Adam a înnoit pe cel vechi. Aceasta este ceea ce zice dumnezeiescul Apostol: «Aceasta să o cugetați întru voi, ceea ce și în Hristos Iisus...»⁵² ș.a.m.d.

13. Acesta a fost așadar scopul Domnului, ca pe de o parte să asculte de Tatăl până la moarte, ca un om, pentru noi, păzind porunca iubirii, iar pe de alta să biruiască pe diavol, pătimind de la el, prin Cărturarii și Fariseii puși la lucru de el. Astfel prin faptul că s-a lăsat de bunăvoie învins, a învins pe cel ce nădăjduia să-L învingă, și a scăpat lumea de stăpânirea lui. În felul acesta "Hristos a fost răstignit din neputință"⁵³, neputință prin care a omorât moartea și «a surpat pe cel ce avea stăpânirea morții»⁵⁴; în felul acesta era și Pavel slab prin el însuși și «se lăuda întru neputințele sale, ca să se sălășluiască în el puterea lui Hristos»⁵⁵.

14. Cunoscând chipul acestei biruințe, el zicea scriind Efesenilor: «nu este lupta noastră împotriva sângelui și a trupului ci împotriva începătorilor, stăpânilor, ș.a.m.d.»⁵⁶

⁵² Filipeni 2, 5.

⁵³ II Corinteni 13, 4.

⁵⁴ Evrei 2, 15.

⁵⁵ II Corinteni 12, 9.

⁵⁶ Efeseni 6, 12.

Și le poruncește «să îmbrace platoșa dreptății, coiful nădejdiei, pavăza credinței și sabia Duhului», ca cei ce poartă războiul cu vrăjmașii nevăzuți să poată stinge toate săgețile cele aprinse ale vicleanului. Arătând cu fapta chipul războirii zice: «Eu deci așa alerg și nu orbește. Așa mă lupt, nu bătând văzduhul, ci strunesc și supun trupul meu, ca nu cumva vestind altora, eu însumi să ajung de lepădat»⁵⁷. Și iarăși: «Până în ceasul de față, flămânzim și însetoșăm, goi umblăm și primim bătaii»⁵⁸. Sau iarăși: «în osteneală și în muncă, în privegheri prea adesea, în frig și dezbrăcați, lăsând la o parte cele din afară»⁵⁹.

15. Astfel luptă împotriva dracilor, care lucrează în trup plăcerile, alungându-i prin neputința trupului său. El ne arată însă prin fapte și chipul biruinței împotriva dracilor care luptă ca să aducă pe credincioși la ură și de aceea stârnesc împotriva lor pe oamenii mai nebăgători de seamă, ca ispițiți fiind prin aceștia, să-i urască și să calce porunca iubirii. Zice așadar Apostolul: «Ocărați fiind, binecuvântăm; prigonii noi răbdăm; huliți, noi mângâiem; ca niște lepădături ale lumii ne-am făcut, ca gunoiul tuturor până astăzi».⁶⁰ Dracii au pus la cale ocărârea, huirea și prigonirea lui, ca să-l miște la ura celui ce-l ocărăște, îl hulește și-l prigonește, având ca scop să-l facă să calce porunca iubirii. Iar Apostolul, cunoscând gândurile lor, binecuvânta pe cei ce-l ocărau, răbda pe cei ce-l prigoneau și mângâia pe cei ce-l huleau, ca să depărteze pe dracii care lucrau acestea și să se unească cu bunul Dumnezeu. Iar pe dracii care lucrau acestea îi bătea prin acest chip al luptei, biruind pururea răul prin bine,

⁵⁷ I Corinteni 9, 20 - 27.

⁵⁸ I Corinteni 4, 11.

⁵⁹ I Corinteni 4, 11.

⁶⁰ I Corinteni 4, 12 - 14.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

după asemănarea Mântuitorului. Astfel a slobozit toată lumea de sub puterea dracilor și a unit-o cu Dumnezeu el și ceilalți Apostoli, biruind prin înfrângerea lor pe cei ce nădăjduiau să învingă. Dacă deci și tu, frate, vei urmări acest scop, vei putea să iubești pe cei ce te urăsc. Iar de nu, este cu neputință.

16. Si zise fratele: Cu adevărat, Părinte, așa este și nu altfel. De aceea Domnul hulit fiind și pălmuit și celelalte pătîmîndu-le, câte le-a pătîmit de la iudei, a răbdat, compătîmîndu-i pe aceia ca neștiutori și rătăciți. De aceea a și spus pe cruce: «Tată, iartă-le lor, că nu știu ce fac». Iar viclenia și amăgirea diavolului și a căpeteniilor lui le-a biruit pe cruce, luptând cu ei pentru porunca iubirii până la moarte, iar biruința Lui împotriva lor dându-ne-o nouă. Și dărîmînd stăpînirea morții, a dăruit învierea Lui, spre viață, întregii lumi. Dar roagă-te pentru mine, Părinte, ca să pot înțelege desăvârșit scopul Domnului și al Apostolilor Săi și să pot veghea în vremea ispitelor și să nu fiu neștiutor cu privire la planurile diavolului și ale dracilor lui.

17. Și răspunzînd, bătrînul zise: Dacă te vei îngriji mereu de cele spuse mai-nainte, vei putea să nu fii neștiutor. Iar de vei înțelege, îți vei da seama că, precum tu ești ispitit, la fel și fratele tău se ispitește și vei ierta pe cel ispitit; iar celui ce vrea să te ispitească, făcîndu-te să urăști pe cel ispitit, îi vei sta împotriva, nesupunîndu-te uneltirii lui. Aceasta este ceea ce spune Iacob, fratele Domnului, în Epistolele Sobornicești: «Supuneți-vă lui Dumnezeu, stați împotriva diavolului, și va fugi de la voi!»⁶¹ Dacă, precum s-a zis, vei avea neîncetat, cu mare veghe, grijă la cele mai-nainte spuse, vei putea să cunoști

⁶¹ Iacob 4, 7.

scopul Domnului și al Apostolilor Săi și să iubești pe oameni și să suferi pentru ei când greșesc, dar să lupți neîncetat împotriva dracilor vicleni prin iubire. Dar dacă suntem moleșiți nebăgători de seamă și ușuratici și ne scufundăm cugetul în plăcerile trupești nu mai combatem pe draci, ci pe noi înșine și pe frați, mai bine zis slujim prin aceștia (prin frați) pe draci, luptând cu oamenii pentru draci.

18. Și zise fratele: Așa este, Părinte. De fapt din nebăgarea mea de seamă iau dracii totdeauna prilejuri împotriva mea. Dar te rog, Părinte, să-mi spui cum pot să dobândesc trezvia atenției? Și răspunse bătrânul: Negrija totală de cele pământești și ocuparea neîntreruptă cu Sfânta Scriptură aduce sufletul la frica lui Dumnezeu. Iar frica lui Dumnezeu aduce trezvia atenției. Atunci sufletul începe să vadă pe dracii care îl războiesc prin gânduri și începe să se apere. Despre aceasta a zis David: «Și a străbătut ochiul meu în vrăjmașii mei»⁶². Spre această faptă îndemnând și Petru, corifeul Apostolilor, pe ucenici, le-a zis: «Fiți treji, priveghiați, că potivnicul vostru, diavolul, umblă răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită; căruia stați-i împotriva, vârtoși în credință».⁶³ De asemenea Domnul ne spune; «Priveghiați și vă rugați, ca să nu intrați în ispită».⁶⁴ Eccleziastul încă zice: «Dacă se va urca peste tine duhul stăpânitorului să nu-ți părăsești locul tău».⁶⁵ Iar locul minții este virtutea, cunoștința și frica lui Dumnezeu. Minunatul Apostol luptând cu mare trezvie și vitejie, zice: «Umblând în trup, nu ne oștim trupește. Căci armele cu care luptăm nu sunt trupești, ci putenice înaintea

⁶² Psalmi 53, 9.

⁶³ I Petru 5, 8.

⁶⁴ Matei 26, 41.

⁶⁵ Eccleziastul 10, 4.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

lui Dumnezeu ca să dărâme întăriturile; noi surpăm cugetările și orice înălțare care se ridică împotriva cunoștinței lui Dumnezeu, și tot gândul îl robim spre ascultarea lui Hristos; și gata suntem să pedepsim orice neascultare».⁶⁶ Dacă așadar vei imita și tu pe sfinți și desfăcându-te de toate vei sluji cu osteneală numai lui Dumnezeu, vei dobândi trezvia atenției.

19. Și zise fratele: Dar ce trebuie să faci ceva, ca să poată să se ocupe neîncetat numai de Dumnezeu? Și răspuse bătrânul: Este cu neputință ca mintea să se ocupe cu desăvârșire numai de Dumnezeu, dacă nu va dobândi aceste trei virtuți: iubirea, înfrânarea și rugăciunea. Căci iubirea îmblânzește iuțimea; înfrânarea veștejește pofta; iar rugăciunea desface mintea de toate înțeleșurile și o înfățișează goală lui Dumnezeu. Așadar aceste trei virtuți îmbrățișează toate virtuțile și fără de ele mintea nu se poate ocupa de Dumnezeu, slobozită de toate celelalte.

20. Și zise fratele: Rogu-te, Părinte, să mă înveți, cum îmblânzește iubirea iuțimea? Și răspuse bătrânul: Fiindcă are puterea să se milostivească și să facă bine aproapelui și să fie cu îndelungă răbdare față de el și să îndure cele ce îi vin de la el, cum am spus adeseori. Avându-le prin urmare iubirea pe acestea, îmblânzește iuțimea celui ce a dobândit-o. Și zise fratele: Nu sunt mici faptele ei, dar fericit este cel ce poate să o dobândească. Eu însă într-adevăr sunt departe de ea. Dar rogu-te, Părinte, spune-mi ce însemnează a avea îndelungă răbdare?

21. Și răspuse bătrânul: A sta neclintit în împrejurări aspre și a răbda relele; a aștepta sfârșitul încercării și a nu da drumul iuțimii la întâmplare; a nu vorbi cuvânt

⁶⁶ II Corinteni 10, 4-6.

neînțelept, nici a gândi ceva din cele ce nu se cuvin unui închinător al lui Dumnezeu. Căci zice Scriptura: «Până la o vreme va răbda cel cu îndelungă răbdare și pe urmă i se va răsplăti lui cu bucurie; până la o vreme va ascunde cuvintele lui, și buzele multora vor spune înțelepciunea lui.»⁶⁷

22. Acestea sunt semnele îndelungii răbdări. Dar nu numai acestea, ci propriu îndelungii răbdări mai este și a se socoti pe sine pricina încercării. Și poate că așa și este de fapt. Fiindcă multe dintre cele ce ni se întâmplă, ni se întâmplă spre îndrumarea noastră sau spre stingerea păcatelor trecute, sau spre îndreptarea neatenției prezente, sau spre ocolirea păcatelor viitoare. Cel ce socotește așadar că pentru una din acestea i-a venit încercarea, nu se răzvrătește când e lovit, mai ales dacă e conștient de păcatul său, nici nu învinovățește pe acela prin care i-a venit încercarea, căci fie prin acela fie prin altul, și a avut să bea paharul judecăților dumnezeiești. Ci el privește spre Dumnezeu și-I mulțumește Lui care a îngăduit încercarea, și se învinovățește pe sine și primește certarea cu inimă bună, purtându-se ca David cu Semei, sau ca Iov cu soția sa. Nebunul însă roagă pe Dumnezeu să-l miluiască; dar mila nu o primește, fiind-că nu a venit precum a voit el, ci precum doctorul sufletelor a socotit că e de folos. Și de aceea se face nepăsător și se tulbură și uneori se războiește aprins cu dracii, alte-ori hulește pe Dumnezeu; astfel arătându-se nemulțumit, nu primește decât bâta.

23. Și zise fratele: Bine ai spus, Părinte, dar rogu-te să-mi spui și cum veștejește înfrânarea pofta? Și bătrânul răspunse: Intrucât te face să te reții de la toate care nu împlinesc o trebuință, ci aduc o plăcere; și te îndeamnă să

⁶⁷ Înțel. Sirah 1, 22-23.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

nu te împărtășești de nimic decât de cele trebuincioase vieții nici să urmărești cele dulci, ci cele de folos, și să măsoari cu trebuința mâncările și băuturile; de asemenea întrucât te îndeamnă să nu lași trupului must de prisos, ci să întreții numai viața trupului și să-i păzești netulburat de pornirea spre împreunare. Astfel vestejește înfrânarea pofta. Căci plăcerea și săturarea de mâncări și băuturi încălzește stomacul și aprinde dorința spre poftă de rușine, împingând întreg animalul spre amestecare nelegiuită. Acesta nu mai este atunci decât ochi nerușinați, mână desfrânată, limbă vorbitoare de lucruri care desfată auzul, ureche care primește cuvinte deșarte, minte disprețuitoare de Dumnezeu și suflet care desfrânează cu înțelegerea și stârnește trupul spre fapta neîngăduiță.

24. Și zise fratele: Cu adevărat, Părinte, așa este. Dar rogu-te să mă înveți și despre rugăciune, cum desface mintea de toate înțelesurile? Și răspunse bătrânul: Înțelesurile sunt înțelesuri ale lucrurilor. Iar dintre lucruri unele cad sub simțuri, iar unele sunt inteligibile. Ocupându-se așadar mintea cu ele, poartă în sine înțelesurile lor. Harul rugăciunii însă unește mintea cu Dumnezeu. Iar unind-o cu Dumnezeu, o desface de toate înțelesurile. Atunci mintea, întreținându-se cu Dumnezeu dezbrăcată de toate, ajunge să ia formă dumnezeiască. Ajungând astfel, cere cele cuvenite și nu greșește niciodată în ceea ce cere. De aceea Apostolul poruncește să ne rugăm neîncetat⁶⁸ ca având mintea continuu unită cu Dumnezeu, să o rupem câte puțin de la pofta celor materiale.

25. Și zise fratele: Dar cum poate mintea să se roage neîncetat? Căci cântând și citind, întâlnindu-ne mai mulți

⁶⁸ I Tesalonicieni 5, 17.

și slujind, o tragem spre multe gânduri și vederi. Și răspunse bătrânul: Dumnezeiasca Scriptură nu poruncește nimic din cele cu neputință, căci și Apostolul cânta, citea și slujea și totuși se ruga neîncetat. Rugăciunea neîntreruptă stă în a avea mintea alipită de Dumnezeu cu evlavie multă și cu dor și a atârna pururea cu nădejdea de El și a te încrede în El în toate, orice ai face și ți s-ar întâmpla. Aflându-se în această dispoziție, Apostolul zicea: «Cine ne va despărți pe noi de dragostea lui Hristos? Necazul sau strâmtorarea?»... ș.a.m.d.⁶⁹ Și după puțin: «Sunt încredințat că nici moartea, nici viața, nici îngerii». Sau iarăși: «În toate obijduiți, dar nu striviți, în mare cumpănă, dar nu deznădăjduiți, prigoșiți, dar nu năpăstuiți, trântiți jos, dar nu nimiciti. Totdeauna purtăm în trup moartea Domnului Iisus, ca și viața lui Iisus să se arate în trupul nostru muritor».⁷⁰

26. În astfel de dispoziție aflându-se Apostolul, neîncetat se ruga. Căci în toate cele ce făcea și i se întâmpla, atârna cu nădejdea de Dumnezeu. De aceea toți Sfinții când se aflau în necazuri se rugau neîncetat, ca să dobândească aptitudinea dragostei. Și de aceea zicea Apostolul: «Deci cu dulceață mă voi lăuda întru neputințele mele, ca să locuiască întru mine puterea lui Hristos».⁷¹ Iar puțin mai departe: «Când sunt slab, atunci sunt tare».⁷² Dar vai nouă, netrebnicilor, că am părăsit calea Sfinților Părinți și de aceea suntem pustii de orice rod duhovnicesc.

⁶⁹ Romani 8, 35.

⁷⁰ II Corinteni 4, 8-10.

⁷¹ II Corinteni 12, 9.

⁷² Ibidem 10.

27. Și zise fratele: De ce, Părinte, nu am străpungerea inimii? Și răspunse bătrânul: Fiindcă nu este frica lui Dumnezeu înaintea ochilor noștri. Ne-am făcut groapa tuturor răutăților și de aceea am disprețuit ca pe-o simplă vorbă pedeapsa înfricoșată a lui Dumnezeu. Căci cine nu s-ar simți străpuns auzind pe Moise grăind în numele lui Dumnezeu despre păcătoși: «Foc a ieșit din mâna Mea și va arde până la iadul cel mai de jos. Mânca-va pământul și rodurile lui; arde-va temeliile munților. Îngrămădi-voi asupra lui rele și voi rupe săgețile Mele în ei»⁷³. Și iarăși: «Voi ascuți ca fulgerul sabia Mea și va începe mâna Mea Judecata și mă voi răzbuna pe vrăjmașii Mei și voi răsplăti celor ce mă urăsc».⁷⁴ Să auzim și pe Isaia strigând: «Cine va vesti vouă că focul arde, cine va vesti vouă focul cel veșnic. Mergeti în lumina focului vostru și în flacăra care ați ars»⁷⁵. Și iarăși «și voi ieși și voi vedea stârvurile oamenilor care s-au răzvrătit împotriva Mea. Căci viermele lor nu va muri și focul lor nu se va stinge, și vor fi spre vedere pentru tot trupul».⁷⁶ Auzi și pe Ieremia care zice: «Dați Domnului Dumnezeului vostru slavă, până nu se întunecă și până nu se poticnesc picioarele voastre prin munți întunecoși».⁷⁷ Și iarăși: «Ascultați popor nebun și fără de inimă: ochi au și nu văd, urechi au și nu aud. Au nu vă veți teme de Mine, zice Domnul, și nu veți tremura de fața Mea? De cel ce a pus nisipul hotar mării și graniță veșnică peste care nu va trece».⁷⁸ Și iarăși: «Pedepsi-te-va necredința ta și răutatea ta te va muștra. Cunoaște și vezi că amar îți este ție că M-ai părăsit pe Mine, zice Domnul.

⁷³ Deut. 32, 22 - 23.

⁷⁴ Deut 32, 41.

⁷⁵ Is. 33, 14; 50, 11.

⁷⁶ Isaia 66, 24.

⁷⁷ Ier. 13,16.

⁷⁸ Ier. 5, 21, 22.

Eu te-am sădit viță roditoare, toată adevărată. Cum te-ai întors la amărăciune, viță străină?»⁷⁹ Și iarăși: «Întru adunarea celor ce râd n-am șezut, ci m-am temut de fața mâniei Tale și am șezut singur, căci mă săturasem de amărăciune».⁸⁰ Și cine nu va tremura auzind pe Iezechiil strigând: «Voi vărsa mânia Mea peste tine, cheltui-voi urgia mea asupra ta. Și te voi judeca pe tine în căile tale și voi arunca peste tine ticăloșiile tale; și ochiul Meu nu te va cruța, nici mă voi milui de tine. Și atunci vei cunoaște că eu sunt Domnul».⁸¹ Dar cine nu se căiește auzind pe Daniil descriind limpede ziua înfricoșatei judecăți, când zice: «Eu Daniil am privit până fură așezate scaunele. Și s-a așezat Cel vechi de zile. Haina Lui, albă ca zăpada, iar părul capului Său, curat ca lâna. Și scaunul Lui pară de foc, iar roțile scaunului foc arzător. Un râu de loc se vărsa și ieșea înaintea Lui. Mii de mii îi slujeau Lui și zeci de mii stăteau înaintea Lui. Judecătorul se așeză și cărțile fură deschise».⁸² - adică faptele săvârșite. Și iarăși: «Văzut-am în vedenie de noapte; și iată pe norii cerului venea cineva ca un Fiu al omului. Și a ajuns până la cel vechi de zile și L-au adus înaintea Lui, și I-au dat Lui stăpânirea, cinstea și împărăția, și toate neamurile, semințiile și limbile îi vor sluji Lui. Și stăpânirea Lui stăpânire veșnică și împărăția împărăție veșnică. Și m-am cutremurat cu duhul meu, eu, Daniil, și vedeniile din capul meu m-au tulburat».⁸³

28. Și cine nu se înfricoșează auzind și pe David zicând: «A grăit o dată Dumnezeu și am auzit acestea două: că puterea este a lui Dumnezeu și a Ta este mila,

⁷⁹ Ier. 2, 19, 21.

⁸⁰ Ier. 15, 17.

⁸¹ Iez. 7, 4-9.

⁸² Daniil 7, 9-10.

⁸³ Daniil 7, 13-15.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

Doamne; că Tu vei răsplăti fiecăruia după faptele lui». ⁸⁴ Și iarăși: să auzim pe Ecclesiastul care zice: «Sfârșitul cuvântului: ascultă tot, teme-te de Dumnezeu și păzește poruncile Lui. Acesta este tot omul. Căci Dumnezeu va aduce tot ce s-a făcut întru ascuns la judecată, cu tot lucrul trecut cu vederea, fie bun, fie rău». ⁸⁵

29. Dar cine nu tremură auzind pe Apostolul spunând lucruri asemănătoare: «Căci noi trebuie să ne înfățișăm înaintea scaunului lui Hristos, ca să ia fiecare din noi cele făcute prin trup, fie bine fie rău». ⁸⁶ Cine nu va plânge așadar necredința noastră și orbirea sufletului nostru că, auzind toate acestea, nu ne căim și nu plângem cu amar, pentru marea noastră negrijă și ușurință. Acestea văzându-le de mai-nainte, Ieremia zicea: «Blestemat cel ce săvârșește lucrurile Domnului cu negrijă». ⁸⁷ Căci dacă am avea grijă de mântuirea sufletelor noastre, am tremura de cuvântul Domnului și ne-am grăbi să împlinim poruncile Lui, prin care ne și mântuim. Dar noi auzind pe Domnul zicând: «Intrați prin poarta cea strâmtă, care duce la viață», ⁸⁸ am ales pe cea lată și largă, ce duce la pierzare. De aceea vom auzi când va veni din ceruri să judece viii și morții: «Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui». ⁸⁹

30. Și vom auzi acestea, nu fiindcă am făcut fapte rele, ci fiindcă de cele bune n-am grijit și pe aproapele n-am iubit. Iar dacă am făcut rele, cum vom îndura ziua aceea, o

⁸⁴ Psalmi 61, 11.

⁸⁵ Ecclesiastul. 12, 13-14.

⁸⁶ II Corinteni 5, 10.

⁸⁷ Ieremia 48, 10.

⁸⁸ Matei 7, 10.

⁸⁹ Matei 25, 41.

dată ce am fost cu atâta negrijă? De altfel: «să nu curvești, să nu furi, să nu omori» și celelalte, au fost spuse prin Moise celor de demult. Domnul însă, știind că nu ajunge creștinului numai păzirea acestora spre desăvârșire, a zis: «Amin zic vouă, că de nu va prisosi dreptatea voastră mai mult decât a Cărturarilor și a Fariseilor, nu veți intra întru împărăția cerurilor».⁹⁰ De aceea a poruncit cu orice prilej sfințirea sufletului, pentru care se sfințește și trupul, și dragostea curată față de toți oamenii, prin care putem să dobândim și iubirea față de El; iar pe Sine ni s-a dat pildă până la moarte, ca și pe ucenicii Săi, precum s-a zis adeseori.

31. Ce apărare vom avea așadar în ziua aceea, având o asemenea pildă și fiind cu atâta negrijă: Plângându-ne Ieremia pe noi cei ce ne-am învrednicit de atâta har, dar ne-am purtat cu atâta negrijă, mai bine zis am fost plini de toată răutatea, zicea: «Cine va da capului meu apă și ochilor mei izvor de lacrimi, ca să plâng pe poporul acesta ziua și noaptea?».⁹¹

Dar eu aud și pe Moise zicând despre noi: «Și a mâncat Iacob și s-a săturat și s-a făcut îndărătnic cel iubit; îngrășatu-s-a, îngroșatu-s-a și s-a lățit și a părăsit pe Dumnezeu care l-a făcut pe el și s-a depărtat de la Dumnezeu Mântuitorul lui»,⁹² Iar Mihea plânge și zice: «Vai sufletului meu, că a pierit cel evlavios de pe pământ și nu se mai află între oameni cel ce săvârșește virtutea. Fiecare necăjește cu necaz pe aproapele; spre rău își găsesc mâinile lor».⁹³ Iar Psalmistul zice despre noi asemenea:

⁹⁰ Matei 5, 20.

⁹¹ Ieremia 9, 1.

⁹² Deut. 32, 15.

⁹³ Miheia 7, 2.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

«Mântuiește-mă, Doamne, că a lipsit cel cuvios; că s-au împuținat adevărurile dintre fiii oamenilor...» și celelalte.⁹⁴

32. Dar și Apostolul plânge pentru noi cu Proorocul zicând; «Nu este cel ce face bunătate, nu este până la unul. Mormânt deschis este gâtlejul lor, cu limbile lor grăiau vicleșuguri. Venin de aspide este sub limbile lor, gura lor e plină de blestem și de amărăciune. Întristare și necaz este în căile lor, și calea păcii nu au cunoscut-o. Nu este frica lui Dumnezeu înaintea ochilor lor».⁹⁵ De aceea, prevăzând cele viitoare, scrie despre purtarea noastră cea rea de acum, către Timotei: «Cunoaște aceasta, că în zilele cele de apoi se vor ivi vremuri înfricoșate; că vor fi oamenii iubitori de sine, iubitori de argint, lăudăroși, trufași, hulitori, neascultători de părinți, nemulțumitori, fără cucernicie, lipsiți de dragoste, neînduplecați, clevetitori, neînfrânați, neîmblânziți, neiubitori de bine, vânzători, obraznici...» ș. a. m. d.⁹⁶ Vai nouă, că am ajuns la cele din urmă dintre rele, căci spune-mi mie care dintre noi nu e părtaș al relelor pomenite? Nu s-a împlinit la noi proorocia? Nu suntem toți lacomi cu stomacul? Nu suntem toți iubitori de plăcere, nu toți nebuni pentru pământ și iubitori de materie? Nu toți plini de mânie? Nu toți întărâtați? Nu ținem toți minte răul? Nu suntem toți trădători a toată virtutea? Nu suntem toți clevetitori? Nu toți iubitori de sudalme? Nu toți obraznici, nu toți urători de frați? Nu toți îngâmfați? Nu toți trufași? Nu toți lăudăroși? Nu toți fățarnici? Nu toți iubitori de slavă deșartă? Nu toți vicleni, nu toți pizmași? Nu toți nesupuși? Nu toți nepăsători? Nu toți nestatornici? Nu toți ușuratici, nu toți fără grijă la poruncile Mântuitorului? Nu toți plini

⁹⁴ Psalmi 11, 1.

⁹⁵ Romani 3, 12 - 18; Psalmi 13, 3; Psalmi 5, 9; Psalmi 35, 1.

⁹⁶ II Timotei 3, 1 - 4.

de toată răutatea? Nu ne-am făcut în loc de biserică a lui Dumnezeu templu al idolorilor? Nu suntem sălaşuri ale duhurilor rele, în loc să fim ai Duhului Sfânt? Nu numim pe Dumnezeu Tată, în chip mincinos? Nu ne-am făcut, în loc de fii ai lui Dumnezeu, fii ai gheenei? Nu ne-am făcut mai răi decât iudeii, noi cei ce purtăm azi numele lui Hristos? Nimenea să nu se răzvrătească auzind adevărul, fiindcă și aceia, nelegiuți fiind, ziceau: «Noi avem un singur Tată, pe Dumnezeu».⁹⁷ Dar au auzit de la Mântuitorul: «Voi sunteți din tatăl vostru diavolul și poftele tatălui vostru diavolul vreți să le faceți».⁹⁸

33. Cum deci, fiind și noi călcători ai poruncilor Lui, nu vom auzi de la El aceleași cuvinte? Căci și Apostolul, pe cei purtați de Duhul i-a numit fii ai lui Dumnezeu: «Câți sunt, zice, purtați de Duhul, aceștia sunt fii ai lui Dumnezeu».⁹⁹ Dar cum putem să auzim noi, cei purtați de moarte, că suntem fii ai lui Dumnezeu? «Căci cugetul trupului este moarte».¹⁰⁰ Cei purtați de Duhul se fac arătați din roadele Duhului. Să vedem așadar roadele Duhului. «Căci roada Duhului este, zice, iubirea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, facerea de bine, bunătatea, credința, blândețea, înfrânarea».¹⁰¹ Oare avem acestea în noi? Sau nu cumva le avem pe toate cele potrivnice? Cum putem așadar să auzim că suntem fii ai lui Dumnezeu, și nu mai degrabă ai celui potrivnic? Căci cel născut din cineva este asemenea celui care l-a născut. Arată aceasta și Domnul zicând: «Cel născut din Duhul, duh este».¹⁰² Noi însă ne-

⁹⁷ Ioan 8, 41.

⁹⁸ Ioan 5, 44.

⁹⁹ Romani 8, 14.

¹⁰⁰ Romani 8, 6.

¹⁰¹ Galateni 5, 22.

¹⁰² Ioan 3, 6.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

am făcut trupuri ce poftesc împotriva Duhului și de aceea cu dreptate auzim de la El: «Nu va rămânea Duhul Meu în oamenii aceștia, deoarece sunt numai trupuri».¹⁰³ Cum putem să auzim așadar că suntem creștini, neavând nimic al lui Hristos în noi?

34. Dar va zice, poate, cineva: Dar am credința, și-mi ajunge credința în El pentru mântuire. Îi va răspunde acestuia Iacob, zicând: «Că și diavolii cred și se cutremură».¹⁰⁴ Și iarăși: «Credința fără fapte moartă este, precum și faptele fără credință».¹⁰⁵ Dar cum și credem în El, sau cum îi credem Lui în privința celor viitoare, noi care nu-l credem în privința celor vremelnice și prezente, și de aceea suntem amestecați cu cele pământești și trăim trupului, oștindu-ne împotriva Duhului? Cei ce au crezut cu adevărat lui Hristos și L-au sălășluit întreg în ei prin porunci, ziceau așa: «Nu mai trăiesc eu ci Hristos trăiește în mine. Iar de trăiesc acum în trup, trăiesc prin credința Fiului lui Dumnezeu, al Celui ce m-a iubit pe mine și s-a dat pe Sine pentru mine».¹⁰⁶ De aceea pătimind de dragul Lui, pentru mântuirea tuturor, ca niște următori întocmai ai Lui și ca niște păzitori adevărați ai poruncilor Lui, ziceau: «Ocărați, noi binecuvântăm; prigonți, noi răbdăm; huliți, noi mângâiem».¹⁰⁷ Aceasta o făceau pentru că-L auziseră pe El zicând: «Iubiți pe văjmașii voștri, faceți bine celor ce vă urâsc pe voi, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, rugați-vă pentru cei ce vă dosădesc pe voi» și celelalte.¹⁰⁸ Prin cuvintele și faptele lor se arăta lucrând în ei Hristos.

¹⁰³ Facerea 6, 3.

¹⁰⁴ Iacob 2, 19.

¹⁰⁵ Iacob 2, 20.

¹⁰⁶ Galateni 2, 20.

¹⁰⁷ I Corinteni 4, 12.

¹⁰⁸ Matei 5, 44.

Dar noi, fiindcă lucrăm împotriva tuturor poruncilor Lui, ne-am umplut de toată necurăția. Și de aceea am ajuns, în loc de biserică a lui Dumnezeu, casă de negustorie și în loc de casă de rugăciune, peșteră de tâlhari; în loc de neam sfânt, neam păcătos și în loc de popor al lui Dumnezeu, popor plin de păcate; în loc de sămânță sfântă, sămânță rea și în loc de fii ai lui Dumnezeu, fii ai nelegiurii, fiindcă am părăsit poruncile Domnului și slujim duhurilor viclene prin patimile necurate, mâniind pe Sfântul lui Israel.

35. De aceea, plângându-ne marele Isaia și vrând să ne ajute în căderea noastră, zice: «De ce vă mai răniți iarăși, adăugând fărădelege? Tot capul vă este spre durere și toată inima spre întristare. De la picioare până la cap, nu este în el loc întreg. Totul este numai rană, numai vânătăie și numai bube pline de puroi. Nu se mai poate pune plasture, nici untdelemn, nici o legătură».¹⁰⁹ Apoi urmează: «Părăsită va fi fata Sionului ca o colibă într-o vie și ca un pătul într-o grădinărie, ca o cetate împresurată».¹¹⁰ Această pustiire a sufletelor noastre a arătat-o și Apostolul, zicând: «Și precum n-au găsit cu cale să-L cunoască pe Dumnezeu, i-a lăsat pe ei Dumnezeu în minte netrebnică să facă cele ce nu trebuie; plini fiind de toată nedreptatea, răutatea, viclenia, lăcomia, plini de pizmă, de ucidere, de ceartă, de înșelăciune, de purtări urâte, șoptitori, bârfitori, urători de Dumnezeu, ocărători, semeți trufași, născocitori de rele, nesupuși părinților, bezmetici, ne iubitori, călcători de cuvânt, nemilostivi, care deși cunosc dreptatea lui Dumnezeu, că adică cei ce fac acestea sunt vrednici de moarte, nu numai că fac acestea, ci și încuviințează pe cei ce le fac. De aceea i-a dat pe ei Dumnezeu spre patimi de necinste, ca să-și necinstească

¹⁰⁹ Is. 1, 5 — 6.

¹¹⁰ Is. 1, 8.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

trupurile lor între ei».¹¹¹ Iar urmarea acestora este că: «Se descoperă mânia lui Dumnezeu din ceruri peste toată necredința și nedreptatea oamenilor»,¹¹² și celelalte.

36. Această pustiire a sufletului, vestind-o și Domnul, zice: «Ierusalime, Iemsalime, care ucizi pe prooroci și omori cu pietre pe cei trimiși la tine, de câte ori n-am vrut să strâng pe fiii tăi, cum își adună găina puii săi sub aripi, și n-ai vrut? Iată casa voastră se va lăsa pustie».¹¹³ Iar Isaia, văzându-ne pe noi, așa zișii monahi, săvârșind numai slujbele trupești și disprețuind pe cele duhovnicești și de aceea aflându-ne plini de trufie, a zis: «Ascultați cuvântul Domnului; frunțași ai Sodomei luați aminte la legea Domnului, popor al Gomorei. Ce-mi trebuie Mie mulțimea jertfelor voastre? M-am săturat de arderile de tot ale berbecilor și nu mai vreau grăsimea mieilor și sângele taurilor și al țapilor. Căci cine le-a cerut acestea din mâinile voastre? Nu mai călcați în curtea templului Meu. De-mi veți aduce floarea făinii, zadarnic este. Tămâierea voastră îmi face scârbă. Lunile nouă, Sâmbetele și ziua cea mare, nu le mai pot suferi. Sufletul Meu urăște postul, odihna și sărbătorile voastre. M-am săturat de voi, nu vă mai pot răbda. Când întindeți mâinile spre Mine, Eu îmi întorc ochii de la voi. Și de veți înmulți rugăciunea, nu vă voi auzi».¹¹⁴ De ce? «Pentru că mâinile voastre sunt pline de sânge».¹¹⁵ Căci «Cel ce urăște pe fratele său este ucigaș de oameni».¹¹⁶ De aceea toată nevoița (asceza) care nu are iubire e străină de Dumnezeu.

¹¹¹ Romani 1, 28-32.

¹¹² Romani 1, 18.

¹¹³ Matei 23, 37-38.

¹¹⁴ Is. 1, 10-15.

¹¹⁵ Ibid. 15.

¹¹⁶ Ioan 3, 15.

37. De aceea, muștrând de departe și fățarnicia noastră, zice: «Poporul acesta cu buzele lui mă cinstește; dar inima lor este departe de Mine și în zadar mă cinstește», și celelalte.¹¹⁷ Căci cele pe care Domnul nostru le-a spus, plângând pe Farisei, eu le aud ca spuse pentru noi, fățarnicii de azi, care ne-am învrednicit de atâta har și suntem mai răi ca aceia. Oare nu legăm și noi poveri grele și anevoie de purtat și le punem pe umerii oamenilor, iar noi nu vrem să le mișcăm nici cu vârful degetului? Oare nu facem și noi toate faptele noastre spre a fi văzuți de oameni? Oare nu iubim și noi să ședem în fruntea mesei la ospete și pe scaunul de frunte în adunări, și să fim chemați de oameni: «Rabi, rabi», iar pe cei care nu ni le dau acestea îi urmărim până la moarte? Oare n-am luat și noi cheia cunoștinței și închidem împărăția cerurilor înaintea oamenilor, neintrând nici noi și nelăsându-i nici pe alții să intre?

Oare nu ocolim și noi marea și pământul ca să facem un prozelit, și când se întâmplă aceasta îl facem fiul gheenei, îndoit decât noi? Oare nu suntem și noi povățuitori orbi, strecurând țânțarul și înghițind cămila? Oare nu curățim și noi partea din afară a paharului, cea de la vedere, iar cea dinăuntru nostru e plină de răpire și lăcomie, mai bine zis de necurăție?

Oare nu zeciuim și-n izma și mărarul și orice legumă, și trecem cu vederea judecata și iubirea lui Dumnezeu? Oare nu suntem și noi niște morminte întunecoase arătându-ne oamenilor pe dinafară drepti, iar pe dinăuntru fiind plini de toată fățarnicia, nelegiuirea și necurăția? Oare nu zidim și noi mormintele mucenicilor și

¹¹⁷ Is. 29, 13; Matei 15, 8.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

împodobim monumentele Apostolilor, dar suntem asemenea cu ucisaii lor?

Cine nu ne va plânge așadar pe noi pentru o astfel de simtire? Cine nu va plânge o asemenea robie a noastră? De aceea noi, cei ce suntem fii cinstiți ai lui Dumnezeu, suntem socotiți ca niște vase de lut. De aceea s-a înnegrit aurul și s-a stricat argintul cel bun. De aceea noi, Nazareii Sionului, care luminam mai tare ca zăpada, am ajuns ca niște Abisinieni; noi, care eram mai albi ca laptele, ne-am înnegrit mai tare ca cerneala. De aceea s-a întunecat chipul nostru mai tare ca funinginea. Cei ce ne hrăneam cu nuci de cocos ne tâvălim acum în lături. S-au mărit nelegiuirile noastre mai mult decât nelegiuirile Sodomei. Noi, cei ce eram fiii zilei și fiii luminii am ajuns fiii nopții și ai întunericului; iar din fii ai împărăției ne-am făcut fiii gheenei. De aceea noi, fiii Celui Preaînalt, murim ca niște oameni și cădem ca unul dintre boieri.¹¹⁸ De aceea am fost predați în mâinile vrăjmașilor nelegiuți, adică ale dracilor cumpliți și ale împăratului nedrept și atotviclean al întregului pământ, al căpeteniei lor adică, ca unii ce am păcătuit și am săvârșit fărădelege, nesocotind poruncile Domnului Dumnezeuului nostru, și am călcat în picioare pe Fiul lui Dumnezeu, și am socotit sângele Testamentului Său lucru de rând.

Dar să nu ne predai până în sfârșit, pentru numele Tău Doamne; și să nu rupi Testamentul Tău; și să nu depărtezi de la noi mila Ta, pentru milostivirile Tale, Tatăl nostru cel din ceruri, și pentru mila Sfântului Tău Duh. «Nu pomeni fărădelegile noastre cele vechi, ci degrabă să vie înaintea noastră milostivirile Tale, că am ajuns săraci foarte. Ajută-ne nouă, Dumnezeule, Mântuitorul nostru pentru slava numelui Tău; Doamne miluiește-ne și iartă-ne păcatele noastre, pentru numele Tău, Doamne, adu-Ți

¹¹⁸ Ps. 81, 7.

aminte de pârga pe care, luând-o dintre noi, pentru iubirea de oameni, Unui Născut Fiul Tău o ține pentru noi în ceruri, ca să ne dăruiască nădejdea tare a mântuirii și să nu devenim din deznădejde mai răi. Mântuiește-ne pentru cinstit sângele Lui, pe care l-a vărsat pentru viața lumii, pentru Sfinții Săi Apostoli și ucenici, care și-au vărsat sângele lor propriu pentru numele Lui, pentru sfinții Prooroci, Părinți și Patriarhi, care s-au nevoit să facă bucurie numelui Tău. Nu trece cu vederea rugăciunea noastră, Doamne, și nu ne părăsi până la sfârșit. Căci nu ne încredem în dreptățile noastre, ci în mila Ta, prin care porți grijă de tot neamul nostru. Cerșim și rugăm bunătatea Ta, ca să nu ni se facă nouă spre osândă taina mântuirii, hărăzită nouă de Unui Născut Fiul Tău, și să nu ne lepezi pe noi de la fața Ta. Nu te scârbi de nevrednicia noastră, ci ne miluiește pe noi după mare mila Ta; și după mulțimea îndurărilor Tale șterge fărădelegile noastre, ca apropiindu-ne fără de osândă înaintea sfintei Tale slave, să ne învrednicim de acoperământul Fiului Tău cel Unul născut și să nu fim lepădați ca niște slugi netrebnice ale păcatului.

Da, Stăpâne, Doamne atotputernice, auzi rugăciunea noastră, că afară de Tine pe altul nu cunoaștem. Numele Tău numim; căci Tu ești Cel ce lucrează toate în toți și ajutorul de la Tine îl cerem toți. «Caută din cer, Doamne și privește din casa sfintei Tale slave. Unde este râvna și tăria Ta? Unde este mulțimea milei Tale și a îndurărilor Tale, că ai răbdat căderea noastră? Căci Tu ești Tatăl nostru, fiindcă Avram nu ne-a cunoscut pe noi și Israil nu ne-a știut pe noi. Ci Tu, Doamne Tatăl nostru, mântuiește-ne pre noi, că de la început este peste noi numele Tău cel sfânt și al Fiului Tău cel Unul Născut și al Sfântului Tău Duh. De ce ne-ai rătăcit pe noi, Doamne, de la calea Ta? Nu ne pedepsi pe noi cu toiagul judecăților Tale. De ce ai învârtoșat inimile noastre, ca să nu se teamă de Tine? Ne-

Sfântul Maxim Mărturisitorul

ai părăsit pe noi în propria lege a rătăcirii noastre? Întoarce, Doamne, pe robii Tăi pentru sfânta Ta Biserică și pentru toți sfinții Tăi din veac, ca să moștenim puțin din muntele Tău cel sfânt. Vrăjmașii noștri au călcat locul tău cel sfânt. Ne-am făcut ca la început, când nu stăpâneai peste noi, nici nu se chema numele Tău peste noi.»¹¹⁹

38. «De vei deschide cerul, se vor cutremura de Tine munții și se vor topi ca ceara de fața focului; focul va arde pe cei potrivniri și înfricoșat va fi Numele Tău vrăjmașilor Tăi. Când vei face lucrurile Tale mărite, se vor cutremura de Tine munții. Din veac n-am auzit, nici ochii noștri n-au văzut Dumnezeu, afară de Tine. Și lucrurile Tale, pe care le vei face, vor fi milă celor ce vor răbda. Căci dreptatea se va întâlni cu cei ce o fac și-și vor aduce aminte de căile Tale. Iată Tu te-ai mâniat și noi am păcătuit».¹²⁰ Mai bine zis noi am greșit și Tu te-ai mâniat. «De aceea am rătăcit toți și ne-am făcut ca niște necurați. Ca o cârpă lepădată e toată dreptatea noastră și am căzut ca frunzele pentru fărâdelegile noastre; așa ne va duce vântul pe noi. Nu este cine să cheme numele Tău și cine să Te pomenească spre a fi ajutat. Întors-ai fața Ta de la noi și ne-ai părăsit pe noi pentru păcatele noastre. Și acum, Doamne, Tatăl nostru ești Tu, iar noi tină, lucrul mâinilor Tale suntem toți. Nu te mânia pe noi foarte, nici pomeni vreodată păcatele noastre. Privește, căci poporul Tău suntem toți. Cetatea sfântului Tău, Sionul, a ajuns pustie. Ca un pustiu s-a făcut Ierusalimul. Casa sfântului nostru a ajuns blestem și slava pe care au binecuvântat-o Părinții noștri a fost cuprinsă de foc și toate cele mărite s-au dărâmat. Și toate acestea le-ai

¹¹⁹ Isaia 63, 15 - 19. Citat liber.

¹²⁰ Isaia 64, 1-5.

răbdat Doamne, și ai tăcut și ne-ai smerit din cale afară».¹²¹

39. Toate acestea i s-au întâmplat poporului Tău vechi prin preînchipuire, dar acum s-au împlinit cu adevărat la noi. «Făcutu-ne-am de ocară vecinilor noștri, diavolii, și de batjocură și de răs celor ce stau în jurul nostru».¹²² Ci caută din cer și vezi și ne mântuiește pe noi pentru numele Tău cei sfânt. Fă-ne să cunoaștem meșteșugirile vrăjmașilor noștri și ne mântuiește de uneltirile lor. Nu depărta de la noi ajutorul Tău, că noi nu suntem în stare să învingem cele ce ne vin împotriva, dar Tu ești puternic să ne mântuiești de toți vrăjmașii. Mântuiește-ne pe noi, Doamne, din greutățile lumii acesteia după bunătatea Ta, ca în curată conștiință, trecând marea vieții și înfățișându-ne întregi și fără pată înaintea scaunului înfricoșat, să ne învrednicim de viața cea veșnică.

40. Auzindu-le toate acestea fratele și cuprins fiind de mare căință, zise cu lacrimi bătrânului: Din câte văd Părinte, nu mi-a rămas nici o nădejde de mântuire. «Căci fărădelegile mele au covârșit capul meu».¹²³ Ci rogu-te să-mi spui ce trebuie să fac? Iar bătrânul răspunzând zise: Mântuirea este un lucru oamenilor cu neputință. La Dumnezeu însă, toate-s cu putință, precum a zis însuși Domnul.¹²⁴ «Să ieșim înaintea feței Lui întru mărturisire, să ne închinăm, să cădem și să plângem înaintea Domnului, care ne-a făcut pe noi, căci El este Dumnezeuul nostru».¹²⁵ Să auzim ceea ce spune El prin glasul lui Isaia:

¹²¹ Isaia 64, 6-12.

¹²² Psalm 78, 4.

¹²³ Psalm 37, 5.

¹²⁴ Mt. 19, 24.

¹²⁵ Ps.94, 4.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

«Când te vei întoarce și vei suspina, atunci te vei mântui». ¹²⁶ Și iarăși: «Nu e puternică mâna Domnului ca să ne mântuiască? Sau s-a îngreunat urechea Lui, ca să nu audă. Dar păcatele pun zid între noi și Dumnezeu și din pricina păcatelor noastre și-a întors fața Lui ca să nu ne miluiască». ¹²⁷ De aceea zice: «Spălați-vă, faceți-vă curați, smulgeți răutățile din sufletele voastre înaintea ochilor Mei, opriți-vă din răutățile voastre, învățați să faceți binele, cereți judecată, scăpați pe cel nedreptățit, faceți dreptate orfanului și apărați pe văduvă. Și veniți să ne judecăm, zice Domnul. Și de vor fi păcatele voastre ca purpura, ca zăpada le voi albi; și de vor fi stacojii ca focul, ca lâna le voi albi. De veți vrea să mă ascultați bunătățile pământului veți mânca, căci gura Domnului a grăit acestea». ¹²⁸ Și iarăși prin Ioil: «Întorceți-vă la Mine din toată inima voastră în post, în plângere și jelanie. Sfășiați-vă inimile voastre și nu hainele voastre. Căci milostiv și îndurat este Domnul și-I pare rău de cele rele». ¹²⁹ Iar către Ezechiil: «Fiul omului, spune casei lui Israil: așa ați vorbit zicând: răcăcirile noastre și fărădelegile noastre asupra noastră sunt și în ele ne topim, și cum vom trăi? Spune lor: Viu sunt Eu, zice Domnul; nu voiesc moartea necredinciosului, ci să se întoarcă de la calea lui și să fie viu. Cu întoarcere întorceți-vă de la calea voastră; pentru ce să muriți casa lui Israil». ¹³⁰ Iar Cartea a treia a Regilor, arătând covârșitoarea bunătate a lui Dumnezeu,, zice prin Ilie, ca să audă Ahab, care se afla în via lui Nabot pe care o moștenise omorându-l prin Izabela: «Acestea zice Domnul: ai ucis și ai moștenit. În locul în care au lins

¹²⁶ Is. 30,15.

¹²⁷ Is. 59,1-2.

¹²⁸ Is. 1, 16-19.

¹²⁹ Ioil 2, 12-13.

¹³⁰ Ezechil 33, 10-14.

câinii sângele lui Nabot, acolo vor linge câinii sângele tău. Și pe Izabela câinii o vor mânca la marginea zidului lui Israel. Și auzind Ahab aceste cuvinte și-a rupt hainele sale și a pus sac pe trupul său, și a postit și a dormit în sac. Și a fost cuvântul Domnului către Ilie zicând: Iată că s-a rușinat Ahab de fața Mea. Nu voi mai aduce rele în zilele lui». ¹³¹ Iar David zice: «Fărădelegea mea am cunoscut și păcatul meu nu l-am acoperit. Zis-am: mărturisit-am împotriva mea fărădelegea mea Domnului; și Tu ai iertat necredința inimii mele. Pentru ea se va ruga Ție tot cuviosul la vreme rânduită; însă în potop de ape multe de el nu se vor apropia». ¹³² Iar în Evanghelie zice Domnul: «Pocăiți-vă, că s-a apropiat împărăția cerurilor». ¹³³ Iar lui Petru care întrebă: «De câte ori pe zi îmi va greși fratele meu și îi voi ierta lui? Au doară până la șapte ori?», îi răspunde Cel ce e prin fire bun și neasemănat în bunătate: «Nu zic ție de șapte ori, ci până la șaptezeci de ori câte șapte». ¹³⁴

41. Cunoscând așadar frica de Dumnezeu, bunătatea și iubirea Lui de oameni, din Vechiul și Noul Testament, să ne întoarcem din toată inima noastră. De ce să pierim, fraților? Să ne spălăm mâinile noi, păcătoșii. Să ne curățim inimile, noi, cei cu sufletele îndoite. Să ne tânguim, să jelim și să plângem pentru păcatele noastre. Să încetăm din răutățile noastre. Să credem în milostivirile Domnului. Să ne temem de amenințările Lui, să păzim poruncile Lui. Să ne iubim unii pe alții din toată inima. Să zicem fraților și celor ce ne urăsc pe noi și se scârbesc de noi, ca să se mărească numele Domnului și să ni se arate în bucuria

¹³¹ III Regi 21, 19, 23, 27-29.

¹³² Psalmi 31, 5-7.

¹³³ Matei 4, 17.

¹³⁴ Matei 18, 22.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

Lui. Să dăm iertare unii altora, noi, cei ce ne-am ispitit unul pe altul ca unii ce am fost războiți toți de vrăjmașul comun. Să stăm împotriva gândurilor noastre chemând pe Dumnezeu ca aliat în lupta noastră și să alungăm din noi duhurile rele și necurate. Să supunem trupul duhului, chinându-l și târându-l robit,¹³⁵ prin tot felul de strâmtorări. «Să ne curățim pe noi de toată întinăciunea trupului și a duhului». Să ne stărnim unii pe alții la sporirea în iubire (în text: paroxismul iubirii) și fapte bune. Să nu ne pizmuim între noi, nici pizmuindu-ne să ne sălbăticiim la inimă. Mai degrabă să avem milă unii de alții și să ne tămăduim unii pe alții prin smerenie. Să nu ne bârfim unii pe alții, nici să nu ne batjocorim unii pe alții, căci suntem unii altora mădulare. Să lepădăm de la noi negrija și ușurința și să stăm bărbătește, luptând împotriva duhurilor răutății, căci «Îl avem pe Iisus Hristos mângâietor drept la Tatăl, și El ne este ispășire pentru păcatele noastre».¹³⁶ Să ne rugăm Lui cu inimă curată din tot sufletul nostru, și ne va ierta păcatele noastre. «Căci aproape este Domnul de toți cei ce-L cheamă pe El întru adevăr».¹³⁷ De aceea zice: «Jertfește lui Dumnezeu jertfă de laudă și dă Celui Preaînalt rugăciunile tale. Și mă cheamă pe Mine în ziua necazului tău și te voi scăpa și mă vei slăvi pe Mine».¹³⁸ Iar Isaia zice: «Rupe toată legătura nedreptății, dezleagă jugul legămintelor silnice, dă drumul celor asupriți și rupe toată scrisoarea nedreaptă. Frânge celui flămând pâinea ta și pe săracii fără sălaș adu-i în casa ta. De vezi pe cineva gol, îmbracă-l și nu trece cu vederea pe cei din sămânța neamului tău. Atunci lumina ta va izbucni ca zorile, și tămăduirea ta va răsări degrabă. Și va

¹³⁵ I Corinteni 9, 27.

¹³⁶ I Ioan 2, 1-2.

¹³⁷ Psalmi 144, 19.

¹³⁸ Psalmi 49, 15, 16.

umbla înaintea ta dreptatea ta, și slava Domnului te va înconjura».¹³⁹ Iar după acestea zice: «Atunci vei striga și Dumnezeu te va auzi pe tine. Încă grăind tu, va zice: Iată aici sunt. Atunci va răsări în întuneric lumina ta și întunericul tău va fi ca amiaza. Și Dumnezeu va fi cu tine întotdeauna și te va sătura precum pofteste sufletul tău».¹⁴⁰ Iată așadar că rupând toată legătura nedreptății din inima noastră și dezlegând tot jugul legămintelor silnice, adică al ținerii minte a răului, și grăbindu-ne să facem bine aproapelui din tot sufletul, ajungem să fim înconjurați de lumina cunoștinței și ne slobozim de patimile de ocară, umplându-ne de toată virtutea, luminându-ne de slava lui Dumnezeu și eliberându-ne de toată neștiința; iar rugându-L pe Hristos, suntem auziți și-L avem pe Dumnezeu cu noi pururea și ni se satură dorința după Dumnezeu.

42. Să ne iubim așadar unii pe alții și vom fi iubiți de Dumnezeu. Să fim cu îndelungă răbdare întreolaltă și va fi și El cu îndelungă răbdare față de păcatele noastre. Să nu răsplătim răul cu rău și nu vom primi după păcatele noastre. Căci iertarea greșelilor noastre o aflăm în iertarea fraților. Iar mila lui Dumnezeu e ascunsă în milostivirea noastră față de aproapele. De aceea a zis Domnul: «Iertați și vi se va ierta vouă».¹⁴¹ Și iarăși: «De veți ierta oamenilor greșalele lor și Tatăl vostru cel din ceruri va ierta vouă greșalele voastre».¹⁴² Sau: «Fericți cei milostivi, că aceia se vor milui»¹⁴³ Sau: «Cu ce măsură veți măsură, cu aceea se va măsură vouă».¹⁴⁴ Iată ne-a

¹³⁹ Isaia 58, 6-8.

¹⁴⁰ Ibid. 9-10.

¹⁴¹ Luca 6, 37.

¹⁴² Matei 6, 14.

¹⁴³ Matei 5, 7.

¹⁴⁴ Matei 7, 2.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

dăruit nouă Domnul chip de mântuire și ne-a dat nouă putere veșnică de a ne face fii ai lui Dumnezeu. Prin urmare în voia noastră stă mântuirea noastră.

43. Drept aceea să ne dăm pe noi înșine Domnului în întregime, ca să-L primim pe El întreg. Să ne facem dumnezei pentru El. Căci pentru aceasta s-a făcut om, fiind Dumnezeu și Stăpân prin fire. Să ascultăm de El și va birui fără greutate asupra vrăjmașilor noștri. «Dacă poporul Meu ar fi ascutat de Mine, zice, dacă Israil ar fi umblat în căile Mele, aş fi umilit până la nimicire pe vrăjmașii lor și aş fi pus mâna Mea pe cei ce-i necăjesc pe ei».¹⁴⁵ Să ne punem toată nădejdea noastră numai în El și să aruncăm toată grija noastră numai asupra Lui, și ne va mântui pe noi de tot necazul și toată viața ne va hrăni El însuși. Să iubim pe tot omul din suflet; dar să nu ne punem nădejdea în nici unul dintre oameni.

Căci câtă vreme ne susține Domnul, ne înconjoară toți prietenii și toți vrăjmașii noștri sunt fără putere. Când însă ne părăsește Domnul, atunci ne părăsesc și prietenii cu toții și toți vrăjmașii dobândesc putere împotriva noastră. Dar și cel ce îndrăznește bizuindu-se pe sine va cădea cu cădere jalnică. Cel ce se teme însă de Domnul se va înălța. De aceea a zis David: «Nu voi nădăjdui în arcul meu și sabia mea nu mă va mântui. Că Tu ne-ai mântuit pe noi de cei ce ne necăjesc și ai făcut de rușine pe cei ce ne urăsc».¹⁴⁶

44. Să nu stăruim în gânduri care ne prezintă păcatele noastre micșorate și care ne spun ca niște oracole că am primit iertarea. Întărindu-ne împotriva lor, Domnul a zis: «Păziți-vă pe voi de prooroci mincinoși, care vor veni la

¹⁴⁵ Psalmi 80, 12-13.

¹⁴⁶ Psalmi 43, 9.

voi în piele de oaie, iar pe dinăuntru sunt lupi răpitori». ¹⁴⁷ Căci câtă vreme mintea noastră este încă tulburată de păcat, încă n-am primit iertarea Lui, fiindcă n-am făcut încă roade vrednice de pocăință. Și roada căinței este nepătimirea sufletului; iar nepătimirea înseamnă ștergerea păcatului. Dar nu avem încă desăvârșită nepătimire, dacă aici suntem tulburați de patimi, aici nu. Deci n-am primit încă desăvârșit nici iertarea păcatelor. De păcatul strămoșesc ne-am slobozit prin Sf. Botez, dar de cel pe care am îndrăznit să-l săvârșim după Botez ne slobozim prin căință.

45. Drept aceea să ne căim cu adevărat ca, sloboziți de patimi, să dobândim iertarea păcatelor. Să disprețuim cele vremelnice, ca nu cumva, luptând pentru ele cu oamenii, să călcăm porunca iubirii și să cădem din dragostea lui Dumnezeu. «Să umblăm în duh și nu vom mai împlini pofta trupului». ¹⁴⁸ Să veghem, să fim treji, să lepădăm somnul ușurătății. Să râvnim a pași pe urmele sfinților atleți ai Mântuitorului; să imităm luptele lor, uitând pe cele dindărăt și întinzându-ne spre cele dinainte. Să imităm drumul lor neodihnit, râvna lor aprinsă, stăruința în înfrânare, sfințenia neprihănirii, vitejia răbdării, neclintirea îndelungii răbdări, duișia milei, netulburarea blândeții, căldura râvnei, nefățărnicia iubirii, înălțimea smereniei, neprisosința sărăciei, bărbăția, bunătatea, îngăduința. Să nu ne dedăm plăcerilor; să nu ne moleșim în cugetări; să nu ne întinăm conștiința. «Să urmărim pacea cu toată lumea și sfințenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul». ¹⁴⁹ Pe lângă acestea, să fugim de lume, fraților, și de stăpânul lumii. Să părăsim trupul și cele trupești. Să

¹⁴⁷ Matei 7, 15.

¹⁴⁸ Galateni 5, 16.

¹⁴⁹ Evrei 12, 14.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

pășim întins spre cer; acolo vom vedea cetatea noastră. Să imităm pe dumnezeiescul Apostol, să primim pe Căpetenia vieții, să ne bucurăm de izvorul vieții. Să cântăm în cor cu îngerii; să lăudăm cu Arhanghelii pe Domnul nostru Iisus Hristos, căruia I se cuvine slava și stăpânirea, împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, acum și în vecii vecilor. Amin.

Ale celui dintre sfinți, Părintele nostru
Maxim Mărturisitorul

Cele patru sute capete despre dragoste¹⁵⁰
Cuvânt înainte către Elpidie

Iată am trimis Cuvioșiei tale, Părinte Elpidie, pe lângă Cuvântul despre viața ascetică, și Cuvântul despre dragoste, în tot atâtea sute de capete cât cele patru Evanghelii. Poate nu este în ele nimic vrednic de așteptarea ta. Dar atâta ne-a fost puterea. Pe lângă aceasta, ca să afle Sfinția Ta că nici acestea nu sunt roadele cugetării mele. Ci, străbătând scrierile Sfinților Părinți și culegând de acolo cele ce stau în legătură cu tema noastră, am îndesat lucruri multe în cuvinte puține, ca să fie ușoare de ținut minte. Și așa le-am trimis Cuvioșiei Tale, rugându-te să le citești cu îngăduință și să scoți numai folosul din ele, iar lipsa de frumusețe a cuvintelor să o treci cu vederea și să te rogi pentru smerenia mea, cea pustie de tot folosul duhovnicesc. Mai rogu-te încă și pentru aceea ca să nu socotești că le-am scris acestea ca să te conturb. Căci am împlinit o poruncă. O spun aceasta, fiindcă mulți suntem astăzi care conturbăm prin cuvinte, iar cei care învață prin fapte sau se lasă învățați sunt foarte puțini. Dar mai ales te rog să iei aminte cu multă stăruință la fiecare dintre capete. Căci socotesc că nu sunt toate ușor de înțeles de toți, ci cele mai multe au lipsă de o împreună cercetare din partea multora, deși pare că sunt simple după cuvânt.

¹⁵⁰ Migne P.G. 90, 954-1080; Filocalia greacă, vol I, ed. II, p. 201-231

Poate din ele va ieși la iveală ceva folositor pentru suflet. Și cu siguranță prin harul lui Dumnezeu va răsări ceva folositor celui ce citește fără gânduri iscoditoare, ci cu frica lui Dumnezeu și cu dragoste. Dar celui ce nu citește pentru folosul duhovnicesc această lucrare sau oricare alta, ci pentru a aduna cuvinte spre a batjocori pe scriitor, ca să se înfățișeze pe sine, vezi Doamne, mai înțelept decât acela, ca unul ce e plin de închipuire, nu-i va răsări de nicăieri niciodată nici un folos.

Întâia sută a capetelor despre dragoste

1. Dragostea este o dispoziție bună și afectuoasă a sufletului datorită căreia el nu cinstește nici unul dintre lucruri mai mult decât cunoștința lui Dumnezeu. Dar este cu neputință să ajungă la deprinderea dragostei cel ce e împătimit de ceva din cele pământești.

2. Dragostea este născută de nepătimire; nepătimirea, de nădejdea în Dumnezeu; nădejdea de răbdare și îndelungă răbdare; iar pe acestea le naște înfrânarea cea atot-cuprinzătoare. Înfrânarea la rândul ei, e născută de frica lui Dumnezeu, în sfârșit frica de credința în Domnul.¹⁵¹

3. Cel ce crede în Domnul se teme de chinuri; cel ce se teme de chinuri se înfrânează de la patimi; cel ce se înfrânează de la patimi rabdă necazurile; cel ce rabdă necazurile va avea nădejde în Dumnezeu, iar nădejdea în Dumnezeu desface mintea de toată împătimirea după cele

¹⁵¹ Cap. 2-3 ne arată ordinea cronologică a virtuților, după Sf. Maxim Mărturisitorul.

pământești; în sfârșit mintea desfăcută de acestea va avea iubirea către Dumnezeu.

4. Cel ce iubește pe Dumnezeu prețuiește cunoștința Lui mai mult decât toate cele făcute de El și stăruiește pe lângă ea neîncetat cu mare dor.

5. Dacă toate cele ce sunt, prin Dumnezeu și pentru Dumnezeu au fost făcute, și dacă Dumnezeu este mai bun decât cele ce au fost făcute de El, cel ce părăsește pe Dumnezeu, care e neasemănat mai bun, și se ocupă cu cele mai rele, se arată pe sine prețuind mai mult cele făcute de Dumnezeu decât pe Dumnezeu.

6. Cel ce are mintea pironită în dragostea de Dumnezeu disprețuiește toate cele văzute și însuși trupul său, ca pe ceva străin.

7. Dacă sufletul e mai bun decât trupul și dacă Dumnezeu, care a făcut lumea, e neasemănat mai bun decât lumea, cel ce cinstește trupul mai mult decât sufletul și lumea zidită de Dumnezeu mai mult decât pe Dumnezeu nu se deosebește întru nimic de închinătorii la idoi.

8. Cel ce și-a desfăcut mintea de iubirea și de preocuparea stăruitoare de Dumnezeu și o are legată de ceva din cele ce cad sub simțuri, acela cinstește trupul mai mult decât sufletul și cele făcute de Dumnezeu mai mult decât pe Dumnezeu, care le-a făcut.

9. Dacă viața minții este lumina cunoștinței, iar aceea e născută de dragostea către Dumnezeu, bine s-a zis că nimic nu este mai mare decât dragostea dumnezeiască.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

10. Când mintea pornește în focul dragostei spre Dumnezeu, nu se mai simte nici pe sine, nici vreun lucru oarecare. Căci luminată fiind de lumina dumnezeiască cea nemărginită, părăsește simțirea față de toate cele făcute de Dumnezeu, precum și ochiul sensibil nu mai simte stelele, când răsare soarele.

11. Toate virtuțile ajută mintea să câștige dragostea dumnezeiască. Dar mai mult ca toate, rugăciunea curată. Căci prin aceasta zburând către Dumnezeu, iese afară din toate cele ce sunt.

12. Când mintea e răpită prin dragoste de cunoștință dumnezeiască și, ieșind afară din toate cele făcute, simte nemărginirea dumnezeiască, atunci copleșită de prezența dumnezeiască, se trezește la simțirea smereniei sale asemenea dumnezeiescului Isaia și rostește cu uimire cuvintele Proorocului: «O, nenorotitul de mine! Sunt pierdut! Căci om fiind și buze spurcate având și locuind în mijlocul unui popor ce are gură spurcată, am văzut cu ochii mei pe împăratul Domnul Savaot».¹⁵²

13. Cel ce iubește pe Dumnezeu (4) nu poate să nu iubească și pe tot omul ca pe sine însuși, deși nu are plăcere de patimile celor ce nu s-au curățit încă. De aceea când vede întoarcerea și îndreptarea lor, se bucură cu bucurie mare și negrăită.

14. Necurat este sufletul pătimăș, care e plin de gânduri de poftă și de ură.

15. Cel ce vede în inima sa vreo urmă de ură față de un om oarecare, pentru vreo anumită greșeală, e cu totul

¹⁵² Is. 6, 5.

străin de iubirea de Dumnezeu, deoarece iubirea de Dumnezeu nu suferă câtuși de puțin ura față de om.

16. «Cel ce Mă iubește pe Mine, zice Domnul, va păzi poruncile Mele».¹⁵³ «Iar porunca Mea aceasta este, ca să vă iubiți unii pe alții».¹⁵⁴ Cel ce nu iubește așadar pe aproapele nu păzește porunca. Iar cel ce nu păzește porunca nici pe Domnul nu-L poate iubi.

17. Fericit este omul care poate să iubească pe tot omul la fel.

18. Fericit este omul care nu se lipește de nici un lucru stricăcios sau vremelnic.

19. Fericită este mintea care a trecut peste toate lucrurile și se desfătează neîncetat de frumusețea dumnezeiască.

20. Cel ce preface grija de trup în poftă și pentru lucruri vremelnice ține minte răul de la aproapele, acela slujește zidirii în locul Ziditorului.

21. Cel ce își păstrează trupul nesupus plăcerii și sănătos îl are împreună slujitor spre lucrarea celor bune.

22. Cel ce fuge de toate poftele lumești se așează pe sine mai presus de toată întristarea lumească.

23. Cel ce iubește pe Dumnezeu cu siguranță iubește și pe aproapele. Iar unul ca acesta nu poate păstra banii, ci-i

¹⁵³ Ioil 14, 15.

¹⁵⁴ Ioil 15, 12.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

folosește cu dumnezeiască cuviință, dând fiecăruia din cei ce au trebuință.

24. Cel ce face milostenie imitând pe Dumnezeu nu cunoaște deosebire între rău și bun, între drept și nedrept, când e vorba de cele ce sunt de trebuință trupului, ci împarte tuturor la fel, după trebuință, chiar dacă cinstește mai mult, pentru buna aplecare a voii, pe cel virtuos decât pe leneș.

25. Precum Dumnezeu, fiind prin fire bun și fără patimă, iubește pe toți la fel, ca fapte ale sale, dar pe cel virtuos îl slăvește, ca pe unul ce și-a însușit cunoștința și prin aplecarea voii, iar pe cel leneș îl miluiește pentru bunătatea Sa și îl întoarce în veacul acesta prin certare, tot așa și cel bun fără patimă în aplecarea voii sale iubește pe toți oamenii la fel: pe cel virtuos pentru fire și pentru buna aplecare a voii lui, iar pe cel leneș îl miluiește pentru fire și din compătimire, ca pe un lipsit de minte ce umblă în întuneric.

26. Dragostea se face cunoscută nu numai prin dăruirea de bani, ci cu mult mai mult prin împărtășirea cuvântului lui Dumnezeu și prin slujirea trupezască.

27. Cel ce s-a lepădat cu adevărat de lucrurile lumii și slujește nefățarnic aproapelui prin iubire se slobozește degrabă de orice patimă și se face părtaș de iubirea și cunoștința dumnezeiască.

28. Cel ce a dobândit în sine dragostea dumnezeiască, nu ostenește urmând Domnului Dumnezeuului său, asemenea dumnezeiescului Ieremia¹⁵⁵ ci suferă cu vitejie

¹⁵⁵ Ieremia 17, 6.

orice osteneală, batjocoră și ocară, neluând în seamă cătuși de puțin răul de la nimeni.

29. Când vei fi ocărât de cineva, sau disprețuit în vreo privință oarecare, fii cu luare aminte dinspre gândurile mâniei, ca nu cumva, despărțindu-te de dragoste din pricina supărării, să te așezi în ținutul urii.

30. Când vei suferi pentru vreo ocară sau necinste, să știi că te alegi cu un folos. Căci prin ocară e alungată de la tine slava deșartă.

31. Precum amintirea focului nu încălzește trupul, așa credința fără dragoste nu lucrează în suflet iluminarea cunoștinței.

32. Precum lumina soarelui atrage ochiul cel sănătos, așa și cunoștința lui Dumnezeu atrage spre sine în chip firesc mintea curățită prin dragoste (5).

33. Minte curată este aceea care s-a despărțit de neștiință și e luminată de lumina dumnezeiască.

34. Suflet curat este acela care s-a eliberat de patimi și se bucură neîncetat de dragostea dumnezeiască.

35. Patimă de ocară este mișcarea sufletului împotriva firii.

36. Nepătimirea este o stare pașnică a sufletului, care face ca sufletul să se miște cu anevoie spre răutate.

37. Cel ce prin sângeală a dobândit roadele dragostei nu se strămută din aceasta, chiar de-ar pătimi zeci de mii

Sfântul Maxim Mărturisitorul

de rele. Să te încredințeze despre aceasta Ștefan, ucenicul lui Hristos, și cei ca el și însuși Mântuitorul, care se ruga Tatălui pentru cei ce-L ucideau și cerea iertarea de la El, ca pentru unii ce nu știau ce fac.

38. Dacă propriu iubirii este să rabde îndelung și să fie cu bunătate, cel ce se luptă cu mânie și plănuiește vicleșug vădit este că se face străin de Dumnezeu, dacă Dumnezeu este dragoste.

39. «Să nu ziceți, spune dumnezeiescul Ieremia, că sunteți biserica Domnului».¹⁵⁶ Iar tu să nu zici că simpla credință în Domnul nostru Iisus Hristos poate să mă mântuiască. Căci aceasta este cu neputință de nu vei dobândi și iubirea față de El prin fapte. Doar despre credința simplă s-a spus: «și dracii cred și se cutremură» (Iacob 2, 19).

40. Roadele iubirii sunt: a face bine aproapelui din toată inima, a răbda îndelung, a fi cu îngăduință și a folosi lucrurile cu dreaptă judecată.

41. Cel ce iubește pe Dumnezeu nu întristează pe nimeni și nu se întristează pentru cele vremelnice. Întristează și se întristează însă cu singura întristare mântuitoare, cu care și fericitul Pavel s-a întristat și a întristat pe corinteni.

42. Cel ce iubește pe Dumnezeu trăiește pe pământ viață îngerească, postind și priveghind, cântând și rugându-se și gândind pururea numai lucruri bune de tot omul.

¹⁵⁶ Ieremia 7, 4.

43. Dacă poftește cineva ceva, se luptă ca să și dobândească. Dar dintre toate bunurile și lucrurile vrednice de poftit, cel fără asemănare mai bun și mai vrednic de dorit este Dumnezeu. Câtă sârguință nu suntem așadar datori să arătăm ca să dobândim acest lucru bun și vrednic de dorit prin fire?

44. Să nu-ți întinezi trupul cu fapte de rușine și să nu-ți spurci sufletul cu gânduri viclene și pacea lui Dumnezeu va veni peste tine aducând iubire.

45. Chinuiește-ți trupul cu foamea și cu privegherea și îndeletnicește-te fără lenevire cu cântarea și cu rugăciunea; și sfințenia neprihănirii va veni peste tine aducând iubire.

46. Cel ce s-a învrednicit de cunoștința dumnezeiască și a dobândit lumina acesteia prin dragoste nu va fi tulburat niciodată de duhul slavei deșarte. Iar cel ce nu s-a învrednicit încă de aceea, cu ușurință este prins de aceasta. Dacă așadar unul ca acesta va căuta în tot ce face spre Dumnezeu, ca unul ce le face toate pentru el, mai lesne va scăpa cu Dumnezeu de ea.

47. Cel ce nu a câștigat încă cunoștința dumnezeiască (6), care se agonisește prin dragoste, cugetă lucru mare despre cele săvârșite de el după voia lui Dumnezeu. Iar cel ce s-a învrednicit de ea zice din suflet cuvintele Patriarhului Avraam, pe care le-a spus când s-a învrednicit de arătarea dumnezeiască: - Eu sunt pământ și cenușă». ¹⁵⁷

48. Cel ce se teme de Domnul are pururea ca tovarășă smerenia, și prin gândurile acesteia vine la dragostea și la mulțumirea către Dumnezeu. Căci își amintește de

¹⁵⁷ Facerea 18, 27.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

purtarea lumească de mai-nainte și de feluritele greșeli, ca și de ispitele ce i s-au întâmplat din tinerețe, și cum din toate acestea l-a izbăvit pe el Domnul și l-a strămutat de la viața pătimasă la viața după Dumnezeu. În felul acesta dobândește pe lângă temere și dragostea, mulțumind pururea cu smerenie multă Făcătorului de bine și Cărmuitorului vieții noastre.

49. Să nu-ți întinezi mintea ta, răbdând gânduri de poftă și de mânie, ca nu cumva căzând din rugăciunea curată, să te cuprindă duhul moleșelii.

50. Mintea cade de la îndrăznirea cea către Dumnezeu atunci când se însoțește cu gândurile viclene și spurcate.

51. Cel fără de minte fiind purtat de patimi, când se tulbură împins de mânie, se grăbește fără judecată să ocolească pe frați, iar când e aprins de poftă răzgândindu-se, fugе să-i întâlnească. Iar cel înțelept lucrează în amândouă împrejurările cu totul dimpotrivă: căci în vreme de mânie, tăind pricinile tulburării, se scutură de scârbă față de frați, iar în vreme de poftă, se reține de la pornirea spre întâlnirea nesocotită.

52. În vremea ispitelor să nu părăsești mănăstirea ta, ci suferă cu vitejie valorile gândurilor și mai ales pe cele ale deznădejzii și ale moleșelii (acedia). Căci așa fiind probat cu bun rost prin necazuri, vei dobândi o nădejde și mai întărită în Dumnezeu. Iar de-o vei părăsi, te vei afla neprobat, lipsit de bărbăție și nestatornic.

53. De vrei să nu cazi din dragostea cea după Dumnezeu, să nu lași nici pe fratele tău să se culce întristat împotriva ta, nici tu să nu te culci scârbit împotriva lui; ci

«mergi și te împacă cu fratele tău»,¹⁵⁸ și venind, adu lui Hristos, cu conștiință curată, prin rugăciune stăruitoare, darul dragostei.

54. Dacă cel ce are toate darurile Domnului, dar dragoste nu are, nimica nu folosește, după dumnezeiescul Apostol,¹⁵⁹ câtă sârguință trebuie să arătăm ca să o dobândim pe aceasta.

55. Dacă «dragostea nu face rău aproapelui»,¹⁶⁰ cel ce pizmuește pe fratele și se întristează de binele lui și întinează numele lui cel bun cu defăimări, sau îi întinde niscai curse spre a-l atrage la rele, cum nu se va face pe sine străin de dragoste și vinovat de osânda veșnică?

56. Dacă «plinirea legii este iubirea»¹⁶¹ cel ce se gândește la rău împotriva fratelui și uneltește viclășuguri împotriva lui și dorește căderea lui și se bucură de ea, cum nu va fi călcător de lege și vrednic de chinurile veșnice?

57. Dacă «cel ce defaimă pe fratele și-l judecă defaimă și judecă legea»,¹⁶² iar legea lui Hristos este iubirea, cum nu va cădea defăimătorul din iubirea lui Hristos și nu se va face sieși pricină a chinurilor veșnice?

58. Nu da urechea ta limbii celui ce defaimă, nici limba ta urechii iubitorului de ponegrire, ascultând sau grăind cu plăcere cele rele împotriva aproapelui, ca să nu

¹⁵⁸ Matei 5, 24.

¹⁵⁹ I Corinteni 13, 1.

¹⁶⁰ Romani 13, 10.

¹⁶¹ Romani 13, 10.

¹⁶² Iacob 4, 11.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

cazi din dragostea dumnezeiască și să te afli străin de viața veșnică.

59. Nu primi bârfeală "împotriva Părintelui tău, nici nu-l încuraja pe cel ce-l necinstește pe el, ca să nu se mânie Domnul pentru faptele tale și să te stârpească din pământul celor vii.

60. Închide gura celui ce bârfește la urechile tale, ca să nu săvârșești păcat îndoit împreună cu acela: pe tine obișnuindu-te cu patima pierzătoare, iar pe acela neoprindu-l de a flecări împotriva aproapelui.

61. «Iar Eu zic vouă, spune Domnul, iubiți pe vrăjmașii voștri, faceți bine celor ce vă urăsc pe voi, rugați-vă pentru cei ce vă blestemă».¹⁶³ De ce a poruncit atunci acestea? Ca să te slobozească pe tine: de ură, de întristare, de mânie și de ținerea minți a răului, și să te învrednicească de cea mai mare avuție, care este dragostea desăvârșită. Căci e cu neputință să o aibă pe aceasta cel ce nu iubește pe toți oamenii la fel asemenea lui Dumnezeu, care iubește pe toți oamenii la fel și «vrea ca toți să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vie».¹⁶⁴

62. «Iar Eu zic vouă: să nu stați împotriva celui rău, ci celui ce te va lovi peste obrazul drept, întoarce-i și pe celălalt; și celui ce vrea să se judece cu tine ca să-ți ia haina, lasă-i lui și cămașa; și celui ce te silește să mergi cu el o stadie, mergi cu el două».¹⁶⁵ De ce? Ca pe tine să te păzească nemânios, netulburat și neîntristat, iar pe acela

¹⁶³ Matei 5, 44.

¹⁶⁴ I Timotei 2, 3.

¹⁶⁵ Matei 5, 39.

să-l îndrepteze prin răbdarea ta, și pe amândoi să vă aducă, ca un Bun, sub jugul dragostei.

63. Lucrurile față de care am simțit vreodată vreo patimă ne fac să le purtăm după aceea închipuirile pătimășe. Cel ce a biruit așadar închipuirile pătimășe disprețuiește desigur și lucrurile ale căror închipuiri le purta. Căci lupta cu amintirile e cu atât mai anevoioasă, ca lupta cu lucrurile înseși, cu cât este mai ușoară păcătuirea cu cugetul, ca cea cu fapta.

64. Dintre patimi, unele sunt trupești, altele suflești (7). Cele trupești își iau prilejurile din trup, iar cele suflești din lucrurile de din afară. Dar și pe unele și pe altele le desființează dragostea și înfrânarea cea dintâi pe cele suflești; cealaltă pe cele trupești.

65. Unele dintre patimi sunt ale iușimii (mâniei), altele ale părții poftitoare a sufletului. Dar și unele și altele se stârnesc prin simțuri. Se stârnesc însă atunci când sufletul se află în afară de dragoste și de înfrânare.

66. Mai anevoie de biruit sunt patimile iușimii (8) decât ale părții poftitoare. De aceea a și dat Domnul, ca o doctorie mai tare împotriva ei, porunca dragostei.

67. Toate patimile țin sau numai de iușimea sufletului, sau numai de partea poftitoare a lui, sau de cea rațională, cum e uitarea sau neștiința. Dar moleșeala (acedia), făcându-se stăpână peste toate puterile sufletului, stârnește deodată aproape toate patimile. De aceea este și cea mai grea dintre toate celelalte patimi. Bine zice așadar

Sfântul Maxim Mărturisitorul

Domnul, când dă doctoria împotriva ei: «întru răbdarea voastră veți dobândi sufletele voastre».¹⁶⁶

68. Să nu lovești vreodată pe vreunul dintre frați, mai ales fără pricină și fără judecată, ca nu cumva, nerăbdând jignirea, să plece și să nu mai scapi niciodată de mustrarea conștiinței, aducându-ți pururea întristare în vremea rugăciunii și răpindu-ți mintea de la dumnezeiasca îndrăznire.

69. Să nu suferi bănuieli, sau măcar oameni care îți aduc sminteli împotriva altora. Căci cei ce primesc smintele în orice chip, față de cele ce se întâmplă cu voie sau fără voie, nu cunosc calea păcii, care duce prin dragoste la cunoștința lui Dumnezeu pe cei ce o iubesc pe ea.

70. Încă nu are dragoste desăvârșită cel ce se mai ia după părerile oamenilor, de pildă pe unul iubindu-l, iar pe altul urându-l pentru pricina aceasta sau aceea, sau pe același o dată iubindu-l, altădată urându-l, pentru aceleași pricini.

71. Dragostea desăvârșită nu sfâșie firea cea unică a oamenilor, luându-se după părerile și înclinările diferite ale voii lor. Ci privind pururea la ea, iubește pe toți oamenii la fel: pe cei buni și strădalnici, ca pe prieteni, iar pe cei leneși, ca pe dușmani, făcându-le bine, răbdând îndelung și suferind cele ce-i vin de la ei. Ea nu ia în seamă câtuși de puțin răul de la aceștia, ci chiar suferă pentru ei dacă vremea o cere, ca să și-i facă și pe ei prieteni de este cu putință; iar de nu se poate, cel puțin să nu cadă din dragostea proprie față de ei, arătând pururea,

¹⁶⁶ Luca 21, 19.

la fel, roadele iubirii față de toți oamenii. De aceea și Domnul și Dumnezeuul nostru Iisus Hristos, arătându-și dragostea Sa față de noi, a pățimit pentru toată omenirea și tuturor le-a dăruit la fel nădejdea învierii, chiar dacă atârnă pe urmă de fiecare să se facă pe sine vrednic fie de slavă, fie de chinuri.

72. Încă nu a dobândit dragostea desăvârșită cel ce nu disprețuiește slava și ocara, bogăția și sărăcia, plăcerea și întristarea. Ba dragostea desăvârșită nu le disprețuiește numai pe acestea, ci și însăși viața vremelnică și moartea.

73. Ascultă pe cei ce s-au învrednicit de dragostea desăvârșită, cum grăiesc: «Cine ne va despărți pe noi de dragostea lui Hristos? Oare necazul, ori strâmtorarea, ori prigoana, ori foametea, ori golătatea, ori primejdia, ori sabia? Căci precum este scris: pentru Tine suntem omorâți în fiecare zi; socotitu-ne-am ca niște oi de junghiere. Ci în toate acestea suntem mai mult decât biruitori prin Acela care ne-a iubit pe noi. Pentru că sunt încredințat că nici moartea, nici viața, nici îngerii, nici stăpâniile, nici puterile, nici cele ce sunt acum, nici cele ce vor fi, nici înălțimea, nici adâncimea, nici vreo altă făptură nu va putea să ne despartă de dragostea lui Dumnezeu, cea întru Hristos Iisus Domnul nostru».¹⁶⁷

74. Iar despre dragostea către aproapele, ascultă iarăși ce spun: «Adevăr zic vouă în Hristos, nu mint, mărturisind împreună cu mine și conștiința mea în Duhul Sfânt, că întristare multă îmi este și durere necurmată inimii mele. Căci aș vrea să fiu eu însumi anatema de la Hristos pentru

¹⁶⁷ Romani 8, 35.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

frații mei, a rudeniilor mele după trup, care sunt israeliții» și celelalte.¹⁶⁸ La fel și Moise și ceilalți Sfinți.

75. Cel ce nu disprețuiește slava, plăcerea și iubirea de argint, care le sporește pe acelea și stă în slujba lor, nu poate tăia de la sine prilejurile de mânia. Iar cel ce nu le taie pe acestea nu poate ajunge la dragostea desăvârșită.

76. Smerenia și reaua pătimire slobozesc pe om de tot păcatul. Cea dintâi taie patimile sufletului, cea de-a doua pe ale trupului. Aceasta se arată făcând-o și fericitul David, când se roagă lui Dumnezeu zicând: «Privește la smerenia mea și la osteneala mea, și iartă toate păcatele mele».¹⁶⁹

77. Prin porunci Domnul face nepătimiși pe cei ce le împlinesc; iar prin dumnezeieștile dogme le dăruiește luminarea cunoștinței.

78. Toate dogmele sunt sau despre Dumnezeu, sau despre cele văzute și nevăzute, sau despre Providența și judecata arătată în acelea.

79. Milostenia tămăduiește iușimea sufletului; postul vestejește pofta; iar rugăciunea curățește mintea și o pregătește spre contemplarea lucrurilor. Căci Domnul ne-a dăruit poruncile pentru și potrivit cu puterile sufletului.

80. «Învățați de la Mine, zice, că sunt blând și smerit cu inima» și următoarele.¹⁷⁰ Blândețea păzește iușimea

¹⁶⁸ Romani 9, 1-3.

¹⁶⁹ Psalmi 118, 135.

¹⁷⁰ Matei 11, 29.

netulburată, iar smerenia slobozește mintea de fumul mândriei și de slava deșartă.

81. Temerea de Dumnezeu este îndoită. Una se naște în noi din amenințările chinurilor. Aceasta face să se nască în noi pe rând: înfrânarea, răbdarea, nădejdea în Dumnezeu și nepătimirea, din care răsare dragostea. Iar cealaltă e împreună cu dragostea. Ea susține pururea în suflet sfiala evlaviei, ca nu cumva, pentru îndrăzneala dragostei, să ajungă la nesocotirea lui Dumnezeu.

82. Prima temere este scoasă afară de dragostea desăvârșită a sufletului, care a dobândit-o și care nu se mai teme de chinuri. A doua temere este împreună pururea, cum s-a spus, cu dragostea. Celei dintâi temeri i se potrivește cuvântul: «De frica Domnului se abate tot omul de la rău»;¹⁷¹ sau: «începutul înțelepciunii este frica Domnului».¹⁷² Celei de-a doua, cuvântul: «Frica Domnului cea curată rămâne în veacul veacului»;¹⁷³ sau: «Nimic nu le lipsește celor ce se tem de El».¹⁷⁴

83. «Omorâți mădularele voastre cele de pe pământ: curvia, necurăția, patima, pofta cea rea, lăcomia» și celelalte.¹⁷⁵ «Pământ» a numit cugetul trupului; «curvie» păcatul cu fapta; «necurăție» a numit învoirea; «patimă» gândul cel pătimaș; «pofta cea rea» primirea simplă a gândului de poftă; «lăcomie» a numit materia care naște și face să crească patima. Toate acestea a poruncit

¹⁷¹ Prov. 15, 27.

¹⁷² Prov. 1, 7.

¹⁷³ Psalmi 18, 9.

¹⁷⁴ Psalmi 33, 9.

¹⁷⁵ Coloseni 3, 5

Sfântul Maxim Mărturisitorul

dumnezeiescul Apostol să le omorâm, ca pe niște mădulare ale cugetului trupesc.

84. Mai întâi amintirea aduce gândul simplu în minte; acesta zăbovind, se stârnește patima. Aceasta, la rândul ei, nefiind scoasă afară, încovoie mintea la învoire; întâmplându-se aceasta, se ajunge, în sfârșit, la păcatul cu fapta. Prea înțeleptul Apostol, scriind către cei din neamuri poruncește așadar ca mai întâi să despărțim rezultatul păcatului, apoi, pășind pe rând spre început, să sfârșim cu pricina păcatului. Iar pricina este, cum s-a zis mai înainte, lăcomia, care naște și face să crească patima. Și socot că aici este arătată lăcomia pântecului, care este maica și doica curviei. Căci lăcomia nu este rea numai când se îndreaptă spre avuție, ci și când se îndreaptă spre mâncări, precum și înfrânarea nu e bună numai când se reține de la mâncări, ci și când se reține de la avuție.

85. Precum pasărea, când începe să zboare având piciorul legat trasă la pământ de sfoară, așa și mintea care n-a dobândit încă nepătimirea (11) dacă vrea să zboare spre cunoștința celor cerești, e trasă la pământ de patimi.

86. Când mintea s-a eliberat desăvârșit de patimi înaintează fără să se întoarcă îndărăt în contemplarea lucrurilor, făcându-și călătoria spre cunoștința Sf. Treimi (12).

87. Dacă mintea e curată când primește înțelesurile lucrurilor, acestea o stârnesc spre contemplarea duhovnicească a lor. Dar dacă din trândăvie s-a făcut necurată, rămâne simplu la înțelesuri, când e vorba de alte lucruri; iar când e vorba de oameni, le preface în gânduri spurcate și viclene.

88. Când ai ajuns ca niciodată în vremea rugăciunii să nu-ți mai tulbure mintea vreo idee din cele ale lumii, să știi că nu le mai afli în afară de hotarele nepătimirii.

89. Când sufletul începe să-și simtă sănătatea proprie, începe să vadă și nălucirile din visuri ca niște lucruri deșarte ce nu mai tulbură.

90. Precum ochiul sensibil e atras de frumusețea celor văzute, la fel mintea curată e atrasă de cunoștința celor nevăzute. Iar nevăzute socotesc pe cele netrupești.

91. Mare lucru este să nu fii cuprins de patimă față de lucruri. Dar cu mult mai mare este să rămâi fără patimă și față de nălucirile lor. Căci războiul dracilor împotriva noastră prin gânduri e mai cumplit ca războiul cel prin lucruri.

92. Cel ce a dobândit virtuțile și s-a îmbogățit în cunoștință, privind de aici înainte lucrurile în chip natural, pe toate le face și le spune după dreapta judecată, nealunecând nicidecum de la aceasta. Căci după cum întrebuițăm lucrurile cu dreaptă judecată sau fără judecată, devenim virtuoși sau răi.

93. Semnul celei mai depline nepătimiri stă în aceea că totdeauna se urcă la inimă numai înțelesurile simple ale lucrurilor, fie în vremea de veghe a trupului, fie în vreme de somn.

94. Prin împlinirea poruncilor, mintea se dezbracă de patimi; prin contemplarea duhovnicească a celor văzute, se dezbracă și de înțelesurile pătimase ale lucrurilor. În

Sfântul Maxim Mărturisitorul

sfârșit, prin cunoașterea celor nevăzute (13), leapădă și contemplarea celor văzute. Iar de aceasta se dezbracă prin cunoștința Sfintei Treimi (13).

95. Precum soarele, răsărind și luminând lumea, se arată și pe sine și arată și lucrurile luminate de El, tot așa și Soarele dreptății, răsărind minții curate, se arată și pe sine, dar arată și rațiunile tuturor celor ce au fost făcute sau vor fi făcute de El.

96. Nu cunoaștem pe Dumnezeu din ființa Lui, ci din măreția faptelor și din purtarea de grijă ce-o are pentru cele ce sunt. Căci prin acestea înțelegem, ca prin niște oglinzi, nemărginita bunătate, înțelepciune și putere a Lui.

97. Minte curată petrece sau în înțeleșurile simple ale lucrurilor omenești, sau în contemplarea naturală a celor văzute, sau în cea a celor nevăzute, sau în lumina Sfintei Treimi.

98. Minte, petrecând în contemplarea celor văzute, sau cercetează rațiunile naturale ale lor, sau pe cele indicate prin ele, sau caută însăși Cauza lor.

99. Petrecând însă în contemplarea celor nevăzute, caută rațiunile naturale ale lor și Cauza făcerii lor, precum și cele ce urmează din acestea. De asemenea Providența și Judecata arătată în ele.

100. În sfârșit, ridicându-se mintea în Dumnezeu caută mai întâi, arzând de dor, rațiunile privitoare la ființa Lui dar nu află ceea ce este El însuși căci acesta e un lucru cu neputință și oprit întregii firi create, deopotrivă; ci se mângâie cu cele dimprejurul Lui, adică cu cele privitoare

la veșnicia, la nesfârșirea și la nehotărnicia Lui, la bunătatea, la înțelepciunea și la puterea creatoare, providențiatoare și judecătoare a celor ce sunt. Numai aceasta se poate cuprinde din cele ale Lui: nesfârșirea. Iar a nu cunoaște din El nimic înseamnă a cunoaște că e mai presus de minte, cum au spus cuvântătorii de Dumnezeu Grigorie și Dionisie.

A aceluiași

A doua sută a capetelor despre dragoste

1. Cel ce iubește cu adevărat pe Dumnezeu, acela se și roagă cu totul neîmprăștiat. Și cel ce se roagă cu totul neîmprăștiat acela și iubește pe Dumnezeu cu adevărat. Nu se roagă însă neîmprăștiat cel ce-și are mintea pironită de ceva din cele pământești. Așadar nu iubește pe Dumnezeu cel ce are mintea legată de ceva din cele pământești.

2. Mintea, care zăbovește în vreun lucru supus simțurilor, e stăpânită cu siguranță de vreo patimă față de el, ca de pildă de vreo poftă, de vreo întristare, de mânie, sau de amintirea vreunui rău. Și de nu disprețuiește acel lucru, nu se poate slobozi de patima aceea.

3. Când patimile stăpânesc mintea, o leagă de lucrurile materiale și despărțind-o de Dumnezeu, o fac să se ocupe cu acelea. Când însă o stăpânește iubirea de Dumnezeu, o dezleagă de legăturile lor, înduplecând-o să disprețuiască nu numai lucrurile ce cad sub simțuri, ci și însăși viața noastră vremelnică.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

4. Rostul poruncilor este să facă simple înțelesurile lucrurilor;¹⁷⁶ iar al citirii și al contemplării să facă mintea nepământească și fără formă. Aceasta îi dă putința de a se ruga fără împrăștiere.

5. Nu ajunge făptuirea morală pentru a se slobozi mintea cu desăvârșire de patimi (15), ca să poată să se roage neîmprăștiat, dacă nu vin în ea unele după altele contemplațiile duhovnicești. Căci aceea slobozește mintea numai de neînfrânare și de ură, pe când contemplațiile duhovnicești o izbăvesc și de uitare și de neștiință. Și numai așa va putea să se roage cum trebuie.

6. Două sunt stările cele mai înalte ale rugăciunii curate. De una au parte cei ce se îndeletnicesc cu făptuirea, de alta cei ce se îndeletnicesc cu contemplația. Cea dintâi se naște în suflet din frica lui Dumnezeu și din nădejdea cea bună; cea de a doua din dragostea dumnezeiască și din curăția cea mai deplină. Semnele prin care cunoaștem că am ajuns la măsura celei dintâi le avem în aceea că mintea se adună din toate ideile lumii și-și face rugăciunea neîmprăștiată și nesupărată de parcă însuși Dumnezeu ar fi în fața ei, precum și este. Iar semnele celei de-a doua stau în aceea că mintea este răpită în avântul rugăciunii de lumina dumnezeiască și nemărginită, și nu se mai simte nici pe sine nici altceva din cele ce sunt, decât numai pe Cel ce lucrează în ea prin dragoste această iluminare. Atunci, mișcată fiind și în jurul rațiunilor despre Dumnezeu, primește curate și limpezi arătările cu privire la El.

¹⁷⁶ Înțelesul simplu al lucrului (ψιλον νόημα) înseamnă, după Sf. Maxim, desfacerea acestui înțeles de orice gând pătimas.

7. Ceea ce iubește cineva, aceea și îmbrățișează cu toată puterea, disprețuind toate cele care îl împiedică de la acel lucru, ca să nu fie lipsit de el. Cine iubește așadar pe Dumnezeu stăruie în rugăciunea curată și aruncă din sine toată patima ce-l împiedică de la aceasta.

8. Cel ce a lepădat de la sine pe maica patimilor, adică iubirea trupească de sine (filautia), ușor leapădă, cu ajutorul lui Dumnezeu, și pe celelalte, ca mânia, întristarea, pomenirea răului și cele ce urmează. Iar cel ce e stăpânit de cea dintâi e rănit și de-a doua, chiar dacă nu vrea. În iubirea trupească de sine este patima îndreptată spre trup.

9. Oamenii se iubesc unii pe alții, fie în chip vrednic de ocară, fie pentru aceste cinci pricini: sau pentru Dumnezeu, cum iubește cel virtuos pe toți, atât pe cel virtuos cât și pe cel ce încă nu este virtuos; sau pentru fire, cum iubesc părinții pe copii și invers; sau pentru slava deșartă, cum iubește cel slăvit pe cel ce-l slăvește; sau pentru iubirea de argint, cum iubește cineva pe cel bogat pentru a primi bani; sau pentru plăcere, ca cel ce-și slujește stomacul și cele de sub stomac. Dragostea cea dintâi este vrednică de laudă; a doua e mijlocie; celelalte sunt pătimășe.

10. Dacă pe unii îi urăști, pe alții nici nu-i iubești nici nu-i urăști, pe alții iarăși îi iubești dar potrivit, și în sfârșit pe alții îi iubești foarte tare, din această neegalitate cunoaște că ești departe de dragostea desăvârșită, care cere să iubești pe tot omul deopotrivă.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

11. «Fugi de rău și fă binele»,¹⁷⁷ adică războiește pe vrăjmaș ca să-ți micșorezi patimile, apoi ține-te treaz ca să nu crească. Și iarăși: luptă ca să dobândești virtuțile, și după aceea ține-te treaz ca să le păstrezi. Aceasta înseamnă a lucra și a păstra.

12. Cei ce ne ispitesc cu îngăduința lui Dumnezeu, sau încălzesc partea pofitoare, sau tulbură iuțimea, sau întunecă partea rațională, sau învelesc trupul în dureri, sau ne jefuiesc de cele trupești.

13. Dracii sau ne ispitesc prin ei înșiși, sau înarmează împotriva noastră pe cei ce nu se tem de Domnul. Prin ei înșiși ne ispitesc când viețuim despărțiți de oameni, ca pe Domnul în pustie; prin oameni, când ne aflăm împreună cu oamenii, ca pe Domnul prin Farisei. Dar noi, căutând la Cel ce ne este pildă, să-i respingem din amândouă părțile.

14. Când începe mintea să înainteze în dragostea de Dumnezeu, atunci și dracul hulirii începe să o ispitească, și-i șoptește astfel de gânduri, pe care nu le poate născoci nici un om, ci numai diavolul, tatăl lor. Iar aceasta o face pentru că pizmuiește pe cel iubitor de Dumnezeu. El vrea ca aceasta, venind la deznădejde, pentru că a cugetat unele ca acestea, să nu mai îndrăznească să se avânte către Dumnezeu prin rugăciunea obișnuită. Dar cu nici un folos nu se alege din aceasta ticălosul pentru scopul său, ci și mai tari ne face. Căci războiți fiind de ei și războindu-ne împotriva lui, ne aflăm mai cercați și mai adevărați în dragostea lui Dumnezeu. «Iar sabia lui va intra în inima lui și săgețile lui se vor zdrobi».¹⁷⁸

¹⁷⁷ Psalmi 26, 27.

¹⁷⁸ Psalmi 36, 15.

15. Minte, aplecându-se spre cele văzute, înțelege lucrurile potrivit cu firea, prin mijlocirea simțurilor. Și nici mintea nu e rea, nici înțelegerea cea după fire, nici lucrurile, nici simțurile. Căci acestea sunt lucrurile lui Dumnezeu. Ce este rău atunci? Vădit este că patima asociată la înțelesul cel după fire, și deci ea poate să lipsească din cugetarea înțelesurilor, dacă mintea priveghează.

16. Patima este o mișcare a sufletului împotriva firii fie spre o iubire nerațională, fie spre o ură fără o judecată a vreunui lucru, sau din pricina vreunui lucru din cele supuse simțurilor. De pildă e o mișcare spre iubirea nerațională a mâncărurilor, sau a femeii, sau a avuției, sau a slavei trecătoare, sau a altui lucru din cele supuse simțurilor, sau din pricina acestora. Sau e o mișcare spre ura fără judecată a ceva din cele spuse mai înainte, sau din pricina acestora.

17. Sau iarăși păcătoșenia este o judecată greșită cu privire la înțelesurile lucrurilor, căreia îi urmează reaua întrebuintare a lucrurilor (abuzul de lucruri). De pildă când e vorba de femeie, judecata dreaptă cu privire la împreunare trebuie să vadă scopul ei în nașterea de prunci. Deci cel ce urmărește plăcerea greșește în judecată, socotind ceea ce nu e bine ca bine. Așadar unul ca acesta face rea întrebuintare (abuzează) de femeie, împreunându-se cu ea. Tot așa este cu celelalte lucruri și înțelesuri.

18. Când dracii scot mintea ta din neprihănire, învăluind-o în gânduri de curvie, strigă cu lacrimi către Domnul: «Scoțându-mă afară, acum m-au înconjurat».¹⁷⁹ Făcând așa, vei fi mântuit.

¹⁷⁹ Psalmi 16, 11; 31, 7.

19. Apăsător este dracul curviei și năpraznic năvălește asupra celor ce luptă împotriva patimii, mai ales când nu sunt cu băgare de seamă la felul de hrană și în întâlnirile cu femeile. Furând pe nebăgate de seamă mintea prin vraja plăcerii, pe urmă năvălește prin amintire asupra isihastului, aprinzându-i trupul și înfățișând minții felurite forme îndemnându-l astfel să consimtă la păcat. Dacă nu vrei să zăbovească acestea în tine, apucă-te de post, de osteneală, de priveghere și de bună isihie unită cu rugăciune stăruitoare.

20. Cei ce caută pururea sufletul nostru, îl caută prin cugetări pătimașe (16), ca să-l împingă la păcatul cu gândul, sau la cel cu lucrul. Deci când vor vedea că mintea nu-l primește, se vor rușina; iar când o vor găsi ocupată cu contemplația duhovnicească, se vor întoarce și se vor rușina tare și degrabă.

21. Slujbă de diacon împlinește cel ce-și gătește mintea pentru luptele sfinte și depărtează cugetările pătimașe de ea; slujbă de preot cel ce o luminează spre cunoașterea lucrurilor și alungă cunoștința mincinoasă; iar slujbă de episcop cel ce o desăvârșește prin sfântul Mir al cunoștinței sfinte și închinătei Treimi.¹⁸⁰

22. Dracii slăbesc când prin împlinirea poruncilor se micșorează patimile în noi; și pier când sunt stinse cu totul prin nepătimirea sufletului, nemaiaflându-le pe acelea, prin care se găseau în suflet și îl războiau. Aceasta trebuie

¹⁸⁰ Sunt cele trei trepte ale urcușului duhovnicesc: a) nevoița cu fapta în vederea purificării de patimi, b) contemplarea lui Dumnezeu prin lucruri și c) cunoașterea Lui nemijlocită. E o lărgire a ideii de diacon, preot și episcop.

să fie ceea ce s-a spus: «Vor slăbi și vor pieri de la fața Ta!».¹⁸¹

23. Unii dintre oameni se rețin de la patimi de frica omenească; alții pentru slava deșartă; alții de dragul înfrânării; și în sfârșit alții se izbăvesc de ele de teama judecăților dumnezeiești.

24. Cuvintele Domnului cuprind aceste patru lucruri: poruncile, dogmele, amenințările, făgăduințele. Pentru acestea răbdăm toată asprimea viețuirii: posturi, privegheri, culcarea pe jos, osteneli și greutateți în slujbe, necinstiri, ocări, chinuri, omoruri și cele asemenea. «Pentru cuvintele buzelor Tale, zice, am păzit căi aspre!»¹⁸²

25. Plata înfrânării este nepătimirea, iar a credinței cunoștința. Nepătimirea la rândul ei naște discernământul; iar cunoștința dragostea către Dumnezeu.

26. Minte de deprinsă cu făptuirea înaintează la dreapta judecată; iar deprinsă cu contemplația înaintează la cunoștință. Propriu celei dintâi este să ducă pe cel ce se străduiește la puterea de-a deosebi virtutea și păcatul. Propriu celei de-a doua este să ducă pe cel părtaș de ea la rațiunile ființelor netrupești și a trupurilor. Iar de harul cunoștinței de Dumnezeu se va învrednici atunci când, străbătând toate cele spuse mai înainte prin aripile iubirii și ajungând în Dumnezeu, va scruta prin duhul rațiunea privitoare la El, atât cât este minții omenești cu puțință.¹⁸³

¹⁸¹ Psalmi 4, 9.

¹⁸² Psalmi 16, 14.

¹⁸³ Iarăși cele trei trepte.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

27. Vrând să cunoști pe Dumnezeu, să nu cauți rațiunile din El (căci nu le va afla vreo minte omenească), dar nici pe ale altei existențe de după Dumnezeu, ci cercetează-le pe cele din jurul Lui, atât cât se poate; de pildă pe cele privitoare la veșnicie, nemărginire și nehotărnicie, la bunătate și înțelepciune, ca și pe cele privitoare la puterea creatoare proniatoare și judecătoare a fapturilor. Căci acela este între oameni mare teolog care află rațiunile acestora întrucâtva.

28. Bărbat puternic este cel ce unește cunoștința cu făptuirea. Prin cea din urmă veștejește partea poftitoare și domolește iușimea, iar prin cea dintâi înaripează mintea și călătorește spre Dumnezeu.¹⁸⁴

29. Când zice Domnul: «Eu și Tatăl una suntem»,¹⁸⁵ arată identitatea ființei. Iar când zice: «Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine»,¹⁸⁶ arată nedespărtirea ipostaselor. Prin urmare triteiștii, despărțind pe Fiul de Tatăl, cad pe amândouă părțile în prăpastie. Căci sau spun de Fiul că este coetern cu Tatăl, dar despărțindu-L de El sunt siliți să spună că nu s-a născut din El și să susțină astfel trei Dumnezei și trei principii, sau zic că s-a născut din Acela, dar despărțindu-L sunt siliți să spună că nu este coetern cu Tatăl și așa să facă supus timpului pe Stăpânul timpurilor. Deci trebuie să păstrăm și pe Dumnezeu cel unul, dar să mărturisim și cele trei ipostase după marele Grigorie; și pe fiecare cu proprietatea Lui personală. Căci se «împarte», dar «neîmpărțit», și «se împreună», dar «deosebindu-se», după același. De aceea neînțeleasă este și împărțirea și

¹⁸⁴ Deci cel ce s-a ridicat pe treapta contemplației, nu trebuie să neglijeze activitatea morală.

¹⁸⁵ Ioan 10, 30.

¹⁸⁶ Ioan 10, 38.

unirea. Dar unde ar mai fi neînțelesul, dacă unirea și despărțirea Fiului și a Tatălui ar fi așa cum este unirea și despărțirea dintre om și om și n-ar mai consta în nimic altceva?

30. Cel desăvârșit în iubire și ajuns la culmea nepățimirii nu mai cunoaște deosebirea între al său și al altuia, sau între a sa și a alteia, sau între credincios și necredincios, între rob și slobod, sau peste tot între bărbat și femeie; ci, ridicat mai presus de tirania patimilor și căutând la firea cea una a oamenilor, privește pe toți la fel și are față de toți aceeași dragoste. Căci nu mai este în el elin și iudeu, nici bărbat și femeie, nici rob sau slobod, ci toate și în toți este Hristos.¹⁸⁷

31. Dracii iau prilejurile de-a stârni în noi gândurile pătimase din patimile aflătoare în suflet. Pe urmă, războindu-ne mintea prin aceste gânduri, o silesc la consimțirea cu păcatul. Astfel biruitor fiind, o duc la păcatul cu cugetul. Iar acest păcat săvârșindu-se, o duc în sfârșit, ca pe o roabă, la faptă. După aceasta cei ce au pustiit sufletul prin gânduri se depărtează împreună cu ele și rămâne în minte numai idolul păcatului, despre care zice Domnul: «Când veți vedea urâciunea pustiirii stând în locul cel sfânt, cel ce citește să înțeleagă»,¹⁸⁸ că loc sfânt și biserică a lui Dumnezeu este mintea omului în care dracii, după ce au pustiit sufletul prin gânduri pătimase, au așezat idolul păcatului. Iar că acestea s-au petrecut și istoricește, cred că nu se va îndoi nici unul dintre cei ce au

¹⁸⁷ Galateni 3, 18.

¹⁸⁸ Matei 24, 15.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

citit cărțile lui Iosif.¹⁸⁹ Unii însă zic că acestea se vor întâmpla și pe timpul lui Antihrist.

32. Trei sunt cele ce ne mișcă pe noi spre cele bune: Semințele naturale, Sfintele Puteri și hotărârea cea bună. Semințele naturale, de pildă atunci când ceea ce vrem să ne facă nouă oamenii facem și noi lor asemenea, sau atunci când, văzând pe cineva în strâmtoare și nevoie, ne milostivim de el în chip natural. Sfintele Puteri, de pildă atunci când, mișcându-ne noi spre un lucru bun, aflăm un ajutor bun și izbutim în acest lucru. Iar hotărârea cea bună, atunci când, deosebind binele de rău, alegem binele.

33. Trei sunt iarăși cele ce ne mișcă spre cele rele: Patimile, dracii și hotărârea cea rea. Patimile, atunci când dorim vreun lucru împotriva rațiunii, de pildă mâncare fără vreme și fără trebuință, femeie fără scopul nașterii de prunci, sau nelegitimă: sau iarăși când ne mâniem sau ne supărăm fără să se cuvină, ca de pildă împotriva celui ce ne-a ocărât sau ne-a păgubit. Dracii, ca de pildă atunci când, din neatenția noastră, folosind prilejul, stârnesc deodată cu multă furie patimile pomenite și cele asemenea lor. Iar hotărârea cea rea când, cunoscând binele, alegem răul.

34. Răsplățile ostanelilor pentru virtute sunt nepățimirea și cunoștința, care ne aduc împărăția cerurilor, precum patimile și neștiința ne aduc chinurile veșnice. (Cel ce le caută prin urmare pe acestea pentru slava de la oameni și nu pentru binele însuși, aude Scriptura zicând: «Cereți și nu primiți, pentru că cereți rău».¹⁹⁰

¹⁸⁹ Iosif Flaviu, istoricul evreu, care a descris cucerirea Ierusalimului de către romani și arderea templului, la anul 70 d. H.

¹⁹⁰ Iacob 4, 3.

35. Sunt multe lucruri bune prin fire făcute de oameni. De pildă postul și privegherea, rugăciunea și cântarea de psalmi, milostenia și primirea de străini sunt fapte bune prin fire. Dar când se fac pentru slava deșartă, nu sunt bune.

36. Dumnezeu caută la scopul tuturor celor săvârșite de noi, ca să vadă de le facem pentru El, sau pentru altă pricină.

37. Când auzi Scriptura zicând: «Că Tu vei răsplăti fiecăruia după faptele lui»¹⁹¹ să știi că Dumnezeu nu va răsplăti cu bine cele făcute fără un scop drept. Căci judecata lui Dumnezeu nu privește la cele făcute, ci la scopul celor făcute (17).

38. Dracul mândriei e plin de o îndoită răutate: căci sau înduplecă pe monah să pună în socoteala sa isprăvile și nu în ale lui Dumnezeu; că este și dătătorul celor bune și ajutorul spre izbutirea în ele, sau, neputându-l îndupleca la aceasta, îi insuflă gândul să disprețuiască pe cei mai puțin desăvârșiți dintre frați. Iar cel ce primește acest gând nu-și dă seama că și pe el îl face să se lepede de ajutorul lui Dumnezeu. Căci dacă disprețuiește pe aceia, ca pe unii ce nu sunt în stare de isprăvile lui, vădit este că se socotește pe sine ca unul ce-a înfăptuit asemenea isprăvi din proprie putere. Dar aceasta n-o poate nimenea, căci însuși Domnul a zis: «Fără de Mine, nu puteți face nimic!».¹⁹² Fiindcă slăbiciunea noastră, mișcată spre cele bune nu poate ajunge la țintă, fără Dătătorul celor bune.

¹⁹¹ Romani 2, 6.

¹⁹² Ioan 15, 5.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

39. Numai cine a cunoscut slăbiciunea firii omenești a făcut experiența puterii dumnezeiești. Iar unul ca acesta izbutind prin ea în unele lucruri, iar în altele silindu-se să izbutească, nu va disprețui niciodată pe nici un om. Căci știe că precum i-a ajutat lui și l-a slobozit din multe și grele patimi, poate să ajute tuturor dacă vrea, și mai ales celor ce se nevoiesc de dragul Lui, deși pentru anumite judecăți nu izbăvește pe toți deodată de patimi, ci, ca un doctor bun și de oameni iubitor, vindecă pe fiecare dintre cei ce se străduiesc, la timpul său.

40. Când patimile își încetează lucrarea, fie pentru că se ascund pricinile lor, fie pentru că se depărtează dracii în chip viclean, se strecoară mândria.

41. Aproape tot păcatul se face de dragul plăcerii. Iar desființarea lui se face prin reaua pătimire și întristare, fie de bunăvoie, fie fără de voie, prin pocăință, sau prin vreo certare adusă de Providența dumnezeiască. «Căci dacă ne-am judeca pe noi înșine, n-am fi judecați; iar judecați fiind de Domnul ne pedepsim ca să nu fim osândiți împreună cu ea».¹⁹³

42. Când îți va veni vreo încercare pe neașteptate, nu învinovăți pe cel prin care a venit; ci întreabă pentru ce a venit? Și vei afla îndreptare. Deoarece fie prin acela, fie prin altul, trebuie să bei amărăciunea judecății lui Dumnezeu.

43. Dacă ai purtări rele, nu ocoli reaua pătimire, ca smerindu-te prin ea, să verși trufia din tine.

¹⁹³ I Corinteni 11, 31.

44. Unele ispite aduc oamenilor plăceri, altele întristări, și iarăși altele dureri trupești. Căci după pricina patimilor aflătoare în suflet, aduce și doctorul sufletelor leacul prin judecățile Lui.

45. Necazurile încercărilor sunt aduse peste unii pentru ștergerea păcatelor săvârșite, peste alții pentru oprirea celor ce vor avea să le facă. Dar afară de acestea mai sunt și cele ce vin pentru dovedire, ca de pildă cele venite asupra lui Iov.

46. Omul cuminte, gândindu-se la puterea tămăduitoare a judecăților dumnezeiești, poartă cu mulțumire necazurile care-i vin prin ele, nefăcând pe nimeni vinovat pentru ele decât păcatele sale. Iar cel nebun, necunoscând Providența atotînțeleaptă a lui Dumnezeu, păcătuiește și când e muștrat, socotind fie pe Dumnezeu, fie pe oameni ca pricinuitori ai relelor sale.

47. Sunt unele lucruri care opresc patimile din mișcarea lor și nu le lasă să sporească în creștere; și sunt altele care le împuținează și le duc spre micșorare. De pildă postul, osteneala și privegherea nu lasă pofta să crească; iar singurătatea, contemplația, rugăciunea și dragostea de Dumnezeu o împuținează și o sting cu totul. La fel se întâmplă cu mânia. De pildă îndelunga răbdare, nepomenirea răului și blândețea o opresc și nu o lasă să crească; iar iubirea, milostenia, bunătatea și iubirea de oameni o micșorează.

48. Dacă mintea cuiva caută pururea spre Dumnezeu, pofta lui de asemenea crește covârșitor după dragostea dumnezeiască, iar iuțimea i se întoarce întreagă spre iubirea dumnezeiască. Căci prin însoțirea îndelungată cu

Sfântul Maxim Mărturisitorul

strălucirea dumnezeiască, omul a ajuns întreg chip de lumină. Acela, strângând la sine partea pătimitoare a sa, s-a întors spre iubirea dumnezeiască neîncetată, mutându-se cu totul de la cele pământești spre cele dumnezeiești.

49. Cel ce nu pizmuiește și nu se mânie pe cel ce l-a întristat și nu ține minte răul de la el, prin aceasta încă nu are și dragoste față de acela. Căci poate să nu răsplătească răul cu rău chiar dacă nu are încă dragoste, pentru că așa e porunca. Dar încă nu poate răsplăti răul cu bine fără silă. Căci a face bine din îndemn lăuntric celor ce ne urăsc este propriu numai, dragostei duhovnicești desăvârșite.

50. Cel ce nu iubește pe cineva prin aceasta încă nu-l și urăște; iar cel ce nu-l urăște, încă nu-l și iubește. Ci poate să stea la mijloc: adică nici să-l iubească, nici să-l urască. Căci dispoziția iubitoare nu o produc decât numai cele cinci soiuri de dragoste, amintite în capitolul al 9-lea al acestei sute, cel de laudă, cel de mijloc și cel de ocară.

51. Când vezi mintea ta ocupându-se cu plăcere cu cele materiale și zăbovind pe lângă chipurile lor, cunoaște că le iubești pe acestea mai mult decât pe Dumnezeu. Căci unde este comoara ta, acolo e și inima ta», zice Domnul.¹⁹⁴

52. Mintea unindu-se cu Dumnezeu și petrecând în El prin rugăciune și dragostele face înțeleaptă, bună, puternică, iubitoare de oameni, milostivă, îndelung răbdătoare și, simplu vorbind, poartă în sine aproape toate însușirile dumnezeiești. Dar despărțindu-se de El și lipindu-se de cele materiale, sau se face dobitocească, ca una ce a devenit iubitoare de plăcere, sau sălbatică, războindu-se cu oamenii pentru acestea.

¹⁹⁴ Matei 6, 21.

53. «Lume» numește Scriptura lucrările materiale; iar lumești sunt cei ce zăbovesc cu mintea în acestea. Pe aceștia îi îndeamnă: «Nu iubiți lumea, nici cele din lume! Pofta trupului, pofta ochilor și trufia vieții nu sunt de la Dumnezeu, ci de la lume» și cele următoare.¹⁹⁵

54. Monah este cel ce și-a desfăcut mintea de lucrurile pământești și, prin înfrânare, prin dragoste, prin cântare de psalmi și prin rugăciune, se lipește statornic de Dumnezeu.

55. Păstor de vite spiritual este cel ce se îndeletnicește cu făptuirea,¹⁹⁶ căci isprăvile morale au înțelesul de vite. De aceea a spus Iacob: «Păstorii de vite sunt slugile tale».¹⁹⁷ Iar păstor de oi este cel ce se îndeletnicește cu cunoașterea.¹⁹⁸ Căci cugetările au înțelesul de oi, fiind păstorite pe munții vederilor de către minte. De aceea orice «păstor de oi este urâciune Egiptenilor»,¹⁹⁹ adică puterilor vrăjmașe.

56. Mintea netrebnică, când trupul se mișcă prin simțuri spre poftele și plăcerile sale, îl urmează și se învoiește cu închipuirile și cu pornirile lui; iar cea virtuoasă se înfrânează și se reține de la închipuirile și pornirile pătimașe și mai degrabă se străduiește să facă mai bune mișcările de felul acesta ale trupului.

57. Dintre virtuți, unele sunt ale trupului, altele ale sufletului. Ale trupului sunt de pildă: postul, privegherea,

¹⁹⁵ I Ioan 2, 15.

¹⁹⁶ ὁ πρακτικὸς.

¹⁹⁷ Facerea 47, 5.

¹⁹⁸ ὁ γνωστικὸς.

¹⁹⁹ Facerea 46, 34.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

culcarea pe jos, lucrul mâinilor, spre a nu îngreuna pe cineva sau spre a dăruii, și cele următoare. Iar ale sufletului sunt de pildă: iubirea, îndelungata răbdare, blândețea, înfrânarea, rugăciunea și cele următoare. Dacă prin urmare din vreo nevoie sau împrejurare trupească, de pildă din pricină de boală, sau altceva de felul acesta, ni s-ar întâmpla să nu putem împlini pomenitele virtuți ale trupului, avem iertare de la Domnul, care cunoaște și pricinile. Dar neîmplinind pe cele ale sufletului, nu vom avea nici o apărare. Căci nu sunt supuse nevoii.

58. Dragostea către Dumnezeu înduplecă pe cel ce se împărtășește de ea să disprețuiască toată plăcerea trecătoare și toată osteneala și întristarea. Convingă-te despre acestea toți sfinții, care au pățimit atâtea pentru Hristos.

59. Păzește-te de maica relelor, de iubirea de sine,²⁰⁰ care este iubirea nerațională a trupului. Fiindcă din aceasta se nasc, după toate semnele, cele dintâi trei gânduri pătimase, care sunt și cele mai generale: al lăcomiei pântecelui, al iubirii de argint și al slavei deșarte. Căci acestea își iau prilejurile din așa zisa trebuință neapărată a trupului. Din ele se naște toată lista patimilor. Trebuie prin urmare, cum s-a zis, să ne păzim în chip necesar și să ne războim cu ea cu multă trezvie. Căci stârpită fiind aceasta, se stârpesc totodată toate gândurile ce se nasc din ea.

60. Patima iubirii de sine insuflă monahului gândul să-și miluiască trupul și să îndrăznească la bucate peste ceea ce se cuvine. Și o face aceasta aducând ca motiv buna grijă și chivernisire ca, atrăgându-l puțin câte puțin, să-l facă să cadă până la urmă în prăpastia iubirii de plăceri. Iar

²⁰⁰ φιλαυτία.

mireanului îi insuflă ca grija de trup să și-o prefacă în poftă.

61. Starea cea mai înaltă a rugăciunii spun unii că este aceea în care mintea a ajuns în afară de trup și de lume și a devenit cu totul imaterială și fără formă în vremea rugăciunii.²⁰¹ Prin urmare cel ce păstrează nevătămată această stare cu adevărat se roagă neîncetat.

62. Precum trupul murind se desparte de toate lucrurile vieții, la fel și mintea, murind când ajunge la culmea rugăciunii, se desparte de toate cugetările lumii. Căci de nu moare cu această moarte, nu poate să se afle și să trăiască cu Dumnezeu.

63. Nimenea să nu te înșele, monahule, că te poți mântui slujind plăcerii și slavei deșarte.

64. Precum trupul păcătuiește prin lucruri și are ca pedagogi virtuțile trupești ca să se cumințească, la fel și mintea păcătuiește prin cugetările pătimase și are ca pedagogi virtuțile sufletești ca, văzând lucrurile curat și nepătimaș, să devină neprihănită.

65. Precum nopțile urmează zilelor și iernile verilor, la fel și întristările și durerile urmează slavei deșarte și plăcerii, fie în timpul de față, fie în cel viitor.

66. Cel ce a păcătuit nu poate scăpa de judecata viitoare fără să rabde aici osteneli de bunăvoie, sau necazuri fără de voie.

²⁰¹ Evagrie, Despre rugăciune, cap. 117, 119, Filocalia, vol. I, ed. I, p.90.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

67. Pentru cinci pricini spun unii că îngăduie Dumnezeu să fim războiți de către draci. Cea dintâi, pentru ca, războiți fiind și războindu-ne în apărare, să venim la puterea de-a deosebi virtutea și păcatul. A doua, ca dobândind prin luptă și durere virtutea, să o avem sigură și nestrămutată. A treia, ca înaintând în virtute, să nu ne îngâmfam, ci să învățăm a ne smeri. A patra, ca după ce am fost ispitiți de păcat să-l urâm cu ură desăvârșită. A cincea, care-i mai presus de toate, ca devenind nepătimiși, să nu uităm slăbiciunea noastră, nici puterea Celui ce ne-a ajutat.

68. Precum minții celui flămând i se nălucește numai pâine, iar celui însetat numai apă, la fel celui lacom i se nălucesc tot felul de mâncări, iubitorului de plăceri forme de femei, iubitorului de slavă deșartă cinstiri de la oameni, iubitorului de argint câștiguri, celui ce ține minte răul răzburare asupra celui ce l-a supărat, pizmașului necazuri venite asupra celui pizmuit, și așa mai departe în toate celelalte patimi. Căci mintea tulburată de patimi primește cugetări pătimase, fie că veghează trupul, fie că doarme.

69. Când crește pofta, mintea își nălucește materiile plăcerilor în vremea somnului; iar când crește iușimea, vede lucrurile pricinuitoare de frică. Iar patimile le fac să crească dracii necurați, luând în sprijin negrija noastră, și tot ei le întărită. Le micșorează însă sfinții îngeri, mișcându-ne spre lucrarea virtuților.

70. Partea poftitoare a sufletului întărită mai des, așează în suflet deprinderea anevoie de clintit a iubirii de plăcere; iar iușimea tulburată continuu face mintea fricoasă și fără bărbăție. Pe cea dintâi dintre acestea o tămăduiește nevoița statornica cu postul, privegherea și cu

rugăciunea; pe cea de-a doua bunătatea, iubirea de oameni și mila.

71. Dracii ne războiesc fie prin lucruri, fie prin înțeleșurile pățimașe ale lucrurilor. Prin lucruri, pe cei ce sunt între lucruri, iar prin înțeleșuri pe cei despărțiri de lucrări.

72. Cu cât e mai ușor de-a păcătui cu mintea decât cu lucrul, cu atât e mai greu războiul cu gândurile decât cel cu lucrurile.

73. Lucrurile sunt afară de minte, dar ideile lor stau înăuntru. În minte este prin urmare puterea de-a se folosi bine sau rău de ele. Căci folosirea greșită a ideilor este urmată de reaua întrebuințare a lucrurilor.

74. Prin acestea trei primește mintea înțeleșuri pățimașe: prin simțire, prin schimbări în starea organică și prin amintire. Prin simțire, când lucrurile de care suntem împătimiți, venind în atingere cu ea, o mișcă spre gânduri pățimașe. Prin schimbări în starea organică, când mustul trupului schimbându-și amestecarea printr-o hrană neînfrânată, sau prin lucrarea dracilor, sau prin vreo boală, mișcă mintea iarăși spre gânduri pățimașe sau împotriva Providenței. Iar prin amintire, când aceasta, aducând în legătură cugetările sale cu lucrurile față de care am simțit vreo patimă, de asemenea mișcă mintea spre gânduri pățimașe.

75. Dintre lucrurile care ne-au fost date de Dumnezeu spre întrebuințare, unele se află în suflet, altele în trup, iar altele în jurul trupului. De pildă în suflet sunt facultățile lui; în trup organele simțurilor și celelalte mădulare; iar în

Sfântul Maxim Mărturisitorul

jurul trupului mâncările, avuțiile și celelalte. Buna sau reaua întrebuințare a acestora, sau a accidentelor ce stau în legătură cu acestea, ne arată sau virtuoși sau netrebnici.

76. Dintre accidentele lucrurilor pomenite, unele sunt ale lucrărilor din suflet, altele ale celor din trup, iar altele ale celor din jurul trupului. Ale celor din suflet sunt de pildă cunoștința și neștiința, uitarea și amintirea, iubirea și ura, frica și curajul, întristarea și bucuria și celelalte. Ale celor din trup sunt de pildă plăcerea și durerea, simțirea și împietrirea, sănătatea și boala, viața și moartea și cele asemenea. Iar ale celor din jurul trupului, de pildă bogăția de prunci și lipsa de prunci, belșugul și sărăcia, slava și lipsa de slavă și celelalte. Dintre acestea, unele se socotesc de oameni bune, iar altele rele. Dar nici una nu este rea în sine, ci după întrebuințare sunt sau cele rele sau bune.

77. Cunoștința este bună prin fire; asemenea și sănătate? Dar cele dimpotrivă i-au folosit pe mulți, mai mult decât acestora. Căci celor netrebnici cunoștința nu le este spre bine, deși prin fire este bună. De asemenea nici sănătatea nici bogăția, nici bucuria. Căci nu le întrebuințează cu folos. Prin urmare acestora le sunt de folos cele dimpotrivă. Așadar nici acelea nu sunt rele în ele însele, deși par că sunt rele.

78. Nu întrebuința rău ideile (19), ca să nu fii silit să întrebuințezi rău și lucrurile. Căci de nu păcătuiește cineva mai întâi cu mintea, nu va păcătui nici cu lucrul.²⁰²

79. «Chipul celui pământesc» sunt păcatele generale, ca nechibzuința, frica, necumpătarea, nedreptatea. Iar

²⁰² Marcu Ascetul, Despre legea duhovnicească, cap. 119, Filocalia, vol. I, ed. I, p. 243.

«chip al celui ceresc» sunt virtuțile generale, ca înțelepciunea, bărbăția, cumpătarea, dreptatea. «Dar precum am purtat chipul celui pământesc, să purtăm și chipul celui ceresc».²⁰³

80. De vrei să afli calea ce duce la viață, caut-o în «Cale» și acolo o vei afla pe ea, adică în «Calea» care a zis: «Eu sunt Calea, viața și adevărul».²⁰⁴ Dar caut-o cu mare osteneală, căci «puțini sunt care o află pe ea»;²⁰⁵ și nu cumva rămânând pe din afara celor puțini, să te afli cu cei mulți.

81. Pentru aceste cinci pricini se oprește sufletul de la păcate: Sau pentru frica oamenilor, sau pentru frica judecății, sau pentru răsplata viitoare, sau pentru dragostea lui Dumnezeu, sau în sfârșit pentru musturarea conștiinței.

82. Unii spun că n-ar fi răul în fapte, dacă n-ar fi vreo altă putere care ne atrage spre el. Iar aceasta nu e nimic altceva decât neîngrijirea de lucrările firești ale minții. Căci cei ce au grijă de acestea fac cele bune, iar pe cele rele nu le fac niciodată. Deci dacă vrei, alungă negrija, și vei alunga totodată și păcatul. Căci păcatul este întrebuițarea greșită a ideilor, căreia îi urmează reaua întrebuițare a lucrurilor.

83. Firesc este pentru partea rațională din noi să se supună rațiunii dumnezeiești și să stăpânească peste partea nerațională. Să se păzească așadar această rânduială în toate și nu va mai fi răul în faptură, nici vreo putere care să atragă spre rău.

²⁰³ I Corinteni 15, 47.

²⁰⁴ Ioan 14, 6.

²⁰⁵ Matei 7, 14.

84. Unele dintre gânduri sunt simple, altele complicate. Simple sunt cele nepătimăse. Iar compuse sunt cele pătimăse, ca unele ce constau din patimă și idee. Așa fiind, se pot vedea multe din cele simple urmând celor compuse, când încep să fie mișcate spre păcatul cu mintea. Să luăm de pildă aurul, în amintirea cuiva s-a iscat gând pătimăș despre aur, iar acest fapt l-a dus cu mintea la furt și la săvârșirea păcatului în cuget. Amintirii aurului i-a urmat deci îndată amintirea pungii, a lădiței, a vistieriei și cele următoare. Amintirea aurului era compusă, căci avea în ea patima. Dar a pungii, a lădiței și a celor următoare era simpla. Căci mintea nu nutrea nici o patimă față de ele. La fel stau lucrurile cu orice gând, cu slava deșartă, cu femeia și cu celelalte. Căci nu toate gândurile care urmează gândului pătimăș sunt și ele pătimăse, cum am arătat mai sus. Din acestea putem cunoaște care sunt înțeleșurile pătimăse și care cele simple.

85. Unii spun ca dracii atingându-se în somn de anumite părți ale trupului stârnesc patima curviei. Pe urmă patima stârnită aduce în minte forma femeii, prin amintire. Iar alții zic că aceia se arată minții în chip de femeie și atingând părțile trupului, stârnesc dorința și așa se ivesc nălucirile. Alții iarăși spun că patima, care domnește în dracul ce se apropie, stârnește patima și așa se aprinde sufletul spre gânduri, aducând înainte formele prin amintiri. De asemenea despre alte năluciri pătimăse, unii spun că se produc într-un fel alții într-alt fel. Dar în nici unul din modurile amintite nu pot dracii să miște nici un fel de patimă, dacă se găsesc în suflet iubirea și înfrânarea, fie că se află trupul în stare de veghe, fie în stare de somn.

86. Unele dintre poruncile legii trebuie păzite și trupește și duhovnicește; altele numai duhovnicește. De pildă: să nu curvești, să nu ucizi, să nu furi și cele asemenea, trebuie păzite și trupește și duhovnicesc. Iar duhovnicește în chip întreit.²⁰⁶ Dar tăierea împrejur, păzirea Sâmbetei, jungierea mielului și mâncarea azimei cu lăptuci amare și cele asemenea, numai duhovnicește.

87. Trei sunt stările morale cele mai generale la monahi. Cea dintâi stă în a păcătui cu lucrul. A doua, în a nu zăbovi în suflet gândurile pătimate. Iar a treia, în a privi cu mintea formele femeilor și ale celor ce i-au întristat, fără patimă.

88. Sărac este cel ce s-a lepădat de toate avuțiile și nu mai are nimic pe pământ afară de trup; iar de acesta nu-l mai leagă nici o afecțiune, ci toată grija de sine a încredințat-o lui Dumnezeu și creștinilor evlavioși.

89. În ce privește lucrurile posedate, unii le posedă fără patimă; de aceea când le pierd nu se întristează. Așa sunt cei ce primesc cu bucurie răpirea bunurilor lor. Alții le posedă cu patimă; de aceea la gândul că le vor pierde se întristează, ca bogatul din Evanghelie, «care a plecat întristat»;²⁰⁷ iar când le pierd de fapt, se întristează până la moarte. Prin urmare pierderea lor dă pe față atât dispoziția celui fără patimă cât și a celui pătimateș.

90. Dracii războiesc pe cei ce se ridică pe cea mai înaltă treaptă a rugăciunii, ca să nu primească simple înțelesurile (chipurile) lucrurilor sensibile; pe cei ce se îndeletnicesc cu cunoașterea, ca să zăbovească în ei

²⁰⁶ Vezi cap. următor.

²⁰⁷ Matei 19, 22.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

gândurile pătimăşe; iar pe cei ce se nevoiesc cu făptuirea, ca să-i înduplece să păcătuiască cu lucrul.²⁰⁸ În tot felul îi războiesc pe toţi, ca să îi despartă, nemernicii pe oameni de Dumnezeu.

91. Cei ce se nevoiesc în viaţa aceasta spre evlavie sub îndrumarea Providenţei dumnezeieşti sunt probaţi prin aceste trei ispite: sau li se dăruiesc cele plăcute, ca sănătate, frumuseţe, belşug de prunci, bogăţie, slavă şi cele asemenea; sau vin asupra lor pricini de întristare, ca lipsa de prunci, de avuţie şi de slavă; sau le vin pricini de dureri în trup, ca boli, chinuri şi cele asemenea (20). Către cei dintâi zice Domnul: «De nu se va lepăda cineva de toate câte le are, nu va putea să fie ucenicul Meu».²⁰⁹ Iar către cei de-al doilea şi de-al treilea: «întru răbdarea voastră veţi dobândi sufletele voastre»²¹⁰.

92. Acestea patru zic unii că schimbă starea organică a trupului şi dau minţii prin ea gânduri, fie pătimăşe, fie fără patimi: îngerii, dracii, aerul şi hrana. Îngerii, zic, o schimbă prin cuvânt (raţiune); dracii prin atingere; aerul prin ardere (metabolism); iar hrana, prin felurile mâncărilor şi băuturilor, prin înmulţirea sau împuţinarea lor. Mai sunt, apoi, schimbările care se ivesc prin amintire, auz şi vedere, când pătimeşte întâi sufletul din pricina unor lucruri de întristare sau de bucurie. Pătind din pricina acestora mai întâi sufletul, schimbă starea organică a trupului. Cele mai înainte înşirate, însă, schimbă întâi starea organică, iar acestea insuflă apoi minţii gândurile.

²⁰⁸ Aici aceleaşi trei trepte, dar cea mai înaltă e numită nu a cunoaşterii tainice a lui Dumnezeu - a teologiei - ci a rugăciunii.

²⁰⁹ Luca 14, 33.

²¹⁰ Luca 21, 19.

93. Moartea înseamnă propriu zis despărțirea de Dumnezeu. Iar boldul morții este păcatul,²¹¹ pe care primindu-l Adam a fost izgonit și de la pomul vieții și din Rai și de la Dumnezeu. Acestei morți i-a urmat în chip necesar și moartea trupului. Căci viața este propriu zis Cel ce a zis: «Eu sunt viața».²¹² Acesta coborându-se în moarte, l-a adus pe cel omorât iarăși la viață.

94. Cuvântul scris se scrie sau ca să-l țină minte cel ce l-a scris, sau pentru vreun folos, sau pentru amândouă, sau pentru păgubirea vreunora, sau pentru dovedire, sau din trebuință.

95. «Locul pășunii» este virtutea lucrătoare; iar «apa odihnei», cunoștința lucrurilor.²¹³

96. «Umbra mortii» este viața omenească. Dacă prin urmare cineva este cu Dumnezeu și Dumnezeu este cu el, acela poate spune limpede: «Chiar de voi umbla în mijlocul umbrei morții, nu mă voi teme de rele, căci Tu cu mine ești».²¹⁴

97. Mîntea curată vede lucrurile drepte; rațiunea exercitată aduce cele văzute sub privire; iar auzul clar le primește. Cel lipsit însă de acestea trei ocărăște pe cel ce îi vorbește de ele.

98. «Cu Dumnezeu» este cel ce cunoaște pe Sf. Treime, lumea făcută de Ea și Providența, și și-a făcut partea pătimitoare a sufletului nepătimașă.

²¹¹ I Corinteni 15, 56.

²¹² Ioan 14, 6.

²¹³ Ps. 22, 2.

²¹⁴ Psalmi 22, 4.

99. «Toiagul» spun unii că însemnează Judecata lui Dumnezeu; iar «varga» Providența. Cel ce s-a împărtășit de cunoștința lor poate să zică: «Toiagul și varga Ta, acestea m-au mângâiat».²¹⁵

100. Când mintea se goleşte de patimi și se luminează prin contemplarea fapturilor, atunci poate să ajungă și în Dumnezeu și să se roage cum trebuie.

A aceluiași Suta a treia capetelor despre dragoste

1. Folosindu-ne cu dreaptă judecată de înțeleșurile lucrurilor, dobândim cumpătare, iubire și cunoștință. Iar folosindu-ne fără judecată, cădem în necumpătare, ură și neștiință.

2. «Gătit-ai înaintea mea masă»... și cele următoare. «Masă» aici însemnează virtutea lucrătoare. Căci aceasta ne-a fost gătită de Hristos «împotriva celor ce ne necăjesc». Iar «untul-de-lemnul care unge mintea» este contemplația fapturilor. «Paharul» e cunoștința lui Dumnezeu. Iar «mila Lui» Cuvântul Său și Dumnezeu. Căci acesta, prin întruparea Lui, ne «urmărește în toate zilele», până ce ne va prinde pe toți cei ce ne vom mântui, ca pe Pavel. Iar «casa» însemnează împărăția în care sunt reșezați toți sfinții. În sfârșit «îndelungarea de zile» este viața veșnică.²¹⁶

²¹⁵ Psalmi 22, 5.

²¹⁶ Tot acest cap. este o explicare a Ps. 22.

3. Păcatele ne vin prin reaua întrebuițare a puterilor (facultăților) sufletului,²¹⁷ a celei poftitoare, irascibile și raționale. Neștiința și nechibzuința vin din reaua întrebuițare a puterii raționale. Ura și necumpătarea din reaua întrebuițare a puterii irascibile (iuțimea) și poftitoare. Iar din buna întrebuițare a acestora ne vine cunoștința și chibzuința iubirea și cumpătarea. Dacă e așa, nimic din cele create și făcute de Dumnezeu nu este rău.

4. Nu mâncările sunt rele, ci lăcomia pânteceului; nici facerea de prunci, ci curvia; nici banii, ci iubirea de bani; nici slava, ci slava deșartă. Iar dacă-i așa, nimic nu e rău din cele ce sunt, decât reaua întrebuițare, care vine din negrija minții de-a cultiva cele firești.

5. Răul din draci stă în acestea, zice fericitul Dionisie:²¹⁸ în mânia fără judecată, în poftirea fără minte, în închipuirea pripită. Iar lipsa de judecată, lipsa de minte și pripirea la ființele raționale sunt scăderi ale rațiunii, ale minții și ale chibzuiții, Scăderile însă vin după aptitudini.²¹⁹ Așadar a fost odată când era în ei rațiune, minte și chibzuiala cuviincioasă. Iar dacă-i așa, nici dracii nu sunt prin fire răi, ci prin reaua întrebuițare a puterilor firești s-au făcut răi.

6. Unele dintre patimi pricinuiesc necumpătare; altele ură; și iarăși altele și necumpătare și ură.

²¹⁷ Prin "reaua întrebuițare" am tradus totdeauna grecescul παράρησις, alegând un cuvânt mai popular. Dar poate că "abuzul" ar reda mai bine sensul.

²¹⁸ *De div. nom.* cap. 4.

²¹⁹ Prin scăderi am tradus grecescu: στερήσεις iar prin aptitudini εξεις.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

7. Multa mâncare și mâncarea cu plăcere sunt pricini de necumpătare; iubirea de argint și slava deșartă sunt pricini de ură față de aproapele. Iar maica acestora: iubirea trupească de sine este pricină a amândurora.

8. Iubirea trupească de sine este iubirea pătimășă și nerațională față de trup. Ei i se împotrivesc iubirea și înfrânarea. Cel ce are iubirea trupească de sine e vădit că are toate patimile.

9. «Nimenea, zice Apostolul, nu și-a urât trupul său»,²²⁰ dar «îl strunește și târăște rob»,²²¹ nedându-i nimic mai mult afară de hrană și îmbrăcăminte, iar din acestea numai atâta cât este de trebuință pentru a trăi. Așa își iubește cineva fără patimă trupul și-l hrănește ca pe un slujitor al celor dumnezeiești și-l încălzește numai cu cele ce-i împlinesc cele de trebuință.

10. Pe cine iubește cineva pe acela se și grăbește să-l slujească. Dacă iubește deci cineva pe Dumnezeu, acela se și grăbește să facă cele plăcute Lui. Iar dacă își iubește trupul, se grăbește să îplinească cele ce-l desfătează pe acesta.

11. Lui Dumnezeu îi place iubirea, cumpătarea, contemplația și rugăciunea, iar trupului lăcomia pântecelui, necumpătarea și cele ce le sporesc pe acestea. De aceea: «Cei ce sunt în trup nu pot să placă lui Dumnezeu».²²² Iar «cei ai lui Hristos și-au răstignit trupul dimpreună cu patimile și cu poftetele».²²³

²²⁰ Efeseni 5, 29.

²²¹ I Corinteni 9, 27.

²²² Romani 8, 8.

²²³ Galateni 5, 24.

12. Dacă mintea înclină spre Dumnezeu, are trupul ca rob și nu-i dă nimic mai mult decât cele de trebuință pentru a trăi. Iar dacă înclină spre trup e robită de patimi, punând pururea grija ei în slujba poftelor.

13. Dacă vrei să biruiști gândurile, tămăduiește-ți patimile și ușor le vei scoate afară din minte. De pildă, pentru curvie, postește, priveghează, ostenește-te și petrece în singurătate. Pentru mânie și întristare, disprețuiește slava, necinstea și lucrurile materiale. Iar pentru ținerea minte a răului, roagă-te pentru cel ce te-a supărat și te vei izbăvi.

14. Nu te măsoară pe tine cu cei mai slăbănogi dintre oameni, ci tinde mai degrabă spre porunca dragostei. Căci măsurându-te cu aceia, cazi în prăpastia închipuirii de sine; dar întinzându-te după aceasta, te ridici la înălțimea smeritei cugetări.

15. Dacă păzești deplin porunca dragostei față de aproapele, pentru ce lași să se nască în tine amărăciunea întristării? Vădit este că, făcând astfel, pui mai presus de dragoste lucrurile vremelnice și pe acestea le cauți, luptând împotriva fratelui.

16. Nu din trebuință e atât de râvnit aurul de către oameni, cât pentru faptul că mulțimea își împlinește prin el plăcerile.

17. Trei sunt pricinile dragostei de bani (21): iubirea de plăcere, slava deșartă și necredința. Cea mai rea dintre acestea este necredința.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

18. Iubitorul de plăceri iubește argintul, ca să-și procure dezmierdări printr-însul; iubitorul de slavă deșartă, ca să se slăvească printr-însul; iar necredinciosul, ca să-l ascundă și să-l păstreze temându-se de foamete, de bătrânețe, de boară, sau de ajungerea între străini. Acesta nădăjduiește mai mult în argint decât în Dumnezeu, Făcătorul tuturor lucrurilor și Proniatorul tuturor, până și al celor mai de pe urmă și mai mici vietăți.

19. Patru sunt oamenii care se îngrijesc de bani: cei trei de mai înainte și cel econom. Dar numai acesta se îngrijește în chip drept, ca să nu înceteze adică niciodată de-a ajuta pe fiecare la trebuință.

20. Toate gândurile pătimașe sau ațăță partea poftitoare a sufletului, sau tulbură pe cea irascibilă (rațiunea), sau întunecă pe cea rațională. De aceea orbesc mintea, împleticind-o de la contemplarea duhovnicească și de la călătoria prin rugăciune. Din această pricină monahul și mai ales cel ce se liniștește este dator să ia aminte la gânduri și să cunoască și să taie pricinile lor. Astfel poate cunoaște, de pildă, cum partea poftitoare a sufletului e ațățată de amintirile pătimașe ale femeilor și cum pricina acestora este necumpătarea la mâncări și băuturi și întâlnirea deasă și nerațională cu femeile înseși. Dar le taie pe acestea foamea, setea, privegherea și retragerea în singurătate. Iuțimea e tulburată de amintirile pătimașe ale celor ce ne-au supărat. Iar pricina acestora este iubirea de plăcere, slava deșartă și iubirea de cele materiale. Căci pentru acestea se supără cel pătimaș, fie că le-a pierdut, fie că nu le-a dobândit. Și le fac pe acestea disprețuirea și nesocotirea lor, pentru dragostea de Dumnezeu.

21. Dumnezeu se cunoaște pe Sine însuși, dar cunoaște și cele făcute de El. Sfintele Puteri de asemenea cunosc pe Dumnezeu și cunosc și cele făcute de Dumnezeu. Dar nu cum se cunoaște Dumnezeu pe Sine și cele făcute de El, cunosc Sfintele Puteri, pe Dumnezeu și cele făcute de El.

22. Dumnezeu se cunoaște pe Sine în ființa Sa cea fericită; iar cele făcute de El din înțelepciunea Sa, prin care și în care a făcut toate.²²⁴ Dar Sfintele Puteri îl cunosc pe Dumnezeu prin participare, El fiind deasupra participării; iar cele făcute de El prin perceperea aspectelor și sensurilor din ele.

23. Lucrurile făcute sunt în afară de minte; dar ea primește înlăuntrul ei vederea lor. Nu tot așa este la Dumnezeu cel veșnic, nemărginit și nesfârșit, care a dăruit celor ce sunt atât existența, cât și existența fericită și de-a pururea.

24. Ființa rațională și mintală se împărtășesc de Dumnezeu Cel Sfânt, adică de bunătatea și înțelepciunea Lui, prin însuși faptul că există și prin capacitatea de a fi fericită, ca și prin harul de a dăinui veșnic. Prin aceasta cunoaște pe Dumnezeu. Iar cele făcute de El le cunoaște, cum s-a zis, prin perceperea înțelepciunii artistice (22) contemplată în fapte, care este simplă și fără ipostază proprie, aflându-se numai în minte.

25. Patru dintre însușirile dumnezeiești care susțin, păzesc și izbăvesc cele ce sunt, le-a împărtășit Dumnezeu, pentru bunătatea Sa desăvârșită, aducând la existență ființa

²²⁴ E Sofia, punctul de trecere al lui Dumnezeu spre lumea creată și modul în care se ridică faptele prin îndumnezeire și unde petrec veșnic. E împărăția cerurilor.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

rațională și mintală: Existența, existența veșnică, bunătatea și înțelepciunea. Dintre acestea, primele două le-a dăruit ființei, iar ultimele două, adică bunătatea și înțelepciunea, capacității de a voi. Aceasta pentru ca ceea ce este El prin ființă să ajungă și zidirea prin împărtășire. Pentru acestea se spune de ea că s-a făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu; după chipul existenței, ca existență și după chipul existenței veșnice, ca existență veșnică; căci deși nu e fără de început, este fără de sfârșit; și după asemănarea Celui bun și drept după ființă, cel bun și înțelept după har. Adică toată firea rațională este după chipul lui Dumnezeu; dar numai cei buni și cei înțelepți sunt după asemănarea Lui.

26. Toată firea rațională și mintală se împarte în două: adică în firea îngerească și în firea omenească. Și toată firea îngerească se împarte iarăși în două grupe generale și în două feluri de voințe generale; într-una sfântă și într-una păcătoasă; adică în Sfintele Puteri și în dracii necurați. Firea omenească însă se împarte numai în două feluri de voințe generale: evlavioase și necuvioase.

27. Dumnezeu, ca cel ce este însăși existența, însăși bunătatea și însăși înțelepciunea, mai adevărat vorbind chiar și deasupra tuturor acestora, nu are nimic contrariu. Dar fapăturile, care toate au existența în participare și har, iar cele raționale și mintale, și capacitatea de bunătate și înțelepciune, au ceva contrariu. Și anume existenței lor li se opune neexistența, iar capacității de bunătate și înțelepciune răutatea și neștiința.²²⁵ Deci ca ele să existe

²²⁵ Fapăturile au chiar în ele o virtualitate contrară. Existența lor e amenințată de neant, bunătatea lor de răutate, Sâmburele lor, luat în el însuși, este "nimicnicia" (Nichtigkeit, cum îi spune Heidegger). În Dumnezeu nu e nici o virtualitate contrară. Existența Lui nu e

de-a pururi sau să nu existe, stă în puterea Celui ce le-a făcut; dar ca să participe la bunătatea și la înțelepciunea Lui, sau ca să nu participe, stă în voia ființelor raționale.

28. Elinii, spunând că ființa lucrărilor există împreună cu Dumnezeu din veci și că numai calitățile din jurul ființei le au de la El, susțineau că ființa nu are nimic contrariu și contradicția este numai între calități. Noi însă zicem că numai ființa dumnezeiască nu are nimic contrariu, ca fiind veșnică și infinită și dăruind și altora veșnicia. Ființa lucrurilor, însă, are contrară ei neexistența. Deci stă în puterea Celui ce este cu adevărat ca ea să existe de-a pururi sau să nu existe. Dar fiindcă Lui nu-i pare rău de darurile Sale, ea va exista veșnic și va fi susținută prin puterea Lui atotțiitoare, chiar dacă are nimicul contrariu ei, cum s-a zis, ca una ce a fost adusă la existență din neexistență și stă în voia Lui ca ea să fie sau să nu fie.

29. Precum răul este lipsa binelui și neștiința lipsa cunoștinței, tot așa și neexistență este lipsa existenței; dar nu a existenței celei adevărate și proprii, căci aceea nu are nimic contrariu, ci a celei ce există prin împărtășire de existența cea adevărată. Lipsa celor dintâi atârnă de voința fapturilor; a celei de-a doua atârnă de voința Făcătorului, care vrea însă, pentru bunătatea Sa, ca faptele să existe veșnic și veșnic să aibă parte de binefacerile Lui.

30. Dintre fapte unele sunt raționale și mintale și capabile de cele contrare, ca de pildă de virtute și păcat, de cunoștință și neștiință; altele sunt corpuri de diferite soiuri, constătătoare din elemente contrarii, adică din pământ, aer,

amenințată de non-existență, nici bunătatea de răutate. Căci atunci cine l-ar ajuta să rărnâne în existență, cum ajută El faptele, sau ce-ar fi dacă ar înceta să fie bun?

Sfântul Maxim Mărturisitorul

foc și apă. Cele dintâi sunt cu totul netrupești și nemateriale, chiar dacă unele din ele sunt legate de trupuri; cele de al doilea sunt alcătuite numai din materie și formă.

31. Toate trupurile sunt după fire inerte; ele sunt mișcate de suflet. Unele de suflet rațional, altele de suflet nerațional, și iarăși altele de suflet fără simțire.

32. Dintre puterile sufletești, una hrănește și susține creșterea, și alta este imaginativă și impulsivă, iar alta este rațională și intelectuală. De cea dintâi se împărtășesc plantele. Ființele neraționale, pe lângă aceasta, se mai împărtășesc și de a doua. Iar oamenii, pe lângă acestea două, și de a treia. Primele două puteri sunt supuse stricăciunii, a treia se dovedește nesticăcioasă și nemuritoare.

33. Sfintele Puteri, comunicându-și una alteia lumina, precum o comunică și firii omenești, împărtășesc sau din virtutea lor, sau din cunoștința care este în ele. Împărtășind din virtute, adică dintr-o bunătate ce imită bunătatea dumnezeiască, își fac bine atât lor înseși cât și una alteia și celor mai prejos de ele, devenind toate deiforme. Iar împărtășind din cunoștință, dau sau ceva mai înalt spre Dumnezeu («Ci Tu, Doamne, zice, ești Cel mai înalt pururea»²²⁶), sau ceva mai adânc despre corpuri, sau ceva mai cu de-amănuntul despre ființele netrupești, sau ceva mai limpede despre Providență sau ceva mai lămurit despre Judecată.

34. Necurăția minții constă întâi în a avea o cunoștință mincinoasă; al doilea, în a ignora ceva din cele universale (zic acestea despre mintea omenească, căci îngerului îi e

²²⁶ Psalmi 92, 9.

propriu să nu-i fie necunoscut nimic din cele particulare); al treilea, în a avea gânduri pătimase (23); iar al patrulea, în a consimți cu păcatul.

35. Necurăția sufletului constă în a nu lucra după fire (24). Căci din aceasta se nasc în minte gândurile pătimase. Și lucrează după fire atunci când puterile ei pătimitoare, (pasionale), adică iuțimea și pofta, rămân fără patimă în întâlnirea cu lucrurile și cu înțeleșurile (chipurile) lor.

36. Necurăția trupului este păcatul cu fapta.

37. Iubește liniștea și singurătatea (isihia) cel ce nu se împătimizește de lucrurile lumii. Iubește pe toți oamenii cel ce nu iubește nimic omenesc. Și are cunoștința lui Dumnezeu și a celor dumnezeiești cel ce nu se smintește de cineva, fie că greșește, fie că nutrește gânduri bănuitoare.

38. Mare virtute este să nu te împătimizești de lucruri. Dar cu mult mai mare decât aceasta e să rămâi fără patimă față de înțeleșurile (chipurile) lor.

39. Iubirea și înfrânarea păstrează mintea nepătimașă față de lucruri și față de înțeleșurile lor.

40. Mîntea celui iubitor de Dumnezeu nu luptă împotriva lucrurilor, nici împotriva înțeleșurilor acestora, ci împotriva patimilor împletite cu înțeleșurile. De pildă nu luptă împotriva femeii, nici împotriva celui ce l-a supărat, nici împotriva chipurilor acestora, ci împotriva patimilor împletite cu ele.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

41. Tot războiul monahului împotriva dracilor urmărește să despartă patimile de înțeleșuri (de chipuri). Căci altfel nu poate privi lucrurile fără patimă.

42. Altceva este lucrul, altceva înțeleșul lui, și altceva patima. Lucrul este de pildă: bărbat, femeie, aur și așa mai departe, înțeleșul (chipul) este amintirea simplă a ceva din cele de mai sus. Iar patima este iubirea nerațională sau ura fără judecată a ceva din cele de mai înainte. Deci lupta monahului este împotriva patimei.

43. Înțeleș pătimaș este gândul compus din patimă și înțeleș. Să despărțim patima de înțeleș și va rămâne gândul simplu. Și o despărțim prin iubire duhovnicească și înfrânare, dacă voim.

44. Virtuțile despart mintea de patimi; contemplațiile duhovnicești de înțeleșurile simple; în sfârșit, rugăciunea curată o înfățișază lui Dumnezeu însuși.

45. Virtuțile sunt pentru cunoștința lucrurilor create; cunoștința pentru cunoscători; iar cunoscătorul pentru Cel cunoscut în chip necunoscut și pentru Cel ce cunoaște mai presus de cunoștință.

46. Dumnezeu, Cel supraplin, n-a adus cele create la existență fiindcă avea lipsa de ceva, ci ca acestea să se bucure împărțășindu-se de El pe măsura și pe potriva lor, iar El să se veselească de lucrurile Sale, văzându-le pe ele veselindu-se și săturându-se fără săturare de Cel de care nu se pot sătura.

47. Mulți săraci cu duhul are lumea, dar nu cum se cuvine. Și mulți care plâng, dar pentru pagube de bani sau

pentru pierderi de copii. Și mulți blânzi, dar față de patimile necurate. Mulți care flămânzesc și însetează, dar pentru a răpi cele străine și a câștiga din nedreptate. Mulți milostivi, dar față de trup și cele ale trupului. Și curați cu inima, dar pentru slava deșartă. Și făcători de pace, dar prin aceea că supun sufletul trupului. Mulți prizonieri, dar fiindcă sunt fără rânduială. Mulți ocărăți, dar pentru păcate rușinoase.

Fericiți sunt însă numai aceia (25) care fac și pătimesc acestea pentru Hristos și după pilda lui Hristos. De ce? Pentru că «a lor este împărăția cerurilor» și pentru că «aceștia vor vedea pe Dumnezeu»,²²⁷ și așa mai departe. Așadar nu fiindcă fac acestea și le pătimesc sunt fericiți căci și cei mai-nainte pomeniți fac același lucru. Ci pentru că fac și pătimesc acestea pentru Hristos și după pilda lui Hristos.

48. În toate cele făcute de noi, Dumnezeu ia seama la scop (26), cum s-a spus adeseori: de lucrăm pentru El, sau pentru altceva. Când vrem deci să facem vreun bine, să avem de scop nu plăcerea oamenilor, ci pe Dumnezeu, ca privind pururea la El toate să le facem pentru El, ca nu cumva să răbdăm și oboseala și să pierdem și plata.

49. În vremea rugăciunii alungă din minte și înțelesurile simple ale lucrurilor omenești și vederile tuturor celor create, ca nu cumva, încărcat cu închipuirile celor mărunte, să cazi de la Cel neasemănat mai înalt și mai bun decât toate cele ce sunt.

50. De vom iubi pe Dumnezeu ca adevărat, vom lepăda patimile prin însăși această iubire. Iar iubirea față de El stă în a-L prețui pe El mai mult decât lumea și sufletul mai

²²⁷ Matei 5, 3 urm.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

mult decât trupul și în a disprețui lucrurile lumești și a ne îndeletnici cu El pururea prin înfrânare, dragoste, rugăciune, cântare de psalmi și cele asemenea.

51. De ne vom îndeletnici cu Dumnezeu vreme îndelungată și vom avea grijă de partea pătimitoare (pasională) a sufletului, nu vom mai fi atrași de momelile gândurilor, ci înțelegând mai exact pricinile lor și tăindu-le de la noi, vom deveni mai străvătători și așa se va împlini cu noi cuvântul: «Și a văzut ochiul meu în dușmanii mei; și întru cei vicleni ce se scoală asupra mea va auzi urechea mea».²²⁸

52. Când vezi mintea ta petrecând cu evlavie și cu dreptate în ideile lumii, cunoaște că și trupul tău rămâne curat și fără de păcat. Dar când vezi mintea îndeletnicindu-se cu păcatele și nu o oprești, cunoaște că nu va întârzia nici trupul să alunece în ele.

53. Precum trupul are ca lume lucrurile, așa și mintea are ca lume ideile. Și precum trupul desfrânează cu trupul femeii, așa și mintea desfrânează cu ideea femeii prin chipul trupului propriu. Căci vede în gând forma trupului propriu, amestecată cu forma femeii. De asemenea se răzbună în gând cu chipul celui ce l-a supărat, prin chipul trupului propriu. Și același lucru se întâmplă și cu alte păcate. Căci cele ce le face trupul cu fapta în lumea lucrurilor, acelea le face și mintea în lumea gândurilor.

54. Nu trebuie să ne cutremurăm, să ne mirăm și să ne uimim cu mintea de faptul că Dumnezeu și Tatăl nu judecă pe nimenea, ci toată judecata a dat-o «Fiului».²²⁹ Căci zice

²²⁸ Psalmi 91, 11.

²²⁹ Ioan 5, 22.

Fiul: «Nu judecați ca să nu fiți judecați, nu osândiți ca să nu fiți osândiți».²³⁰ Iar Apostolul la fel: «Nu judecați ceva înainte de vreme, până ce nu va veni Domnul»,²³¹ și: «Cu judecata cu care judeci pe altul, te judeci pe tine însuși».²³² Dar oamenii, lăsând grija de a-și plânge păcatele lor, au luat judecata de la Fiul și se judecă și se osândesc unii pe alții, de pare că ar fi fără păcat, «Cerul s-a uimit de aceasta și pământul s-a cutremurat».²³³ Ei însă nu se rușinează, ca niște nesimțiți.

55. Cel ce iscodește păcatele altora, sau judecă din bănuiele pe fratele său încă nu a pus început pocăinței, nici cercetării și cunoașterii păcatelor sale, care sunt cu adevărat mai grele ca plumbul ce cântărește mai mulți talanți. Acela n-a cunoscut încă nici din ce pricină se face omul greoi la inimă, iubind deșertăciunea și căutând minciuna. De aceea ca un nebun și ca unul ce umblă în întuneric lăsând păcatele sale, cugetă la ale altora, fie că există de fapt, fie că și le închipuie el din bănuială.

56. Iubirea trupească de sine, cum s-a spus adeseori, e pricina tuturor gândurilor pătimase. Căci din ea se nasc cele trei gânduri mai generale ale poftei: al lăcomiei pântecelui, al iubirii de argint și al slavei deșarte. La rândul lor, din lăcomia pântecelui se naște gândul curviei; din iubirea de argint gândul lăcomiei și al zgârceniei; iar din slava deșartă, gândul mândriei. Și toate celelalte gânduri izvorăsc din aceste trei: al mândriei, al întristării, al pomenirii răului, al deznădejdiei, al pizmei, al bârfirii, și celelalte. Aceste patimi leagă mintea de lucrurile materiale

²³⁰ Matei 7, 1; Luca 6, 37.

²³¹ I Corinteni 4, 5.

²³² Rom. 2, 1.

²³³ Ieremia 2, 12.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

(27) și o țin la pământ, stând cu toate deasupra ei asemenea unui bolovan foarte greu, ea fiind prin fire mai ușoară și mai sprintenă ca focul.

57. Începutul tuturor patimilor este iubirea trupească de sine, iar sfârșitul este mândria. Iubirea trupească de sine este iubirea nerațională fața de trup. Cine a tăiat-o pe aceasta, a tăiat deodată toate patimile care se nasc din ea.

58. Precum părinții trupurilor sunt împătimiți de dragostea fața de cei născuți din ei, la fel și mintea se alipește din fire de cuvintele sale. Si precum celor mai împătimiți dintre aceia, copiii lor, chiar de vor fi în toate privințele cei mai de răs, li se vor părea cei mai drăgălași și mai frumoși dintre toți, la fel minții nebune îi vor părea cuvintele ei, chiar de vor fi cele mai prostești, cele mai înțelepte dintre toate. Înțeleptului însă nu-i apar așa cuvintele sale, ci când i se va părea că e mai sigur că sunt adevărate și bune, atunci se va încrede mai puțin în judecata lui. El ia pe alți înțelepți ca judecători ai cuvintelor și gândurilor sale, ca «să nu alerge sau să nu fi alergat în deșert»;²³⁴ și prin ei primește întărirea.

59. Când birui vreuna din patimile mai necinstite, de pildă lăcomia pântecelui, sau curvia, sau mânia, sau lăcomia, îndată se repede asupra ta gândul slavei deșarte. Iar de birui și pe acesta, îi urmează cel al mândriei.

60. Toate patimile necinstite, când stăpânesc sufletul, alungă din el gândul slavei deșarte. Iar când toate cele mai înainte înșirate sunt biruite (23), îl trimite pe acela.

²³⁴ Galateni 2, 2.

61. Slava deșartă, fie că e alungată, fie că e de față, naște mândria. Când e alungată, naște părerea de sine; când e de față, îngâmfarea.

62. Slava deșartă e alungată de făptuirea într-ascuns; iar mândria de voința de-a pune pe seama lui Dumnezeu toate isprăvile.

63. Cel ce s-a învrednicit de cunoștința lui Dumnezeu și se împărtășește de dulceața ei cu adevărat disprețuiește toate plăcerile născute din poftă.

64. Cel ce pofteste cele pământești, sau pofteste mâncăruri, sau cele ce satisfac pe cele de sub pânțec, sau slava omenească, sau bani, sau altceva din cele ce urmează acestora. Și dacă nu află mintea ceva mai înalt decât acestea la care să-și mute pofta, nu poate fi înduplecată să le disprețuiască pe acestea până la capăt. Dar mai bună decât acestea fără de asemănare este cunoștința lui Dumnezeu și a celor dumnezeiești.

65. Cei ce disprețuiesc plăcerile le disprețuiesc datorită sau fricii (29), sau nădejzii, sau cunoștinței, sau dragostei de Dumnezeu.

66. Cunoștința fără pasiune²³⁵ a celor dumnezeiești încă nu înduplecă mintea să disprețuiască până la capăt cele materiale, ci ea se aseamănă înțelesului simplu al unui

²³⁵ În grecește παθος deci același cuvânt ca pentru patimile pe care le dezaprobă toți scriitorii ascetici. Dar în cap, următor Sf. Maxim ne spune că există o patimă fericită, deosebită de cele necinstite. Ea trebuie să însoțească cunoștința de Dumnezeu, ca aceasta să nu rămână o simplă teorie intelectuală. Pasiunea aceasta fericită este iubirea. De aici se vede că nepătimirea căutată de sfinți nu e o nesimțire, ci o supremă iubire de Dumnezeu și de oameni.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

lucru ce cade sub simțuri. De aceea se găsesc mulți dintre oameni, care au multă cunoștință, dar care se tăvălesc în patimile trupului ca niște porci în mocirlă. Căci curățindu-se pentru puțină vreme cu sârguință și dobândind cunoștință, nemaiavând pe urmă nici o grijă se aseamănă lui Saul, care învrednicindu-se de împărăție dar purtându-se cu nevrednide, a fost lepădat cu mânie înfricoșată din ea.

67. Precum înțelesul²³⁶ simplu al lucrurilor omenești (30) nu silește mintea să disprețuiască cele dumnezeiești, așa nici cunoștința simplă a celor dumnezeiești nu o înduplecă deplin să disprețuiască cele omenești deoarece adevărul se află acum în umbre și ghicituri. De aceea este nevoie de fericita pasiune a sfintei iubiri care leagă mintea de vederile (contemplațiile) duhovnicești și o înduplecă să prețuiască cele nemateriale mai mult decât pe cele materiale și cele inteligibile și dumnezeiești mai mult decât pe cele supuse simțurilor.

68. Cel ce a tăiat patimile de la sine și și-a făcut gândurile simple prin aceasta încă nu le-a întors spre cele dumnezeiești, și poate să nu fie împătimit nici de cele omenești nici de cele dumnezeiești. Aceasta se întâmplă însă numai celor aflători pe treapta făptuirii, care nu s-au învrednicit încă de cunoștință (31) și care se rețin de la patimi mai mult de frica chinurilor, decât din nădejdea împărăției.

²³⁶ Cuvântul νόημα, pe care l-am tradus de obicei prin "înțeles", s-ar putea traduce și prin "chipul" sau "reprezentarea" unui lucru, păstrată prin amintire.

69. «Prin credință umblăm, nu prin vedere»,²³⁷ și în oglinzi și în ghicituri avem cunoștință. De aceea avem lipsă de multă îndeletnicire cu aceasta ca, prin îndelungata cercetare și pătrundere a lor, să ne câștigăm o deprindere anevoie de abătut de la aceste vederi (contemplații).

70. Dacă tăiem pricinile patimilor pentru puțin timp și ne îndeletnicim cu vederile duhovnicești, dar nu petrecem în ele de-a pururi, ocupându-ne anume cu acest lucru, cu ușurință ne întoarcem iarăși la patimile trupului (32), nedobândind alt rod de-acolo decât cunoștința simplă împreună cu părerea de sine. Iar sfârșitul acesteia este întunecarea treptată a cunoștinței și totala abatere a minții spre cele materiale.

71. Patima de ocară a dragostei ocupă mintea cu lucrurile materiale; iar patima de laudă a dragostei o leagă de cele dumnezeiești. Căci în care lucruri zăbovește mintea, în acelea se și lărgește. Și cu lucrurile în care se lărgește, cu acelea își nutrește și pofta și iubirea, fie cu cele dumnezeiești și proprii și inteligibilele cu lucrurile și cu patimile trupului.

72. Dumnezeu a zidit și lumea nevăzută și pe cea văzută; deci El a făcut și sufletul și trupul. Dacă lumea văzută este așa de frumoasă, cu cât mai mult va fi cea nevăzută? Iar dacă aceea este mai frumoasă și mai bună decât aceasta, cu cât nu le va întrece pe amândouă Dumnezeu, care le-a făcut pe ele? Dacă prin urmare Făcătorul tuturor bunurilor e mai bun decât toate cele făcute, pentru care pricină părăsește mintea pe Cel ce e mai bun decât toate și se ocupă cu cele mai rele decât toate, adică cu patimile trupului? E vădit că pentru faptul

²³⁷ II Corinteni 5, 7.

că a petrecut și s-a obișnuit cu trupul de la naștere, iar experiența Celui mai bun și mai presus de toate încă n-a făcut-o desăvârșit. Dacă prin urmare printr-o deprindere îndelungată cu înfrânarea de plăceri și printr-o îndeletnicire cu cele dumnezeiești rupem puțin câte puțin această legătură și afecțiune, mintea se lărgește în cele dumnezeiești înaintând treptat în ele, și-și descoperă demnitatea proprie. Iar sfârșitul este că își mută tot dorul spre Dumnezeu.

73. Cel ce spune păcatul fratelui fără patimă, îl spune din două pricini: sau ca să-l îndrepteze pe el, sau să folosească pe altul. Iar dacă îl spune pentru alte pricini, fie aceluia, fie altuia, îl spune pentru a-l batjocori sau a-l bârfi. Dar atunci nu va scăpa de părăsirea dumnezeiască, ci va cădea sigur fie în aceeași greșeală fie în alta, și va suferi rușine, muștrat fiind și batjocorit de alții.

74. Același păcat săvârșit de mai mulți nu are o singură pricină, ci mai multe. De pildă altceva este a păcătui din deprindere și altceva a păcătui dintr-o nebagare de seamă. Cel din urmă nu s-a gândit la păcat nici înainte de a-l săvârși nici după aceea. Ba chiar e foarte îndurerat pentru ceea ce s-a întâmplat. Cel ce a păcătuit însă din deprindere, dimpotrivă: înainte de-a săvârși păcatul, nu va înceta de-a păcătui cu gândul, iar după ce l-a săvârșit păstrează aceeași dispoziție.

75. Cel ce cultivă virtuțile pentru slava deșartă, vădit este că și cunoștința o cultivă pentru slava deșartă. Iar unul ca acesta nu face și nu grăiește nimic spre zidire, ci în toate vânează slava de la cei ce privesc sau ascultă. Dar patima aceasta e dată pe față (33), când unii dintre cei pomeniți îl ocărăsc pentru anumite fapte sau cuvinte.

Atunci acela se întristează foarte; nu pentru că nu s-au zidit aceia (nici nu era acesta scopul lui), ci pentru că a fost disprețuit el.

76. Patima iubirii de argint se dă pe față în bucuria ce-o are cineva când primește și în întristarea ce o are când dă. Unui ca acesta nu economisește bunurile pentru a ajuta pe cei lipsiți.

77. Omul rabdă pătimiri pentru una din acestea: sau pentru dragostea lui Dumnezeu, sau pentru nădejdea răsplății, sau de frica muncilor, sau de frica oamenilor, sau pentru fire, sau pentru plăcere, sau pentru câștig, sau pentru slava deșartă, sau de nevoie.

78. Altceva este a te izbăvi de gânduri și altceva a te elibera de patimi. Adeseori se izbăvește cineva de gânduri, când nu sunt de față acele lucruri, față de care are anumite patimi. Dar patimile se ascund în suflet, iar când se arată, lucrurile ies la iveală. Prin urmare trebuie să observăm mintea în fața lucrurilor ca să cunoaștem pentru care din ele e stăpânită de patimă.

79. Prieten adevărat este acela care îndură necazurile, nevoile și nenorocirile aproapelui atunci când acela e încercat, ca pe ale sale, fără zgomot și fără tulburare.

80. Să nu-ți disprețuiești conștiința, care totdeauna îți dă sfaturile cele mai bune. Căci ea îți insuflă socotința și hotărârea dumnezeiască și îngerească și te slobozește de înținăciunile ascunse ale inimii, iar în vremea ieșirii îți dăruiește îndrăznire către Dumnezeu.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

81. De vrei să fii cu pătrundere și cu dreaptă măsură și să nu slujești patimii închipuirii de sine, caută totdeauna să cunoști ce ascund lucrurile bune pentru cunoștința ta. Și aflând foarte multe și felurite cunoștințe ascunse de tine, te vei mira de neștiința ta și-ți vei înfrâna cugetul. Iar cunoscându-te pe tine, vei înțelege multe mari și minunate lucruri. Fiindcă socotești că știi nu te lasă să sporești în a ști (34).

82. Numai acesta vrea cu dinadinsul să se mântuiască, care nu se împotrivesc leacurilor doftoricești. Iar acestea sunt durerile și întristările aduse de diferitele lovituri. Cel ce se împotrivesc însă, nu știe ce negustorie se face aici, nici cu ce câștig va ieși de aici.

83. Slava deșartă și iubirea de argint se nasc una pe alta. Căci cei ce iubesc slava deșartă se silesc să se îmbogățească; iar cei ce s-au îmbogățit doresc să fie slăviți. Dar aceasta se întâmplă la mireni. Căci monahul tocmai când e sărac suferă mai mult de slava deșartă, iar când are argint îl ascunde, rușinându-se că are un lucru nepotrivit cu schima.

84. Propriu slavei deșarte a monahului este că se întemeiază pe virtute și pe cele ce urmează acesteia. Propriu mândriei lui este că se fălește cu biruințele sale morale, punându-le pe seama sa, nu pe a lui Dumnezeu, iar pe alții îi disprețuiește. Iar propriu slavei deșarte și mândriei mireanului este că se fălește cu frumusețea, cu bogăția, cu puterea și chibzuința lui.

85. Izbânzile mirenilor sunt decăderile monahilor; iar izbânzile monahilor sunt decăderile mirenilor. De pildă izbânzile mirenilor sunt bogăția, slava, puterea, desfătarea,

bunăstarea trupească, belșugul de prunci și cele asemenea, la care ajungând iubitorul de lume, împotriva voii, le socotește o mare decădere, fiind adeseori chiar în primejdie să se spânzure, cum s-au și spânzurat unii.

86. Mâncările s-au făcut pentru două pricini: pentru hrană și pentru tămăduire. Prin urmare cei ce se împărtășesc de ele în afară de aceste pricini, se vor osândi ca unii ce s-au datat desfătărilor, folosind rău cele date de Dumnezeu spre trebuință. Și în toate lucrurile reaua folosire este păcat.

87. Smerita cugetare este o rugăciune neîntreruptă, împreună cu lacrimi și cu durere. Căci aceasta, chemând pururea pe Dumnezeu într-ajutor, nu lasă pe om să se încreadă nebunește în puterea și înțelepciunea proprie, nici să se ridice peste alții, lucruri care sunt boale înfricoșate ale patimii mândriei.

88. Altceva este a lupta împotriva gândului simplu (35), ca să nu stârnească patima; și altceva este a lupta împotriva gândului pățimaș, ca să nu se producă consimțirea. Dar nici unul din aceste două feluri de luptă nu lasă gândurile să zăbovească în suflet.

89. Supărarea este împletită cu amintirea răului. Prin urmare când mintea va oglindi fața fratelui cu supărare, vădit este că-și amintește răul de la el. «Iar căile celor ce țin minte răul duc spre moarte»,²³⁸ fiindcă «tot cel ce ține minte răul e nelegiuit».²³⁹

²³⁸ Proverbe 12, 29.

²³⁹ Proverbe 21, 24.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

90. Dacă îți amintești de răul de la cineva, roagă-te pentru el și vei opri patima din mișcare, despărțind, prin rugăciune, supărarea de amintirea răului ce ți l-a făcut. Iar devenind iubitor de oameni, vei șterge cu totul patima din suflet. Dacă însă altul tine minte răul de la tine, fii îndatoritor și smerit față de el și stai cu dragoste în preajma lui și-l vei izbăvi de patima lui.

91. Supărarea celui ce te pizmuește o vei alina prin osteneală. Căci el își socotește pricină de nenorocire ceea ce pizmuește la tine. De aceea nu poți să-l alini altfel, decât ascunzând-o aceasta de la el. Dacă aceasta le folosește multora, iar pe acela îl întristează, pe care parte o vei nesocoti? E de trebuință, desigur, să fii de folos celor mulți, dar, după putere, nici pe acela să nu-l nesocotești. Să nu te lași înrâurit de răutatea patimii lui. Căci nu te răzbuni pe patimă, ci pe pățimaș. Drept aceea socotește-l întru smerenie pe acela mai presus de tine și în toată vremea, în tot locul și lucrul dă-i lui mai multă cinste. Iar pizma ta o poți alina, dacă te bucuri împreună cu cel pizmit de cele ce se bucură el și te întristezi împreună cu acela de cele ce se întristează el, împlinind cuvântul Apostolului: «Bucurați-vă cu cei ce se bucură și plângeți cu cei ce plâng».²⁴⁰

92. Minte noastră este la mijloc între două ființe, care își lucrează fiecare cele proprii, una virtutea, cealaltă răutatea; adică între înger și drac. Dar ea are libertatea și puterea să urmeze sau să se împotrivescă cui vrea.

93. Sfintele Puteri ne îndeamnă spre cele bune, iar semințele naturale și hotărârea cea bună ne ajută. La

²⁴⁰ Romani 12, 15.

rândul lor atacurile (momelile) dracilor sunt ajutate de patimi și de hotărârea cea rea.

94. Minteă curată primește uneori învățătură de la Dumnezeu însuși, care vine în ea. Alteori îi insuflă cele bune Sfintele Puteri. Și iarăși alteori, firea lucrurilor contemplate.

95. Minteă care s-a învrednicit de cunoștință trebuie să păstreze înțelesurile lucrurilor nepătimașe, vederile duhovnicești (contemplațiile) limpezi și starea rugăciunii netulburată. Dar nu poate să le apere pe acestea neconținut de izbucnirile trupului, umplându-se de fum prin meșteșugirile dracilor.

96. Nu ne mâniem pentru toate câte ne întristăm. Căci sunt mai multe cele ce ne pricinuiesc întristare, decât cele ce ne pricinuie mânie. De pildă s-a spart vasul acesta, s-a pierdut lucrul acela, a murit cutare. Pentru unele ca acestea numai ne întristăm. Pentru celelalte însă ne și întristăm și ne și mâniem, dovedindu-ne lipsiți de înțeleptiune.

97. Primind mintea chipurile lucrurilor, își schimbă forma după fiecare chip; iar privindu-le duhovnicește, se modifică în chip felurit după fiecare vedere. Ajungând însă în Dumnezeu, devine cu totul fără chip, și fără formă. Căci contemplând pe Cel uniform devine uniformă și întreagă luminoasă.

98. Suflet desăvârșit este acela a cărui putere pătimitoare pasională înclină cu totul spre Dumnezeu.

99. Minteă desăvârșită este aceea care prin credință adevărată a supracunoscut în chip supraneștiut pe Cel

supranecunoscut și contemplă trăsăturile universale ale fapturilor Lui și a primit de la Dumnezeu cunoștința cuprinzătoare a Providenței și a Judecății arătată în ele; se înțelege, atâta cât e cu puțință oamenilor.

100. Timpul se împarte în trei. Credința se întinde împreună cu toate trei părțile; nădejdea, cu una dintre ele; iar dragostea, cu două.²⁴¹ Atât credința cât și nădejdea sunt până la o vreme; dar iubirea, supraunindu-se pentru veacuri nemărginite cu Cel supranemărginit, rămâne pururea, crescând mereu mai sus de ea. De aceea «mai mare decât toate este dragostea».²⁴²

A aceluiași

A patra sută a capetelor despre dragoste

1. Mai întâi se minunează mintea, gândindu-se la nemărginirea lui Dumnezeu în toate privințele și la acel ocean nestrăbătut și mult dorit. În al doilea rând se uimește, întrebându-se cum a adus toate lucrurile din nimic la existență. Dar precum «măreția Lui nu are margine»,²⁴³ la fel «înțelepciunea Lui nu poate fi iscodită».²⁴⁴

2. Dar cum să nu se minuneze, privind (contemplând) acel ocean nemărginit și mai presus de uimire al bunătății? Sau cum să nu se umple de uimire, întrebându-se cum și

²⁴¹ Cred în cele trecute, prezente și viitoare, nădăjduiesc în cele viitoare, iubesc cele prezente și viitoare. Pentru iubire nimic nu aparține trecutului, nimic nu e mort, ci totul viu.

²⁴² I Corinteni 13, 13.

²⁴³ Psalmi 144, 3.

²⁴⁴ Baruch 3, 18.

de unde s-a făcut ființa rațională și mintală și cele patru elemente, din care sunt corpurile, o dată ce nu exista nici o materie mai-nainte de ce s-au făcut acestea? Sau întrebându-se ce fel de putere este aceea care, mișcată spre faptă, a adus acestea la existență? Dar elinii nu primesc aceasta, necunoscând bunătatea atotputernică, înțelepciunea și cunoștința Lui, capabile de lucru și mai presus de minte.

3. Dumnezeu, fiind Făcător din veci, creează când vrea prin Cuvântul cel de o ființă și prin Duhul, pentru bunătatea Sa nemărginită. Să nu zici: pentru care motiv le-a făcut acum, o dată ce e pururea bun? Fiindcă înțelepciunea ființei nemărginite e nepătrunsă și nu cade sub cunoștința omenească.

4. Cunoștința lucrurilor având-o Făcătorul preexistentă în Sine din veci, a adus-o la ființă (a substanțializat-o)²⁴⁵ și a scos-o la iveală atunci când a voit. Căci este o nebunie a te îndoi că Dumnezeu Cel atotputernic poate să aducă ceva la ființă, atunci când vrea.

5. Pentru care pricină a creat Dumnezeu, cercetează! Căci e chestiune de cunoștință. Dar cum și de ce acum de curând nu căuta! Căci nu e lucru care să poată cădea sub mîntea ta. Fiindcă cele dumnezeiești, unele sunt cu puțință de cuprins, altele nu pot fi cuprinse de oameni. Căci «vederea fără frâu poate să împingă pe cineva și în prăpăstii», precum a zis oarecare dintre sfinți.²⁴⁶

²⁴⁵ οὐσίωσις.

²⁴⁶ Sf. Grigorie, Cuvântare la ziua Nașterii și Cuvântarea a II-a la Paști.

6. Unii spun că fapturnle există dimpreună cu Dumnezeu din veci. Dar aceasta este cu neputință. Căci cum pot cele întru toate mărginite să existe din veci împreună cu Cel întru totul nemărginit? Sau cum mai sunt propriu zis făpturi, dacă sunt împreună veșnice cu Făcătorul? Dar aceasta este învățatura elinilor, care nu socoteasc pe Dumnezeu Făcător al ființelor, ci numai al însușirilor. Dar noi cunoscând pe atotputernicul Dumnezeu, zicem că El este Făcătorul nu al însușirilor, ci al ființelor străbătute de însușiri. Iar dacă e așa, făpturile nu există împreună cu Dumnezeu din veci.

7. Intr-o anumită privință Dumnezeu și cele dumnezeiești pot fi cunoscute; în altă privință nu pot fi cunoscute. Poate fi cunoscut prin cele din jurul Lui; dar nu poate fi cunoscut în ceea ce este El însuși.

8. Să nu cauți deprinderi și aptitudini la ființa simplă și nemărginită a Sfintei Treimi, ca să nu o faci compusă ca pe făpturi. Căci este un lucru nebusesc și neîngăduit așa ceva cu privire la Dumnezeu.

9. Singură ființa nemărginită, atotputernică și a toate făcătoare este simplă, umformă, fără calități, liniștită și nedezbinață. Toată făptura însă e compusă din ființă și accident și are pururea trebuință de Providența dumnezeiască, nefiind slobodă de prefacere.

10. Toată ființa mintală și sensibilă, adusă la existență de Dumnezeu, a primit puteri de-a percepe lucrurile; ființa mintală, puterile de înțelegere; iar cea sensibilă, simțurile.

11. Dumnezeu se lasă împărtășit numai; zidirea însă și primește prin împărtășire și dă mai departe. Primește prin

împărtășire existența și ferirea; dar dă mai departe numai fericirea, însă altfel ființa trupească și altfel cea netrupească.

12. Ființa netrupească transmite fericirea vorbind, lucrând și fiind contemplată; cea trupească numai prin faptul că e contemplată.

13. Ca să existe ființa rațională și mintală veșnic, sau să nu existe, atârnă de voia Celui ce a zidit toate bune; dar ca să fie bune acestea sau rele, după libera alegere, atârnă de voia făpturilor.

14. Răul nu se contemplă ca stând în legătură cu ființa făpturilor, ci în legătură cu mișcarea lor greșită și nerațională.

15. Sufletul se mișcă cum se cuvine când facultatea lui poftitoare s-a pătruns de înfrânare, iuțimea stăruie în dragoste, întorcându-se de la ură, iar rațiunea se îndreaptă spre Dumnezeu, prin rugăciune și contemplație duhovnicească.

16. Încă nu are dragoste desăvârșită, nici conștiința adâncă a Providenței dumnezeiești cel ce în vreme de încercare nu suferă cu îndelungă răbdare întâmplările supărătoare, ci se depărtează de la dragostea fraților duhovnicești.

17. Scopul Providenței dumnezeiești este să unească pe cei pe care i-a dezbinat răutatea în tot felul, prin dreaptă credință și dragoste duhovnicească. Căci pentru aceasta a pătimit Mântuitorul, ca pe copiii lui Dumnezeu cei

Sfântul Maxim Mărturisitorul

împrăștiați să-i adune spre a fi una.²⁴⁷ Prin urmare cel ce nu rabdă lucrurile supărătoare nu suferă pe cele întristătoare și nu le îndură pe cele dureroase umblă în afară de dragostea dumnezeiască și de scopul Providenței.

18. Dacă «dragostea îndelung rabdă și se milostivește»²⁴⁸ cel ce se descurajează de întâmplările supărătoare și de aceea se poartă cu răutate față de cei ce l-au supărat și se întoarce de la dragostea față de ei, cum nu va cădea de la scopul Providenței dumnezeiești?

19. Ia aminte la tine, de nu cumva răutatea care te desparte de fratele tău nu se află în fratele, ci în tine. Și grăbește de te împacă cu el, ca să nu cazi din porunca dragostei.

20. Să nu disprețuiești porunca dragostei, fiindcă printr-înșa vei fi fiul lui Dumnezeu. Dar călcând-o, te vei afla fiul gheenei.

21. Cele ce desfac dragostea dintre oameni sunt acestea: a pizmui sau a fi pizmuit; a păgubi sau a fi păgubit, a nu cinsti sau a nu fi cinstit; gândurile bănuitoare. Deci ia seama, nu cumva ai făcut sau ai pățimit vreuna din acestea și de aceea ești despărții de dragostea prietenului?

22. Ți-a venit vreo ispită de la fratele și supărarea te-a dus la ură? Nu te lăsa biruit de ură, ci învinge ura în dragoste. Și vei învinge în chipul acesta: rugându-te pentru el cu adevărat lui Dumnezeu, primind apărarea lui, sau

²⁴⁷ Ioan 11, 52.

²⁴⁸ I Corinteni 13, 4.

chiar iscodindu-i tu apărarea și socotindu-te pe tine cauză a ispitei și fiind cu îndelungă răbdare până va trece norul.

23. Îndelung răbdător este cel ce așteaptă sfârșitul ispitei și lauda stăruinței.

24. «Bărbatul îndelung răbdător este cu mare înțelepciune»,²⁴⁹ fiindcă toate cele ce-i vin asupra le aduce în legătură cu sfârșitul; și așteptându-l pe acesta, rabdă întâmplările supărătoare; iar «sfârșitul este viața veșnică»,²⁵⁰ după dumnezeiescul Apostol. «Iar viața veșnică aceasta este, ca să te cunoască pe Tine Unul adevăratul Dumnezeu și pe Cel ce L-ai trimis, Iisus Hristos».²⁵¹

25. Nu lepăda cu ușurință dragostea duhovnicească, fiindcă altă cale a mântuirii nu le-a rămas oamenilor.

26. Pe fratele ce-l socoteai ieri duhovnicesc și virtuos (36), nu-l socoti azi rău și viclean, pentru ura care s-a ivit în tine din ispita celui rău, ci prin dragostea îndelung răbdătoare gândește-te la lucrurile bune de ieri și alungă ura de astăzi din suflet.

27. Pe fratele ce-l laudai ieri ca bun și-l vesteai ca virtuos, nu-l bârfi astăzi ca rău și viclean, făcând din defăimarea fratelui motiv de apărare a urii viclene din tine, în urma mutării tale de la dragoste la ură. Ci stăruie în aceleași laude chiar dacă ești încă stăpânit de supărare și ușor te vei întoarce la dragostea mântuitoare.

²⁴⁹ Proverbe 14, 29.

²⁵⁰ Romani 6, 21

²⁵¹ Ioan 17, 3.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

28. Lauda obișnuită pe care o aduci fratelui (37) să nu o pătezi, în întâlnirea cu ceilalți frați, din pricina supărării ascunse pe care o ai împotriva lui, amestecând pe neobservate defăimarea în cuvintele tale, ci folosește în întâlniri lauda curată și roagă-te sincer pentru el ca pentru tine. În chipul acesta te vei izbăvi repede de ura pierzătoare.

29. Să nu zici: nu urăsc pe fratele meu, în vreme ce te scârbești de pomenirea lui. Ci ascultă pe Moise, care zice: «Să nu urăști pe fratele tău în cugetul tău; cu mustrare vei mustra pe fratele tău și nu vei lua pentru el păcat».²⁵²

30. Dacă vreun frate, ispitit fiind, stăruie în a te vorbi de rău, nu te lăsa scos din starea dragostei, răbdând câtă vreme același diavol rău caută să-ți tulbure cugetul. Și nu vei fi scos din ea, dacă, ocărât fiind, vei binecuvânta și pândit cu gânduri rele, te vei purta cu bunăvoință. Căci aceasta este calea înțelepciunii după Hristos. Și cel ce nu merge pe ea nu va locui împreună cu El.

31. Nu-i socoti binevoitori pe cei ce-ți aduc vorbe care produc în tine supărare și ură împotriva fratelui (38), chiar dacă s-ar părea că spun adevărul. Ci întoarce-te de la unii ca aceștia, ca de la niște șerpi care omoară, ca lor să le rezezi vorbirea de rău, iar sufletul tău să-l izbăvești de răutate.

32. Nu înțepa cu vorbe acoperite pe fratele tău, ca nu cumva primind și tu cele asemenea de la el, să alungi de la amândoi starea dragostei. Ci mergi și mustră-l pe el cu îndrăznire iubitoare, ca împrăștiind pricinile supărării să te izbăvești și pe tine și pe el de tulburare și de supărare.

²⁵² Leviticul 19, 17.

33. Cercetează-ți conștiința cu de-amănuntul, ca să vezi nu cumva din pricina ta nu e împăcat fratele tău? Și nu o nesocoti, căci ea cunoaște cele ascunse ale tale și te va pârî în vremea ieșirii, iar în vremea rugăciunii ți se va face piedică.

34. Nu aminti în vreme de pace cele spuse de fratele tău în vreme de supărare, fie că au fost spuse acele lucruri supărătoare în fața ta, fie că au fost spuse către altul, iar tu le-ai auzit după aceea. Aceasta pentru ca nu cumva, stăruiind în ținerea de minte a răului, să te întorci la ura pierzătoare a fratelui.

35. Sufletul rațional care nutrește ură față de om, nu poate avea pace cu Dumnezeu, dătătorul poruncilor. «Căci de nu veți ierta, zice, oamenilor greșelile lor, nici Tatăl vostru cel ceresc nu va ierta greșelile voastre».²⁵³ Iar dacă acela nu vrea să se împace, păzește-te măcar pe tine de ură, rugându-te pentru el sincer și negrăindu-l de rău față de cineva.

36. Pacea negrăită a Sfinților îngeri se susține prin aceste două dispoziții: prin dragostea față de Dumnezeu și prin dragostea întreolaltă. Asemenea stă lucrul și cu toți sfinții din veac. Deci prea frumos s-a spus de către Mântuitorul nostru: «în aceste două porunci atâna toată Legea și Proorocii».²⁵⁴

37. Nu umbla să-ți placi ție, și nu vei urî pe fratele tău; și nu fii iubitor de trupul tău, și vei fi iubitor de Dumnezeu.

²⁵³ Matei 6, 14.

²⁵⁴ Matei 22, 40.

38. De ți-ai ales să viețuiești cu cei duhovnicești, leapădă la porți voile tale. Căci nu vei putea în alt chip să trăiești în pace nici cu Dumnezeu, nici cu cei împreună viețuitori.

39. Cel ce a putut dobândi dragostea desăvârșită și și-a întocmit toată viața potrivit cu aceasta, acela zice «Doamne Iisuse...» în Duhul Sfânt. Iar cel dimpotrivă cele dimpotrivă le face.

40. Dragostea față de Dumnezeu dorește pururea să întraripeze mintea spre vorbirea dumnezeiască; iar cea către aproapele o face să cugete totdeauna cele bune despre el.

41. Cel ce iubește încă slava deșartă, sau e legat de vreunul din lucrurile materiale, se supără pe oameni pentru cele vremelnice sau ține minte răul, sau are ură față de ei, sau slujește gândurilor urâte. Dar pentru sufletul iubitor de Dumnezeu toate acestea sunt străine.

42. Când nu zici și nu faci cu gândul nici un lucru rău, și când nu ții minte răul de la cel ce te-a păgubit sau te-a bârfit, și când în vremea rugăciunii ai mintea pururea nematerială și fără formă, să știi că ai ajuns la măsura nepătimirii și a dragostei desăvârșite.

43. Nu mică luptă se cere pentru a te izbăvi de slava deșartă; și se izbăvește cineva de aceasta prin lucrarea ascunsă a virtuților și prin rugăciunea deasă. Iar semnul izbăvirii stă în a nu mai ține minte răul de la cel ce te-a defăimat sau te defăimează.

44. De vrei să fii drept, dă fiecărei părți din tine, adică sufletului și trupului, cele de care sunt vrednice. Părții raționale a sufletului dă-i citiri, vederi duhovnicești și rugăciune; iuțimii dă-i dragoste duhovnicească ce se opune urii; părții pofuitoare dă-i cumpătare și înfrânare; iar trupului hrană și îmbrăcăminte, atâta cât sunt de trebuință.

45. Minte lucrează după fire (39), când și-a supus patimile și contemplă rațiunile lucrurilor, aducându-le în legătură cu Dumnezeu.

46. Precum se raportează sănătatea și boala la trupul animalului și lumina și întunericul la ochi, tot așa se raportează virtutea și păcatul la suflet și cunoștința și neștiința la minte.

47. În aceste trei stă filosofia creștinului: în poruncă, în dogme și în credință. Poruncile despart mintea de patimi; dogmele o aduc la cunoștința fapturilor; iar credința la contemplarea Sfintei Treimi.

48. Unii dintre cei ce se nevoiesc resping numai gândurile pătimase; alții însă taie și patimile înseși. Gândurile pătimase se resping fie prin psalmodiere, fie prin rugăciune, fie prin înălțarea minții spre cer, sau prin altă oarecare desfacere de lucruri și de loc. Iar patimile le fac, nesocotind acele lucruri față de care le nutresc.

49. Lucrurile spre care putem nutri vreo patimă sunt de pildă acestea: femeia, banii, darurile și cele asemenea. Femeia o poate nesocoti cineva, când, după retragerea din lume, își veștejește și trupul cum trebuie, prin înfrânare. Banii, când își convinge cugetul ca în toate să se mulțumească cu ceea ce are. Iar slava, când iubește

Sfântul Maxim Mărturisitorul

lucrarea ascunsă a virtuților, arătată numai lui Dumnezeu. În privința celorlalte trebuie făcut la fel. Cel ce nesocotește acestea nu va ajunge niciodată la ura împotriva cuiva.

50. Cel ce s-a lepădat de lucruri, de pildă de femeie și de bani și de celelalte, a făcut pe omul din afară monah; dar încă nu și pe cel dinlăuntru. Iar cel ce s-a lepădat și de înțelesurile (chipurile) pătimișe ale acestora l-a făcut și pe omul dinlăuntru, care este mintea. Pe omul din afară îl poate face cineva ușor monah, numai să vrea. Dar nu mică e lupta care se cere pentru a face pe omul dinlăuntru monah.

51. Cine oare s-a izbăvit în acest neam cu totul de înțelesurile pătimișe și s-a învrednicit de rugăciunea curată și nematerială, ceea ce este semnul monahului dinlăuntru?

52. Multe patimi sunt ascunse în sufletele noastre; ele ies la iveală de abia atunci când se arată lucrurile.

53. Cineva poate să nu fie tulburat de patimi, când lipsesc lucrurile, bucurându-se de-o parțială nepătimire; când însă se arată lucrurile, îndată răpesc patimile mintea.

54. Nu socoti că ai ajuns la nepătimirea desăvârșită, câtă vreme lipsește lucrul. Când se arată însă și te lasă nemișcat atât lucrul cât și amintirea lui de după aceea, să știi că ai intrat în hotarele ei. Totuși nici atunci să nu disprețuiești grija, deoarece numai virtutea prelungită omoară patimile, pe când cea neglijată le scormonește iarăși.

55. Cel ce iubește pe Hristos (41), desigur că-L și imită, după putere. Astfel Hristos n-a încetat să facă bine oamenilor; iar răsplătit cu nerecunoștință și cu hulă se purta cu îndelungă răbdare; în sfârșit, bătut și omorât de ei, răbda neînvinuind pe nimeni. Aceste trei sunt faptele dragostei față de aproapele, fără de care cel ce zice că iubește pe Hristos sau că va dobândi împărăția Lui, se amăgește pe sine: «Căci nu cel ce-mi zice Mie Doamne, Doamne, va intra întru împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu».²⁵⁵ Și iarăși: «Cel ce mă iubește pe Mine păzește poruncile Mele»... și celelalte.²⁵⁶

56. Tot scopul poruncilor Mântuitorului este să slobozească mintea de necumpătare și de ură și să o ducă la dragostea Lui și a aproapelui, din care se naște în mod efectiv lumina sfintei cunoștințe.

57. Dacă te-ai învrednicit de puțină cunoștință de la Dumnezeu, nu nesocoti dragostea și înfrânarea. Căci acestea curățind (42) partea pasională (pătimitoare) a sufletului, îți găsesc neconținut calea spre cunoștință.²⁵⁷

58. Calea spre cunoștință este (43) nepățimirea și smerenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul.

59. Deoarece «cunoștința îngâmă, iar iubirea zidește»,²⁵⁸ împreună dragostea cu cunoștința și vei fi fără trufie și ziditor duhovnicesc, zidindu-te atât pe tine, cât și pe toți cei ce se apropie de tine.

²⁵⁵ Mt. 7, 21.

²⁵⁶ Ioan 14, 11.

²⁵⁷ Din acest cap. și cel anterior se vede că dragostea și cunoștința se nasc și se sporesc una pe alta, după Sf. Maxim.

²⁵⁸ I Corinteni 8, 1.

60. Dragostea zidește prin aceea că nu pizmuiește și nu supără pe cei ce ne pizmuiesc; dar nici nu se fălește cu lucrul pizmui și nu se socotește pe sine că a ajuns la țintă. Iar în privința lucrurilor pe care nu le știe își mărturisește fără să roșească neștiința. Astfel face mintea fără trufie (44) și o pregătește să sporească neconținut în cunoștință.

61. De obicei cunoștința e însoțită de închipuirea de sine și de pizmă, mai ales la început. Închipuirea de sine vine numai dinlăuntru; iar pizma și dinlăuntru și din afară. Dinlăuntru, ca să se îndrepte împotriva celor ce au cunoștință; iar din afară, de la cei ce de asemenea au cunoștință. Dar dragostea le împrăștie pe toate trei: închipuirea de sine, întrucât nu se îngâmfă; pizma dinlăuntru, întrucât nu pizmuiește; iar cea din afară, întrucât îndelung rabdă și se milostivește. E de trebuință deci ca cel ce are cunoștința să dobândească și dragostea, ca să-și păzească mintea întru toate nerănită.

62. Cel ce s-a învrednicit de darul (harisma) cunoștinței și e stăpânit de supărare, sau de ținerea minte a răului, sau de ură, este asemenea celui ce înghimpă ochii cu spini și măcăci. De aceea cunoștința are numaidacă lipsă de dragoste.

63. Ia aminte să nu-ți închini toată preocuparea ta trupului, ci hotărăște-i lui nevointă, după putere. Și toată mintea ta întoarce-o spre cele dinlăuntru. Căci «nevoința trupească la puține folosește, iar evlavia spre toate este de folos»... și cele următoare.²⁵⁹

²⁵⁹ I Timotei 4, 8.

64. Cel ce petrece neîncetat întru cele dinlăuntru este cumpătat, rabdă îndelung, se milostivește și cugetă smerit. Dar nu numai atâta, ci și contemplă, teologhisește²⁶⁰ și se roagă. Aceasta este ceea ce spune Apostolul: «În duh să umblați» și cele următoare.²⁶¹

65. Cel ce nu știe să umble pe calea duhovnicească nu e cu grijă la gândurile pătimase, ci toată preocuparea lui se mișcă numai în jurul trupului. Iar urmarea e că sau petrece în lăcomia pântecelui, în neînfrânare, în supărare, în mânie și în pomenirea răului și prin aceasta i se întunecă mintea, sau se dă la o nevoie fără măsură și-și tulbură înțelegerea.

66. Scriptura nu înlătură nimic din cele date nouă de Dumnezeu spre folosire, dar pedepsește lipsa de măsură și îndreaptă lipsa de judecată. De pildă nu oprește pe om să mănânce, să facă copii, să aibă avere și să o chivernisească drept. Dar îl oprește de la lăcomia pântecelui, de la desfrânare și celelalte. Nu-l oprește nici să cugete la acestea (căci pentru aceasta s-au făcut), dar îl oprește să cugete pătimaș.

67. Unele dintre cele săvârșite de noi după voia lui Dumnezeu se săvârșesc potrivit poruncii: altele nu din poruncă, ci, cum ar zice cineva, ca o jertfă de bunăvoie. De pildă, potrivit poruncii este a iubi pe Dumnezeu și pe aproapele, a iubi pe dușmani, a nu desfrâna, a nu ucide și celelalte, pe care călcându-le vom fi osândiți. Iar nu din poruncă este traiul în feciorie, necăsătoria, sărăcia,

²⁶⁰ Contemplă rațiunile din tire și cunoaște tainic pe Dumnezeu în mod nemijlocit

²⁶¹ Galateni 5, 16.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

retragerea din lume și celelalte.²⁶² Acestea au înțelesul de daruri, că de nu vom putea să împlinim din slăbiciune vreunele dintre porunci, să câștigăm prin daruri îndurarea Bunului nostru Stăpân.

68. Cel ce și-a ales viața în necăsătorie sau în feciorie, e dator «să aibă mijlocul încins și făclia aprinsă»;²⁶³ mijlocul prin înfrânare, iar făclia prin rugăciune, contemplație și dragoste duhovnicească.

69. Unii dintre frați se socotesc că sunt afară de darurile (harismele) Duhului Sfânt. Lenevia în lucrarea poruncilor îi face să nu știe că cel ce are credința în Hristos nesmintită are în sine deodată toate darurile dumnezeiești. Căci aflându-ne, din pricina lenii, departe de dragostea lucrătoare față de El, care ne arată comorile dumnezeiești ascunse în noi, ne socotim, pe drept cuvânt, afară de darurile dumnezeiești.

70. Dacă «Hristos locuiește în inimile noastre prin credință», după dumnezeiescul Apostol, pe de altă parte «toate comorile înțelepciunii și ale cunoștinței sunt ascunse în El»²⁶⁴ atunci toate comorile înțelepciunii și ale cunoștinței sunt ascunse în inimile noastre. Și se vor face cunoscute inimii pe măsura curățirii fiecăruia prin porunci.²⁶⁵

71. Aceasta este comoara ascunsă în țarina inimii tale, pe care nu ai aflat-o încă din pricina nelucrării. Căci de ai

²⁶² Sfaturile evanghelice.

²⁶³ Lc. 12, 35.

²⁶⁴ Coloseni 2, 3.

²⁶⁵ De la cap. 69 la cap. 78 se expune tema Sf. Marcu Ascetul din "Despre botez", Filocalia, vol I.

fi aflat-o, ai fi vândut toate și ai fi cumpărat țarina aceasta. Dar acum, fiindcă ai părăsit țarina, te îngrijești de cele din jurul țarinei, în care nu se află nimic altceva decât spini și pălămidă (45).

72. De aceea zice Mântuitorul: «Feriți-vă cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu».²⁶⁶ Deci îl vor vedea pe El și comorile din El atunci când se vor curăți pe ei înșiși prin dragoste și înfrânare; și cu atât mai mult, cu cât vor spori curățirea.

73. De aceea iarăși zice: «Vindeți averile voastre și dați-le milostenie și iată toate vor fi vouă curate».²⁶⁷ Adică nu vă mai îndeletniciți cu lucrurile din jurul trupului, ci străduiți-vă de vă curățiți mintea de ură și neputință, prin inimă înțelegând Domnul mintea. Căci acestea întinând mintea,²⁶⁸ nu o lasă să vadă pe Hristos, care locuiește în ea, prin harul Sf. Botez.

74. «Căi» numește Scriptura virtuțile. Iar mai mare decât toate virtuțile este dragostea. De aceea a zis Apostolul: «Vă arăt vouă încă o cale mai presus de orice altă cale»²⁶⁹, ca una ce-i înduplecă să disprețuiască lucrurile materiale și să nu pună nimic din cele vremelnice mai presus de cele veșnice.

75. Dragostea de Dumnezeu se împotrivesc poftelor (46), căci înduplecă mintea să se înfrâneze de la plăceri.

²⁶⁶ Matei 5, 8.

²⁶⁷ Luca 12, 33; 11, 41.

²⁶⁸ Adeseori Sf. Părinți folosesc alternativ termenii "minte" și "inimă" și chiar "duh". Inima ar fi, după ei, un fel de centru al minții, mintea fiind centrul omului. Vezi și Diadoh al Foticeii, Filocalia vol I.

²⁶⁹ I Corinteni 12, 31

Sfântul Maxim Mărturisitorul

Iar cea către aproapele se împotrivește mâniei; căci o face să disprețuiască slava și averea. Aceștia sunt cei doi dinari, pe care Mântuitorul i-a dat îngrijitorului casei de oaspeți, ca să îngrijească de tine. Deci să nu te arăți nerecunoscător, însoțindu-te cu tâlhari, ca nu cumva să fii rănit iarăși și de astădată să nu te afli numai pe jumătate mort, ci mort de-a-binelea.

76. Curățește-ți mintea de mânie, de amintirea răului și de gândurile urâte. Și atunci vei putea cunoaște sălășluirea lui Hristos.

77. Cine te-a luminat pe tine în credința Sfintei, celei de o ființă și închinătei Treimi? (47). Sau cine ți-a făcut cunoscută iconomia întrupării Unuia din Sf. Treime? Cine te-a învățat rațiunile privitoare la ființele netrupești, sau cele privitoare la facerea și sfârșitul lumii văzute, sau cele privitoare la învierea din morți și viața veșnică, sau la slava împărăției cerurilor și la înfricoșata judecată? Nu harul lui Hristos, care sălășluiește în tine și care este arvuna Duhului Sfânt? Ce este mai mare decât acest har? Sau ce e mai bun ca această înțelepciune și cunoștință? Sau ce este mai mult ca făgăduințele? Drept aceea, de suntem nelucrători zăbavnici și fără grijă și nu ne curățim de patimile ce ne împiedică și ne orbesc mintea noastră, ca să putem vedea rațiunile privitoare la acestea mai luminos ca soarele, ne învinovățim pe noi înșine, dar nu tăgăduim locuirea harului în noi.

78. Dumnezeu, care ți-a făgăduit ție bunurile veșnice și a dat în inima ta arvuna Duhului, ți-a poruncit să ai grijă de viața ta, ca omul dinlăuntru, izbăvindu-se de patimi, să înceapă de aici înainte a se bucura de bunuri.

79. Dacă te-ai învrednicit de vederile (contemplațiile) dumnezeiești și înalte, cultivă cu mare grijă dragostea și înfrânarea, ca păzindu-ți partea pătimitoare (pasională) netulburată, să ai neîntunecată lumina sufletului.

80. Înfrânează iuțimea sufletului cu dragostea: vestejește partea poftitoare a lui cu înfrânarea; înaripează partea rațională a lui cu rugăciunea. Și lumina minții nu se va întuneca niciodată.

81. Cele ce risipesc dragostea sunt acestea: necinstirea, păgubirea, defăimarea, fie că sunt îndreptate împotriva credinței, fie împotriva vieții; apoi bătăile, răniurile și cele următoare. Și acestea fie că se întâmplă cuiva personal, fie vreunuia dintre rudeniile sau prietenii lui. Prin urmare cel ce stinge dragostea prin vreuna din acestea încă n-a cunoscut care este scopul poruncilor lui Hristos.

82. Silește-te pe cât poți să iubești pe tot omul. Iar dacă nu poți încă, cel puțin să nu urăști pe nimeni. Dar nu vei putea face nici aceasta, dacă nu vei disprețui lucrurile lumii.

83. Te-a blestemat cineva? Să nu-l urăști pe el, ci blestemul și pe dracul care a pus la cale blestemul. Căci dacă urăști pe cel ce te-a blestema, ai urât un om și ai călcat porunca. Și ceea ce a făcut acela cu cuvântul, tu faci cu fapta. Iar de păzești porunca, arată semnele dragostei; și de poți face ceva, ajută-l, ca să-l izbăvești de rău.

84. Hristos nu vrea ca tu să porți vreunui om ură sau supărare, sau mânie, sau să ții minte răul, în nici un chip și pentru nici un lucru vremelnice. Aceasta o strigă cele patru Evanghelii.

85. Mulți suntem cei ce vorbim, dar puțini cei ce facem. Dar nimenea nu trebuie să strice cuvântul lui Dumnezeu pentru negrija proprie, ci să-și mărturisească neputința sa, nu să ascundă adevărul lui Dumnezeu. Aceasta pentru ca nu cumva să ne facem vinovați pe lângă călcarea poruncilor, și de răstălmăcirea cuvântului lui Dumnezeu.

86. Iubirea și înfrânarea slobozesc sufletul de patimi; citirea și contemplarea izbăvesc mintea de neștiință; iar starea de rugăciune o înfățișează lui Dumnezeu însuși.

87. Când ne văd dracii că disprețuim lucrurile lumii (48), ca să nu mai urâm pentru ele pe oameni și să cădem din dragoste, stârnesc împotriva noastră defăimări, ca nerăbdând supărarea să urâm pe cei ce ne defaimă.

88. Nu este durere mai grea a sufletului decât defăimarea, fie că-ți defaimă cineva credința, fie că viața (49). Și nimenea nu poate să o disprețuiască, decât numai cel ce caută la Dumnezeu, ca Suzana, singurul care poate să ne izbăvească din nevoi, ca și pe aceea, și să le descopere oamenilor adevărul, ca și în cazul acela, și să mângâie sufletul cu nădejdea.

89. Cu cât te rogi mai mult din suflet pentru cel ce te defaimă, cu atât Dumnezeu le arată adevărul celor ce se smintesc.

90. Singur Dumnezeu e bun prin fire; iar bun prin hotărârea voinței e numai cel ce imită pe Dumnezeu. Scopul acestuia este să unească pe cei răi cu Cel bun prin fire, ca să se facă buni. De aceea, când e batjocorit,

binecuvântează; când e prigonit, rabdă; când e blestemat, mângâie; iar când e ucis se roagă cu prisosință.²⁷⁰ Toate le face ca să nu cadă de la scopul iubirii.

91. Poruncile Domnului ne învață să folosim cu bună judecată lucrurile de mijloc.²⁷¹ Căci întrebuițarea cu bună judecată a celor de mijloc curățește starea sufletului. Iar starea curată naște puterea de discernământ (dreapta socoteală). Puterea de discernământ, la rândul ei, naște nepătimirea, din care se naște dragostea desăvârșită.

92. Încă nu a ajuns la nepătimire acela care, pentru vreo încercare întâmplătoare, nu e în stare să treacă cu vederea scăderea prietenului, fie ea numai părută. Căci numai fiindcă s-au tulburat patimile care zăceau în suflet (50), i s-a orbit înțelegerea și nu o lasă să pătrundă la razele adevărului, nici să deosebească binele de rău. Deci unul ca acesta nu a dobândit nici dragostea desăvârșită, care aruncă afară frica judecății.

93. «Pe prietenul credincios nu-l poți schimba cu nimic»²⁷². Căci el socotește nenorocirile prietenilor ca ale sale proprii și rabdă împreună cu el până la moarte, rău pătimind.

94. Mulți sunt prietenii, dar la vreme bună. În vremea încercărilor însă, abia de vei afla vreunul.

95. Să iubim pe tot omul din suflet, dar să ne punem nădejdea numai în Dumnezeu și Lui să-I slujim din toată

²⁷⁰ I Corinteni 4, 12.

²⁷¹ Poate e vorba de "lucrurile care servesc de mijloace" τοῖς μέσοις πράγμασι.

²⁷² Ecclesiastul 4, 15.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

puterea. Câtă vreme ne susține El, umblă în jurul nostru toți prietenii și dușmanii n-au nici o putere împotriva noastră. Când însă ne părăsește El, ne ocolesc prietenii și dușmanii capătă putere împotriva noastră.

96. Patru sunt felurile generale ale părăsirii: Una din iconomie, cum este la Domnul, ca prin păruta părăsire cei părăsiți să se mântuiască. Alta spre dovedire, cum este la Iov și Iosif, ca să se arate unul stâlp al bărbăției, altul al neprihănirii. A treia spre povățuire duhovnicească, cum este la Apostolul, ca, smerindu-se în cugetare, să păstreze covârșirea harului. În sfârșit a patra este lepădarea, ca la iudei, ca pedepsiți fiind, să fie încovoiați spre pocăință. Dar toate felurile sunt mântuitoare și pline de bunătatea și de iubirea de oameni a lui Dumnezeu.²⁷³

97. Numai cei ce păzesc întocmai poruncile și cunosc adevărat judecățile dumnezeiești nu părăsesc pe prietenii încercați prin îngăduința lui Dumnezeu. Dar cei ce disprețuiesc poruncile și nu cunosc judecățile dumnezeiești, când îi merge prietenului bine, se bucură împreună cu el, iar când e încercat și pătimește, îl părăsesc. Ba uneori se dau chiar cu dușmanii.

98. Prietenii lui Hristos iubesc din inimă pe toți. Dar nu sunt iubiți de toți. Iar prietenii lumii nici nu iubesc pe toți nici nu sunt iubiți de toți. Prietenii lui Hristos păstrează dragostea neîntreruptă până la sfârșit; ai lumii, până ce se ciocnesc întreolaltă din pricina lucrurilor lumii.

²⁷³ Vezi Diadoh în Vol. I al Filocaliei românești, care cunoaște numai două părăsiri.

99. «Prietenul credincios este acoperământ puternic».²⁷⁴ Când îi merge prietenului bine, îi este sfătuitor bun și ajutor din suflet; iar în vremea pătimirii îi este sprijinitorul cel mai sincer și apărătorul cel mai duios.

100. Mulți au spus multe despre dragoste. Dar numai căutând-o între ucenicii lui Hristos o vei afla. Căci numai ei au avut Dragostea adevărată, ca învățător al dragostei. Ei ziceau despre ea: «De așa avea proorocie și de-așa cunoaște toate tainele și toată cunoștința, iară dragoste nu am, nimic nu-mi folosește».²⁷⁵ Cel ce a dobândit prin urmare dragostea, a dobândit pe Dumnezeu însuși, întrucât «Dumnezeu iubire este».²⁷⁶ A Lui e slava în veci. Amin.

Sfârșitul sutei a patra a capetelor despre dragoste Scoliile unui necunoscut²⁷⁷

1. Noi nu putem învăța și nu ne lăsăm învățați nici prin cuvinte, nici prin fapte. Dar totuși vrem să învățăm prin cuvinte și să ne facem altora doctori, când noi înșine suntem plini de răni. Gândește-te și la aceea că: «Nu toate sunt ușor de înțeles celor ce vor să înțeleagă, chiar dacă se pare că da». Deci cine nu se va mira de cei ce făgăduiesc,

²⁷⁴ Ecclesiastul 6, 14

²⁷⁵ I Corinteni 13, 2.

²⁷⁶ I Ioan 4, 16.

²⁷⁷ După scolia 49 ar putea presupune cineva că autorul e Dimitrie Cydone sau fratele său Prohor, adversarii Sf. Grigorie Palama în sec. XIV. Fiecare avea motiv să se plângă că îi este defăimată "viața și credința", fiind declarați eretici de Biserică. Numai când aceia se numeau Kudwvnh", pe când acesta își zice Khdovnio". (Vezi despre Dim. Cydone le Giuseppe Cammelli: Demetrius Cydones, Correspondance, Paris 1930).

Sfântul Maxim Mărturisitorul

cu toată seriozitatea, să învețe acestea chiar și pe muieruștile ce trăiesc în desfătări și pe prunci.

2. Când Apostolul zice: «Iar de iubește cineva pe Dumnezeu, acela cunoscut este de El»,²⁷⁸ vrea să spună că iubindu-l noi pe Domnul, suntem cunoscuți de El. «Iar dacă suntem cunoscuți, suntem și învățați», zice Grigorie cel Mare atât în virtute cât și în teologie. Acesta cred că este și înțelesul sentinței: «Iubirea e născută de nepătimire; iar iubirea naște lumina cunoștinței».

3. Pe cine nu impresionează această sentință? Socotesc că mai ales pe cei ce mor pentru Mamona, adică pentru domnul și stăpânul lumii acesteia.

4. Dumnezeu vrea ca toți oamenii să se mântuiască și pentru toți a murit, ca toți să se mântuiască. Deci cel ce iubește pe Dumnezeu păzește ceea ce vrea Dumnezeu. Iar păzind aceasta, cum nu va iubi pe tot omul și nu va vrea ca toți să se mântuiască, o dată ce Dumnezeu o vrea aceasta?

5. Prin cunoștința lui Dumnezeu înțelege credința, iar prin dragoste păzirea poruncilor, pe care le numește și voia lui Dumnezeu, dreptățile și lumina Lui, după cuvântul: «Lumină sunt poruncile Tale».²⁷⁹ Sentința vorbește de cunoștința lucrătoare.

6. Cauza virtuților e Dumnezeu. Iar cunoașterea efectivă a acestuia înseamnă prefacerea în duh prin deprindere a celui ce a cunoscut cu adevărat pe Dumnezeu.

²⁷⁸ I Corinteni 8, 3.

²⁷⁹ Isaia 26, 9.

7. Citește capitolul 76 al aceleiași sute și vei afla același lucru, dar cu alte cuvinte.

8. Precum porunca iubirii s-a dat ca doctorie împotriva mâniei, înfrânarea s-a dat împotriva poftei. Citește cap. 79.

9. Iar noi care suntem robii tuturor trei, câtă ură nu nutrim întreolaltă, ajungând să nu ne mai săturăm de patimă. Citește cap. 64.

10. Spunând în cap. 77 că prin porunci Domnul ne face nepătimași; acum prin acest cap. arată cum: prin dragoste și post, înfrânare și rugăciune.

11. Gnosticul de asemenea e tras iarăși în jos.

12. Dar noi cei înfundați în patimi, cum vom contempla? Sau nu ne vor scoate cele pe care le contemplăm de la cunoștința Sfintei Treimi?

13. Vezi treptele contemplației?

14. Precum în credință nu e nici o rațiune a necredinței, tot așa în rațiunile după fire nu e nimic nerațional. Iar sâmburele poruncilor e o rațiune lucrătoare. Citește cap. 84 (suta II) și vei afla destul.

15. Contemplația naturală a poruncilor, adică dragostea sinceră față de aproapele, eliberează pe cei ce o păzesc de iubirea trupească de sine și de ură (tiranie). Iar cunoștința lucrurilor izbăvește pe cei ce se îndeletnicesc cu cunoștința (gnostici) de uitare și de neștiință. Prin acestea toate se presupune că cele trei părți ale sufletului, mișcându-se conform cu rațiunea și cu firea, lucrează orice virtute: dar

Sfântul Maxim Mărturisitorul

mișcându-se contrar rațiunii și firii, lucrează toată răutatea. Adu-ți aminte că izvoarele și pricinile întregii răutăți sunt acestea trei: neștiința, iubirea trupească de sine și ura (tirania). Iar acestea le-a așezat vicleanul în noi, folosindu-se de reaua întrebuințare a puterilor din noi.

16. De acestea patimașe curăță (yilou'sin) înțelesurile lucrurilor poruncile, cum s-a arătat în cap. 4 al acestei sute (a II-a).

17. Cele săvârșite fără un scop drept sunt cele făcute împotriva voii lui Dumnezeu, care vrea ceea ce e bun, bineplăcut și desăvârșit, adică dispoziție bună față de aproapele pentru Dumnezeu. Iar că lipsa dispoziției bune față de aproapele e potrivnică voii lui Dumnezeu arată Domnul în Evanghelie, când zice: «Întrucât le-ați făcut, și întrucât nu le-ați făcut»,²⁸⁰ înșirând apoi felurile dragostei și ale urii. Bagă de seamă că cei ce au lucrat împotriva scopului drept, adică împotriva poruncii lui Dumnezeu, lepădând iubirea de oameni, apar ca unii ce nu pot înfripa nici o apărare și nu pot dovedi un scop. Ei știu că cel ce face ceva în afară de scopul drept al lui Dumnezeu, chiar dacă ar aduce zeci de mii de argumente, nu va scăpa de gheenă.

18. Pofta e oprită de dragostea lui Dumnezeu. Iar dragostea aproapelui domolește mânia înfuriată.

19. Cei ce confundă chipurile materiale ca caracterele spirituale ale lui Dumnezeu simbolizate de acelea abuzează de înțelesurile caracterelor. Căci caracterele spirituale indicând ipostaza divină, aceia socotesc substanța sau materia, în care sunt simbolizate caracterele,

²⁸⁰ Matei 25, 40

drept caractere. Dar abuzând în gând, în mod necesar abuzează și cu fapta, arzând fără rușine caracterele sfinte ca materie simplă și mută.

20. Ia seama la deosebirea dintre supărare și durere, precum și la faptul că durerea e urmarea plăcerii, iar supărarea a slavei deșarte.

21. Cele trei capete următoare ne iau orice scuză, prin care voim să ne ținem avuțiile.

22. Înțelepciune artistică numește nu pe cea câștigată prin învățătură, ci pe cea prin care a făcut Dumnezeu toate.

23. Trei feluri de necurății întinează mintea. Dar mai e una: a se socoti pe sine mai înțeleaptă ca alții.

24. Niciodată n-a lucrat sufletul meu potrivit cu firea. Știe aceasta Cel ce cunoaște toate. Și niciodată n-a încetat de-a săvârși păcate cu fapta.

25. Așadar atunci nu putem arăta un scop, când nu facem ceva pentru Hristos, ci pentru altceva. Aceasta pentru că am lucrat nu după scopul lui Dumnezeu, ci după al nostru.

26. De însetează cineva după răpirea celor străine, ceea ce nu este voia lui Dumnezeu, cum va arăta că lucrează după scopul Lui, când scopul lui Dumnezeu este să facem milă și să dăruim?

27. Cel ce slujește iubirii de trup e greoi la inimă, iubind și căutând deșertăciunea și minciuna, care este cugetul trupesc.

28. Cele spuse mai înainte sunt iubirea de plăcere, de slavă și de argint. Dacă cineva se ține strâns de ele, ca mine, nu văd cum se va putea învrednici de cunoștința lui Dumnezeu.

29. Deci sau ca robii, sau ca cei cu plată, sau ca niște fii, adică sau ca cei ce se îndeletnicesc numai cu făptuirea (practicii), sau ca cei ce s-au învrednicit și de cunoștință (gnosticii).

30. Gând simplu e cel fără patimă. Căci cel pătimaș depărtează de la Dumnezeu. Tot așa nici cunoștința simplă nu depărtează de la cele omenești, ci cea care pătimizește iubirea (e încărcată de pasiunea iubirii). Iar aceasta e prefacerea în duh prin deprindere.

31. Fiii se rețin de la patimi prin cunoștință și iubire. Iar robii și cei cu plată, sau cei ce se îndeletnicesc cu făptuirea (practicii), sau de frică, sau din nădejde.

32. Acestea încă îi opresc pe cei ce vor să scrie, arătând din sfârșit paguba.

33. Socotesc că la noi s-a gândit scriind acestea.

34. Cei ce socotesc că știu n-au înțeles câștigul ce-l pot avea din metoda aceasta. Căci de l-ar fi cunoscut, ar fi câștigat înaintând la cunoștință.

35. Zăbovind gândul simplu, se stârnește patima, iar zăbovind cel pătimaș, se produce învoirea.

36. Știi, Doamne, cum mă judec azi și pentru care pricină; nu ne părăsi pe noi.

37. Nu poate face acestea cel ce crede rațiunilor sale și socotește că a cuprins cele ce și după ce-au fost cuprinse rămân fire necuprinse.

38. Supărarea și ura sunt boli ale părții pătimitoare (pasionale) a sufletului.

39. Privește cum ne amăgim, făcând cele contrare și socotind că viețuim după Hristos, ba ceea ce e mai grav închipuindu-ne că deja pătimim dragostea duhovnicească

40. Cineva suferă de patima lăcomiei, dar nu are prilejul de-a se lăcomi. Când are prilejul, îndată se dă pe față.

41. Privește când trebuie folosită îndelunga răbdare și când răbdarea. Căci dacă amândouă se arată în încercările fără voie, dar precum acestea se împart în cuvinte și în răni, așa se împart împreună cu ele și acelea pentru cei ce înțeleg.

42. Cunoștința cea bună și lucrătoare se naște prin înfrânare și iubire.

43. Deci ce aiuresc unii oameni pătimași și îngâmfați, fălindu-se că au cunoștința dumnezeiască? Poate din patimă și fudulie?

44. Iar cel ce își închipuie că a înțeles și știe tot e vădit că nu are dragoste. Iar neavând, cum va înainta la cunoștință?

45. Având spinii și măcăcinii răutății și ai neștiinței, socotim că avem virtute și cunoștință duhovnicească.

46. Aici a zugrăvit mai deplin dragostea și cei doi dinari i-a tălmăcit ca dragostea de Dumnezeu și de aproapele.

47. Cunoștința lui Hristos ne vine prin curățirea celor trei părți ale sufletului.

48. Cei ce se îngrijesc de lucrurile lumii cad cu necesitate din dragostea lui Hristos și din pricina lor se u-plu de ură neîmpăcată față de semenii.

49. În amândouă privințele a fost defăimat Sf. monah Cedonie. Dar căutând spre Dumnezeul Suzanei, se întărește cu nădejdea dumnezeiască.

50. Cel ce slujește patimilor și-a învățat înțelegerea și având puterea de discernământ oarbă, nu poate deosebi binele de rău.

Ale celui dintre sfinți, Părintele nostru.
Maxim Mărturisitorul
Cele două sute de capete despre cunoștința de
Dumnezeu
și iconomia Fiului lui Dumnezeu²⁸¹

Suta întâia

1. Dumnezeu este unul, fără de început, necuprins, având toată puterea de-a exista. El exclude pe «când» și «cum»,²⁸² întrucât e cu totul inaccesibil și nu poate fi cuprins de nici una dintre fapte, prin vreo descoperire ființială a Sa.

2. Dumnezeu nu este în și pentru Sine însuși (cât ne este cu putință să știm) nici început²⁸³ nici mijloc,²⁸⁴ nici

²⁸¹ Migne. P. G. 90, 1083-1186: *Capita theologica et oeconomica*, și în Filocalia greacă vol. I, ed. II, p. 232-256, unde în continuare ca suta 3-7, sunt cele 500 de capete P. G. 90, 1117-1392.

²⁸² Dumnezeu exclude din ființa Sa timpul și orice modalitate determinată a existenței, căci aceasta i-ar lua caracterul de absolută infinitate.

²⁸³ Nu e principiu, sau izvor, din care să pornească ceva înlăuntrul său, ca să aibă o dezvoltare, cum la fapte ființa e principiu, izvorul mișcării, iar aceasta e mijlocul ce duce la o realizare, ca sfârșit sau țintă finală.

²⁸⁴ Intervalul dintre punctul de plecare, sau dintre începutul și punctul final, sau sfârșitul. 4b. Nedeterminat (indefinit, nerotunjit în sine) înseamnă lipsa unei baze de plecare; nemișcat lipsa unui interval între baza de plecare și sfârșit, care să fie parcurs prin mișcare; iar infinit înseamnă lipsa unui sfârșit, a unei ținte, care odată realizată, Dumnezeu să-și fi terminat lucrarea.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

sfârșit, nici altceva din cele ce sunt cugetate în chip natural ca existând după El. Căci este nedeterminat, nemișcat și infinit, ca Cel ce e infinit mai presus de toată ființa, puterea și lucrarea (realizarea).

3. Toată ființa, purtându-și în sine determinarea proprie, este izvorul (principiul, începutul) mișcării sale, ce se cugetă existând în ea în mod virtual. Toată mișcarea naturală spre realizarea unei lucrări presupune înainte de ea ființa; dar pe de altă parte, fiind cugetată ca ființa lucrării, ea deține locul de mijloc, aflându-se în chip natural între amândouă, ca intermediară. Și toată lucrarea (realizarea), definită după sensul ei natural, este sfârșitul mișcării ființiale²⁸⁵, ce e cugetată ca aflându-se înainte de aceea.

4. Dumnezeu nu este ființă, în sens de ființă pur și simplu, sau de ființă determinată în oarecare fel,²⁸⁶ ca să fie și principiu (început, izvor), nici putere, în sens de putere pur și simplu, sau de putere în oarecare fel determinată, ca să fie și mijloc,²⁸⁷ nici lucrare (realizare), în sens de lucrare pur și simplu, sau de lucrare în oarecare fel determinată, ca să fie și sfârșit al mișcării ființiale, gândită ca existând mai înainte ca virtualitate. Ci este entitate de viață făcătoare și supraființială; și temelie de putere făcătoare și mai presus de toată puterea; și

²⁸⁵ Aici Maxim corectează opinia lui Origen și Evagrie că mișcarea nu aparține naturii ființelor, ci a apărut în urma căderii în păcat. Vezi Hans Urs von Balthasar, *Die "gnostischen" Centurien des Maximus Confessor*, Fr. i Br, (Herder), 1941, p. 110.

²⁸⁶ Adică în sensul ființei celei mai generale a întregii lumi create, sau în sensul ființei cutărui sau cutărui lucru.

²⁸⁷ Interval între început și sfârșit.

aptitudine lucrătoare și fără de sfârșit,²⁸⁸ scurt vorbind, e entitate făcătoare a toată ființa.²⁸⁹

5. Începutul (principiul), mijlocul și sfârșitul sunt însușirile celor pe care le împarte timpul;²⁹⁰ ba ar putea zice cineva, fără să greșească, că sunt ale celor privite la un loc în veac.²⁹¹ Căci timpul, având mișcarea măsurată, se circumscrie prin număr; iar veacul, fiind cugetat în existența lui împreună cu categoria lui "când" (cu timpul), implică intervalul,²⁹² întrucât își are un început al existenței. Iar dacă timpul și veacul nu sunt fără de început, cu atât mai mult cele cuprinse în ele.

²⁸⁸ În Dumnezeu nu se poate cugeta deosebit ființa, puterea (mișcarea) și realizarea; de aceea la El ființa e totodată mișcare și lucrare, ce nu se oprește, ajungând la un sfârșit Dumnezeu e deodată și etern început și sfârșit, ἀρχὴ καὶ τέλος, cum zice Evagrie (Urs von Balthasar, op. cit. 110); nu e întâi început (principiu), ca apoi să ajungă la sfârșit.

²⁸⁹ Dar pe de altă parte Dumnezeu e Făcătorul ființei, al mișcării și al realizărilor în lume, deci al începutului (și începuturilor) și al sfârșitului (respectiv sfârșiturilor) din ea. Dacă-i așa, mișcarea din lume nu mai e produs al păcatului, cum, după Urs von Balthasar, ar spune Origen și Evagrie.

²⁹⁰ Fiecare făptură e împărțită sau deșirată de timp în început sau punct de plecare, în mijlocul sau intervalul dinamic dintre început și sfârșit, și în sfârșit, sau forma realizată.

²⁹¹ După Balthasar, op. cit. 112, deosebirea între timp și veac o ia Maxim de la Grigorie de Nissa, dar le desparte mai consecvent ca acesta. Timpul e măsurat, deci mărginit și de aceea circumscriș de un număr precis. Aceasta împotriva neoplatonicilor, care făceau timpul infinit. Veacul (eonul) e ființa a tot ce e creat.

²⁹² Termenul distanță sau interval (διάστημα), termenul central al lui Grigorie de Nissa, exprimând prin el "distanța făptuirii de ea însăși", drumul parcurs de la punctul ei de plecare (ființă) până la punctul de realizare, prin mișcare, e reluat de Sf. Maxim ca diavstasi" cf. Hans Urs von Balthasar, op. cit., 110.

6. Dumnezeu este cu adevărat și pururea Unul și singur după fire, cuprinzând în Sine, în tot chipul toată existența propriu zisă, ca Unul ce, propriu zis, e mai presus chiar și decât existența. Iar dacă e așa, Cel ce are existența propriu zisă nu are nici când și nici unde nimic din al celor ce se spun că există. Prin urmare, nimic din ceea ce este după ființă deosebit nu poate fi cugetat împreună ca El din veci: nici veac, nici timp, nici ceva din cele ce se petrec în acestea. Căci nu se pot întruni laolaltă niciodată ceea ce este propriu zis și ceea ce nu există în mod propriu.

7. Nici un început, nici un mijloc și nici un sfârșit nu exclud însușirea de-a atârna, prin relație, de altceva, Dumnezeu însă, fiind de infinite ori infinit cu totul mai presus de orice relație, ca drept cuvânt nu e nici început, nici mijloc, nici sfârșit, și peste tot nici altceva din acelea în care poate fi privit vreun predicat al relației față de ceva.

8. Toate existențele se numesc inteligibile, întrucât principiile cunoașterii lor pot fi demonstrate. Dumnezeu, însă, e numit neînțelesul, pentru că e crezut numai că există, pe baza celor ce pot fi înțelese. De aceea, nimic din cele ce pot fi înțelese nu se compară cu El în nici un chip.

9. Cunoștințele lucrurilor își au rațiunile proprii, împreunate în mod natural cu ele, spre demonstrarea lor. Prin acestea ele primesc în chip natural definiția lor. Dumnezeu însă este crezut numai că există, pe baza rațiunilor din lucruri. Dar El dăruiește celor evlavioși o credință în existența Lui, mai întemeiată decât orice demonstrație. Căci credința este o cunoștință adevărată, întemeiată pe principii ce nu pot fi demonstrate, ca una ce este temelia lucrurilor mai presus de minte și de rațiune.

10. Începutul (principiul), mijlocul și sfârșitul existențelor este Dumnezeu ca Cel ce le face, dar nu celelalte, prin câte le numim. Este început, ca Făcător; mijloc, ca Proniator, și sfârșit ca Cel ce le circumscrie.²⁹³ Căci "din El, zice, și prin El și spre El sunt toate"²⁹⁴.

11. Nu este suflet rațional mai cinstit după ființă decât alt suflet rațional. Căci Dumnezeu Cel bun, făcând tot sufletul după chipul Său, îl aduce la existență înzestrat cu capacitatea de-a se mișca prin sine. Dar fiecare prin hotărâre liberă își alege de bunăvoie cinstea, sau își agonișește prin fapte necinstea.

12. Dumnezeu este, precum s-a scris, "Soarele dreptății"²⁹⁵, revărsând peste toți razele bunătații. Dar sufletul se comportă prin hotărârea liberă a voii lui sau ca ceara, prin iubirea față de Dumnezeu, sau ca lutul, prin iubirea de cele pământești. Precum deci lutul se usucă prin fire sub razele soarelui, iar ceara se înmoaie prin fire, la fel sufletul iubitor de pământ și de lume, îndemnat fiind de Dumnezeu și împotrivindu-se,²⁹⁶ prin hotărârea voii sale, se învârtoșează ca lutul și se împinge pe sine spre

²⁹³ Aici se arată pozitiv că punctul de plecare, mijlocul și sfârșitul lucrurilor este Dumnezeu; de asemenea al tuturor celorlalte însușiri pozitive, contemplate în lumea creată. Dar Dumnezeu nu suferă El însuși, în Sine, aceste determinări, ci numai le face și le susține pe seama fapturilor. Ele nu se reflectă asupra Lui, ca să fie și în El un început, un sfârșit și o dezvoltare. Ca Făcător, e principiu, ca Providențiator, care susține mișcarea spre țintă a fapturilor, e intervalul dintre punctul lor de plecare și ținta spre care tind, iar ca graniță finală a dezvoltării lor, e sfârșit.

²⁹⁴ Romani 11, 15.

²⁹⁵ Maleahi 4, 2.

²⁹⁶ ὀντισυποῶσα = refuză să se modeleze după tiparul divin, ba se modelează în chip contrar.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

pierzanie, asemenea lui Faraon; dar sufletul iubitor de Dumnezeu se înmoaie ca ceara și primind formele și întipăririle dumnezeiești, se face lăcașul lui Dumnezeu în duh.

13. Cel ce și-a luminat mintea cu înțeleșurile dumnezeiești și și-a obișnuit rațiunea să-L laude pe Făcător neîncetat prin cântări dumnezeiești, iar simțirea și-a sfințit-o prin imagini curate, acela adaugă la bunătatea naturală a "chipului" bunătatea voită a "asemănării" cu Dumnezeu.

14. Își păzește cineva sufletul fără pată pentru Dumnezeu, dacă se silește să-și îndrepte cugetarea numai spre Dumnezeu și spre însușirile Lui, să-și facă rațiunea tălmăcitoare dreaptă a virtuților și să-și deprindă simțurile să privească și să-și imagineze în chip evlavios lumea văzută și cele din ea, vestind sufletului măreția rațiunilor din ele.

15. Dumnezeu, care ne-a slobozit pe noi din robia amară a dracilor ce ne asupreau, ne-a dăruit ca jug iubitor de oameni și cinstitor de Dumnezeu smerită cugetare. Prin aceasta se îmblânzește toată puterea drăcească, se zidește tot binele în cei ce au ales-o și se păzește nevătămat.

16. Cel ce crede se teme; cel ce se teme se smerește; cel ce se smerește se îmblânzește, dobândind deprinderea de a-și liniști mișcările cele potrivnice firii ale iuțimii și poftei; cel blând păzește poruncile; iar cel ce păzește poruncile se curățește; cel ce s-a curățit, se luminează; iar cel ce s-a luminat se învrednicește să se sălășluiască în camera tainelor cu Mirele-Cuvântul.

17. Precum plugarul, căutând un loc potrivit unde să răsădească niscai pomi sălbatici, dă peste o comoară neașteptată, la fel cel ce se nevoiește cu cuget smerit și neprefăcut și cu suflet curățit de hățișul celor pământești, asemenea preafericitului Iacob, întrebat fiind de tatăl despre modul în care a ajuns la cunoștință ("Cum ai aflat aceasta așa de repede, fiule?"), răspunde zicând: "Fiindcă mi-a dat-o Domnul Dumnezeu înainte".²⁹⁷ Căci atunci când Dumnezeu ne dă din înțelepciunea Sa vederile înțelepte fără osteneală nouă care nu ne-am așteptat, să socotim că am aflat așa deodată o comoară. Fiindcă nevoitorul (ascetul) încercat este și el un plugar duhovnicesc, care transplantează contemplația îndreptată spre cele văzute de simțuri, ca pe un pom sălbatic, în pământul celor spirituale, unde află, ca pe o comoară, descoperirea prin har a înțelepciunii din lucruri.

18. Cunoștința vederilor dumnezeiești, venindu-i nevoitorului, care nu se așteaptă, deodată, pentru smerenia lui, frânge raționamentul celui ce o caută prin aceasta cu osteneală și cu durere, ca să se mândrească cu ea, dar nu o află, și naște în cel nebun pizma deșartă împotriva fratelui și gând de ucidere, împreună cu multă întristare, fiindcă e lipsit de îngâmfarea din laude.

19. Cei ce caută cunoștința cu osteneală și nu reușesc, nu izbutesc sau din pricina necredinței, sau poate pentru că plănuiesc să se ridice prostește cu ceartă împotriva celor ce cunosc, ca norodul de odinioară împotriva lui Moise. De aceștia zice Legea cu dreptate că "grăbindu-se oarecare, s-au suit în munte și a ieșit Amoreul cel ce locuia în muntele acela și i-a zdrobit pe ei".²⁹⁸ Căci e sigur că cei

²⁹⁷ Facerea 27, 20.

²⁹⁸ Numeri 14, 40.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

ce se îmbracă în chipul virtuții, ca să se fălească, nu numai că nu vor reuși în vicleșugul lor împotriva evlaviei, ci vor fi zdrobiți de conștiință.

20. Cel ce dorește cunoștința pentru a se făli cu ea și nu o dobândește, să nu pizmuiască pe aproapele, nici să se întristeze, ci să-și facă pregătirea în vecinătatea ei, precum s-a rânduit; adică să se ostenească întâi cu faptele în trup, spre a pregăti sufletul pentru cunoștință.²⁹⁹

21. Cei ce se apropie de lucruri cu evlavie și nu născocesc nici un prilej de-a se mândri vor afla înțeleșurile prea luminoase ale lor venindu-le întru întâmpinare și sădind între ei înțelegerea cea mai deplină a lor. Către aceștia zice Legea: "Intrând ați moștenit cetăți mari și frumoase și case pline de toate bunătățile, pe care nu le-ați zidit, și lacuri săpate, pe care le-ați sădit".³⁰⁰ Căci cel ce nu trăiește sieși, ci lui Dumnezeu, să se umple de toate darurile dumnezeiești, care nu s-au arătat mai-nainte din pricina patimilor, care apăsau cu povara lor.

22. Cuvântul "simțire" are două înțeleșuri. Printr-unul se arată simțirea ca aptitudine și deprindere ce se află în noi și când dormim, chiar dacă nu percepem nici un lucru. De acesta n-avem nici un folos, când nu tinde spre o lucrare. Printr-al doilea înțeles se arată simțirea ca lucrare. Prin ea percepem lucrurile supuse simțurilor. Tot așa și cunoștința este de două feluri. Una are caracter de știință, adunând prin simpla deprindere rațiunile lucrurilor. Ea nu

²⁹⁹ Nimeni nu poate ajunge la cunoștința lui Dumnezeu (gnoza), până ce nu s-a ostenit cu împlinirea poruncilor (ca practică). Trupul e vecinul sufletului. Să se ostenească deci cu fapta morală a trupului, înainte de-a ajunge la trăirea lui Dumnezeu în suflet.

³⁰⁰ Iosua 24, 13.

e de nici un folos, dacă nu tinde spre lucrarea poruncilor. Iar cealaltă este practică și lucrătoare, procurându-ne prin experiența lucrurilor însăși înțelegerea adevărată a lor.

23. Fățarnicul, până își închipuie că e acoperit, e liniștit, vânând slava din aparență că e drept. Dar când e dat pe față, scoate cuvinte purtătoare de moarte, închipuindu-și că-și ascunde urâtenia proprie prin ocările împotriva altora. Pe unul ca acesta Scriptura, asemănându-l cu puiul de năpârcă, ca pe un fățarnic ce e, îl îndeamnă să facă roade vrednice de pocăință adică să-și schimbe dispoziția ascunsă a inimii după purtările văzute.

24. Spun unii că tot ce e socotit de lege necurat dintre viețuitoarele din aer, de pe pământ și din mare, e fiară sălbatică, chiar dacă pare blând la purtare. Dar Scriptura dă numele acestor fiare fiecărui om, după patima ce o are.

25. Cel ce ia înfățișarea prieteniei spre vătămarea aproapelui este lup ce-și ascunde răutatea în piele de oaie. Acesta când află pe careva dintre ai lui Hristos, comportându-se cu simplitate sau rostind vreun cuvânt naiv, îl răpește și îl sfâșie, vărsând nenumărate ocări asupra acelor peste ale căror cuvinte și chipuri de purtare dă năvală, ca un "iscoditor al slobozeniei fraților în Hristos".³⁰¹

26. Cel ce face pe tăcutul de dragul răutății plănuiește videșug împotriva aproapelui. Neizbândind întru acesta, se depărtează, adăugând durere la patima sa. Dar cel ce tace pentru folos sporește prietenia și se depărtează bucurându-se, ca unul ce a luat lumina ce împrăștie întunericul.

³⁰¹ Galateni 2, 4.

27. Cel ce întrerupe cu obrăznicie pe cel ce grăiește în adunare nu se poate ascunde că boleşte de slavă deșartă. Stăpânit de acesta, pune nenumărate piedici propunerilor, voind să taie șirul celor ce spun.

28. Înțeleptul, fie că învață pe alții, fie că primește învățătură, vrea să învețe pe alții și să învețe el însuși numai cele de folos. Dar cel înțelept numai la părere, și când întreabă și când e întrebat scoate înainte numai lucrurile curioase.

29. Bunurile de care s-a împărtășit cineva prin harul lui Dumnezeu e dator să le împărtășească și altora, cu inima largă. "În dar ați luat, zice, în dar să dați".³⁰² Căci cel ce ascunde darul în pământ bârfește pe Stăpîn că e aspru și-și cruță trupul, ocolind vitutea. Iar cel ce vinde dușmanilor adevărul, pe urmă, neputând suporta rușinea, ca unul ce e chinuit de slava deșartă, se spânzură.

30. Cei ce încă se tem de războiul cu patimile și de năvala vrăjmașilor nevăzuți trebuie să tacă, adică să nu ia asupra lor însărcinarea de-a răspunde pentru virtute, ci să lase lui Dumnezeu, prin rugăciune, grija pentru ei, în "Ieșirea" se zice către aceștia: "Domnul va lupta pentru voi și voi veți tăcea".³⁰³ Iar cei ce, după surparea prigonitorilor, cercetează chipurile virtuților spre a le învăța cu recunoștință, trebuie să aibă numai deschisă urechea înțelegerii. Către aceștia zice: "Ascultă israele".³⁰⁴ În sfârșit, celui ce dorește cu putere cunoștința dumnezeiască, din pricina curățeniei, i se potrivește îndrăzneala cucernică. Către el se zice: "Ce strigi către

³⁰² Matei 10, 8.

³⁰³ Ieșirea 14,14.

³⁰⁴ Deuteronomul 6, 4.

Mine?"³⁰⁵ Așadar celui ce din pricina temerii i s-a rânduie tăcere i se cuvine să-și caute scăparea numai la Dumnezeu; celui ce i se poruncește să asculte i se cade să fie gata spre ascultarea poruncilor dumnezeiești; în sfârșit, celui ce se îndeletnicește cu cunoașterea i se cuvine să strige neîncetat, rugându-se pentru depărtarea relexor și mulțumind pentru bunătățile de care s-a împărtășit.³⁰⁶

31. Sufletul nu se poate întinde niciodată după cunoștința lui Dumnezeu, dacă nu se va atinge Dumnezeu de el, făcând pogorământ, și nu îl va ridica spre Sine. Căci nu poate străbate mintea omenească atâta cale, încât să ajungă la perceperea vreunei iluminări dumnezeiești, dacă nu o atrage însuși Dumnezeu (cât e cu puțință minții omenești să fie atrasă). Și nu o luminează cu razele dumnezeiești.³⁰⁷

32. Cel ce imită pe ucenicii Domnului nu se sperie de Farisei să facă Sâmbăta drumul printre semănături și să smulgă spice; ci după străduințele cu fapte ajungând la starea de nepătimire, culege rațiunile fapturilor, nutrindu-se în chip evlavios cu știința dumnezeiască despre existențe.³⁰⁸

³⁰⁵ Ieșirea 14, 15.

³⁰⁶ Trei trepte; începătorii taie; progresarii ascultă, fiind numai urechi; desăvârșii strigă către Dumnezeu cu îndrăzneală.

³⁰⁷ Orice cunoștință a lui Dumnezeu (gnoză) e prin har.

³⁰⁸ Sâmbătă e la sfârșitul activității morale; ea reprezintă nepătimirea la care ajunge sufletul prin împlinirea poruncilor, iar ajuns la această stare culege prin contemplație rațiunile din făptuiri, ca pe niște spice. Numai când sufletul a ajuns la această fază, rațiunile fapturilor s-au "copt pentru el, sunt bune să-l hrănească.

33. După Evanghelie, cel ce este numai credincios, mută muntele răutății lui prin făptuire,³⁰⁹ scuturând de la sine afecțiunea de mai înainte față de lucrurile ce sunt prinse în șuvoiul nestatornic al celor ce cad sub simțuri. Cel ce poate însă să fie învățacel, primind în mâinile sale de la Cuvântul fărâmiturile pâinilor cunoștinței, hrănește mii, arătând cu fapta înmulțirea puterii cuvântului.³¹⁰ Iar cel ce poate să fie și Apostol vindecă toată boala și toată neputința, scoțând draci, adică alungând puterea patimilor, vindecând bolnavi, adică readucând prin nădejde la deprinderea evlaviei pe cei lipsiți de ea și trezind prin cuvântul despre judecată pe cei moleșiți de lenevie.³¹¹ Căci cel ce a dat putere ucenicilor să calce peste șerpi și peste scorpii,³¹² nimicește atât începutul cât și sfârșitul păcatului.³¹³

34. Apostolul și învățacelul este, desigur, și credincios. Învățacelul însă nu e sigur și Apostol,³¹⁴ dar este credincios. Iar cel ce e numai credincios nu e nici învățacel, nici Apostol. Dar prin viață și contemplare, al treilea poate să fie mutat pe treapta și la vrednicia celui deal doilea, iar al doilea într-a celui dintâi.

35. Câte se produc în timp, potrivit cu legea timpului, când s-au desăvârșit se opresc la capătul creșterii lor naturale. Câte se fac însă din virtute, prin știința lui

³⁰⁹ Matei 17, 19.

³¹⁰ Matei 15, 32.

³¹¹ Matei 10, 1.

³¹² Luca 10, 19, Șarpele e începutul, scorpia e sfârșitul păcatului.

³¹³ Cele trei trepte ale lui Origen: credinciosul simplu, învățacelul și apostolul.

³¹⁴ Deci cel ajuns la contemplație nu părăsește activitatea practică, ci iubind pe Dumnezeu, ajută și pe oameni. Acuza apuseană că contemplația răsăritenilor disprețuiește practica vieții e greșită.

Dumnezeu, când s-au desăvârșit, se mișcă iarăși spre o nouă creștere. Căci sfârșiturile lor alcătuiesc începuturile altora. Așa cel ce face să înceteze în sine, prin virtuțile cu fapta, ipostasul celor stricăcioase, a pus începutul altor modelări mai dumnezeiești. Căci Dumnezeu niciodată nu încetează de-a împărtăși din bunătățile Sale, care nu au nici început. Fiindcă precum e propriu luminii să lumineze, tot așa e propriu lui Dumnezeu să facă bine. De aceea în Lege, care descrie existența și desăvârșirea în timp a celor supuse facerii și stricăciunii, se cinstește Sâmbăta prin inactivitate. În Evanghelie însă, care înfățișează (introduce) stadiul celor spirituale, Sâmbăta e luminată prin săvârșirea de fapte bune,³¹⁵ chiar dacă se tulbură cei ce încă nu știu că Sâmbăta s-a făcut pentru om

³¹⁵ Aici începe șirul capetelor despre Sâmbăta, în care Sf. Maxim își desfășoară teologia sa proprie, prin tipuri folosite și înainte de el. Iată cum privește Balthasar această teologie (op. cit., 118): Pentru Origen și Evagrie, Sâmbăta e odihna de pe urma rnișcării adusă de căderea în păcat și totodată actualizarea desăvârșită a minții omului lăuntric. Pentru Dionisie Areopagitul ea e extazul făptuirii peste natura sa și deci nu mai este o lucrare, ci o pătimire. Maxim însă, urmând lui Grigorie de Nissa, cunoaște o mișcare temporală care ia sfârșit și una eternă, care după orice realizare a unei ținte, pornește mai departe. Dar această mișcare eternă nu aparține naturii spiritului creat, cum pare a socoti Grigorie de Nissa, ci e prin harul dumnezeiesc. În Legea veche Sâmbăta se cinstea prin odihnă, căci era socotită că încheie mișcarea în timp, după ea nemaiurmând nimic, în Evanghelie e cinstită prin facere de bine, arătându-se că după desăvârșirea ajunsă prin activitatea practică, începe urcușul spre o nouă desăvârșire, începe studiul cunoașterii duhovnicești. Dar contemplativul nu se oprește nici din împlinirea poruncilor, nu încetează de-a fi și credincios (πρακτικός), cum s-a spus în cap. 34. De aceea stadiul cel nou este inaugurat tot prin fapte, dar săvârșite cu altă înțelegere. Astfel cade acuza apusenilor că ortodocșii, considerând contemplația superioară activității, neglijează opera caritativă.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

și nu omul pentru Sâmbătă și că "Fiul Omului Domn este și al Sâmbetei".³¹⁶

36. În Lege și Prooroci se vorbește de Sâmbăta, de Sâmbete și de Sâmbetele Sâmbetelor,³¹⁷ precum se vorbește de tăierea împrejur și de tăierea tăierii împrejur; și tot așa de seceriș și de secerișul secerișului, după cum s-a spus: "Când secerăți secerișul vostru".³¹⁸ "Sâmbăta" este sfârșitul filosofiei active, naturale și teologice.³¹⁹ "Sâmbetele" sunt sfârșitul facerii (al devenirii) și al rațiunilor ei. Iar "Sâmbetele Sâmbetelor" intrarea la rațiunile mai duhovnicești cu simțirea și cu mintea, și gustarea fericită a lor. Iar aceasta se petrece în chip întreit cu fiecare din cele spuse, ca să cunoască cel ce se îndeletnicește cu cunoștința (gnosticul), rațiunile pentru care Moise, murind, se odihnește (sabatizează) afară de pământul sfânt,³²⁰ Iisus Navi, trecând Iordanul, săvârșește tăierea împrejur,³²¹ iar cei ce moștenesc pământul cel bun aduc lui Dumnezeu prinos din prisosința secerișului îndoit.³²²

37. Sâmbăta este nepătimirea sufletului rațional, care prin făpture a lepădat cu totul semnele păcatului.

³¹⁶ Marcu 2, 27.

³¹⁷ Ieșirea 31, 13-15.

³¹⁸ Leviticul 13, 10.

³¹⁹ Sfârșitul celor trei trepte ale urcușului duhovinesc.

³²⁰ Deuteronomul 34, 16.

³²¹ Iosua 5, 3.

³²² E o gradație: Moise rămâne în afară de locul lui Dumnezeu (Canaan), oarecum în curtea templului; Iisus Navi introduce pe cei conduși de el, prin a doua tăiere împrejur (e sporită curățire) în locul Domnului (Sfânta), iar cei ce se bucură de secerișul îndoit din ea au ajuns în Sfânta Sfințelor.

38. Sâmbetele înseamnă slobozenia sufletului rațional, care a lepădat chiar și lucrarea după fire a simțurilor, prin contemplația naturală în duh.

39 Sâmbetele Sâmbetelor înseamnă odihna duhovnicească a sufletului rațional care-și retrage mintea chiar și de la rațiunile mai dumnezeiești din lucruri și și-o leagă cu totul numai de Dumnezeu în extazul iubirii, și prin teologia mistică (cunoașterea tainică a lui Dumnezeu) o face cu desăvârșire neclintită de la Dumnezeu.³²³

40. Tăierea împrejur este lepădarea afecțiunii pătimișe a sufletului pentru cele ce se nasc și pier.

41. Tăierea împrejur a tăierii împrejur este lepădarea și tăierea desăvârșită chiar și a pornirilor firești ale sufletului spre cele ce se nasc și pier.³²⁴

³²³ În cap. 36-47 se descriu cele trei trepte ale urcușului duhovnicesc, care corespund cu ale lui Evagrie: a) treapta activă (practică), a curățirii prin împlinirea poruncilor, b) treapta contemplării rațiunilor din lume, căreia îi zice contemplare naturală (φυσική θεωρία), pentru că e orientală, nu pentru că s-ar face cu puterea naturală a rațiunii, căci e contemplarea prin har și în duh și ca treapta cunoașterii mistice, directe a lui Dumnezeu, la extazul dragostei.

Cele trei tipuri corespund în gradația lor aproximativ astfel:

Sâmbăta	Sâmbetele	Sâmbetele Sâmbetelor
Tăierea împrejur	A doua tăiere împrejur	
Secerișul	Secerișul îndoit	
Activitatea practică		
Contemplația naturală	Teologia mistică	

În cap. 36 din tipul prim se ia prima treaptă (Moise), din al doilea a doua (Iisus Navi) și din al treilea a treia (Secenșul îndoit). În capitolul 37 - 47 se dezvoltă apoi tema din capitolul 36.

³²⁴ Sf. Maxim folosește termenul de γένεσις, care cuprinde orice facere și devenire, și nu de γεννησι", care înseamnă naștere. De aceea

42. Secerișul sufletului rațional este culegerea și cunoașterea pricepută a rațiunilor mai duhovnicești, fie ale virtuții, fie ale naturii.

43. Secerișul secerișului este înțelegerea total inaccesibilă a lui Dumnezeu, ce se ivește în minte în chip necunoscut, după contemplarea tainică a celor inteligibile; pe aceasta o aduce după cuviință Domnului, cel ce laudă pe Ziditor cu vrednicie din cele văzute și nevăzute.

44. Dar mai este și un alt seceriș mai duhovnicesc despre care se spune că este al lui Dumnezeu însuși; și o altă tăiere împrerjur mai tainică; și o altă Sâmbătă mai ascunsă, în care se odihnește Dumnezeu, oprindu-se din lucrurile Sale.³²⁵ Căci zice Scriptura; "Secerișul este mult, iar lucrătorii puțini"³²⁶ și "tăierea împrerjur a inimii în duh",³²⁷ și: "A binecuvântat Dumnezeu ziua a șaptea și a

am tradus: "afecționarea pățimașă (respectiv mișcarea naturală) față de cele ce se nasc și pier" și nu "față de naștere", (Vezi Balthasar, op. cit., 121). În ac. cap. 40-41 cele două tăieri împrerjur înseamnă dobândirea deplinei nepățimiri prin omorârea afecțiunii față de lucruri, deci prima treaptă sau purificarea (coresp. cu Sâmbăta), cele două secerișuri din cap. 42-43 reprezentând treapta a 2-a și a 3-a.

³²⁵ La capitolul acesta se anunță, iar în cele trei următoare se descrie oprirea sau tăierea totală a lucrărilor naturale ale făpturilor, ceea ce se întâmplă prin odihna lui Dumnezeu din activitatea care întreține aceste lucrări. E odihna din veacul viitor, când toate cele create revin la Dumnezeu, sau Dumnezeu e totul în ele. E înlocuirea lucrării create prin cea dumnezeiască. Faptura devine "loc" pur al apariției lui Dumnezeu. E cea mai înaltă treaptă la care ajung făpturile. Dumnezeu ne adună pe toți ca la un seceriș, ne taie împrerjur, adică ne curăță prin lucrarea lui exclusivă și se odihnește de lucrarea naturală din noi.

³²⁶ Luca 10, 2.

³²⁷ Romani 2, 29.

sfințit-o pe ea, că în acesta s-a odihnit de toate lucrurile Sale, pe care a început Dumnezeu să le facă.³²⁸

45. Secerișul lui Dumnezeu este sălășluirea și așezarea totală întru El a celor vrednici, lucru ce va avea loc la sfârșitul veacurilor.

46. Tăierea împrejur a inimii în duh este înlăturarea totală a lucrărilor naturale ale simțirii și minții, îndreptate spre cele sensibile și inteligibile, preface în întregime sufletul și trupul în ceea ce este mai dumnezeiesc.

47. Odihna de Sâmbătă a lui Dumnezeu (sabatismul lui Dumnezeu) este revenirea deplină a tuturor celor făcute la El, când lucrarea Lui atotdumnezeiască, ce se săvârșește în chip negrăit, se va odihni de lucrarea naturală din ele. Căci Dumnezeu se va odihni de lucrarea naturală din fiecare făptură, prin care se mișcă în chip natural fiecare, atunci când fiecare, primind după măsura sa lucrarea dumnezeiască, va fi ajuns la granița lucrării sale naturale îndreptată spre Dumnezeu.³²⁹

48. Cei ce se străduiesc trebuie să cerceteze care sunt lucrurile de care se cuvine să gândim că Dumnezeu a pus un început facerii lor; și care sunt acelea căroră nu le-a pus nici un început? Căci dacă "Dumnezeu se odihnește de toate lucrurile pe care a început să le facă",³³⁰ vădit este că nu se odihnește de acelea pe care n-a început: să le facă.

³²⁸ Facerea 2, 2.

³²⁹ Lucrarea naturală din fiecare va înceta atunci când va fi ajuns la granița puterilor în strădania de a cunoaște pe Dumnezeu *ὁπίσταν τὴν κατὰ φύσιν ὁρίσῃ ἐνέργειαν*. E un fel de moarte mistică a făpturii în Dumnezeu în ea. (Comp. cap. 62 din suta a II-a a *Capetelor despre dragoste*).

³³⁰ Facere 2, 2.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

Lucruri ale lui Dumnezeu, care au început să existe în timp, sunt toate acelea care există prin participare (τὰ μετέλονται). Așa sunt de pildă diferitele esențe ale lucrurilor. Căci ele au neexistența mai bătrână decât existența lor. A fost o dată când lucrurile care există prin participare nu erau. Iar lucruri ale lui Dumnezeu, care n-au început să existe în timp, sunt cele participante, (τὰ μευεχτά), la care participă prin har cele care se împărtășesc.

Așa este de pildă bunătatea și tot ce se cuprinde în rațiunea bunătății. Și, simplu vorbind, toată viața, nemurirea, simplitatea, neschimbabilitatea și infinitatea, și câte sunt cugetate ca existând ființial în preajma lui Dumnezeu. Acestea sunt și lucruri ale lui Dumnezeu, dar și neîncepute temporal. Căci n-a fost neexistența mai veche ca virtutea, nici ca altceva din cele spuse, deși cele care participă la ele, în ele însele, au început să existe în timp. Căci fără de început este toată virtutea, neavând timpul mai bătrân decât ea, ca una ce are pe Dumnezeu din veci ca singurul Părinte născător al existenței ei.³³¹

³³¹ Acest cap. stă în legătură cu cel dinainte. Dacă Dumnezeu se va odihni de la susținerea activităților create, se pune întrebarea: ce este în făpturi creat și ce necreat? Create sunt în făpturi cele ce există prin participare, iar necreate cele de care se împărtășesc acestea. De pildă în bunătatea omenească se distinge o strădanie a omului de-a se împărtăși de bunătatea divină, care pe de altă parte e și ea o forță ce susține și atrage strădania omenească. În viața viitoare strădania omenească, ajungând la limitele ei, se va odihni întreagă în harul de bine făcător al lui Dumnezeu, nemairămânând decât bunătatea omenească în făpturi. Acestea vor continua să existe ca subiecte, dar vor fi umplute întregi de puterile, de lucrările și de însușirile divine; de bunătatea, de nemurirea, de neschimbabilitatea, de infinitatea lui Dumnezeu, nu prin natura lor, ci prin har. De observat că și pe acestea le numește Sf. Maxim lucruri sau fapte (ἔργα) ale lui Dumnezeu și nu Dumnezeu însuși, care este infinit mai presus de ele, cum arată capitolul următor. De aceea Sf. Grigorie Palama a folosit acest cap. și

49. Dumnezeu este de infinite ori infinit deasupra tuturor lucrurilor (a celor ce sunt), atât a celor care participă, cât și a celor participante. Căci tot ce are existența ca predicat este lucru al lui Dumnezeu, chiar dacă unul a început să existe temporal prin facere, iar altul e sădit după har în cele ce s-au făcut, ca o oarecare putere înăscută, vestind limpede pe Dumnezeu, care există în toate.³³²

cel următor pentru a dovedi teza despre deosebirea între ființa și lucrările necreate ale lui Dumnezeu. La încetarea celor pieritoare și la continuarea celor necreate în fapte aplicase Origen cuvântul Domnului: "Cerul și pământul vor trece, dar rațiunile mele λόγοι nu vor trece". E vorba de rațiunile dinamice, care au creat și îndumnezeiesc făptura. (Vezi Balthasar, *op. cit.*, 104-5).

³³² Ideea că Dumnezeu este de infinite ori infinit mai presus de lucrările Sale necreate, între care aflăm chiar și înfinitatea, se înțelege în sensul că făptura creată, chiar dobândind lucrările divine, totuși nu le are de la început, ba chiar niciodată, în întregime, ci continuă etern să sporească în ele, cum va explica mai târziu Sf. Grigorie Palama. Iar în identificarea cu însăși ființa lui Dumnezeu nu va ajunge niciodată. E de remarcat apoi că și aceste lucrări și însușiri necreate Sf. Maxim le numește tot elrga și tot o!nta ca și pe lucrurile create (πάντων τῶν ὄντων καὶ μετεχόντων καὶ μετεχομένων), așadar le consideră într-o solidaritate cu creațiunea. De aici urmează că lucrările și atributele necreate, de care e vorba, sunt lucrări și atribute anume destinate făpturilor, având rostul de a le da acestora subzistență și de a le desăvârși. Deci ca unele ce sunt oricum adaptate făpturilor și "coborâte" la ele, aceste lucrări sunt infinit mai jos decât Dumnezeu în absoluta Sa suveranitate și transcendență. O nemurire a făpturii nu va fi niciodată o nemurire egală cu a lui Dumnezeu, chiar dacă e primită de la El, căci e o nemurire adaptată la măsura (ἀναλόγως) făpturii. Sf. Grigorie Palama avea dreptate să vorbească de dumnezeire superioară și inferioară. De observat iarăși că Sf. Maxim, deși face o distincție categorică între firea omului ca creatură și harul cel necreat, totuși spune de har că e înăscut ei, în sensul că ea aspiră după el, că numai prin el se poate dezvolta, că este pentru ea o necesitate "naturală". Sf. Părinți răsăriteni fac o distincție, dar nu o separație funcțională între

50. Toate cele nemuritoare și însăși nemurirea, toate cele ce viețuiesc și însăși viața, toate cele sfinte și însăși sfințenia, toate cele virtuozose și însăși virtutea, toate cele bune și însăși bunătatea, toate cele ce există și însăși existența, e vădit că sunt lucrurile (ἔργα) lui Dumnezeu. Dar unele au început să existe în timp, căci a fost dată când nu erau, iar altele n-au început să existe în timp, căci n-a fost vreodată când nu era virtute sau bunătate, sfințenie și nemurire. Și cele care au început în timp, sunt și se numesc ceea ce sunt și se numesc, prin participare la cele ce n-au început în timp. Căci Dumnezeu este Ziditorul a toată viața, nemurirea, sfințenia și virtutea. Iar El este deasupra ființei tuturor celor ce sunt cugetate și numite.

51. Ziua a șasea, după Scriptură, arată împlinirea celor ce sunt sub fire; a șaptea pune capăt (circumscrie) mișcării temporale; iar a opta închipuiește felul stării celei mai presus de fire și de vreme.³³³

natură și har. Lumea concretă e pentru ei întotdeauna o totalitate constituită din natură și har.

³³³ Cap. acesta anunță tema dezvoltată în cap. 52-57. Prin icoana zilei 6,7 și 8 se reia din nou problema trecerii făpturii la Dumnezeu. În ziua a șasea creațiunea se încheie, ajunge la împlinirea ei, având curând să înceapă un nou stadiu dincolo de hotarul ei natural. În ziua a șaptea încetează cu totul orice mișcare temporală din cuprinsul ei. "E momentul golului (der Augenblick der "Leere") între mișcarea ei naturală ajunsă la limită și prezența lui Dumnezeu în ea", cum zice Balthasar (op. cit., 124), ca ziua a opta să însemneze starea cea nouă de dincolo de fire și de vreme. Despre simbolica numerelor la cei vechi a se vedea: F.L Dolger, *Das Octogon und die Symbolik der Achtzahl, Antike und Christentum* 4, 3 Heft (1934), 153-187 și Staehle, *Die Zahlenmystik bei Philo von Alexandrien* (cf. H. Urs v.Balthasar, op. cit., 125-126).

52. Cel ce trăiește ziua a șasea numai în spiritul Legii, fugind de tirania patimilor care tulbură sufletul în mod activ, trece prin mare fără frică în pustiu, unde serbează numai Sâmbăta nelucrării patimilor. Dar cel care a trecut și Iordanul, părăsind chiar și starea de nelucrare a patimilor, a venit la moștenirea virtuților.³³⁴

53. Cel ce trăiește ziua a șasea în duhul Evangheliei, omorând mai întâi primele mișcări ale păcatului, trece prin virtuți la starea de nepătimire, pustie de tot păcatul, odihnindu-se cu mintea (serbând Sâmbăta), chiar și de simpla închipuire a patimilor. Iar cel ce a trecut Iordanul se mută în țara cunoștinței, în care mintea, fiind zidită tainic de puterea păcii, devine locaș al lui Dumnezeu în duh.³³⁵

³³⁴ O altă interpretare mistică a zilei a șasea, a șaptea și a opta. Cele trei zile, înțelese în spiritul legii, îl ajută pe om să devină numai un *πρακτικός*, dar nu-l duc până la unirea mistică. Starea aceasta se dobândește și ea în trei etape: a) fuga de patimi, b) nepătimirea ca simplă absență a patimilor (pustia) și c) intrarea în țara virtuților. Aceste etape sunt cunoscute încă de Evagrie (Balthasar, op. cit., 126-127). Cele trei zile trăite în spiritul legii corespund acestor trei etape. Icoana celor trei zile e împletită cu aceea a: a) fugii din Egipt (țara demonilor), b) intrarea în pustie și c) intrarea în Canaan (Iisus Navi care viază în țara cea nouă, în ziua a 8-a). Cel ce a trecut dintr-o stare în alta, trebuie să se simtă despărțit ca printr-o mare, sau ca printr-un râu, la cea dinainte.

³³⁵ A doua treaptă a urcusului spre desăvârșire este împărțită și ea în trei etape, închipuite prin cele trei zile (a 6-a, a 7-a și a 8-a) trăite evanghelic. a) Prima etapă (ziua a 6-a) înseamnă smulgerea ultimelor rădăcini ale păcatelor, adică a primelor gânduri ale lui, b) în a doua etapă (ziua a 7-a) s-a obținut eliberarea chiar și de închipuirile patimilor, c) iar în a treia (ziua a 8-a) mintea, ajunsă în țara cunoașterii tainice a lui Dumnezeu, e zidită de pacea, pe care a dobândit-o, în templul lui Dumnezeu.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

54. Cel ce și-a umplut sieși ziua a șasea, în chip dumnezeiesc, cu fapte și cu gânduri cuviincioase și și-a isprăvit cu Dumnezeu, bine, lucrurile sale, a trecut cu înțelegerea dincolo de toată realitatea celor aflătoare sub fire și sub vreme, și s-a mutat la contemplația tainică a veacurilor și a celor veșnice, odihnindu-se (serbând Sâmbăta) cu mintea în chip neștiut, prin părăsirea și depășirea tuturor existențelor. Iar cel ce s-a învrednicit și de ziua a opta a înviat din morți, adică din toate cele ce sunt după Dumnezeu, sensibile și inteligibile, rațiuni și idei, și a trecut la viața fericită a lui Dumnezeu, care singur este și se zice cu adevărat și propriu "Viață", devenind și el însuși, prin îndumnezeire, dumnezeu.³³⁶

55. Ziua a șasea este ultima împlinire a faptelor naturale ale virtuții; a șaptea este isprăvirea și oprirea cugetărilor contemplative naturale ale cunoștinței negrăite; iar a opta este trecerea și strămutarea celor vrednici la starea de îndumnezeire.³³⁷

³³⁶ A treia etapă a urcușului și ultima are și ea trei etape. (De remarcat însă că fiecare treaptă reia oarecum pe cele anterioare, radicalizând opera lor. Fiecare curățește, luminează și apropie de Dumnezeu. Așa cum, după Dionisie Areopagitul, fiecare treaptă îngerească se curăță, se iluminează și se desăvârșește, deși o treaptă superioară e deasupra desăvârșirii obținută de una inferioară). Cele trei etape ale ultimei sunt: a) Fapte și gânduri cuvioase - virtuți (ziua a șasea, zi de lucru, ziua ultimelor lucruri); b) Pe de o parte contemplarea celor vesnice, pe de alta "golirea", prin depășirea tuturor existențelor (ziua a 7-a); c) "Dar ziua a șaptea nu e ultima, ci starea ultimă apare de-abia cu ziua a opta, învierea mistică la viața dumnezeiască. Căci tot ce e creat trebuie să moară pentru a dobândi această viață dumnezeiască". (Balthasar, *op. cit.*, 128). Tot ce-i creat trece prin moarte pentru a învia, sau muritorul trebuie să se îmbrace în nemurire (I Cor. 15, 51-53).

³³⁷ O scurtă recapitulare. Cele trei zile înfățișează cele trei trepte generale ale urcușului duhovincesc: lucrarea virtuților, iluminarea prin contemplarea rașiunilor din fapte, îndumnezeirea prin ridicarea

Domnul, vrând să arate că nu este ceva mai tainic decât ziua a șaptea și a opta, le-a numit ziua și ceasul desăvârșirii,³³⁸ ca cele ce circumscriu tainele și rațiunile tuturor. Aceste zile nu le va putea cunoaște în nici un chip nici una din Puterile cerești și pământesti, înainte de-a le încerca prin experiență, afară de fericita Dumnezeire care le-a făcut pe acestea.

56. Ziua a șasea indică ideea existenței simple a făpturilor; a șaptea însemnează modul existenței fericite a lor; iar a opta indică taina negrăită a veșnicei existențe fericite a făpturilor.³³⁹

57. Cunoscând că ziua a șasea este simbolul lucrării practice, să împlinim în ea toată datoria faptelor vituții, ca

deasupra firii. Mai bine zis arată pe cel ce s-a desăvârșit în fiecare din aceste faze, aflându-se la capătul lor și pe cale de-a trece în cea superioară. Ziua a 6-a fiind ultima zi de lucru, reprezintă desăvârșirea în practica virtuților, dar tocmai de aceea punctul de încheiere a acestei faze și de trecere în ziua a 7-a, în faza iluminării. Tot așa ziua a 7-a reprezintă și contemplarea rațiunilor, dar și isprăvirea acestui lucru și odihna de el, golul care așteaptă să se umple de Dumnezeu în ziua a 8-a, sau în faza a treia.

³³⁸ Ioan 19, 30.

³³⁹ E o altă gradație în trei trepte, obișnuită la Sf. Maxim. Făptura primește la început simplă existență (τὸ εἶναι), cu aspirația spre existența fericită (τὸ εὖ εἶναι) ca apoi să dobândească existența fericită pentru veci (τὸ ἀεὶ εὖ εἶναι). E iarăși începutul, mijlocul, sfârșitul. În Ambigua (P.G. 91, 1389 D. urm.) Sf. Maxim completează schema aceasta printr-o alta: a) existența simplă, b) realizarea existenței prin mișcare și libertate și c) starea de grație, întrucât făptura nu-și poate ajunge prin sine desăvârșirea și înveșnicirea. La ultima se ajunge prin trecerea dincolo de posibilitățile naturale. Ea e ziua a 8-a.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

să se spună și despre noi: "Și a văzut Dumnezeu toate câte le-a făcut și iată erau bune foarte".³⁴⁰

58. Iar datorita bunei lucrări, lăudată de Dumnezeu, și-o împlinește cel ce se ostenește cu trupul să pregătească sufletului podoaba bogată și felurită a virtuților.

59. Cel ce a isprăvit «pregătirea»³⁴¹ faptelor dreptății a trecut la odihna contemplației cunoscătoare, ca adunând prin ea în chip demn de Dumnezeu rațiunile lucrurilor, să se odihnească apoi cu mintea de mișcarea în jurul ei.

60. Cel ce s-a făcut părtaș de odihna zilei a șaptea a lui Dumnezeu, luată asupra Sa pentru noi, se va împărtăși și de lucrarea Lui îndumnezeitoare, întreprinsă de asemenea pentru noi, din ziua a opta, adică de învierea cea tainică, părăsind și el în mormânt giulgiul și ștergarul de pe cap,

³⁴⁰ Facerea 1, 21. Căci întru câtva toate cele bune săvârșite de noi, Dumnezeu le face prin noi și deci sunt opera Lui.

³⁴¹ După ce în cap. 57-58 a arătat ce înseamnă în special ziua a 6-a, ca ultima fază de lucru, așadar ca etapa de isprăvire, de desăvârșire a activității morale, în cap. 59 se precizează că ea e etapa "pregătirii" (în grecește *παρασκευῆ*) care e numele zilei de Vineri), iar cel ce a terminat această pregătire trece la ziua Sâmbetei, care e faza a doua a urcușului duhovnicesc al omului, adică contemplarea rațiunilor din lume, dar totodată și isprăvirea acestui lucru și deci odihna minții de orice mișcare. După această fază sau după ziua Sâmbetei urmează răpirea minții la vederea lui Dumnezeu, fără nici o activitate din partea ei. Dar cel ce a ajuns la această stare, care e ziua a 8-a, a înviat în Domnul. Deci începând cu cap. 60 până la cap. 67, Sf. Maxim transpune simbolica celor trei zile de pe planul creației și al desăvârșirii ei pe planul patimilor și al învierii Mântuitorului: Vineri (ziua a 6-a) e faza de pregătire pentru moartea lucrărilor naturale din noi (Sâmbăta), ca să învie în noi numai lucrarea dumnezeiască a lui Hristos (Duminică).

pe care văzându-le vreun oarecare Petru și Ioan, cred că a înviat Domnul.³⁴²

61. Mormântul Domnului este sau lumea aceasta, sau inima fiecăruia dintre credincioși; giulgiurile sunt rațiunile lucrurilor, împreună cu modalitățile virtuților: iar ștergarul cunoștința simplă și nefelurită a celor inteligibile, împreună cu teologia, câtă ne este cu putință. Prin aceasta ni se face cunoscut mai întâi Cuvântul, căci fără de acesta înțelegerea Lui cea mai presus de aceasta, ne rămâne necuprinsă.³⁴³

³⁴² E moartea lui Hristos pentru noi, prin care s-a odihnit de activitatea Sa pământească. Odihna aceasta e o paralelă a odihnei lui Dumnezeu de activitatea puterilor naturale din noi. Și odihna aceasta și cea a lui Hristos, sunt luate de Dumnezeu pentru noi. Dumnezeu "se coboară" la noi și cu lucrările și cu odihna Sa. Ideea odihnirii lui Dumnezeu de ziua a șaptea e împreună cu ideea morții lui Hristos. Hans Urs von Balthasar (op. cit., 132) spune că împreunarea celor două simbolici face din cap. ce urmează până la 67 cele mai adânci și mai frumoase din toată opera. În ele se accentuează caracterul hristologic al misticii.

³⁴³ Pentru credinciosul simplu, la începutul urcușului duhovnicesc, care crede dar nu are încă evidența cunoștinței, lumea e mormântul Domnului, întrucât știe că ascunde în ea rațiunile și peste tot puterile Lui, dar nu-l vede pe El în mod evident. A ști că lumea e un mormânt al Domnului e un privilegiu al credinței, pe care nu-l are cel necredincios, care nu-i acordă lumii acest caracter de-a ascunde pe Dumnezeu. Dar pentru cel progresat în viață duhovnicească, Dumnezeu nu mai e ascuns în lume, ci se străvede prin ea, ieșit de sub acoperământul mormântului.

Tot așa cel aflător în faza strădaniilor pentru virtute, care crede dar n-are încă evidența celor crezute, e sigur că Hristos se află în adâncul inimii sale de la Botez și El îi dă toată puterea nevoițelor sale pentru virtute. Dar lucrul acesta îl știe prin credință, nu prin evidență ca cel ce a progresat la cunoașterea tainică (gnostic). Hristos e în sine, dar acoperit.

În faza a doua, a iluminării, vedem giulgiurile Domnului, dar nu pe El însuși, adică rațiunile divine din lume, sau modalitățile virtuților din noi (Sf. Maxim urmând lui Marcu Ascetul distinge între rațiunile

62. Cei ce înmormântează cu cinste pe Domnul îl vor vedea și înviind cu slavă. Dar nu poate fi văzut de nimenea din cei care nu sunt din aceștia. Căci nu mai poate fi prins de cursele vrăjmașilor, nemaiavănd veșmintele de din afară, prin care părea că vrea să fie prins de cei ce umblau să-l prindă, și primea să pătimească pentru mântuirea tuturor.³⁴⁴

lucrurilor și chiar ale virtuților și "modurile", sau modalitățile lor, adică între sensurile și diferitele înfățișări practice luate de ele), ca semne vădite că El a fost sau este în lume sau în noi, dar când să-L sesizăm ne scapă, ca fiind mai presus de puterea noastră de înțelegere. Chiar ștergarul de pe cap, sau intuiția unitară și nediscursivă a înțelepciunii divine din lume, nu e o sesizare a lui Dumnezeu însuși care rămâne mereu mai presus de cuprinderea noastră. Putem avea o tot mai copleșitoare evidență tainică neconceptuală a prezenței Lui, dar nu-L putem cuprinde pe El însuși, cum nu l-a putut atinge Maria Magdalena după înviere (Ioan 20, 16).

³⁴⁴ Cei ce cred că lumea sau inima proprie e mormântul Domnului îl înmormântează cu cinste, ca Nicodim și Iosif din Arimateea. Aceștia se pregătesc ca să vadă și învierea Lui, silindu-se prin faptele virtuții să ajungă la evidența cunoștinței. Dar cei care nu pornesc de-acolo, de la credința care nu ține de la început să vadă, și de la străduințele asumate pe baza ei, ci vreau să-L vadă de la început în mod palpabil, demonstrat, sau arătat ca orice obiect material, nu-L vor vedea pe Domnul. Aceștia sunt dușmanii Lui, sau leneșii. Trebuie să admiți la început că Domnul nu poate fi văzut, dar să îți de lucru sigur că este în lume și în tine prin Botez, iar pe baza acestei credințe să iei asupra ta osteneala îndelungată a purificării tale de patimi și a dobândirii virtuților, ca apoi să-L vezi înviind din adâncul tău sau al lumii unde era înmormântat, dar de unde îți dăruia puterea vieții morale. Cine vrea să-L vadă pe Domnul de la început și apoi să se angajeze la credința în El, nu va ajunge să-L vadă. E cel ce vrea să-L cunoască de la început prin raționament și prin vedere, nu prin credință. Dar cel ce întreprinde purificarea sa de patimi prin lucrarea virtuților se omoară și se suie împreună cu Hristos, adică se omoară pe sine ca om vechi pentru a învia apoi, tot cu Hristos, ca om nou.

63. Cel ce înmormântează cu cinste pe Domnul este cinstit de cei iubitori de Dumnezeu, căci L-a scăpat pe El după cuviință de ocară mulțimii, nelăsând ca motiv de hulire celor necredincioși pironirea Lui pe lemn. Iar cei ce pecetluiesc mormântul și rânduiesc ostași sunt vrednici de ură; aceștia și când înviază Cuvântul, îl defăimează că a fost furat, cumpărând cu argint pe ostași pentru a-L batjocori pe Mântuitorul cel înviat, precum au cumpărat pe mincinosul ucenic (adică chipul înșelător al virtuții), pentru a li-L vinde. Cel ce se îndeletnicește cu cunoașterea (gnosticul), cunoaște înțelesul celor spuse. El știe cum și de câte ori se răstignește Domnul, se înmormântează și învie, omorând gândurile pătimase, aduse de draci în inimă, gânduri care și-au împărțit între ele în vremea ispitelor, ca pe niște haine, chipurile bunei purtări morale, și ridicându-se ea deasupra unor peceti, peste semnele păcatelor de mai-nainte, întipărite în suflet.³⁴⁵

64. Tot iubitorul de argint, fățărind virtutea prin evlavie, când află materia pe care dorește să și-o agonisească, înlătură înfățișarea prin care era socotit mai înainte ucenic al Domnului.

³⁴⁵ Cei ce înmormântează cu cinste pe Domnul, o fac cu nădejdea că va învia, făcând totul pentru aceasta prin împlinirea pruncilor. Aceștia cred în prezența și în puterea Lui ascunsă în ei. Dar cei ce pecetluiesc mormântul și pun ostași sunt cei ce cred că a murit definitiv, că nu va mai învia, iar când unii spun că El a înviat în niscai credincioși, îi cumpără ca să explice altfel acest lucru. Gnosticul, cel progresat până la ultima treaptă a experienței învierii Domnului în sine, știe însă că Domnul se răstignește și învie chiar în el de multe ori. Căci viața spirituală nu înaintează în linie suitoare dreaptă, ci are nenumărate zigzaguri și întoarceri. Cel ajuns pe treptele cele mai înalte nu rămâne mereu acolo, ci mereu are să reia lupta cu ispitele gândurilor pătimase urcând iarăși pentru câțva timp la trăirea clară a prezenței lui Dumnezeu.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

65. Când vezi pe unii îngâmfați că nu rabdă să fie lăudați aceia care sunt mai buni, ci caută să înăbușe adevărul care se găsește, împiedicându-l prin tot felul de încercări și clevetiri necuviincioase, înțelege că Domnul e răstignit și înmormântat din nou de aceștia și păzit de ostași și de peceți.³⁴⁶ Dar Cuvântul, răsturnându-i la pământ, învie iarăși, arătându-se cu atât mai luminos cu cât este mai combătut, întărindu-se în nepătimire prin pătimiri. Căci este mai tare ca toți, ca Cel ce este și se numește Adevărul.

66. Taina întrupării Cuvântului cuprinde în sine înțelesul tuturor ghiciturilor și tipurilor din Scriptură și știința tuturor făpturilor văzute și cugetate. Căci cel ce a cunoscut taina crucii și a mormântului a înțeles rațiunile celor mai-nainte spuse; iar cel ce a cunoscut înțelesul tainic al învierii a cunoscut scopul spre care Dumnezeu a întemeiat toate de mai-nainte.³⁴⁷

³⁴⁶ E înmormântarea cea fără evlavie, spre deosebire de cea evlavioasă descrisă în cap. de mai sus.

³⁴⁷ Acest cap. și cel următor ne introduce în sanctuarul cugetării Sf. Maxim. Într-un anumit sens ele alcătuiesc centrul acestei opere, căci se împletește speculația despre Logos a lui Origen (iconomia) cu sabatismul și problema transcendenței (teologia)... Întruparea Domnului este centrul, sensul și scopul lumii, ba moartea și învierea lui Hristos sunt numai forma concretă a legii universale în general, cum arată cap. următor, chiar făcând abstracție de păcat. Desigur Maxim nu exclude păcatul - deci nu e martor direct pentru teoria scotistă a întrupării - dar modelează legea întrupării după legea firii, ba aceasta e întocmită în sfatul dumnezeiesc în vederea aceleia. Lumea este prin natura ei destinată să fie jertfită lui Dumnezeu și de aceea mântuirea lui Hristos are forma morții ca jertfă; dar destinația aceasta s-a dat lumii în vederea tainei lui Hristos". (Hans Urs von Balthasar, op. cit., 135). Sau pe un plan mai înalt, voluntar și duhovnicesc, Hristos împlinește o lege, pe care, involuntar și natural, trebuie să o împlinească toată zidirea. E o lege supremă, după care tot ce e muritor trebuie să moară pentru a primi nemurirea, neputând

67. Toate cele văzute (fenomenele) se cer după cruce, adică după deprinderea de-a stăvili afecțiunea față de ele a celor ce sunt duși prin simțuri spre ele.³⁴⁸ Iar cele inteligibile (noumenele) toate au trebuință de mormânt, adică de nemișcarea totală a celor ce sunt purtați spre ele de minte.³⁴⁹ Căci împreună cu afecțiunea și cu mișcarea aceasta fiind înlăturată și lucrarea și mișcarea naturală îndreptată spre cele create, răsare Cuvântul singur, existând de sine, ca ridicat din morți, circumscriind toate cele ce au provenit din El. Acum nimeni nu mai e legat de El prin relație naturală, căci după har, dar nu după fire se efectuează mântuirea celor ce se mântuiesc.³⁵⁰

coexista elementul muritor cu cel nemuritor în aceeași ființă, sau creatul cu funcție activă cu necreatul primit ca har. Sau altfel: făptura ori se mistuie duhovnicește ca omagiu adus lui Dumnezeu, dacă vrea să trăiască prin El, sau e omorâtă de păcat și pedeapsă. Ea trebuie să aleagă o moarte, sau moartea spre viață, sau moartea spre moarte.

³⁴⁸ E explicarea cuvântului paulin: "Mie lumea s-a răstignit". Dar nu numai prin voința mea de-a le socoti moarte, ci prin faptul că mă învață să constat că toate se veștejesc și pier, ceea ce îmi domolește pasiunea față de ele. Lumea fapturilor mi se răstignește într-un mod foarte obiectiv: prin faptul că toate sunt prin ele însele moarte. Prin aceasta ea vrea să creeze în mine deprinderea (aptitudinea (ἐξίς) de a mă reține de la afecțiunea față de ea, de-a ieși din relația (σχέσις) care mă leagă de ea, "se cere" după această deprindere a mea de-a o răstigni. Această deprindere e crucea prin care omor afecțiunea mea față de ele, sau prin ea le omor pe ele pentru mine.

³⁴⁹ Cele inteligibile se cer și ele prin caracterul lor definit și relativ, după mormânt. Iar mormântul lor este nemiscarea minții noastre spre ele. După ce le-a cunoscut, mintea se oprește de-a cugeta la ele. Toată activitatea ei naturală încetează, așteptând în ea lucrarea lui Dumnezeu, prin care să-l cunoască pe El nemijlocit. Pe acestea nu s-ar putea spune că le-a îngropat afară de sine, o dată ce le-a cunoscut. Dar numai cugetând la ele, le-a îngropat în sine, fiindu-i totuși bune la agerirea ei, prin care va cunoaște mai ușor rațiunile lor în Dumnezeu.

³⁵⁰ Toate trebuie să moară pentru noi, realități fenomenale și noulmenale, pentru ca Hristos să se ridice pentru noi singur din toate

68. Și veacurile și timpurile și locurile sunt din cele ce există pentru ceva (sunt relative); căci fără de acestea nu este nimic din cele ce sunt gândite împreună cu ele. Dumnezeu, însă, nu este din cele ce există pentru ceva; Căci nu are nimic, care să fie împreună gândit cu El. Dacă, prin urmare, însuși Dumnezeu este moștenirea celor vrednici, cel ce se va învrednici la acest har va fi mai presus de toate veacurile, timpurile și locurile, având ca loc pe însuși Dumnezeu, după cum s-a scris: «Fii mie Dumnezeu ocrotitor și loc întărit, ca să mă mântuiești pe mine» (Ps. 70, 3).³⁵¹

69. Ținta nu are nimic asemănător mijlocului, căci atunci n-ar fi țintă. Iar mijloc sunt toate cele de după început, care sunt departe de țintă. Dacă prin urmare toate veacurile, timpurile și locurile, cu cele împreună cugetate

aceste lucruri moarte. Învierea fiind o stare transcendentă întregii existențe și activități naturale, toată aceasta trebuie să moară în noi, așadar întreg omul fenomenal și noumenal, ca să putem ajunge la ea prin har. Nici mintea în starea ei naturală nu obține pe Hristos, cum ar părea că susține Evagrie, ci numai omul transcendent, de dincolo; nu natura, ci harul. Mintea (νοῦς) e numai facultatea capabilă de-a primi prin har pe Dumnezeu, dar nu aceea care cuprinde potențial ea însăși pe Dumnezeu (Hans Urs von Balthasar, *op. cit.*, p.136). Până activează omul prin puterile sale naturale, e legat de Logos prin relație naturală. Dar mântuirea se efectuează dincolo de planul rațional, exclusiv prin har. În sensul acesta, că Hristos e cel ce ne dă și puterea de a-l primi, trebuie înțeles că tot ce e natural moare, ca să apară singur Hristos, dar nu în sensul dispariției fapturii, ca totul în noi și afară de noi să devină Hrisios (pan - sau isochritism). O spune aceasta Sf. Maxim în rândurile din urmă ale acestui cap., declarând că Hristos "le circumscrie" pe toate în Sine, dar nu le desfășurează; le ridică pe planul relației prin har cu El, adică le mântuiește prin iubirea Lui, nu prin puterile lor naturale.

³⁵¹ Cel ce va avea pe Dumnezeu va fi mai presus de timp, de spațiu și de veacuri, căci Dumnezeu nu există împreună cu vreuna din acesiea.

cu ele, sunt după Dumnezeu, care este începutul fără de început, și sunt departe de El, ca țintă nesfârșită, nu se deosebesc întru nimic de mijloc. Iar dacă ținta celor ce se mântuiesc este Dumnezeu, când aceștia ajung la ținta cea mai de pe urmă, nu mai trebuie cugetat nimic din cele ale mijlocului ca aflându-se în ei.³⁵²

70. Întreaga lume, hotărnicită (definită, determinată) prin rațiunile ei, este și se numește loc și veac al celor ce se află în ea. Având ca moduri ale înțelegerii naturale pe cele concrescute cu ea, acestea pot hărăzi celor ce o locuiesc o cunoaștere parțială a înțelepciunii lui Dumnezeu, răspândită în toate. Până ce oamenii se folosesc de aceste moduri ale înțelegerii, nu se pot afla în afară de mijloc și de cunoașterea din parte. Dar când va înceta ceea ce e din parte, prin arătarea a ceea ce e desăvârșit, și vor trece toate oglinzile și ghiturile, venind Adevărul față către față, atunci cel ce se mântuiește, desăvârșindu-se după Dumnezeu, va fi mai presus de toate lumile, de toate veacurile și de toate locurile, prin care era condus mai-nainte, ca prunc.³⁵³

³⁵² Aceeași idee din cap. anterior, argumentată cu schema început, mijloc, sfârșit (țintă). Cel ce a ajuns la țintă, la Dumnezeu, nu mai poate avea în sine nimic din cele de la mijloc (veacuri, timpuri și cele ce țin de ele). În cel ajuns în Dumnezeu totul e transcendent, supranatural, nu prin dezvoltarea naturalului, ci prin "moartea" sau oprirea și apoi prin depășirea lui. Dumnezeu este "începutul fără început, adică început sau principiu pentru lume, dar nu pentru sine.

Dumnezeu e o "țintă nesfârșită", există adică un progres etern în El, dar totuși din moment ce s-a depășit naturalul și s-a intrat în zona Lui, s-a intrat în zona "sfârșitului", s-a ieșit din cele de la mijloc.

³⁵³ Aceeași idee ca în cele două capete anterioare. Cunoașterea prin modurile lumii - ale mijlocului - e o cunoaștere din parte. Când vom ajunge față către față cu Dumnezeu, vom părăsi aceste moduri de cunoaștere.

71. Pilat este tipul legii firii; iar gloata jidovilor este tipul legii scrise. Cel ce nu s-a ridicat deci prin credință peste acestea două nu poate primi Adevărul mai presus de fire și de rațiune, ci răstignește singur pe Cuvântul, fie socotind Evanghelia sminteală, ca iudeul, fie nebunie, ca elinul.

72. Când vezi pe Irod și pe Pilat împrietenindu-se pentru omorârea lui Iisus, gândește-te la întâlnirea într-un gând a dracului desfrânării și al slavei deșarte pentru a omorî rațiunea virtuții și a cunoștinței. Căci dracul iubirii de slavă deșartă, fățânicindu-se că iubește cunoștința duhovnicească, o trimite dracului desfrânării. Iar cel al desfrânării, fățânicind curățenia prin renunțare, o trimite dracului slavei deșarte. De aceea: «îmbrăcând, zice, Irod, haină strălucită, a trimis pe Iisus înapoi lui Pilat».³⁵⁴

Pentru Maxim "rațiunea unui lucru este totodată granița, definiția, măsura lui, așadar exprimă în același timp ființa și mărginirea lui" (Balthasar, op. cit., 116) Cunoașterea acestor rațiuni, care folosește cele de la mijloc (veacuri, timpuri, locuri), nu e o cunoaștere desăvârșită. Desigur ea nu e numai o cunoaștere a acestor rațiuni, deci numai prin rațiune, căci ele sunt totuși o oglindă a Celui infinit, dar mai multul acestei "vederi" să străvede totuși prin oglinda rațiunilor sesizate de rațiune. Deci nu e o intuiție care se dispensează de "rațiune" ca instrument subiectiv, și de "rațiuni" ca obiect direct al ei. Dar trebuie notat că numai rațiunea călăuzită de credință vede "prin rațiuni" mai mult decât ele; numai pentru acea rațiune, rațiunile sunt oglinzi, având o natură de simbol, ca și ghiciturile sau tipurile legii. Pentru rațiunea căzută, rațiunile nu mai sunt oglinzi ce trimit spre altceva, ci sunt ultima realitate. Ea omoară Adevărul dumnezeiesc. Iar o altă rațiune decât cea căzută, sau decât cea călăuzită de credință și de har nu există. Aceasta o spune în cap. următoare (71-43).

³⁵⁴ Luca 23, 11.

73. Bine este a nu îngădui minții să zăbovească în cele trupești și în patimi. Căci «nu culeg, nici din ciulini smochine», adică din patimi virtuți, «nici din scaieți struguri»,³⁵⁵ adică din trup cunoștința care dă bucuria.

74. Ascetul încercat prin răbdarea necazurilor, curățit prin disciplinarea și strunirea trupului și desăvârșit prin îndeletnicirea cu vederile (contemplațiile) înalte, se învrednicește de mângâierea dumnezeiască. Căci «Venit-a Domnul, zice Moise, din Sinai», adică din încercări, «și s-a arătat nouă din Seir», adică din osteneli trupești; «și s-a grăbit din muntele Faran, împreună cu zeci de mii de sfinți»,³⁵⁶ adică din muntele credinței, cu zeci de mii de sfinte cunoștințe.

75. Irod are înțelesul cugetului trupesc; Pilat al percepției prin simțuri; Cesarul al celor ce cad sub simțuri; iar iudeii au înțelesul gândurilor sufletești. Sufletul, alipindu-se din neștiință de cele ce cad sub simțuri, predă Cuvântul (Rațiunea), simțurilor spre moarte, întărind împotriva lui, prin proprie mărturisire, împărăția celor

³⁵⁵ Matei 7, 16.

³⁵⁶ Deuteronomul 33, 2.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

stricăcioase.³⁵⁷ Căci zic iudeii: «Nu avem împărat decât pe Cezarul».³⁵⁸

76. Irod ține locul lucrării patimilor. Pilat pe al deprinderii amăgită de ele; Cezarul pe al întunecatului stăpânitor al lumii; iudeii pe al sufletului. Când deci sufletul, supunându-se patimilor, predă virtutea deprinderii păcătoase, respinge împărăția lui Dumnezeu și trece sub stăpânirea aducătoare de stricăciune a diavolului.

77. Nu ajunge sufletului pentru dobândirea bucuriei duhovnicești să-și supună patimile, dacă nu dobândește virtuțile prin împlinirea poruncilor. «Nu vă bucurați că vi se supun dracii», adică lucrările patimilor, «ci că numele voastre au fost scrise în cer»,³⁵⁹ fiind trecute la locul nepătimirii de harul înfierii, dobândit prin porunci.

78. Cel ce a ajuns la treapta cunoașterii³⁶⁰ are neapărată trebuință de bogăția virtuților cu fapta. «Cel ce are, zice, pungă», adică cunoștința duhovnicească, «să-și ia, de asemenea și traista», adică bogăția virtuților cu fapta, care nutrește din belșug sufletul. «Iar cel ce nu are

³⁵⁷ Cap. 71-75 e o transpunere a răstignirii Logosului pe plan interior (Logos-mystik), în sensul lui Origen. Ceea ce e caracteristic e că în această interiorizare Logosul e considerat mai mult ca Adevăr sau virtute, nu atât ca persoană. Irod, Pilat, Cezarul, poporul iudeu, sunt diverși factori psihologici care conlucrează la omorârea Adevărului, a Rațiunii în noi. Iudeii sunt gândurile sufletești pătimate, care, conduse de Irod sau de cugetul trupesc, se atașează împărăției lucrurilor sensibile stricăcioase și lasă Adevărul pe seama percepției simțurilor, care propriu zis nu-l rmai vede, îl omoară, dacă Adevărul nu stă în materia percepută de simțuri, ci în rațiunile lor și în ceea ce se străvede dincolo de ele.

³⁵⁸ Ioan 19, 13.

³⁵⁹ Luca 10, 20.

³⁶⁰ Gnosticul.

(pungă și traistă, adică cunoștință și virtute) să-și vândă haina și să-și cumpere sabie».³⁶¹ Să-și predea adică cu râvnă trupul său osternelilor virtuților și să întreprindă, cu înțelepciune, războiul cu patimile și cu dracii, pentru pacea lui Dumnezeu, spre a dobândi deprinderea de-a deosebi cu cuvântul lui Dumnezeu ceea ce este rău de ceea ce este bun.³⁶²

79. Domnul se arată în lume când are treizeci de ani, învățând în chip ascuns pe cei ce străvād prin acest numar tainele privitoare la El. Căci numărul treizeci, înțeles tainic înfățișează pe Domnul ca Făcător și Proniator al timpului, al firii și al celor inteligibile de deasupra firii văzute. Al timpului, prin numărul șapte; căci timpul este înșeptit.³⁶³ Al firii, prin cinci; căci firea este încincită, împărțindu-se pentru simțuri în cinci. Al celor inteligibile, prin opt; căci cele inteligibile sunt mai presus de perioada măsurată a timpului. Iar Proniator este prin zece, pentru decada sfântă a poruncilor, care călăuzește pe oameni spre fericire, și pentru că Domnul și-a făcut ca început al numelui, în chip tainic, această literă,³⁶⁴ când s-a făcut om. Adunând așadar pe cinci cu șapte, cu opt și cu zece, avem treizeci. Deci cel ce știe să urmeze bine Domnului, ca unei Căpetenii, va cunoaște pricina pentru care va apărea și el la treizeci de ani, putând vesti Evanghelia împărăției.

Căci când va zidi fără greșală, ca pe o fire văzută, lumea virtuților cu fapta, neschimbând perioada care se deapănă în suflet, asemenea timpului, prin întâmplări

³⁶¹ Luca 22, 36.

³⁶² De aici iarăși se vede că treptele superioare ale urcușului duhovnicesc nu exclud pe cele inferioare, ci le implică. Contemplativul nu trebuie să uite de virtuțile cu fapta.

³⁶³ Timpul se repetă mereu la cicluri de câte 7 zile.

³⁶⁴ În grecește sernul pentru numărul 10 și pentru litera I (iota) e același. Iar numele lui Iisus începe cu I (iota, sau zece).

contrare, iar prin contemplație va secera cunoștința celor inteligibile fără sminteală și va putea să sădească proniator aceeași deprindere și în alții, atunci și el, orice vârstă trupească ar avea, va fi de treizeci de ani în duh, arătând lucrarea darurilor proprii și în alții.

80. Cel slăbănogit³⁶⁵ prin plăcerile trupului, nu e în stare nici de lucrarea virtuților și nu se mișcă ușor nici spre cunoștință. De aceea nu are nici om, adică gând înțelept, ca atunci când se tulbură apa să-l arunce în scaldătoare, adică în virtutea capabilă de cunoștință, care vindecă toată boala. Căci suferind de moleșeală și de nepăsare, tot amână aceasta și astfel e luat pe dinainte de altul, care-l împiedică să ajungă la vindecare. De aceea zace treizeci și opt de ani în boală. Căci cel ce nu privește creațiunea văzută spre slava lui Dumnezeu, ca să-și urce gândul cu evlavie spre cea inteligibilă, rămâne cu adevărat bolnav atâția ani câți s-au amintit mai sus. Fiindcă numărul treizeci, înțeles natural, însemnează firea sensibilă, precum privit practic, însemnează virtutea cu fapta. Iar numărul opt, înțeles natural, arată firea inteligibilă a celor netrupești, precum privit gnostic, arată teologia atotînțeleaptă.³⁶⁶ Cel ce nu e mișcat de acestea spre

³⁶⁵ Ioan 5, 5.

³⁶⁶ Numerii pot fi înțeleși, după Sf. Maxim, πρακτικῶς, φυσικῶς și γνωστικῶς adică altfel pe fiecare din cele trei trepte ale vieții duhovnicești: pe cea activă, pe cea care contemplă rațiunile din natură și pe cea care contemplă pe Dumnezeu direct. Pentru cel de pe treapta activă numărul treizeci, rezultând din înmulțirea celor zece porunci cu cele trei puteri sufletești, reprezintă virtutea cu fapta. Pentru cel de pe treapta contemplației naturii, rezultând din cele zece categorii ale realității și din aceleași trei puteri sufletești, reprezintă firea sensibilă (*Quaest. ad Thalas.* P.G. 90, 544A). Numărul opt, cel ce contemplă rațiunile, reprezintă ființele netrupești, iar pentru cel ce se ridică mai sus reprezintă cunoașterea lui Dumnezeu (teologia).

Dumnezeu, rămâne olog până când, venind Cuvântul, îl învață pe scurt chipul vindecării zicând: «Scoală-te, ia-ți patul tău și umblă», adică îi poruncește să-și ridice mintea din iubirea de plăcere ce o leagă și să-și ia trupul pe umerii virtuților și să plece la casa sa, adică la cer. Căci e mai bine ca ceea ce este inferior să fie luat pe umerii faptei de ceea ce este superior, spre a fi dus spre virtute, decât ca ceea ce este superior să fie purtat de moleșeala celui inferior spre iubirea de plăceri.

81. Până nu am ieșit, în chip curat, cu înțelegerea din ființa noastră și a tuturor celor ce sunt după Dumnezeu, încă n-am dobândit deprinderea stăruinței neclintite în virtute. Dar când vom dobândi această vrednicie prin iubire, vom cunoaște puterea făgăduinței dumnezeiești. Căci trebuie să credem că cei vrednici stăruiesc să rămână neclintiți acolo unde mintea și-a înrădăcinat de mai înainte prin iubire puterea sa. Deci cel ce n-a ieșit din sine și din toate câte pot fi gândite în orice fel și nu s-a statornicit în tăcere mai presus de înțelegere (cugetare) nu poate fi cu totul slobod de schimbare.³⁶⁷

82. Orice act de cugetare cuprinde mai multe lucrări, sau cel puțin două. Căci este o relație care mijlocește între două capete, legându-le întreolaltă: pe cel ce cugetă și ceea

³⁶⁷ De aici aflăm că, deși virtutea se câștigă pe prima treaptă a urcușului duhovnicesc, totuși neclintirea în ea se asigură numai pe treapta cea mai înaltă când cineva a ieșit din sine (ἐκβαῶς ἑαυτοῦ) și s-a ridicat în tăcerea cea mai presus de înțelegere. Până ce omul are idei, el trece de la o idee la alta. Dar această mutare de la o idee la alta ușor îl poate muta și de la o atitudine la alta. Iar când sunt multe idei, nici una nu reprezintă pe Dumnezeu. Numai când se fixează mintea întreagă și statornic cu gândul la Dumnezeu, nu mai au loc nici mutări intelectuale nici morale. Iar cel ce e fixat întreg cu gândul la Dumnezeu a uitat de sine, a ieșit din preocuparea de sine.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

ce e cugetat.³⁶⁸ La rândul lor nici una din acestea nu e simplă. Căci cel ce cugetă este un suport care posedă puterea de a cugeta. Iar ceea ce e cugetat este un suport sau într-un suport, adică o substanță cu posibilitatea de a fi cugetată. Căci nu există ceva din cele create, care să fie prin sine sau substanță, sau cugetare simplă, ca să fie astfel o unitate neîmpărțită.

Dar Dumnezeu, dacă îi spunem ființă (substanță), nu are unită cu sine în chip natural posibilitatea de a fi cugetat, ca să fie compus; iar dacă îi zicem cugetare, nu are în chip natural ca suport o ființă (substanță) capabilă de cugetare. Ci Dumnezeu este după ființa însăși cugetare și întreg, cugetare și numai cugetare; și după cugetarea însăși este ființă și întreg, ființă și numai ființă și întreg este mai presus de ființă, și întreg mai presus de cugetare, deoarece este unitate neîmpărțită, fără părți și simplă. Prin urmare cel ce mai cugetă în vreun fel oarecare încă n-a ieșit din dualitate. Iar cel ce a părăsit cugetarea cu totul a ajuns întrucâtva în unitate, lepădând, prin depășire supremă, puterea de a cugeta (de a înțelege).³⁶⁹

83. Între cele multe domnește diversitate, neasemănare și deosebire. Dar în Dumnezeu, care este cu adevărat unul și singur, este numai identitate și simplitate. Deci nu este

³⁶⁸ Subiectul și obiectul.

³⁶⁹ Cugetarea nu este un act simplu, ci o sinteză a următorilor factori: cugetare ființă-putere ca subiect putere-ființă ca obiect.

Această împletire de mai multe lucruri trebuie să o depășească sufletul, dacă vrea să intre în unitatea lui Dumnezeu. De aceea spune Maxim în "*Ambigua*" că Dumnezeu e mai presus de subiect și obiect (P.G. 91, 1220A). Dumnezeu e mai presus de orice contradicții și sinteze din lume, chiar mai presus de adevăr și minciună (P.G. 296C). Dumnezeu este monadă în sens absolut. Căci toate cele din lume, avându-și originea în El, se cuprind în El, dar El nu e o sinteză ulterioară a celor despărțite, ci principiu simplu al lor.

lucru cuminte să ne apropiem de contemplarea lui Dumnezeu, înainte de a ieși din cele multe. O arată aceasta Moise, care înfinge întâi cortul cugetării în afară de tabără și abia după aceea intră în convorbire cu Dumnezeu.³⁷⁰ Căci este primejdios a încerca să exprimi pe cel negrăit prin cuvântul rostit. Pentru că orice cuvânt rostit este o dualitate sau și mai mult. Iar a contempla pe Cel ce este, fără grai, numai cu sufletul, e tot ce e mai bun. Căci Acela este o unitate neîmpărțită și nu o multiplititate. Arhiereul, căruia i s-a rânduit să intre abia o dată pe an în Sfânta Sfintelor, înăuntrul catapetesmei, arată și el că numai acela trebuie să se apropie, cu mintea dezbrăcată și golită, de închipuirile referitoare la Dumnezeu, care a trecut prin curte și prin Sfânta și a ajuns la Sfânta Sfintelor, adică acela care a lăsat în urmă toată firea celor sensibile și inteligibile și s-a făcut curat de tot ce este propriu lucrurilor care se nasc și pier.³⁷¹

³⁷⁰ Ieșirea 33, 7.

³⁷¹ Se continuă ideea din cele două capete anterioare. Hans Urs von Balthasar (op.cit., p. 197) spune că Sf. Maxim învinge aici contrastul dintre Dionisie Areopagitul și Evagrie cu ajutorul lui Philo. Dionisie ar susține că omul trebuie să iasă dincolo chiar și de mintea sa pentru a întâlni pe Dumnezeu, pe când Evagrie ar admite o întâlnire cu Dumnezeu în adâncul minții. (La Dionisie o transcendență totală, la Evagrie o imanentă). La Maxim mintea contemplă ea însăși pe Dumnezeu, dar după ce se ridică peste cugetarea ei naturală, ca siniează între cele multe. - "Închipuirile" (φαντασίαι) referitoare la Dumnezeu, pe care le contemplă mintea, sunt, după Balthasar, o expresie îndrăzneată și surprinzătoare, după ce tot Maxim spune că mintea trebuie să treacă dincolo de toate întipăririle sensibile și inteligibile. Balthasar citează însă pe Dionisie Areopagitul, care spune că toate modurile cunoașterii omenesti se pot aplica nu numai apofatic, ci și catafatic cunoașterii lui Dumnezeu (καί ἔστιν αὐτοῦ καί νόησις καί λόγος... καί φαντασία, De div. nom. 7, 3; 872A).

Sfântul Maxim Mărturisitorul

84. Marele Moise, înfigând afară de tabără cortul său, adică fixând afară de cele văzute voința și cugetarea sa, începe să se închine lui Dumnezeu. Apoi intrând în întuneric, adică în locul lipsit de formă și de materie al cunoștinței, rămâne acolo inițiindu-se în sfințele rânduiei.³⁷²

85. Întunericul este starea fără formă, fără materie și fără trup, care are cunoștința modelelor lucrurilor. Cel ce ajunge înlăuntrul ei, ca un alt Moise, contemplă cu firea muritoare cele nevăzute. Prin aceasta, zugrăvind în sine frumusețea dumnezeieștilor virtuți ca pe un desen ușor de imitat, în care se răsfrânge frumusețea originară, coboară, înfățișându-se pe sine celor ce vor să-i imite virtutea și arătând prin aceasta dragostea de oameni și belșugul harului de care s-a împărtășit.³⁷³

³⁷² "Cortul cugetării" și peste tot urcușul lui Moise pe Sinai, ca simbol al urcușului mistic al sufletului, îl întâlnim întâi la Origen (Num. Hom. 17, 4), apoi la Sf. Grigorie al Nisei și Dionisie Areopagitul.

"Întunericul" lui Dionisie este la Sf. Maxim "locul fără formă și materie al cunoștinței", - adică nu o ignoranță absolută, ci o cunoștință, care nu mai sesizează un obiect constătător dintr-o substanță și formă, cum sunt făpturile, deoarece Dumnezeu nu este nici una nici alta, sau este mai presus de această dualitate.

³⁷³ Se repetă aceeași caracterizare a "întunericului" de pe vârful muntelui Sinai. În acel întuneric sufletul primește o cunoștință pozitivă; e cunoștința modelelor după care s-au creat și se dezvoltă lucrurile (ἡ παραδιγματικὴ τῶν ὄντων γνῶσις). Ele se întipăresc în ființa spirituală a celui ce se află în preajma lui Dumnezeu, adică nu numai ca idei, ci ca stări totale, existențiale, care implică și o viață de virtute. În cursul nostru de Mistică, ținut la Facultatea de Teologie din București, am încercat să lămurim aceste întipăriri, cărora Dionisie Areopagitul și Sf. Grigorie Palama le zice tuvpoi prin noțiunea de structuri. "Închipuirile" din cap. anterior (84), "zugrăvirea" din cap. prezent, trebuie să fie același lucru: sunt stări totale precis structurate, dar nu forme conceptuale. (Vezi termenul τύπος la Maxim în acest sens, la Ambigua P.G. 91, 1117; 1149). Starea aceasta fiind modelată

86. Cei ce se ocupă fără pată cu filosofia cea după Dumnezeu află cel mai mare câștig din știința ei: să nu-și mai schimbe aplecarea voii deodată cu lucrurile, ci cu tărie statornică să și-o potrivească fără șovăire după rațiunile virtuții.

87. Cei ce ne-am botezat prin Duh în cea dintâi nesticăciune a lui Hristos după trup așteptăm în duh nesticăciunea cea de pe urmă a Lui, păzind prin stăruința în fapte bune și prin mortificarea de bunăvoie, pe cea dintâi nepătată. Dintre cei ce o au pe aceasta, nici unul nu se teme de pierderea bunurilor pe care le are.³⁷⁴

88. Voind Dumnezeu să trimită celor de pe pământ harul virtuții dumnezeiești din cer, pentru mila Sa cea către noi, a pregătit simbolic cortul sfânt și toate cele din el, care este răsfrângere, un chip și o imitare a înțelepciunii.³⁷⁵

și ca stare virtuoasă, se arată din nou că pentru Maxim contemplativul nu e un teoretician ce se dezinteresează de lume, ci el coboară din viziunile sale între ceilalți oameni, înrâurind ca model asupra lor. Cap. 81-85, ca și 68-70, ne-au descris această treaptă supremă de cunoaștere tainică a lui Dumnezeu (ziua a opta), după ce în capetele de mai înainte s-a vorbit de treapta întâia a activității morale, reprezentată prin ziua a șasea, și a contemplării rațiunilor sau a odihnei după activitatea naturală, reprezentată prin înmormântarea Domnului, sau prin ziua a șaptea.

³⁷⁴ Prin Botez am primit o nesticăciune virtuală, pe care o putem pierde. Ea încă nu e asimilată de noi prin voință și fapte (e după trup, nu după duh). Dar prin stăruința în fapte, ne devine nesticăciune în duh și n-o mai putem pierde.

³⁷⁵ Sf. Grigorie de Nisa (Viața lui Moise, P.G. 44, 381A) și Sf. Grigorie Palama (Tratatul III, din cele posterioare) ne spun că cortul văzut de Moise este însuși Iisus Hristos care, ca Dumnezeu și om, le cuprinde pe toate. Aici ni se spune că cortul construit pe pământ este

89. Harul Noului Testament era ascuns tainic în litera Vechiului. De aceea zice Apostolul că «legea este duhovnicească».³⁷⁶ Prin urmare Legea după literă se învechește, îmbătrânește și încetează: dar după duh e totdeauna tânără și lucrătoare.³⁷⁷ Căci harul niciodată nu se învechește.

90. Legea este umbra Evangheliei; iar Evanghelia este icoana bunurilor viitoare. Cea dintâi oprește săvârșirea celor rele; cea de a doua poruncește faptele cele bune.

91. Întreaga Sfânta Scriptură zicem că se împarte "în trup și în duh, fiind ca un om duhovnicesc. Cel ce zice, așadar, că cuvântul Scripturii este trup, iar înțelesul ei duh sau suflet, nu păcăluiește față de adevăr. Dar înțelept este cu adevărat cel ce lasă la o parte ceea ce e stricăcios și se alipește întreg de ceea ce e nesticăcios.

92. Legea este trupul omului duhovnicesc, care este Sfânta Scriptură; Proorocii sunt simțirea (percepția simțuală); Evanghelia, sufletul mintal care lucrează prin trupul legii și prin simțirea Proorocilor și prin aceste lucrări își arată puterea ei.

oglundirea înțelepciunii divine. Dar înțelepciunea divină, care cuprinde ideile tuturor lucrurilor, fără formă și materie, este Logosul divin, cum spune și Grigorie de Nisa în același loc. El le oblăduiește pe toate ca un cort sau un templu universal. E Sofia, punctul de trecere de la unitatea divină la multiplicitatea lumii. Pe acesta îl vede mintea intrată în întunericul divin. El nu e numai adevărul, ci și virtutea, și cine e modelat de vederea lui e modelat și de virtutea cerească, așadar din toată ființa lui. Balthasar (op. cit., p. 85) a arătat că ideea acestui cap e luată din Philo (Quis rerum divinarum heres, 126).

³⁷⁶ Romani 1, 14.

³⁷⁷ Evrei 8, 13. 98.

93. Legea era umbra, iar Proorocii icoana bunurilor dumnezeiești și duhovnicești din Evanghelie. Evanghelia însă ne-a arătat prin litere însuși adevărul venit la noi, preumbrit prin Legea și preînchipuit prin Prooroci.

94. Cel ce împlinește legea prin viață și purtare pune capăt numai urmărilor păcatului, jertfind lui Dumnezeu lucrarea patimilor neraționale, și se mulțumește cu atâta pentru mântuire, din pricina prunciei lui duhovnicești.

95. Cel călăuzit de cuvântul proorocesc, pe lângă lepădarea lucrării patimilor, scoate de la sine și învoirile cu ele, aflătoare în suflet, ca nu cumva, reținându-se cu ceea ce e inferior, adică cu trupul, de la păcat, să uite să se rețină și cu ceea ce e superior, adică cu sufletul și să-l săvârșească din belșug.

96. Cel ce îmbrățișează din inimă viața evanghelică a tăiat de la sine și începutul și sfârșitul păcatului și cultivă toată virtutea cu fapta și cu cuvântul și cu rațiunea. Acesta aduce jertfe de laudă și de mărturisire, scăpat de toată supărarea lucrării patimilor și slobod de lupta minții împotriva lor. El nu mai are decât plăcerea nesăturată a nădejzii bunurilor viitoare, care-i nutrește sufletul.

97. Celor ce se îndeletnicesc cu mai multă sârguință cu dumnezeieștile Scripturi, Cuvântul Domnului le apare în două forme: într-una comună și mai simplă, care e văzută de cei mulți, potrivit cu ceea ce s-a scris: «L-am văzut pe El și n-avea nici chip nici frumusețe»,³⁷⁸ iar în alta mai ascunsă și numai de puțini cunoscută, de cei ce au devenit ca sfinții Apostoli Petru, Iacob și Ioan, înaintea cărora

³⁷⁸ Is. 53, 2.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

Domnul s-a schimbat la față, îmbrăcându-se în slava care a biruit simțurile. După aceasta este «mai frumos la înfățișare ca fiii oamenilor».³⁷⁹ Dintre aceste două forme, cea dintâi se potrivește celor începători; a doua e pe măsura celor desăvârșiți în cunoștință, atâta cât este cu putință oamenilor. Cea dintâi este icoana primei veniri a Domnului, la care se referă litera Evangheliei și care curățește prin pătimiri pe cei de pe treapta făpturii; a doua este preînchipuirea celei de a doua veniri întru slavă, la care se referă duhul Evangheliei și care prefăce prin înțelepciune pe cei de pe treapta cunoașterii, ridicându-i la starea de îndumnezeire. Aceștia, în temeiul schimbării la față a Cuvântului în ei, oglindesc cu fața descoperită slava Domnului.

98. Cel ce rezistă neclintit în lupte și necazuri pentru virtute are în sine lucrătoare cea dintâi venire a Cuvântului, care-l curățește de toată pata. Iar cel ce și-a mutat mintea prin contemplație în starea îngerilor are în el puterea celei de a doua veniri, care lucrează în el nepățimirea, ca să nu poată fi biruit.³⁸⁰

³⁷⁹ Psalmi 44, 3.

³⁸⁰ Ideea că cel ce se află pe treapta nevoinței pentru curățirea de patimi și a luptei pentru dobândirea virtuților are în sine pe Hristos în forma smerită a primei parusii, iar cel ce se află pe treapta nepățimirii și a cunoașterii mistice îl are anticipat în forma slăvită a celei de a doua parusii, arătată o clipă pe muntele Tabor, porneste de la Oriega. Ideea aceasta se împletește cu o alta: că prin Botez Hristos se ascunde în adâncul nostru și stă acolo nevăzut. În suprema cheneză, până ce prin împlinirea poruncilor, curățindu-ne devenim tot mai conștienți de El, iar El se oglindește tot mai vădit în ființa noastră îmbunătățită. E o idee dezvoltată mai ales de Marcu Ascetul și Diadoh împotriva mesalienilor, care spuneau că trebuie să simțim pe Hristos în noi din primul moment în care se sălășluiește în noi; altfel nu-L avem.

Hristos prezent în noi de la Botez, deși nesimțit de noi, ne dă puterea de a birui patimile. Aceasta e puterea lucrătoare a primei

99. Simțirea întovărășește pe cel ce se află pe treapta făpuiii și care dobândește virtuțile prin osteneală; iar lipsa de simțire pe cel ce se află pe treapta cunoașterii, care și-a retras mintea de la trup și de la lume, îndreptându-și-o spre Dumnezeu. Cel dintâi, luptându-se prin făptuire să-și desfacă sufletul de legăturile afecțiunii naturale față de trup, își simte dispoziția voii continuu atinsă de dureri. Dar cel ce a smuls piroanele acestei afecțiuni, prin contemplație nu mai este reținut de nimic, făcându-se curat de tot ce-l făcea să pătimească și să fie stăpânit de către cei ce voiau să-l biruiască.

100. Mana dată lui Israel în pustie este Cuvântul lui Dumnezeu, care hărăzește toată plăcerea duhovnicească celor ce-l mănâncă și se potrivește cu orice gust, după deosebirea poftelor celor ce-L mănâncă. Căci are calitatea oricărei mâncări duhovnicești. De aceea celor ce s-au născut de sus, din sămânță nesticăcioasă prin Duh, li se face lapte duhovnicesc neînșelător; celor slăbiți legumă care reface puterea suferindă a sufletului; celor care prin deprindere și-au exercitat simțurile sufletului în deosebirea binelui de rău se dă pe Sine ca mâncare vârtoasă. Dar Cuvântul lui Dumnezeu are și alte puteri nemărginite, pe care nu le poate încăpea nimeni în veacul de aici. Când însă moare cineva și-se face vrednic să fie așezat peste multe sau peste toate, va primi și acele puteri ale Cuvântului, toate sau unele din ele, fiindcă a fost aici credincios peste puține. Căci orice culme a darurilor dumnezeiești date nouă aici, este de tot mică și smerită în asemănare cu cele viitoare.

parusii. La început Iisus îndemnându-ne de sub vâl numai, prin porunci, ne apare aspru, fără "frumusețe". Abia pe urmă ni se arată și ne atrage prin dulceața și frumusețea cunoașterii Lui.

A aceluiași A doua sută a capetelor gnostice

1. Unul este Dumnezeu, pentru că una este dumnezeirea: Unitate fără de început, simplă, mai presus de ființă, fără părți și neîmpărțită. Una și aceeași este unitate și Treime; aceeași întregă unitate, și aceeași întregă Treime; aceeași întregă unitate după ființă, și aceeași întregă Treime după ipostase. Căci dumnezeirea e Tată, Fiul și Duh Sfânt, și dumnezeirea este în Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. Aceeași e întregă în întreg Tatăl; și Tatăl e întreg în aceeași întregă. Și aceeași e întregă în întreg Fiul; și Fiul e întreg în aceeași întregă. Și aceeași e întregă în întreg Duhul Sfânt; și Duhul Sfânt e întreg în aceeași întregă. Întregă e Tată și în Tatăl întreg; și întreg Tatăl e în ea întregă, și întreg Tatăl e ea întregă. Și aceeași întregă e întreg Fiul; și aceeași întregă în întreg Fiul; și întreg Fiul este ea întregă și în ea întregă. Și aceeași întregă este întreg Duhul Sfânt și în întreg Duhul; și întreg Duhul Sfânt este ea întregă, și întreg Duhul Sfânt este în aceeași întregă.

Căci nu este dumnezeirea numai în parte în Tatăl, sau Tatăl numai în parte Dumnezeu; nici nu este dumnezeirea numai în parte în Fiul, sau Fiul numai în parte Dumnezeu; nici nu este dumnezeirea numai în parte în Duhul Sfânt, sau Duhul Sfânt numai în parte Dumnezeu. Căci nu se împarte dumnezeirea, nici nu este Dumnezeu nedesăvârșit Tatăl sau Fiul sau Duhul Sfânt. Ci întregă este aceeași, desăvârșită, în chip desăvârșit, în Tatăl cel desăvârșit; și întregă aceeași, desăvârșită, în chip desăvârșit, în Fiul cel desăvârșit; și întregă aceeași, desăvârșită, în chip desăvârșit, în Duhul Sfânt cel desăvârșit. Căci Tatăl este

întreg în întreg Fiul și în întreg Duhul Sfânt în chip desăvârșit; și întreg este Fiul în întreg Tatăl și în întreg Duhul Sfânt, în chip desăvârșit; și întreg este Duhul Sfânt în întreg Tatăl și în întreg Fiul, în chip desăvârșit. De aceea Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt sunt un Dumnezeu. Căci una și aceeași este ființa, puterea și lucrarea Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt, nefiind și neînțelegându-se nici unul fără celălalt.

2. Orice cugetare este (o sinteză) a celor ce cugetă³⁸¹ și a celor cugetate.³⁸² Dar Dumnezeu nu este nici dintre cei ce cugetă; nici dintre cele cugetate. El este deasupra acestora. Căci altfel s-ar circumscrie, ca subiect ce cugetă având lipsă de relația cu ceea ce cugetă, iar ca obiect cugetat căzând, datorită relației, în chip firesc sub vederea celui ce cugetă. Urmează așadar că pe Dumnezeu nu trebuie să-L socotim nici că cugetă, nici că este cugetat. El este mai presus de a cugeta și de a fi cugetat. Căci e propriu și firesc celor după El să cugete și să fie cugetate.³⁸³

3. Orice cugetare, precum își are baza într-o ființă, fiind o calitate a ei, tot așa își are mișcarea îndreptată spre o ființă. Căci nu e cu putință să îl socotim ca ceva cu totul desfăcut și simplu. Dumnezeu însă este simplu în amândouă chipurile, fiind ființă care nu alcătuiește suportul a ceva, și cugetare care nu are ceva ca suport.

³⁸¹ Subiectul.

³⁸² Obiectul.

³⁸³ E aceeași idee ca în cap. 82 (suta I). Dumnezeu nu poate fi subiect deosebit de obiect, sau obiect deosebit de subiect, căci altfel ar fi mărginit. Dar aceasta nu înseamnă că Dumnezeu nu cugetă sau nu se cugetă (contemplă) ci că El este deodată subiect ce cugetă și obiect ce se cugetă.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

Astfel El nu este dintre cele care cugetă și sunt cugetate, aflându-se adică mai presus de ființă și de cugetare.³⁸⁴

4. Precum în centrul de unde pornesc liniile în direcție dreaptă, acestea sunt văzute cu desăvârșire neîmpărțit, la fel cel ce se învrednicește să ajungă în Dumnezeu cunoaște toate rațiunile fapturilor preexistente în el, printr-o cunoștință simplă și neîmpărțită.³⁸⁵

5. Cugetarea modelându-se după obiectele cugetate, cugetarea cea una se preschimbă în multe idei, luând forma fiecăruia dintre obiectele cugetate. Când însă trece dincolo de mulțimea lucrurilor sensibile și inteligibile, care îi întipăresc forma lor și devine astfel, cu totul fără formă, și-o atașează Cuvântul cel mai presus de cugetare, desfăcând-o de lucrurile care o alterau prin formele ideilor (ἄλλοιοῦν). Iar cel ce a pățimit aceasta «s-a odihnit și el de lucrurile sale, precum Dumnezeu de ale Lui».³⁸⁶

³⁸⁴ O întemeiere mai profundă a pluralității actului de cugetare (vezi cap. 82, suta I). El nu presupune numai un subiect ce cugetă și un obiect cugetat, deosebit de acest subiect, ci în subiectul însuși e o dualitate. Căci subiectul cugetător constă dintr-o ființă ce cugetă și din actul sau din puterea cugetării. Cugetarea nu poate exista de sine, simplă, poate atât prin faptul că izvorăște dintr-o ființă (substanță), cât și prin faptul că e orientată spre o ființă sau se întoarce asupra ființei din care porneste.

Dumnezeu e însă mai presus nu numai de dualitatea subiect-obiect, ci și de dualitatea ființă-cugetare. Nici chiar termenul: "subiect ce cugetă" nu e întru totul potrivit la Dumnezeu, întrucât prin subiect s-ar putea înțelege un suport deosebit de actul cugetării.

³⁸⁵ După Hans Urs von Balthasar (op.cit., 193), Sf. Maxim "nu vizează aici atât pe Dumnezeu cel absolut, cât punctul de trecere de la unitatea divină la multiplicitatea lumii: "Sofia".

Acest cap. valorifică și străduința omului de a cunoaște rațiunile lucrurilor în mod deosebit. Prin aceasta mintea i se exercită de-a le recunoaște în mod neîmpărțit în Dumnezeu.

³⁸⁶ Evrei 4, 10.

6. Cel ce a ajuns la desăvârșirea îngăduită aici oamenilor rodește lui Dumnezeu dragoste, bucurie, pace, îndelungă răbdare, iar pentru viața viitoare nestricăciune, veșnicie și cele asemenea acestora. Cele dintâi se cuvin celui ce s-a desăvârșit întru făptuire, iar cele de al doilea celui ce prin cunoștința adevărată a ieșit din cele create.³⁸⁷

7. Precum rodul neascultării este păcatul, așa rodul ascultării este virtutea; și precum neascultării îi urmează călcarea poruncilor și dezbinarea de Cel ce a poruncit, așa ascultării îi urmează păzirea poruncilor și unirea cu Cel ce a poruncit. Prin urmare, cel ce prin ascultare a păzit o poruncă și a săvârșit dreptatea, a păstrat și unirea nedezbinată cu Cel ce a poruncit; iar cel ce a călcat prin neascultare o poruncă și a săvârșit păcatul s-a desfăcut de sine și din unirea dragostei cu Cel ce a poruncit.

8. Cel ce se reculege din dezbinarea adusă de călcarea poruncilor se desparte mai întâi de patimi, apoi de gândurile pătimase, apoi de fire și de rațiunile firii, apoi de idei și de cunoștințele aduse de ele, și la urmă, străbătând dincolo de varietatea rațiunilor Providenței, ajunge în chip neștiut la însăși rațiunea Monadei. Abia în lumina acesteia își contemplă mintea neschimbabilitatea sa, ceea ce o face să se bucure cu o bucurie negrăită. Căci a primit pacea lui Dumnezeu, care covârșește toată mintea și păzește neîncetat de orice cădere pe cel ce s-a învrednicit de ea.³⁸⁸

³⁸⁷ Paralela între făptuire și viața de aici pe de o parte, între cunoștință (gnoză) și viața de dincolo este alexandrină. Nici Origen, nici Evagrie nu cunosc dincolo o făptuire (Balthasar, op. cit., 89).

³⁸⁸ În cap. acesta și în cap. 5, mintea e considerată că se înstrăinează de la firea ei când își fărâmițează cugetarea după mulțimea lucrurilor. Astfel e conform cu natura ei (προσφύως) să se unească cu Cuvântul

9. Frica de gheenă face pe începători să fugă de păcat; dorul de răsplata bunătăților dăruiește celor înaintați râvna virtuților cu lucrul; iar taina dragostei, ridicând mintea deasupra tuturor celor create, o face oarbă față de toate cele ce sunt după Dumnezeu. Căci Domnul înțelepțește numai pe cei ce au devenit orbi față de toate cele de după Dumnezeu, arătându-le cele ce sunt mai dumnezeiești.

10. Cuvântul lui Dumnezeu, asemenea grăuntelui de muștar, pare foarte mic înainte de a-l cultiva. Dar după ce a fost cultivat cum trebuie, se arată așa de mare încât se odihnesc în el rațiunile mărețe ale fapturilor sensibile și inteligibile, ca niște păsări.³⁸⁹ Căci rațiunile tuturor încap în El; iar El nu poate fi încăput de nici una din fapte. De aceea a zis Domnul că «cel ce are credință cât un grăunte de muștar poate muta muntele»³⁹⁰ cu Cuvântul, adică poate alunga stăpânirea diavolului de la noi și să o mute de pe temelia ei.³⁹¹

11. Grăunte de muștar este Domnul, asemănat prin credință în duh, în inimile celor ce-L primesc. Cel ce îl cultivă cu grijă prin virtuți mută muntele cugetului pământesc, depărtând de la sine deprinderea anevoie de clintit care-l stăpânește și dă odihnă în sine, ca unor păsări

după ieșirea din formele ideilor multiple, care o alterau. Iar regăsirea neschimbabilității sale îi produce minții o bucurie negrăită.

³⁸⁹ Matei 13, 31. Când ni se descoperă Cuvântul, vedem în El totodată toate rațiunile lucrurilor.

³⁹⁰ Matei 17, 19.

³⁹¹ Căci în credință se ascunde toată puterea lui Dumnezeu-Cuvântul, având să se dezvolte ca grăuntele de muștar.

ale cerului, rațiunilor și modurilor poruncilor, sau puterilor dumnezeiești.³⁹²

12. Zidind pe Domnul, ca pe o temelie a credinței, edificiul înalt al virtuților, să așezăm în el aur, argint, pietre scumpe, adică cunoștință curată și neîntinată despre Dumnezeu (teologie), viață străvezie și strălucită, gânduri dumnezeiești și idei luminoase. Să nu așezăm nici lemne, nici iarbă, nici trestie, adică nici idolatrie sau alipire la cele sensibile, nici viață nesocotită, nici gânduri pătimase și lipsite de înțelegerea înțelepciunii, ca niște spice goale.³⁹³

13. Cel ce dorește cunoștință și-a așezat temeliele sufletului neclintite lângă Domnul, cum zice Dumnezeu lui Moise: «Iar tu stai aici cu Mine!».³⁹⁴ Dar trebuie să se știe că și între cei ce stau lângă Domnul există deosebiri, dacă nu se citește în zadar de către iubitorul de învățătură cuvântul: «Sunt unii dintre cei ce stau aici, care nu vor gusta moartea până ce nu vor vedea împărăția lui Dumnezeu venind întru putere».³⁹⁵ Căci nu tuturor celor ce stau lângă El li se arată Domnul totdeauna întru slavă; ci celor începători li se arată în chip de rob, iar celor ce pot să-L urmeze, urcându-se pe muntele înalt al Schimbării Sale la față, li se arată în înfățișarea lui Dumnezeu, în care a fost mai-nainte de-a fi lumea. Deci este cu puțință ca Domnul să nu se arate în același fel tuturor celor ce stau

³⁹² Iisus Hristos sau harul Lui se ascunde de la Botez în adâncul inimii noastre, ca într-un pământ, cum zice Marcu Ascetul Cultivându-L prin virtuți, El se dezvoltă și iese la iveală, cuprinzându-ne în întregime, "Rațiunile" poruncilor sunt sensurile lor, iar "modurile", modalitățile de aplicare.

³⁹³ I Corinteni 3, 12.

³⁹⁴ Ieșirea 33, 1.

³⁹⁵ Marcu 8, 39.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

lângă El; ci unora într-un fel, altora altfel, schimbându-și arătarea după măsura credinței din fiecare.

14. Când Cuvântul lui Dumnezeu se face în noi clar și luminos și fața lui strălucește ca soarele, atunci și hainele Lui se fac albe. Iar acestea sunt cuvintele (rațiunile) Sfintei Scripturi a Evangheliilor, care se fac străvezii și clare nemaivând nimic acoperit. Ba apar lângă El și Moise și Ilie, adică rațiunile (înțeleșurile) mai duhovnicești ale Legii și ale Proorocilor.

15. Precum va veni Fiul Omului, cum s-a scris, cu îngerii Săi întru slava Tatălui, așa după fiecare înaintare în virtute se schimbă la față pentru cei vrednici Cuvântului lui Dumnezeu, venind cu îngerii Săi întru slava Tatălui. Iar rațiunile mai duhovnicești din Lege și Prooroci, pe care le închipuiesc Moise și Ilie, arătându-se cu Domnul la Schimbarea la față a Lui, se dezvăluie proporțional cu slava de care se împărtășesc aceștia, descoperind atâta înțeles cât pot cuprinde cei vrednici.³⁹⁶

16. Cel inițiat întrucâtva în învățătura despre Monadă (unitate), a cunoscut în orice caz și rațiunile Providenței și ale Judecății, care apar împreună cu aceea. De aceea celor ce li se arată li se și pare că este bine să facă trei colibe, cum a propus Petru, adică să-și zidească cele trei deprinderi, prin care se dobândește mântuirea: a virtuții, a cunoștinței și a cunoștinței de Dumnezeu (a teologiei).

³⁹⁶ La Origen pe măsură ce crește Dumnezeu-Cuvântul în suflet dispar celelalte înțeleșuri. De aceea pentru Origen pe Tabor Moise și Ilie (Legea și Proorocii) se absorb în Hristos (Levit. hom. 6, 2; Matei Co. 12, 43). Dimpotrivă pentru Maxim apariția Logosului e însoțită de logoi. Tocmai apariția slavei lui Dumnezeu face lumea să apară în toată claritatea și distincția ei (Balthasar, op. cit., 45).

Prima are lipsă de bărbăția și cumpătarea cu fapta, al căror fericit chip a fost Ilie; a doua de dreptatea contemplației naturale, pe care a arătat-o prin sine marele Moise; iar a treia de desăvârșirea neștirbită a înțelepciunii, pe care a arătat-o Domnul. Iar colibe au fost numite acestea pentru faptul că sunt și alte locașuri mai bune și mai strălucite decât ele, care vor primi în viitor pe cei vrednici.³⁹⁷

17. Cel ce se află pe treapta făptuirii se zice că petrece ca un străin în trup, ca unul ce și-a tăiat prin virtute afecțiunea sufletului față de trup și a smuls din sine înșelăciunea celor materiale. Cel ce se află pe treapta cunoașterii se zice că locuiește ca un străin chiar și în virtute, ca unul ce privește încă adevărul în oglinzi și ghicituri. Căci încă nu i s-au arătat chipurile de sine stătătoare ale bunătăților, așa cum sunt, ca să se bucure de ele față către față.³⁹⁸ Fiindcă orice sfânt călătorește având

³⁹⁷ Avem aici următoarele scheme paralele, luate în parte de la Evagrie:

Hristos	Moise	Ilie
Monadă	Providență	Judecată
Teologie	Gnoză	Virtute
Desăvârșire	Contemplarea naturii	Făptuire
Înțelepciune	Dreptate	Bărbăție și cumpătare

Urcusul duhovnicesc se face de la treapta reprezentată prin termenii din urmă prin treapta reprezentată de termenii mijlocii spre cea reprezentată de cei dintâi. Virtuții sau făptuirii îi corespunde judecata, ca disciplinare aspră a omului din partea lui Dumnezeu, spre a-l ridica la înțelegerea Providenței, sau la contemplarea rațiunilor pozitive ale lui Dumnezeu din natură și apoi la desăvârșire sau cunoașterea lui Dumnezeu, ca izvor unitar al varietății lucrurilor.

³⁹⁸ Chiar cunoștința gnosticului este o cunoștință în oglinzi și ghicituri față de cunoștința veacului viitor. Chipurile de sine stătătoare sunt realitățile spirituale neacoperite de învelișurile simbolurilor. Mai ales sunt persoanele Sf. Treimi. Iar cel ce are numai icoana și petrece sub regimul ei e ca un străin ce se grăbește spre realitate. Chiar virtutea e

Sfântul Maxim Mărturisitorul

în față icoana bunătaților, care-l cheamă spre viitor. El strigă: «Străin și călător sunt pe acest pământ ca toți părinții mei».³⁹⁹

18. Cel ce se roagă nu trebuie să se oprească vreodată din urcușul spre înălțime, care duce la Dumnezeu. Căci precum ca un urcuș din putere spre putere trebuie înțeleasă înaintarea în lucrarea virtuților și ca un și mai mare urcuș din slavă în slavă sporirea în cunoștințele duhovnicești ale contemplației și trecerea de la litera Sfintei și dumnezeieștei Scripturi la duhul ei, tot așa trebuie să facă și cel ce a ajuns în locul rugăciunilor: să-și ridice mintea de la cele omenești și cugetul sufletului spre cele mai dumnezeiești; ca mintea să poată urma Celui ce a străbătut cerurile, lui Iisus Fiul lui Dumnezeu, Celui ce este pretutindenea și toate le străbate din grijă pentru noi, ca și noi, urmându-I Lui, să străbatem toate cele de după El și să ajungem la El. Și vom izbândi în aceasta, de-L vom înțelege nu după puținătatea pe care a arătat-o coborându-Se pentru noi, ci după măreția nemărginirii Sale firești.⁴⁰⁰

ceva provizoriu și ne dă doar asigurarea că Hristos e ascuns în noi, că încă nu s-a arătat în formă descoperită.

³⁹⁹ Psalmi 38, 17.

⁴⁰⁰ Aici apar mai întâi iarăși cele trei trepte, din care ultima aici e numită a rugăciunii: a) făptuitorul, b) cunoscătorul și c) rugătorul, care e mai aproape de Dumnezeu. Primul trebuie să înainteze din virtute în virtute (virtutea e numită aici putere). Al doilea, din cunoștință în cunoștință, la o tot mai duhovnicească și mai adâncă înțelegere a rațiunilor divine din natură și Scriptură. Al treilea, care s-a ridicat peste cele de la mijloc, direct la cele dumnezeiești, să înainteze spre cele ce sunt tot mai dumnezeiești. Energiile dumnezeiești coborâte la noi sunt infinite, dar ele se întind în sus până în sânul ființei divine pe o scară infinită. Căci ființa divină este "de infinite ori infinit" mai presus de energiile Sale infinite (Capit. theol. I, 49).

Energiile acestea, acomodate treptelor noastre de înțelegere și de cuprindere și necesităților creerii și guvernării unor făpturi finite, sunt

19. Bine este să ne îndeletnicim pururea cu Dumnezeu și să-L căutăm pe El, precum ni s-a poruncit. Căci chiar dacă în viața de față nu putem ajunge, prin această căutare, la capătul adâncului lui Dumnezeu, poate totuși, apropiindu-ne puțin de acest adânc, ajungem să contemplăm lucruri tot mai sfinte din cele sfinte și tot mai duhovnicești din cele duhovnicești. Aceasta o arată prin închipuire Arhiereul, care intră de la cele Sfinte, care sunt mai sfinte decât curtea, la Sfintele Sfintelor, care sunt mai sfinte ca Sfintele.

20. Orice cuvânt al lui Dumnezeu nu e vorbă multă, nici vorbărie, ci e unul, alcătuit din diferite vederi (contemplații), fiecare fiind o parte a cuvântului. De aceea cel ce grăiește pentru adevăr, chiar de-ar putea vorbi așa încât să nu lase nimic afară din ceea ce vrea să spună, n-a spus decât un singur cuvânt al lui Dumnezeu?⁴⁰¹

Sofia sau Dumnezeu coborât lăigă lume. În cuprinsul ei se face urcușul etern al oamenilor și al îngerilor. În acest sens spune Sf. Grigorie de Nisa în "Viața lui Moise" că pe de o parte omul "stă" în urcușul lui (se oprește), adică nu mai cade de unde este, dar pe de alta înaintează etem. Această înaintare neconținută e descrisă și în cap. 19.

⁴⁰¹ Orice cuvânt sau orice rațiune a lui Dumnezeu concentrează în sine o multiplicitate de înțelesuri, care pot fi expuse în multe cuvinte omenești. E o pildă despre felul cum în Dumnezeu - Cuvântul sunt concentrate și pot fi contemplate unitar toate rațiunile lucrurilor. Cu cât cineva s-a deprins să cunoască în formă separată mai multe înțelesuri, cu atât va fi mai în măsură să le constate mai repede și mai deplin într-un cuvânt sau într-o rațiune cuprinzătoare. Astfel se arată importanța strădaniei omenești de-a cunoaște în viața de aici rațiunile cât mai multor lucruri și evenimente, pentru a fi în stare să le vadă în mod unitar în Dumnezeu - Cuvântul și în viața externă. Acestea alcătuiesc Sofia, de care cap. următor (21) spune că poate locui și în noi tot așa de deplin ca și în Dumnezeu - Cuvântul dar în noi prin har, iar în El după ființă.

21. În Hristos, care este Dumnezeu și Cuvântul Tatălui, «locuiește, după ființă, toată plinătatea dumnezeirii».⁴⁰² Iar în noi locuiește plinătatea dumnezeirii după har, atunci când adunăm în noi toată virtutea și înțelepciunea, nemailipsindu-ne în nici un chip, după cât e cu putință omului, nimic din imitarea adevărată a modelului. Căci nu este lucru necuvenit ca prin strădania noastră să locuiască și în noi plinătatea dumnezeirii, alcătuită din diferite vederi (contemplații) duhovnicești.

22. Precum cuvântul nostru, pornind după fire din minte, este vestitorul (îngerul) mișcărilor ascunse ale minții, la fel Cuvântul lui Dumnezeu, care cunoaște după ființă pe Tatăl - așa cum cunoaște Cuvântul Mentea care L-a născut -, pe care nu-L poate cunoaște nici una dintre fapte fără de El, descoperă pe Tatăl pe care L-a cunoscut, ca Cel ce este cuvântul Lui după fire; de aceea i se zice «înger -vestitor- al marelui sfat»⁴⁰³.

23. Marele sfat al lui Dumnezeu și Tatăl este taina ce-a tăcută și neștiută a iconomiei pe care, împlinind-o prin întrupare Fiul cel Unul Născut a descoperit-o, făcându-Se înger al marelui sfat dinainte de veci al lui Dumnezeu și Tatăl. Tot așa se face înger al marelui sfat dinainte de veci al lui Dumnezeu și Tatăl cel ce cunoaște rațiunea (înțelesul) tainei și se înalță fără de sfârșit prin faptă și

⁴⁰² Coloseni 2, 9.

⁴⁰³ Is. 9, 5. Prin cuvânt (λόγος) se poate înțelege și rațiunea (rațiunea noastră sau cea divină). Mentea e mai adâncă decât rațiunea, iar rațiunea e autorevelarea minții. Deci între minte ca cunoaștere intuitivă și rațiune ca cunoaștere discursivă nu e o opoziție, ci ultima pornește și se întoarce la prima.

rațiune peste toate atât de mult, până ce ajunge la Cel ce s-a coborât atât de mult.

24. Dacă Cuvântul lui Dumnezeu s-a coborât pentru noi din iconomie până la cele mai de jos părți ale pământului și s-a înălțat mai presus de toate cerurile,⁴⁰⁴ El care este după fire cu totul nemișcat, înfăptuind cu anticipație în Sine ca om, după iconomie, cele ce vor fi, cel ce iubește cunoștința să se gândească cu bucurie tainică ce minunat va fi sfârșitul făgăduit celor ce-L iubesc pe Domnul.

25. Dacă pentru aceea s-a făcut Fiu al Omului și Om, Dumnezeu Cuvântul, Fiul lui Dumnezeu și Tatăl, ca să facă dumnezei și fii ai lui Dumnezeu pe oameni, să credem că vom ajunge acolo unde este acum însuși Hristos, capul întregului trup,⁴⁰⁵ care s-a făcut pentru noi înainte mergător la Tatăl,⁴⁰⁶ prin ceea ce este ca noi. Căci în adunarea dumnezeilor, adică a celor ce se mântuiesc, va sta Dumnezeu în mijloc,⁴⁰⁷ împărțind răsplățile fericirii de acolo, nemaifiind nici o distanță între El și cei vrednici.

26. Cel ce împlinește încă poftele pătimișe ale trupului locuiește, ca un închinător și făcător de idoli, în pământul chaldeilor. Dar când a început să deosebească puțin lucrurile și să dobândească astfel simțirea modurilor de purtare la care-l îndatorează firea, a părăsit pământul chaldeilor și a venit în Haranul Mesopotamiei, adică la starea dintre virtute și păcat, care încă nu s-a curățit de înșelăciunea simțirii. Căci aceasta este Haran. În sfârșit,

⁴⁰⁴ Efeseni 4, 9-10.

⁴⁰⁵ Coloseni 1, 18.

⁴⁰⁶ Evrei 6, 20.

⁴⁰⁷ Psalmi 81, 1.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

când se ridică și peste această înțelegere măsurată a binelui, la care a ajuns prin simțire, se grăbește spre pământul cel bun, adică spre starea cea slobodă de tot păcatul și neștiința, pe care nemincinosul Dumnezeu arată și fâgăduiește că o va da ca pe o cunună a virtuții celor ce-L iubesc pe El.

27. Dacă Cuvântul lui Dumnezeu «s-a răstignit pentru noi din neputință și s-a ridicat din puterea lui Dumnezeu».⁴⁰⁸ vădit este că o face și o pătimește aceasta pentru noi pururea, ca Unul ce se face tuturor toate, ca pe toți să-i mântuiască. Deci bine le spune dumnezeiescul Apostol corintenilor, care se află întru neputință, că nu a socotit de bine să știe nimic, decât pe Iisus Hristos, și pe Acesta răstignit;⁴⁰⁹ iar efesenilor, care sunt desăvârșiți că: «Dumnezeu ne-a ridicat și ne-a așezat pe noi împreună cu dânsul în cele cerești, întru Hristos Iisus».⁴¹⁰ El spune prin acestea că Cuvântul lui Dumnezeu se face fiecăruia, după măsura puterii lui. Astfel se răstignește în cei care încep viața de evlavie prin fapte, pironind prin frica de Dumnezeu lucrările pătimase ale lor; și învie și se înalță la ceruri în cei ce au dezbrăcat întreg omul vechi, care se strică prin poftete amăgitoare, și au îmbrăcat pe întreg cel nou, pe cel ce se zidește prin duhul după chipul lui Dumnezeu,⁴¹¹ și s-au apropiat de Părintele harului din ei: «mai presus de toată începătoria, stăpânia, puterea și domnia, și de tot numele ce se numește, fie în veacul acesta, fie în cel viitor».⁴¹² Căci toate cele de după

⁴⁰⁸ II Corinteni 13, 4.

⁴⁰⁹ I Corinteni 2, 2.

⁴¹⁰ Efeseni 2, 6.

⁴¹¹ Efeseni 4, 22-24; Coloseni 3, 9-10.

⁴¹² Efeseni 1, 21.

Dumnezeu, lucruri, nume și demnități vor fi sub cel ce va ajunge prin har în Dumnezeu.⁴¹³

28. Precum înainte de venirea văzută și în trup, Cuvântul lui Dumnezeu venea spiritual la Patriarhi și la Prooroci, preînchipuind tainele venirii Lui, tot așa și după această sosire, vine nu numai în cei ce sunt încă prunci, nutrindu-i duhovnicește și ducându-i spre viața desăvârșirii cea după Dumnezeu, ci și în cei desăvârșiți desemnându-le de mai-nainte, în chip ascuns, forma venirii lui viitoare ca într-o icoană.

29. Precum cuvintele Legii și ale Proorocilor, fiind înaintemergătoarele venirii Lui în trup, călăuzeau sufletele la Hristos, la fel și Cuvântul lui Dumnezeu cel întrupat, ridicat întru slavă, s-a făcut însuși înaintemergătorul venirii Sale duhovnicești, călăuzind sufletele prin propriile Sale cuvinte, spre primirea luminoasei Sale veniri

⁴¹³ De la cap. 10 (suta de față) până la 47 (cu unele excepții) și de la 57 până la 100 (iarăși cu unele excepții), Sf. Maxim pune în lumină caracterul hristologic al misticii sale. Tot urcușul duhovnicesc al omului, de la treapta cea mai de jos a virtuții până la vederea lui Dumnezeu, se efectuează în Hristos. Propriu zis Hristos își face din nou cu fiecare credincios drumul Său sau fiecare credincios repetă drumul Lui împreună cu El, în omorârea omului vechi al patimilor, act care numai începe la Botez. Hristos însuși participă la durerile simțite de credinciosul care se dezbracă de ființa sa veche, precum El este cel ce din ascunsul inimii îi dă puterea acestei mistificări. Când omul cel nou iese la iveală cu chipul luminat, Hristos însuși învie în el. Contemplarea rațiunilor din lume e contemplarea veșmintelor Lui. În veacurile viitoare în Hristos vom înainta fiecare, ajungând prin har până unde a ajuns umanitatea Lui prin unirea cea ipostatică (nu până unde este firea dumnezeiască însăși, adică până la transformarea în ea). Prin întrupare Fiul lui Dumnezeu ne-a întins scara de raze dumnezeiești a Sofiei până în firea noastră, ca aceasta să urce apoi pe treptele ei până la El.

dumnezeiești. Această venire o înfăptuiește El pururea, preschimbând prin virtuți pe cei vrednici din trup în duh, dar o va înfăptui și la sfârșitul veacului, descoperind în chip vădit cele ce erau mai înainte ascunse tuturor.⁴¹⁴

30. Câtă vreme eu sunt nedesăvârșit și nesupus, neascultând de Dumnezeu prin lucrarea poruncilor și nedesăvârșindu-mă în cugetare prin cunoștință, îmi apare și Hristos ca om nedesăvârșit și nesupus din pricina mea. Căci necrescând împreună cu El după duh, îl micșorez și-L ciutesc și pe El, ca unul ce sunt trup al lui Hristos și mădular din parte.⁴¹⁵

31. «Răsare soarele și apune soarele», zice Scriptura.⁴¹⁶ Deci și Cuvântul, când e socotit sus, când jos, după vrednicia și după rațiunea și modul de comportare al celor ce cultivă virtutea și se străduiesc după cunoștința dumnezeiască. Fericit însă cel ce ține, ca Iisus Navi,⁴¹⁷ neapus în sine Soarele dreptății în cursul întregii zile a vieții de acum, nehotărnicit de seara păcatului și a neștiinței, ca să poată zdrobi și fugări după lege pe dracii cei vicleni, care se ridică împotriva lui.

⁴¹⁴ Venirea lui Hristos în fiecare suflet e nu numai o repetare a întrupării Sale istorice și a patimilor și învierii Sale, ci și o anticipare a venirii celei de-a doua, transformând pe cei ce vor din trup în duh, prin virtuți, adică începând de aici îndumnezeirea lor. La fel își anticipează Hristos prima venire în trup prin vizitarea "inteligibilă" a Patriarhilor și Proorocilor, pregătindu-i și pe aceia pentru înțelegerea întrupării Sale. Astfel întreaga istorie este într-o desfășurare spre ridicarea ei în Sofia dumnezeiască, având în sânul ei ca factor dinamic, dar transcendent totuși, nu immanent ei, pe însusi Dumnezeu - Cuvântul, care o duce și o atrage spre țință.

⁴¹⁵ I Corinteni 11, 27.

⁴¹⁶ Ecclesiastul 1, 5.

⁴¹⁷ Iisus Navi 10, 12.

32. Înălțându-se în noi Cuvântul lui Dumnezeu prin făptuire și contemplație «atrage la Sine»⁴¹⁸ toate gândurile și rațiunile noastre; și sfințește însăși mădularele trupului și simțirile prin virtute și cunoștință, punându-le sub jugul Lui.⁴¹⁹ Deci văzătorul celor dumnezeiești să urce cu sânguință, urmând Cuvântului, până va ajunge la locul unde este El. Căci acolo îi atrage, cum zice Ecclesiastul - «și spre locul Său atrage»-,⁴²⁰ pe cei ce-I urmează Lui, ca marelui Arhiereu, care-i duce în Sfânta Sfintelor, unde însuși a intrat ca om, făcându-Se înaintemergător pentru noi.⁴²¹

33. Cel ce cultivă în chip evlavios filosofia⁴²² și luptă împotriva puterilor nevăzute să se roage să rămână în el puterea naturală de discemământ⁴²³ (care are o lumină măsurată) și harul luminător al Duhului. Căci cea dintâi călăuzește trupul spre virtute prin fapte; iar cel de al doilea luminează mintea pentru a alege mai presus de toate tovarășia înțelepciunii,⁴²⁴ prin care «surpă întăriturile păcatului și orice culme ridicată împotriva cunoașterii lui Dumnezeu».⁴²⁵ Aceasta o arată prin rugăciune Iisus Navi, care se roagă «să stea soarele deasupra Ghibeonului»⁴²⁶ adică să-i fie păzită neapusă lumina cunoștinței lui Dumnezeu pe muntele contemplației mintale; și «luna

⁴¹⁸ Ioan 12, 32.

⁴¹⁹ E ideea Sf. Marcu Ascetul din scrierea "Despre Botez", Filocalia românească, vol. I.

⁴²⁰ Ecclesiastul 1, 5.

⁴²¹ Evrei 6, 20.

⁴²² Filosofia e viețuirea virtuoasă.

⁴²³ E dreapta socoteală.

⁴²⁴ Înțelepciunea lui Solomon 8, 2. E vorba de conviețuirea conjugală între minte (grecește voŭç de genul masculin) și înțelepciune.

⁴²⁵ II Corinteni 18, 4.

⁴²⁶ Iisus Navi 10,12.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

deasupra văii», adică să-i rămână puterea naturală de discernământ în neputința trupului, neabătută de la virtute.

34. Ghibeon este mintea înaltă; iar valea este trupul care s-a smerit prin mortificare.⁴²⁷ Soarele este Cuvântul care luminează mintea, îi hărăzește puterea vederilor (contemplării) și o izbăvește de toată neștiința. Iar luna este legea firii, care înduplecă trupul să se supună după lege duhului, spre a primi jugul poruncilor. Căci luna e simbolul firii, fiindcă e schimbăcioasă. Dar în sfinți ea rămâne neschimbăcioasă, pentru deprinderea lor neclintită în virtute (pentru habitul neschimbăcios al virtuții).

35. Domnul nu trebuie căutat în afară de cei ce-L caută; ci în ei înșiși trebuie să-L caute cei ce-L caută, prin credința arătată în fapte. Căci s-a zis: «Aproape de tine este Cuvântul, în gura ta și în inima ta; adică Cuvântul credinței».⁴²⁸ Iar Cuvântul căutat este Hristos însuși.

36. Când cugetăm la înălțimea nesfârșită a lui Dumnezeu, să nu ne pierdem nădejdea în iubirea de oameni a Lui, ca și când n-ar ajunge până la noi din pricina înălțimii; iar când ne gândim la adâncul nesfârșit al căderii noastre din pricina păcatului, să nu ne pierdem credința în învierea virtuții noastre omorâte. Căci amândouă sunt cu putință la Dumnezeu: și să coboare ca să lumineze mintea noastră prin cunoștință, și să invie iarăși virtutea în noi ca să ne înalțe împreună cu Sine, prin faptele dreptății. «Să nu zici, spune Scriptura, în inima ta: Cine se va sui la cer? Ca să coboare adică pe Hristos, Sau: Cine se va coborî în adânc? Ca să ridice adică pe Hristos

⁴²⁷ Mintea se înalță, când se smerește trupul și vice-versa.

⁴²⁸ Romani 10, 8.

din morți».⁴²⁹ După alt înțeles, «adâncul» înseamnă aici toate cele de după Dumnezeu, în care Cuvântul lui Dumnezeu coboară întreg tuturor, prin Providență, ca viața ce străbate prin toate cele ce simt moarte.⁴³⁰ Căci moarte sunt toate cele ce viețuiesc numai prin împărțășirea de viață. Iar «cerul» înseamnă aici ascunsul natural al lui Dumnezeu, datorită căruia nu poate fi cuprins de nimic și de nimeni. Iar dacă cineva ar mai spune că «cerul» este cunoștința despre Dumnezeu (teologia), iar «adâncul» taina iconomiei nu va greși după părerea mea. Căci amândouă sunt cu anevoie de pătruns pentru cei ce încearcă să le cerceteze prin demonstrații; mai bine zis, sunt cu totul de nepătruns, când sunt cercetate fără credință.⁴³¹

37. În cel ce se află pe treapta făptuirii, Cuvântul, îngroșându-se prin chipurile (modalitățile) virtuții, se face trup; în cel contemplativ însă, subțindu-se prin cugetările

⁴²⁹ Romani 10, 6-7.

⁴³⁰ Sau "morți", aceste rânduri fiind un comentariu la cuvintele din Romani 10, 6-7.

⁴³¹ Sunt două infinități: cea pozitivă a lui Dumnezeu și cea negativă a noastră; sau infinitatea Vieții și infinitatea nimicniciei noastre, când vrem să stăm prin noi înșine, adică în păcat. "Abisul infinității noastre în nimic e una cu moartea. Toate făpturile prin ele însele sunt moarte. Numai prin Cuvântul lui Dumnezeu, Cel ce le susține prin Providență, trăiesc. Sunt vii numai întrucât participă la viața lui Dumnezeu; dar aceasta înseamnă în același timp că prin ele sunt moarte. Origen privea participarea ca semn al morții intrinsece. Aceasta o făcuse și Grigorie de Nisa. Dar aceștia priviseră moartea numai din punct de vedere moral: ca slăbiciune adusă de păcat Sf. Maxim însă identifică însăși "viața participată" cu viața moartă (Balthasar, op. cit., 40). Cuvântul este astfel nu numai recreatorul vieții supranaturale, prin opera de mântuire, ci și susținătorul celei naturale, prin Providență. Fără El nu e și nu continuă nimic în Univers. El e cauza și motorul tuturor.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

duhovnicești, se face precum era la început, Dumnezeu-Cuvântul.⁴³²

38. Cel ce înfățișează învățătura morală a Cuvântului prin pilde și cuvinte mai îngroșate, potrivit cu înțelegerea ascultătorilor, face Cuvântul trup. Iar cel ce expune Teologia mistică (cunoștința tainică despre Dumnezeu) prin vederi înalte face iarăși Cuvântul duh.

39. Cel ce vrea să cunoască pe Dumnezeu în mod afirmativ din afirmări face Cuvântul trup, neputând să cunoască pe Dumnezeu drept cauză din altă parte decât din cele văzute și pipăite. Iar cel ce vrea să-L cunoască în

⁴³² Origen vorbește de-o îngroșare a spiritului prin păcat (Io. Co. 13, 21). După el, Logosul distruge cugetările mai groase și mai materiale din suflet (Io. Co. 2, 7). Dar nu folosește termenul de îngroșare pentru existența Logosului în lume. Formula o întrebuițează de abia Grigorie de Nazianz (*Or. în Epiph*, P.G. 36, 313 B). Sf. Maxim o comentează în *Ambigua* (P.G. 91, 1285C, 1288 A). "îngroșarea" se face prin asemănări și chipuri, prin "cartea" lucrurilor din natură și în sfârșit prin întrupare, pentru ca noi, cei "groși cu înțelegerea", să-L putem cuprinde și să ne putem urca la contemplarea spirituală a Lui. În cap. acesta se face prima aplicare "iconomică" a ideii de "îngroșare" și "subțiere". Logosul se "îngroașe" în opera omului, în făptuirea săvârșită prin trup, și se subțiază în opera lui Dumnezeu, în cunoștință.

Evagrie spusese și el de contemplația naturală că e un corp spiritual al gnozei (Cent. 2, 5), sau "ultima haină" (Cent. 3, 8), pe care dezbrăcând-o apoi mintea, după ce-a dezbrăcat haina cea groasă a făptuirii, se înfățișează goală înaintea lui Dumnezeu. Ba Evagrie numește virtutea și gnoza trupuri ale minții (Cent. 2, 18). Paralela exactă la Maxim este însă sentința: "Trupul Domnului sunt virtuțile... sângele lui Hristos contemplarea naturii... inima lui Hristos cunoașterea lui Dumnezeu" (*Sent. ad. frates*; P. G. 90, 377 C D. (Balthasar, *op. cit.*, p. 34-35). Oare nu din asemenea idei - care se află și la gânditorii păgâni din antichitate - s-au dezvoltat teoriile fantastice ale teosofilor despre diferitele corpuri ale ființelor, pe care însă, spre deosebire de aceia, le concep atât de materialist?

mod negativ prin negații face Cuvântul duh, cunoscând cum se cuvine pe Cel supra-necunoscut, ca pe Cel ce era la început Dumnezeu și era la Dumnezeu, dar nu din ceva din cele ce pot fi cunoscute.⁴³³

40. Cel ce a învățat să sape, prin fapte și contemplație, fântânile virtuții și ale cunoștinței din sine, asemenea Patriarhilor, va afla înlăuntru pe Hristos, izvorul Vieții,⁴³⁴ din care ne îndeamnă înțelepciunea să bem, zicând: «Bea apă din vasele tale și din izvorul fântânilor».⁴³⁵ Făcând aceasta, vom afla înlăuntru nostru comorile ei.

41. Cei ce trăiesc dobitocește, numai pentru simțuri, se primejduiesc pe ei, făcând Cuvântul trup, ca unii ce abuzează de făpturile lui Dumnezeu spre a sluji patimilor, și nu pătrund înțelesul înțelepciunii care se arată în toate, pentru a cunoaște și a slăvi pe Dumnezeu din făpturile Lui, și a înțelege de unde, ca ce și spre ce scop am fost făcuți și în ce direcție avem să ne lăsăm călăuziți de cele văzute. Ci umblând în veacul acesta în întuneric, pipăie cu amândouă mâinile numai neștiința când e vorba de Dumnezeu.

⁴³³ Ca și Dionisie Areopagitul, Sf. Maxim consideră teologia negativă superioară celei pozitive. Teologia pozitivă îl cunoaște pe Dumnezeu ca simplă cauză din făpturi. Teologia negativă cunoaște mai mult din El (mai "substanțial"), pentru că nu-l cunoaște din făpturi, din cele ce pot fi propriu zis prin descoperirea Lui nemijlocită. De aici se vede că Sf. Maxim nu înțelege prin teologia negativă o teologie intelectuală, paralelă cu cea afirmativă, ci o trăire mistică a lui Dumnezeu ce nu poate fi cuprinsă în conceptele și termenii împrumutați din lumea creată.

⁴³⁴ E înlăuntru nostru de la Botez, dar nu ținând de ființa noastră. cf. Marcu Ascetul, scrierea "*Despre Botez*", Filocalia, vol. I.

⁴³⁵ Proverbe 5, 15.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

42. Cei ce se țin numai de litera Sfintei Scripturi și coboară demnitatea sufletului robind-o slujirii trupești a legii își fac loru-și, în chip vrednic de ocară, Cuvântul trup, socotind că Dumnezeu se mulțumește cu jertfe de animale. Curățindu-se pe din afară, toată grija lor le este pentru trup. Dar de frumusețea sufletului nu au grijă, ci o lasă să fie întinată de petele păcatului, deși pentru suflet a fost adusă la existență toată ordinea celor văzute și pentru el s-a dat tot cuvântul dumnezeiesc și Legea.

43. Sfânta Evanghelie zice că Domnul «a fost pus spre căderea și ridicarea multora».⁴³⁶ Prin urmare să băgăm de seamă de nu cumva e pus spre căderea celor ce privesc creația văzută numai cu simțurile și se țin numai de litera Sfintei Scripturi, ca unii ce nu pot străbate spre duhul cel nou al harului, pentru nebunia lor; și spre ridicarea celor ce privesc duhovnicește fapțurile lui Dumnezeu și ascultă duhovnicește cuvintele Lui și se îngrijesc prin purtările cuviincioase numai de chipul dumnezeiesc al sufletului.

44. Cuvântul că Domnul «a fost pus spre căderea și spre ridicarea multora în Israel», înțeles numai în sens bun, înseamnă că e pus spre căderea patimilor și gândurilor rele din fiecare credincios și spre ridicarea virtuților și a tot gândul iubitor de Dumnezeu.

45. Cel ce socotește pe Domnul ziditor numai al celor ce sunt supuse nașterii și stricăciunii îl ia în chip greșit drept un grădinar, asemenea Mariei Magdalena. De aceea spre folosul aceluia se ferește Domnul de atingerea lui, întrucât pentru el încă nu s-a putut sui la Tatăl. Astfel zice:

⁴³⁶ Luca 2, 34.

«Nu mă atinge».⁴³⁷ Căci știe că cel ce se apropie de El cu o asemenea prejudecată coborâtă se vatămă.⁴³⁸

46. Cei ce de frica iudeilor șed într-un foișor din Galileia cu ușile încuiate, adică cei ce, de frica duhurilor răutății, petrec în regiunea descoperirilor pe înălțimea vederilor (contemplațiilor) dumnezeiești, încuind pentru siguranță simțurile ca pe niște uși, primesc în chip neînțeles pe Cuvântul lui Dumnezeu, care vine la ei și li se arată fără lucrarea simțurilor. Iar venind El, le dăruiește starea de nepățimire, spunându-le «pace vouă», și împărțirile Duhului Sfânt suflând asupra lor; de asemenea le dă «putere» asupra duhurilor rele și le arată simbolurile tainelor Sale.⁴³⁹

⁴³⁷ Ioan 20, 17.

⁴³⁸ Încă pentru Origen singurul rost al "coborârii" Cuvântului în lume este "înălțarea" Lui din lume. Credinciosul deci trebuie să facă totul sau să nu rețină pe Dumnezeu-Cuvântul jos în lume, ci să-I înlesnească în duhul său propriu înălțarea la cer. Orice credincios trebuie să înțeleagă pe Hristos tot mai mult după duh, nu după trup, chiar spre folosul lui, ca să nu se mulțumească cu aceasta, ci să se ridice la o înțelegere mai înaltă a Sa. E vorba de cel ce se află încă pe treapta făptuirii, care nu îl are încă descoperit pe Domnul pentru a tinde spre depășirea acestei faze. Domnul cel coborât în lume este Domnul ascuns în porunci. Cel ce se află încă în faza exclusivă a împlinirii poruncilor îl ține pe Domnul coborât și slava Lui acoperită de trupul faptelor ascetico-morale (Cap. theol. II, 94).

⁴³⁹ E o tâlcuire duhovnicească a lui Ioan 20, 19-23. Galileea e regiunea descoperirilor mistice. Sf. Grigorie de Nazianz tâlcuise sala cinei de taină ca loc al gnozei (Or. 41 în Pent; P.G. 36, 444, A. B.). Acum foișorul din regiunea descoperirilor este, ca înăițime a vederilor mistice, locul unirii cu Dumnezeu-Cuvântul acolo Domnul dă sufletelor pacea nepățimirii, le împarte prin insuflare puterile Duhului și le arată coasta Sa de unde a curs sânge și apă -sîrnbolurile Euharistiei. Înălțimea contemplației nu e desfăcută de taina Euharistiei, ci abia acolo își actualizează ea toată putere. Arătarea tainică a Domnului în suflet se produce atunci când sufletul și-a

47. Pentru cei care cercetează după trup învățătura despre Dumnezeu, Domnul nu se suie la Tatăl; dar pentru cei care o cercetează după duh, prin vederi (contemplații) înalte, se suie la Tatăl. Să nu ținem așadar pentru totdeauna jos pe Cel ce a coborât jos pentru iubirea de oameni; ci să ne suim sus la Tatăl împreună cu El, părăsind pământul și cele ale pământului, ca să nu ne spună și nouă, ceea ce s-a spus iudeilor care au rămas neîndreptați: «Mă duc unde voi nu puteți veni».⁴⁴⁰ Căci fără Cuvântul, e cu neputință a ajunge la Tatăl Cuvântului.

48. Pământul chaldeilor este viața pătimasă în care se făuresc și se cinstesc idoli păcatelor. Iar Mesopotamia (țara dintre râuri) este viețuirea ce se mișcă între cele potrivnice. Pământul făgăduinței este starea umplută de tot binele, de toate virtuțile. Prin urmare tot cel ce nu are grijă de această deprindere, asemenea vechiului Israel, e târât iarăși în robia patimilor, lipsindu-se de slobozenia primită.

49. De însemnat că de nici unul dintre sfinți nu se spune să fi coborât de bunăvoie în Babilon. Căci nu e îngăduit, nici nu ține de judecata înțeleaptă ca să aleagă cei ce iubesc pe Dumnezeu cele rele în locul celor bune. Iar dacă unii dintre ei au fost duși acolo cu sila dimpreună cu poporul, prin aceștia înțelegem pe cei ce nu de voia lor, ci din nevoie, pentru mântuirea celor ce au lipsă de povățuire, părăsesc rostul mai înalt al cunoștinței și coboară la învățătura despre patimi. Pentru acest motiv și marele Apostol socotea că e mai de folos să fie în trup, adică să se ocupe cu învățătura morală, deși tot dorul lui

încetat orice activitate naturală a lui. Aceasta e o idee fundamentală a teologiei mistice.

⁴⁴⁰ Io. 8, 21. Ideea din cap. 45.

era să se desfacă de învățătura morală și să fie cu Hristos,⁴⁴¹ prin contemplația supralumească și simplă a minții.

50. Precum fericitul David liniștea pe Saul cel chinuit de duhul rău, cântându-i din chitară,⁴⁴² la fel tot cuvântul duhovnicesc, îndulcit prin vederile (contemplațiile) cunoștinței, odihnește mintea muncită, slobozind-o de conștiința rea, care o chinuiește.

51. Bălai cu ochi frumoși este, ca și marele David,⁴⁴³ cel în care cunoștința luminoasă se însoțește cu strălucirea vieții după Dumnezeu. Iar acestea sunt făptuirea și contemplația.⁴⁴⁴ Cea dintâi strălucește prin chipurile virtuților; a doua luminează prin cugetările dumnezeiești.

52. Domnia lui Saul este chipul slujirii trupești a legii, pe care Domnul a desființat-o, ca pe una ce n-a desăvârșit nimic. «Căci legea, zice, n-a desăvârșit nimic».⁴⁴⁵ Iar domnia marelui David este preînchipuirea slujirii evanghelice; căci ea cuprinde în chip desăvârșit toate voile din inima lui Dumnezeu.⁴⁴⁶

53. Saul este legea naturală, care a primit la început de la Domnul să stăpânească peste fire. Dar când a călcat porunca prin neascultare, cruțând pe Agag, regele lui Amalec, adică trupul, și a alunecat în patimi,⁴⁴⁷ a fost scos din domnie, ca să ia David pe Israel, adică legea duhului,

⁴⁴¹ Filipeni 1, 23. Se arată importanța misiunii printre cei mai de jos.

⁴⁴² I Regi 16, 23.

⁴⁴³ Ibidem 16, 12.

⁴⁴⁴ Treapta mai înaltă păstrează și pe cea mai de jos.

⁴⁴⁵ Evrei, 7, 19.

⁴⁴⁶ I Regi 16, 1.

⁴⁴⁷ I Regi 15, 8-9.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

care naște pacea⁴⁴⁸ ce zidește lui Dumnezeu templul măreț al contemplației.

54. Samuel se tălmăcește «ascultare de Dumnezeu». Deci până ce preotește în noi Cuvântul prin ascultare, chiar de va cruța Saul pe Agag,⁴⁴⁹ adică cugetul trupesc, îl va ucide pe acesta cu toată râvna Cuvântului preot, și va rușina cu muștrări mintea iubitoare de păcat, ca pe una ce a călcat drepturile lui Dumnezeu.⁴⁵⁰

55. Când mintea, semețindu-se, încetează să întrebe, prin cuvenita cercetare, pe Cuvântul dătător de învățătură, care a uns-o împotriva patimilor, despre cele ce trebuie să facă și să nu facă, cade în chip sigur sub puterea patimilor din pricina neștiinței. Acestea, despărțind-o treptat de Dumnezeu, o fac să se întoarcă în vreme de strâmtoare spre draci și să-și îndumnezeiască pântecelul, vrând să primească de la acestea mângâiere în necazuri. Să te încredințeze despre aceasta Saul, care neluând în toate pe Samuel ca sftenic, este dus cu sila la slujirea idolilor și întreabă de sfat pe vrăjitoarea ventrilogă, ca pe un Dumnezeu.⁴⁵¹

56. Cel ce se roagă să primească pâinea cea spre ființă nu o primește desigur întreagă, cum e pâinea însăși, ci precum o poate el primi. Căci Pâinea vieții se dă pe sine tuturor celor ce o cer, pentru iubirea de oameni, dar nu la fel tuturor, ci celor ce au săvârșit mari fapte ale dreptății,

⁴⁴⁸ Adică pe Solomon.

⁴⁴⁹ Ar putea fi și ratiunea (λόγος).

⁴⁵⁰ I Regi 15, 17.

⁴⁵¹ I Regi 28, 7 urm.

mai mult, iar celor mai mici în acestea mai puțin. Fiecăruia după cât poate primi cu vrednicia minții.⁴⁵²

57. Domnul, în parte e absent, în parte e de față. E absent pentru privirea față către față; e de față pentru privirea în oglindă și ghicitură.⁴⁵³

58. Domnul e de față prin virtuți în cel ce se află pe treapta făptuirii; iar de cel ce nu prețuiește întru nimic virtutea e departe. Și iarăși în cel ce se află pe treapta contemplației e de față prin cunoștința adevărată a lucrurilor; dar de cel ce e lipsit de aceasta în vreo privință e departe.

59. E departe de trup cel ce s-a mutat de la aptitudinea făptuirii la cea a cunoașterii, fiind răpit de cugetările mai înalte ca în nori, în văzduhul străveziu al vederii tainice (al contemplației mistice), în care va putea fi cu Domnul totdeauna. Și e departe de Domnul cel ce nu poate încă privi (contempla) înțelesurile cu mintea curată, fără lucrările simțurilor, atât cât e omului cu putință, și nu poate cuprinde fără ghicituri rațiunea simplă a Domnului.

60. Cuvântul lui Dumnezeu se numește trup nu numai fiindcă S-a întrupat, ci și fiindcă Dumnezeu-Cuvântul cel simplu; care era la început la Dumnezeu și Tatăl și avea în Sine limpezi și dezvăluite modelele tuturor, necuprinzând asemănări și ghicituri, nici istorii alegorice, când vine la oameni, care nu pot să se apropie cu mintea dezbrăcată⁴⁵⁴

⁴⁵² E o kenoză a darurilor, a energiilor divine, după capacitatea celor ce le primesc.

⁴⁵³ Pând ce Parusia mistică nu trece în cea eshatologică, ea rămâne în parte absentă.

⁴⁵⁴ Minte goală, inteligibile goale.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

de cele inteligibile dezbrăcate, desfăcându-se de cele obișnuite lor, se face trup, îmbrăcându-se și multiplicându-se în varietatea istorisirilor, ghiciturilor, asemănarilor și cuvintelor întunecoase. Căci la prima întâlnire mintea noastră nu sesizează Cuvântul dezvăluit, ci Cuvântul întrupat, adică în felurimea cuvintelor, fiind Cuvânt prin fire, dar trup la vedere. Așa încât celor mulți li se pare că văd un trup și nu Cuvântul, deși după adevăr este Cuvântul. Fiindcă înțelesul Scripturii nu este acela care li se pare celor mulți, ci altul decât acela care li se pare. Căci Cuvântul se face trup prin fiecare din cuvintele scrise.

61. Începutul uceniciei oamenilor în evlavie e legat de trup. Căci la prima apropiere de cinstirea lui Dumnezeu vorbim după literă nu după duh. Dar înaintând pe încetul în duh și răzuind grosimea cuvintelor prin vederile (contemplațiile) mai subțiri, ajungem în chip curat în Hristos cel curat, pe cât e cu puțință oamenilor. Atunci putem zice ca Apostolul: «Deși am cunoscut pe Hristos după trup, dar acum nu-L mai cunoaștem».⁴⁵⁵ Aceasta datorită apropierii simple a minții de Cuvântul, prin înlăturarea acoperămintelor de pe El. Astfel am înaintat de la cunoașterea Cuvântului după trup, la slava Lui, ca a Unuia Născut din Tatăl.

62. Cel ce își trăiește viața în Hristos s-a ridicat deasupra dreptății legii și a firii. Arătând aceasta, dumnezeiescul Apostol zice: «Căci în Hristos Iisus nu mai este nici tăiere împrejur,⁴⁵⁶ nici netăiere împrejur». Prin tăierea împrejur a arătat dreptatea legală; iar prin netăierea împrejur a arătat dreptatea naturală.

⁴⁵⁵ II Corinteni 5, 16.

⁴⁵⁶ Galateni 6, 15.

63. Unii se nasc din apă și din duh,⁴⁵⁷ alții primesc botezul în Duh Sfânt și foc. Dar aceste patru, adică: apa, duhul, focul și Duhul Sfânt, sunt unul și același Duh al lui Dumnezeu. Căci unora Duhul Sfânt le este apă, întrucât îi spală de întinăciunile din afară ale trupului; altora numai duh, întrucât lucrează în ei bunurile virtuții; altora iarși foc, întrucât le curăță petele dinlăuntru, din adâncul sufletului; și în sfârșit altora, ca marelui Daniil, le este Duh Sfânt, întrucât le dăruiește înțelepciune și cunoștință. Căci după deosebirea lucrărilor din subiecte, primește unul și același Duh diferite numiri.⁴⁵⁸

64. Legea a rânduit Sâmbăta: «ca să se odihnească boul tău de jug și sluga ta».⁴⁵⁹ Amândoi aceștia arată prin ghicituri trupul. Căci trupul este vita de jug a minții lucrătoare,⁴⁶⁰ fiind nevoit să poarte de silă povara virtuților prin fapte. Tot el este și sluga minții contemplative, întrucât slujește în chip rațional poruncilor minții, care a ajuns la cunoștință, ca unul ce s-a pătruns și el de rațiune prin contemplațiile minții. Sâmbăta este sfârșitul amândurora, hărăzind fiecăruia odihna cuvenită de bunurile cărora le slujesc prin făptuire și contemplație.

⁴⁵⁷ Matei 3, 14; Io. 3, 5.

⁴⁵⁸ Aici urcușul duhovnicesc are patru trepte, corespunzând la patru lucrări ale Duhului Sfânt care toate sunt date potențiale la botez. E o largă viziune a efectelor Botezului. De fapt harurile celorlalte taine trebuie să se încopceze cumva de harul Botezului, sau rmai bine zis de unul sau altul din laturile acestui har, ducându-l mai departe. Cele patru trepte sunt: a) curățirea de patimi, b) dobândirea virtuților, c) înlăturarea ultimelor rădăcini ale patimilor din suflet (a gândurilor) și d) dobândirea înțelepciunii și a cunoștinței. În împărțirea tripartită primele două constituie pe de altă parte faza practică.

⁴⁵⁹ Ieșirea 23, 12.

⁴⁶⁰ A minții aflătoare în feza practică sau activă.

65. Cel ce lucrează virtutea cu cuvenita cunoștință are ca bou de jug trupul, pe care îl mână la împlinirea datoriilor cu rațiunea, iar ca slugă modul de înfăptuire a virtuții, pe care îl cumpără cu judecățile dreptei socoteli, care țin loc de bani. Iar Sâmbăta este starea de pace și de nepătimire întru virtute a sufletului și a trupului, sau deprinderea neschimbăcioasă.⁴⁶¹

66. Cuvântul lui Dumnezeu le este celor a căror grijă se învârtește mai mult în jurul virtuților trupești paie și fân, nutrind partea pătimitoare (pasională) a sufletului lor spre lucrarea virtuților. Dar celor ce s-au ridicat prin contemplație adevărată la înțelegerea celor duhovnicești le este pâine care le nutrește partea mintală a sufletului spre desăvârșirea după chipul lui Dumnezeu.⁴⁶² De aceea vedem pe Patriarhi hrănindu-se la drum pe ei cu pâine iar vitele cu nutreț.⁴⁶³ Iar levitul din Judecători zice bătrânului, care l-a primit ca oaspete: «Avem și noi pâini

⁴⁶¹ Sf. Maxim descrie în cap. 64-65 modul în care facultățile interioare ale omului se împărtășesc de Sâmbătă (de odihna) minții și cum trupul, din animal nerațional, devine - prin educație - slujitor rațional (λογισθέν). În cap. 65 locul trupului îl ia modul (τρόπος), adică acea cale practică personală spre împlinirea unei virtuți, care la Maxim e paralela practică a logosului teoretic al unui lucru (Quest ad. Thalas. 90, 321 B) (Balthasar, op. cit., 144). Odihna trupului și a sufletului după strădania de a împlini virtutea nu e o ieșire din starea de virtute, ci dimpotrivă o consolidare statornică în ea. Odihna înseamnă numai că omul nu mai trebuie să se încordeze atât de mult pentru împlinirea virtuții, căci ea i-a devenit deprindere. Această deprindere, ridicată peste agitație și încordare, e tocmai starea de nepătimire, care așadar nu e o stare de neutralitate, de nepăsare, ci una de neclintire în virtute. Nepătimirea, ca încheiere a fazei active din urcușul duhovnicesc, e tocmai Sabatul de la capătul activității practice.

⁴⁶² Desăvârșirea deiformă.

⁴⁶³ Facerea 24, 32.

și vitele noastre paie și nu avem trebuință de nici una din slugile tale». ⁴⁶⁴

67. Cuvântul lui Dumnezeu se numește și este și «rouă» și «apă» și «izvor» și «râu», ⁴⁶⁵ precum s-a scris, fiind și făcându-se acestea după puterea ce se află în cei ce-L primesc. Unora le este rouă, întrucât le stinge fierbințeala și lucrarea patimilor, care le încinge trupul de din afară. Celor ce sunt scuturați în adânc de frigurile veninului răutății le este apă, nu numai întrucât nimiceste printr-o însușire contrară ceea ce este opus, ci și întrucât le dăruiește putere de viață pentru o existență fericită. Iar izvor le este celor ce au în ei ca o țâșnire neconținută deprinderea contemplației întrucât le dăruiește înțelepciune. În sfârșit râu le este celor ce varsă ca un râu învățătura cucernică, dreaptă și mântuitoare, întrucât adapă din belșug oameni, dobitoace, fiare și plante. Și o face aceasta ca oamenii să se îndumnezeiască, înălțându-se prin înțelesurile celor grăite; cei îndobitociți de patimi să-și primească din nou puterea rațiunii naturale, redobândindu-și omenia prin arătarea sârguincioasă a chipurilor virtuții; cei însălbătiți prin deprinderile și faptele lor ticăloase să se înmoaie prin îndemnurile dulci și line și să revină la blândețea firii; iar cei deveniți nesimțitori față de cele bune, asemenea plantelor, subțiindu-se prin străbaterea cuvântului în adâncime, să dobândească simțirea spre aducere de roade, iar puterea cuvântului să le fie ca o sevă care-i nutrește.

⁴⁶⁴ Judecători 19, 19. Se continuă asemănarea din cap. 64-65, a celor ce lucrează virtuțile trupești cu vița de rug cărora Logosul li se face o hrană inferioară, pe măsura lor.

⁴⁶⁵ Deuteronom 32, 2; Ecclesiastul 1, 5; 15, 3; 24, 41-43.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

68. Cuvântul lui Dumnezeu este cale celor ce străbat bine și în chip susținut drumul virtuții prin fapte și nu se abat nici la dreapta prin slavă deșartă, nici la stânga prin aplecarea spre patimi, ci-și îndreaptă pașii spre Dumnezeu. Acest lucru nepăzindu-l până la sfârșit Asa, regele din Iuda, se zice că la bătrânețe suferea de picioare, fiindcă slăbise în pașirea pe drumul lui Dumnezeu.⁴⁶⁶

69. Cuvântul lui Dumnezeu se zice ușă, fiindcă introduce la cunoștință pe cei ce-au străbătut bine toată calea virtuților pe drumul cel fără de prihană al faptelor și fiindcă le arată ca o lumină comorile mult strălucitoare ale înțelepciunii. Căci unul și același este și cale și ușă și cheie și împărăție: Cale, ca cel ce călăuzește; cheie, ca cel ce deschide și se deschide celor vrednici de cele dumnezeiești; ușă, ca cel ce duce înlăuntru; împărăție, ca cel ce e moștenit, și se dă prin împărțășire tuturor.⁴⁶⁷

70. Domnul se zice: lumină, viață, înviere și adevăr. Lumină, ca cel ce dă strălucire sufletelor, alungă întunericul neștiinței, luminează mintea spre înțelegerea lucrurilor tainice și arată tainele care nu pot fi văzute decât de cei curați cu inima; viață, ca cel ce dă sufletelor ce iubesc pe Domnul puterea de a se mișca spre cele dumnezeiești; înviere, ca cel ce ridică mintea din alipirea moartă de cele materiale, curățind-o de toată stricăciunea și amărțirea; adevăr, ca cel ce dăruiește celor vrednici deprinderea neschimbăcioasă a celor bune.

71. Cuvântul lui Dumnezeu și al Tatălui se află tainic în fiecare dintre poruncile Sale; iar Dumnezeu și Tatăl se

⁴⁶⁶ III Regi, 15, 23.

⁴⁶⁷ Cale e în special celor de pe treapla făptuirii, ușă și cheie celor ce trec pe treapta cunoașterii, iar împărăție celor îndumnezeiți.

află întreg nedespărțit în întreg Cuvântul Său în chip firesc. Cel ce primește prin urmare porunca dumnezeiască și o împlinește primește pe Cuvântul lui Dumnezeu aflător în ea. Iar cel ce a primit pe Cuvântul prin porunci a primit totodată prin El pe Tatăl care se află în El în chip firesc, și pe Duhul Sfânt, care se află în El în chip firesc. Căci a zis: «Amin zic vouă, cel ce primește pe Cel ce-l voi trimite pe Mine mă primește; iar cel ce mă primește pe Mine, primește pe Cel ce m-a trimis pe Mine».⁴⁶⁸ Așadar cel ce a primit o poruncă și a împlinit-o pe ea a primit tainic pe Sfânta Treime.⁴⁶⁹

72. Slăvește pe Dumnezeu în sine nu cel ce-L laudă pe Dumnezeu în cuvinte, ci cel ce rabdă, de dragul lui Dumnezeu, pentru virtute, pătimiri, dureri și osteneli. Acesta e slăvit la rândul său de Dumnezeu cu slava aflătoare în Dumnezeu, primind prin împărtășire harul nepătimirii ca o încoronare a virtuții.⁴⁷⁰ Căci tot cel ce slăvește pe Dumnezeu în sine prin pătimiri pentru virtute în decursul făptuirii, se slăvește și el în Dumnezeu, primind lumina celor dumnezeiești într-o contemplație liberă de patimă. Căci zice Domnul venind la patima Sa: «Acum s-a preamărit Fiul Omului și Dumnezeu S-a preamărit întru El. Iar dacă Dumnezeu S-a preamărit întru El și Dumnezeu îl va preamări pe El întru Sine. Și îndată îl

⁴⁶⁸ Ioan 13, 20.

⁴⁶⁹ Învățătura că Domnul este ascuns în porunci, luată de la Marcu Ascetul, devine prin dezvoltare o temă fundamentală în sistemul Sf. Maxim. (La Marcu Ascetul în legea duhovnicească cap. 190, Filocalia românească, vol. I, ed. I. p. 249; la Sf. Maxim în *Quaest. et dubia* 90, 833; *Ambigua* P.G. 91, 1172).

⁴⁷⁰ Nepătimirea e deprinderea neclintită în virtute; aceasta nu poate veni decât la capătul străduințelor de purificare de patimi și de dobândire a virtuților. Dar atunci se dă ca har, nu ca un simplu rezultat al eforturilor omenești.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

va preamări pe El». ⁴⁷¹ De aici se vede limpede că pătimirilor pentru virtute le urmează darurile dumnezeiești. ⁴⁷²

73. Până ce vedem pe Cuvântul lui Dumnezeu întrupat în litera Sfintei Scripturi, în chip felurit prin ghiciri, încă n-am văzut spiritual pe Tatăl Cel netrupesc, simplu, unul și singur, cum se află în Fiul Cel netrupesc, simplu, unul și singur, după cuvântul: «Cel ce mă vede pe Mine vede pe Tatăl»; ⁴⁷³ sau «Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine». ⁴⁷⁴ E nevoie așadar de multă știință ca, înlăturând mai întâi cu grijă vălurile literelor care acoperă Cuvântul, să putem privi cu mintea dezvăluită ⁴⁷⁵ pe Cuvântul însuși, stând de Sine și arătând în Sine limpede pe Tatăl, atâta cât e cu putință oamenilor. De aceea e de trebuință ca cel ce caută cu evlavie pe Dumnezeu să nu fie reținut de nici o literă, ca nu cumva să primească în locul lui Dumnezeu cele din jurul lui Dumnezeu, adică să îmbrățișeze în chip greșit, fără să-și dea seama în locul Cuvântului literele Scripturii. Căci Cuvântul scapă minții, care crede că prin văluri a prins pe Cuvântul cel netrupesc, așa cum Egipteanca n-a apucat pe Iosif, ci veșmintele lui; ⁴⁷⁶ sau așa cum cei de

⁴⁷¹ Ioan 13, 31.

⁴⁷² O nouă precizare a treptei active și a celei contemplative. Activul prin pătimirile sale pentru virtute, slăvește pe Dumnezeu făcându-se pe sine mic și încordându-și toate puterile numai în slujba poruncilor lui Dumnezeu. Dar ca răsplată primește cunoștința, lumina, îndumnezeirea, prin care e slăvit de Dumnezeu. Acum Dumnezeu lucrează în acela slava Sa, mărindu-l în fața tuturor.

⁴⁷³ Ioan 14, 9.

⁴⁷⁴ Ioan 14, 10.

⁴⁷⁵ Cu mintea goală.

⁴⁷⁶ Facerea 39, 12. Romani 1, 25.

demult, rămânând numai la podoaba celor văzute, n-au băgat de seamă că slujesc făptuirii și nu Făcătorului.⁴⁷⁷

74. Cuvântul Sfintei Scripturi după ce s-a dezbrăcat treptat de adaosurile trupești așezate asupra lui, prin ieșirea la iveală a înțeleșurilor lui mai înalte, se arată minții mai străvăzătoare ca aflându-se într-o adiere subțire.⁴⁷⁸ E vorba adică de acea minte care, părăsind total lucrările ei firești, e în stare să primească numai simțirea acelei simplități care-L anunță întrucâtva pe Cuvântul, așa cum marele Ilie s-a învrednicit în peștera din Horeb de această vedere. Horeb se tălmăcește noutate și indică deprinderea virtuților în duhul cel nou. Iar peștera este ascunzișul înțelepciunii în minte, în care ajungând cineva va simți tainic cunoștința cea mai presus de simțire, în care se zice că se află Dumnezeu. Deci tot cel ce caută cu adevărat pe Dumnezeu, ca marele Ilie, nu va fi numai în Horeb, adică în deprinderea virtuților, ca cel de pe treapta făptuirii, ci și în peștera din Horeb, adică în ascunzișul înțelepciunii, aflătoare numai în deprinderea virtuților, ca un contemplativ.

⁴⁷⁷ III Regi 19, 12.

⁴⁷⁸ Așa cum se dezbracă mintea de diferite haine sau trupuri, pentru a deveni goală, așa se dezbracă și Logosul dumnezeiesc pentru mintea goală. "Simțirea mai presus de simțire a cunoștinței" nu e un sentiment în sensul psihologic modern al cuvântului, ci un act de simțire, de sesizare a unei prezențe simple spirituale. Încă Origen vorbește de "simțirea nesensibilă" (αἴσθησις οὐκ αἴσθητή). Grigorie de Nisa îi spune "simțirea unei prezențe oarecare" (αἴσθησις παρουσίας τινός); *Cant. hom.* 11; P.G. 44, 1001 B), iar Diadoh o dezvoltă original, în sensul că sufletul părăsește cele cinci simțuri externe când se actualizează simțul spiritual cel unic și mistic al minții. Peștera e ascunzișul cunoștinței tainice, dar ea se află numaidecât pe muntele Horeb, adică pe culmea deprinderii între virtute. Cel ce-a ajuns la cunoștință, nu trebuie să părăsească virtutea.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

75. Când mintea se va scutura de multele păreri despre lucruri ce s-au așezat asupra ei, i se va descoperi limpede Cuvântul adevărului,⁴⁷⁹ dându-i temeiturile cunoștinței adevărate și depărtând prejudecățile ei de mai-nainte, ca pe niște solzi de pe puterile văzătoare, cum s-a întâmplat cu dumnezeiescul și marele Apostol Pavel. Căci părerile care se nasc din atenția îndreptată numai la litera Scripturii și socotințele pătimașe ce se ivesc din privirea celor văzute numai cu simțurile sunt cu adevărat solzi așezați pe puterea străvăzătoare a sufletului, care împiedică străbaterea la Cuvântul neștirbit al adevărului.⁴⁸⁰

76. Dumnezeiescul Apostol Pavel zice că are numai din parte cunoștința Cuvântului.⁴⁸¹ Iar marele Evanghelist Ioan zice că a văzut slava Lui: «Am văzut, zice, slava Lui, slavă ca a Unuia Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr».⁴⁸² Sfântul Pavel a spus că are numai din parte cunoștința Cuvântului ca Dumnezeu. Căci se cunoaște numai într-o măsură oarecare din lucrări. Deoarece cunoașterea Lui după ființă și ipostas nu e cu putință în nici un fel nimănui, fiind la fel de inaccesibilă tuturor îngerilor și oamenilor. Sfântul Ioan însă, care a cunoscut rațiunea întrupării Cuvântului în chip desăvârșit, atât cât e cu putință oamenilor, a spus că a văzut slava Cuvântului ca trup, adică a văzut rațiunea sau scopul pentru care Dumnezeu s-a făcut om, plin de har și de adevăr. Căci nu

⁴⁷⁹ Sau rațiunea adevărului.

⁴⁸⁰ Numai mintea curățită de solzi sau dezbrăcată de văluri vede adevărul sau pe Logosul dezvăluit de văluri. Vălurile de pe minte devin văluri ce acoperă adevărul. Interesantă sugestie pentru interpretarea categoriilor kantiene sau de orice fel, care prelucrează "lucrul în sine", realitatea goală, aducându-ne-o la cunoștință numai disimulată de văluri, sau categorii.

⁴⁸¹ I Corinteni 13, 9.

⁴⁸² Ioan 1, 14.

întrucât e Dumnezeu după ființă și de o ființă cu Dumnezeu Tatăl a fost dăruit cu har Unul Născut, ci întrucât s-a făcut după iconomie prin fire om și de o ființă cu noi, a fost dăruit cu har pentru noi care avem trebuință de har; și din plinirea Lui primim neconținut, la orice înaintare a noastră, harul pe măsura noastră. Prin urmare cel ce păzește în sine nepătat cuvântul (rațiunea) Cuvântului lui Dumnezeu care s-a întrupat pentru noi, va primi slava plină de har și de adevăr a Celui ce S-a slăvit și S-a sfințit pe Sine pentru noi ca om în timpul petrecerii Lui între noi. «Căci când se va arăta Acela, zice, asemenea Lui vom fi».⁴⁸³

77. Până când sufletul trece din putere în putere și din slavă în slavă, adică înaintează din virtute în virtute mai mare și urcă din cunoștință în cunoștință mai înaltă, nu încetează de a fi departe de patria sa, precum s-a spus: «De mult nemernicește sufletul meu».⁴⁸⁴ Căci lungă este distanța și mare e mulțimea cunoștințelor pe care trebuie să le străbată «până ce va ajunge la locul cortului minunat, până la casa lui Dumnezeu, în glas de bucurie și de mărturisire și în sunet de sărbătoare».⁴⁸⁵ El adaugă la cuvintele pline de înțeles alte cuvinte pline de înțeles în înaintarea sa în contemplațiile dumnezeiești, sporind totodată în veselia minții pentru cele văzute, adică în bucuria și mulțumirea corespunzătoare.⁴⁸⁶ Căci toți cei ce

⁴⁸³ I Ioan 3, 2.

⁴⁸⁴ Psalmi 119, 6.

⁴⁸⁵ Psalmi 41, 5.

⁴⁸⁶ După ce în cap. 76 s-a făcut deosebirea între plinirea (πλήρωμα) harului și adevărului aflătoare în Iisus ca om și între dumnezeirea Lui ființială, această plinire fiind una cu lucrurile dumnezeiești destinate lumii create (Sofia) și după ce a spus că noi din această plinire așezată în firea lui omenească primim treptat la orice înaintare spirituală, în acest cap. arată cât de lungă este distanța până la casa

Sfântul Maxim Mărturisitorul

au primit Duhul harului le sărbătoresc acestea, strigând în inimile lor: «Avva Părinte!».⁴⁸⁷

78. «Locul cortului minunat» este deprinderea nepătimașă și neștirbită a virtuților. Cuvântul lui Dumnezeu, coborându-se în această deprindere, împodobeste sufletul ca pe un cort, cu feluritele frumuseți ale virtuților. Iar «casa lui Dumnezeu» este cunoștința alcătuită din multe și felurite vederi - contemplații. Dumnezeu, sălășluindu-se prin ea în suflet, îl umple de belșugul înțelepciunii. «Glasul de bucurie» este săltarea sufletului pentru bogăția virtuților. Iar «glasul de mărturisire» este mulțumirea pentru participarea plină de slavă la ospățul înțelepciunii. În sfârșit «sunetul» este doxologia tainică și neîntreruptă, alcătuită din amestecarea amândurora, a bucuriei și a mărturisirii.⁴⁸⁸

79. Cel ce a luptat vitejește cu patimile trupului și a războit cu tărie duhurile necurate și a alungat din ținutul sufletului său gândurile lor să se roage să i se dea inimă curată și să i se înnoiască duh drept întru cele dinlăuntru,⁴⁸⁹ adică să fie golit cu desăvârșire de gândurile

noastră cea adevărată, sau până la casa lui Dumnezeu, pe care trebuie să o parcurgem prin această înainiere. Energiile divine coborâte la noi, deși infinite din prima clipă ce începem să le primim, se întind pe o distanță infinită până la ființa divină, care este "de infinite ori infinit" deasupra lor. Lumea Sofiei este un câmp infinit, deschis progresului etern de sofianizarea creaturii, adică de indumnezeire, sau de creștere a energiilor divine în ea, devenită subiect după har al lor.

⁴⁸⁷ Galateni 4, 6.

⁴⁸⁸ Pe de o parte progresul în împărtășirea de înțelepciunea dumnezeiască (Sofia) este nesfârșit, dar pe de alta, când omul a părăsit tot ce e creat și deci schimbăcios și nestatornic, nemaiaivând în sine decât energiile necreate divine și deci neclintirea în virtute și în conștiință, a ajuns acasă.

⁴⁸⁹ Psalmi 50, 12.

întinate și să fie umplut prin har de gândurile dumnezeiești, ca să devină astfel în chip spiritual o lume a lui Dumnezeu, strălucită și mare, alcătuită din vederi - contemplații- morale, naturale și teologice.⁴⁹⁰

80. Cel ce și-a făcut inima curată cunoaște nu numai rațiunile celor inferioare și de după Dumnezeu, ci privește întru câtva și în Dumnezeu însuși, după ce a trecut peste toate; iar acesta este capătul cel mai de pe urmă al bunătaților. În această inimă venind Dumnezeu, binevoiește să-și sape în ea prin duh trăsăturile proprii, ca în niște table ale lui Moise. Și aceasta în măsura în care acea inimă a sporit prin făptuire și contemplație, după cuvântul ce poruncește tainic: «Sporește !»⁴⁹¹

81. Inimă curată poate se numește aceea care nu mai are în nici un fel nici o mișcare naturală spre nimic. În aceasta venind Domnul, pentru simplitatea ei desăvârșită, își înscrie legile Sale ca într-o tăbliță bine netezită.

82. Inimă curată este aceea care își înfățișează memoria sa lui Dumnezeu cu totul fără formă și fără chip, gata să se lase însemnată numai de întipăririle Lui, prin care obișnuiește să se facă arătat.⁴⁹²

⁴⁹⁰ Inima curată e un dar de mai sus, care întrece orice efort omenesc. Sufletul a fost considerat încă de Philo și Origen ca lume duhovnicească (Balthasar, op. cit., 91). Inima aceasta devine o lume tot mai mare pe măsură ce primește în ea tot mai mult din lumea rațiunilor și energiilor divine (Sofia).

⁴⁹¹ Facerea 35, 14.

⁴⁹² Ideea lui Evagrie că mintea sau inima trebuie să devină fără formă, dacă vrea să contemple pe Dumnezeu, e completată în cap. 80-82 de ideea că Dumnezeu își înscrie în ea trăsăturile, semnele, formele Sale.

Τύπος la Maxim înseamnă și modelul original, ideea lucrului în Logos (cap. 2, 60).

83. Minteia lui Hristos, pe care o primesc Sfinții, după cuvântul: «Iar noi avem mintea lui Hristos»,⁴⁹³ nu vine în noi ca să ne lipsească de puterea noastră mintală, nici ca să întregească mintea noastră, ci ca să lumineze, prin calitatea ei, puterea minții noastre și să o ducă la aceeași lucrare cu a Lui. Căci mintea lui Hristos eu zic că o are cel ce cugetă ca El și prin toate îl cugetă pe El.⁴⁹⁴

84. Trup al lui Hristos ni se zice că suntem, după cuvântul: «Iar noi suntem trupul lui Hristos și mădulare în parte»,⁴⁹⁵ nu fiindcă ne-am lipsi de trupurile noastre și ne-am face trupul Lui, nici fiindcă Acela s-ar preschimba în noi după ipostas, sau s-ar tăia în mădulare, ci fiindcă lepădăm stricăciunea păcatului, după asemănarea trupului Domnului. Căci precum Hristos era după fire om fără de păcat, având trup și suflet, așa și noi, cei ce-am crezut în

Privirea acestor τύποι echivalează cu privirea lumii în Dumnezeu. Tot τύπος se numește modelul cortului văzut de Moise pe Sinai, pe când idolii iudeilor se numesc ἄτιτύποι, contramodelle. De aici urmează că cel ce contemplă pe Dumnezeu e modelat după modelul original al ființei sale, mintea lui fiind ridicată însă peste toate formele finite. E o modelare neconținută prin care ființa omului e adusă tot mai aproape de modelul său, intrând totodată în legătură tot mai strânsă cu modelele tuturor lucrurilor. - Interesant e că inima curată e considerată aici inima care și-a oprit orice mișcare naturală, ca mișcare ce, prin însuși faptul că e finită, nu poate sesiza pe Dumnezeu, ci se oprește la lucrurile mărginite. Chiar când vrea să viseze prin vreunul din ele pe Dumnezeu, o face într-o formă imperfectă, nedemnă de Dumnezeu.

⁴⁹³ I Corinteni 2, 16.

⁴⁹⁴ Sălășluirea lui Hristos în noi nu are ca efect o absorbire a spiritului creat în Logosul divin, ci o activitate divină și supranaturală a facultății naturale, ce ca facultate rămâne naturală. Cum zice Sf. Maxim în altă parte: "Căci niciodată harul nu distruge puterea naturii. Dimpotrivă: el face natura slăbită prin abuzul nenatural iarăși capabilă de afectivitatea ei naturală" (Quaest. ad. Thalass., 59; P.G. 90, 608A).

⁴⁹⁵ I Corinteni 12, 27.

El și ne-am îmbrăcat în El în duh, putem fi prin voia liberă fără de păcat în El.

85. În Scriptură sunt veacuri temporale, apoi de acelea care cuprind sfârșitul altor veacuri, după cuvântul: «Ci acum la sfârșitul veacurilor» și următoarele.⁴⁹⁶ Și iarăși alte veacuri, slobode de natura temporală, după veacul din timpul de față, care e la sfârșitul veacurilor, potrivit cuvântului: «Ca să se arate în veacurile ce vor veni bogăția Lui covârșitoare» și cele următoare.⁴⁹⁷ Mai aflăm în Scriptură și mulțime de veacuri trecute, prezente și viitoare. Iar unele veacuri sunt veacuri ale veacurilor; apoi e veacul veacului, timpuri veșnice și neamuri legate de veacuri. Nu vom spune acum ce vrea să indice Scriptura prin veacuri temporale, ce prin timpuri și neamuri veșnice, care sunt simplu veacurile și care veacurile veacurilor, ce este veacul și ce veacul veacului. Căci dacă am face-o aceasta, am lungi mult peste intenție cuvântul nostru. De aceea vom lăsa celor iubitori de învățătură să cerceteze acestea și ne vom întoarce la scopul pentru care am scris acestea.

86. Știm că, după Scriptură, este ceva mai presus de veacuri. Că este aceasta, a spus-o Scriptura. Dar ce este aceasta nu a arătat. Se zice adică în ea: «Domnul împărățește în veac și după aceea».⁴⁹⁸ Deci este ceva mai presus de veacuri: împărăția adevărată a lui Dumnezeu. Căci nu e îngăduit a spune că împărăția lui Dumnezeu a început, sau că ea cade sub veacuri și timpuri. Iar aceasta credem că este moștenirea celor ce se mântuiesc, lăcașul și locul lor, precum ne învață cuvântul cel adevărat; ea e

⁴⁹⁶ Evr. 9, 26.

⁴⁹⁷ Efeseni 2, 7.

⁴⁹⁸ Ieșirea 15, 18.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

ținta celor ce sunt mișcați de dorință spre ultimul lucru dorit și la care ajungând, primesc încetarea oricărei mișcări, întrucât nu mai este vreun timp sau vreun veac pe care trebuie să-l străbată. Căci ei au ajuns după toate la Dumnezeu, care este înainte de toate veacurile și la care nu poate ajunge firea veacurilor.⁴⁹⁹

87. Câtă vreme este cineva în viața aceasta, chiar de ar fi desăvârșit după starea de aici și în fapte și în contemplație, are numai în parte cunoștința, proorocia și arvuna Duhului, dar nu plinătatea însăși. Dar când va ajunge, după isprăvirea veacurilor, la sfârșitul desăvârșit, când se va arăta celor vrednici față către față însuși Adevărul de sine stătător, nu va mai avea numai o parte din plinătate, ci va primi prin împărtășire însăși plinătatea harului. «Căci vom ajunge toți, zice Apostolul (adică cei mântuiți) la starea bărbatului desăvârșit, la măsura plinătății lui Hristos»⁵⁰⁰ în care sunt «ascunse comorile științii și ale înțelepciunii».⁵⁰¹ Arătându-se aceasta, ceea ce e din parte va înceta.

88. Întreabă unii cum va fi starea celor ce se învrednicesc de desăvârșire în împărăția lui Dumnezeu? Va fi una de înaintare și de strămutare, sau de identitate nemișcată? Apoi cum trebuie să înțelegem că vor fi trupurile și sufletele? La acestea ar putea răspunde cineva,

⁴⁹⁹ Împărăția lui Dumnezeu e mai presus de mișcarea de devenire a celor create. Cei ce ajung în ea se odihnesc de orice mișcare. La ea nu ajunge nimeni prin mișcarea naturală a spiritului, ci vine ca un dar al lui Dumnezeu, ca o încoronare a acestor eforturi, dar când ele au încelat. Ea e ultimul lucru dorit spre care tindem și acesta e un nou motiv pentru care, ajunși la ea, ne odihnim de orice mișcare temporală.

⁵⁰⁰ Efeseni 4, 13.

⁵⁰¹ I Corinteni 13, 10; Coloseni 2, 3.

dându-și cu părerea, că precum în viața trupească rostul mâncării este îndoiit, unul pentru creștere, iar altul pentru susținerea celor ce se hrănesc (căci până ajungem la desăvârșirea staturii trupești, ne hrănim în vederea creșterii, iar după ce trupul se oprește din sporirea în mărime, nu se mai nutrește pentru creștere, ci pentru susținere), așa și în privința sufletului, rostul nutririi este îndoit. Căci se nutrește înaintând în virtuți și contemplații, până când, străbătând toate lucrurile, ajunge la măsura plinătății lui Hristos. Ajungând însă la aceasta, se oprește din înaintarea în creștere și sporire prin cele ce sunt la mijloc, nutrindu-se nemijlocit cu ceea ce e mai presus de înțelegere și de aceea poate mai presus de creștere. De aici înainte, primind un soi de hrană nesticăcioasă spre păstrarea desăvârșirii deiforme ce i-a fost dăruită și împărtășindu-se de dulceața nesfârșită a acelei hrane, prin care primește puterea de a fi veșnic la fel de fericit, devine Dumnezeu prin împărtășire de harul dumnezeiesc, odihnindu-se de toate lucrările minții și ale simțirii și deodată cu aceasta dând odihnă și tuturor lucrărilor naturale ale trupului, care se îndumnezeiește și el împreună cu sufletul, prin împărtășirea de îndumnezeire pe potriva lui. Așa încât nu se mai vede decât Dumnezeu atât prin suflet cât și prin trup, însușirile naturale fiind biruite prin covârșirea slavei.⁵⁰²

⁵⁰² Este viața eternă statică sau dinamică? Aceasta era marea întrebare a lui Origen și Grigorie de Nisa. Origen rămăsese la un dualism nesatisfăcător al stării și al mișcării, întrucât mișcarea o socotea legată de lumea finită, iar starea nu o socotea ca o mișcare împlinită, ci numai ca o oprire ce implica pericolul plictiselii. Sf. Grigorie a introdus cu îndrăzneală ideea mișcării veșnice, împlinite și fericite, care depășea contradicția dintre stare și mișcare, ba chiar realiza o identitate (*Vita Moysis*, P.G. 44, 406), Sf. Maxim caută de asemenea o împăcare, dar deosebind mai categoric ca Sf. Grigorie mișcarea din lumea finită de elementul de mișcare ce intră în starea din viața eternă.

89. Întreabă unii dintre cei iubitori de învățătură: în ce va consta deosebirea dintre locașurile și făgăduințele veșnice? Se vor deosebi după așezarea locală, sau după calitatea și cantitatea duhovnicească proprie fiecărui

În sensul acestei sinteze vorbește el de "mobilitatea nemișcată" sau "nemișcarea mobilă" (Quaest. ad Thalas, P.G. 90, 769A), sau cum spune în cap. acesta de o gustare neconținută a bunurilor spirituale, însă nu în vederea creșterii, ci a conservării desăvârșirii dobândite.

În cap. 25 se spunea că atunci nu va mai fi nici o "distanță spațială" între Dumnezeu și cei vrednici. Propriu zis distanță spațială nu e nici când, dacă Dumnezeu e pretutindena de față. Prin aceasta se spune că nu va mai fi nimic la mijloc între vederea noastră și Dumnezeu. Pentru că toate se îndumnezeiesc sau se sofianizează, adică tot ce e creat în toate se copleșește de atributele dumnezeiești. Toate se îmbracă în dumnezeiesc, ca într-o lumină de soare, și deci dumnezeiescul e văzut întâi și prin străveziul Lui făpturile revenite la El și în El. Ele după ființă rămân făpturi, nu devin înseși izvoare ale atributelor divine și aceasta exclude orice panteism. Dar toate trăiesc în concret prin atributele lui Dumnezeu și în Dumnezeu, însă cu conștiința lor de făpturi deosebite ființial de Dumnezeu. Astfel dacă în viața de aici vedem întâi făpturile și abia prin ele cu mare greu pe Dumnezeu, atunci vom vedea întâi pe Dumnezeu și în lumina Lui străvezie toate făpturile într-un mod cu mult mai clar și mai deplin și mai adânc de cum le vedem în obiectivitatea pământească. Aflându-se făpturile în Dumnezeu, aceasta nu înseamnă că ele nu mai sporesc să se îndumnezeiască în El. Căci nu se află în ființa Lui, ci în mediul sofianic al energiilor Lui, mai infinit ca un ocean. Desigur Dumnezeu ca subiect e în întreg acest mediu și cine se află în el e în "fața" lui Dumnezeu, Dar interiorul subiectului divin e deosebit de mediul acesta al manifestărilor Lui. În interiorul aceluia mediu încă sunt trepte și pe ele lumile îngerești și categoriile dreptilor. Iar Iisus Hristos îi cuprinde și îi străbate pe toți. Deci pe de o parte nu e nici o distanță între Dumnezeu și fiecare drept, dar pe de alta fiecare are o "cale atât de lungă" pe care să înainteze în Dumnezeu. Dar întrucât această sporire în îndumnezeire nu e o creștere a facultăților naturale, căci acestea toate s-au oprit din creștere după ce s-au desăvârșit, ci o sporire prin pătimirea lucrării divine, e just să se spună pe de altă parte că făpturile în viața viitoare "stau".

locaș? Unora li se pare adevărată prima părere, altora cea de-a doua. Dar cel ce a cunoscut că «Împărăția lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru»⁵⁰³ și că «la Tatăl multe locașuri sunt»,⁵⁰⁴ socotește mai adevărată părerea a doua.⁵⁰⁵

90. Întreabă unii: care este deosebirea între împărăția lui Dumnezeu și împărăția cerurilor? Se deosebesc în substanță, sau numai în idee? Către aceștia trebuie spus că se deosebesc, dar nu în substanță. Căci amândouă sunt una după substanță. Deci se deosebesc pentru cugetare. Căci împărăția cerurilor este posesiunea cunoștinței curate a lucrurilor după rațiunile lor din Dumnezeu, iar împărăția lui Dumnezeu este împărțășirea prin har de bunătățile pe care le are Dumnezeu prin fire. Cea dintâi e la sfârșitul lumii create, iar cea de-a doua, deosebită de prima în idee, după sfârșitul lumii.⁵⁰⁶

⁵⁰³ Ioan 14, 2.

⁵⁰⁴ Luca 17, 21.

⁵⁰⁵ Deci diferitele locașuri din cer nu se deosebesc spațial, ci exprimă progresul sufletului dintr-o sferă într-alta. Sf. Grigorie de Nisa socotește că sufletele se deosebesc numai după gradul de înălțime al virtuții. Sf. Maxim înlătură și el distanța spațială (cap. II, 25). Ce înseamnă însă calitate și cantitate? Evagrie socotește rugăciunea celui activ cantitate, iar a celui contemplativ calitate (*Despre rugăciune*, Filocalia românească vol. I, ed. I, p. 75). "Cantitatea" sufletului este deci gradul de virtute practică, "calitatea" este cunoștința dobândită. Sf. Grigorie de Nazianz explică "locașurile cele multe" ca grade de virtute dobândite și cere să nu rămână nimeni într-unul, ci să treacă prin toate (*Or.* 14, 5; P.G. 35, 86 B).

⁵⁰⁶ E problema raportului între Logos (sau Dumnezeu) și Sofia, dezbătută mai târziu.. În Logos se află deodată energiile divine și lumea, ca ansamblu de idei eterne ale lucrurilor (Sofia). După Sf. Maxim ele nu sunt despărțite ca două realități substanțiale, dar totuși pentru cugetare nu se confundă. De aceea, contemplarea ideilor lumii în Dumnezeu, oricât ar fi de desăvârșită, nu e tot una cu participarea la energiile lui Dumnezeu însuși. Astfel socotea Origen; pentru el nu era

91. Cuvântul: «S-a apropiat împărăția cerurilor» nu însemnează, pe cât socotesc, o scurtare a timpului. «Căci nu vine în chip văzut, nici nu vor spune: iat-o aici, sau iat-o acolo». Ci ea este afecțiunea launtrică a celor vrednici față de ea. Căci «împărăția lui Dumnezeu, zice, înlăuntru vostru este».⁵⁰⁷

92. Împărăția lui Dumnezeu și Tatăl este în potență în toți cei ce cred; iar în lucrare, în cei ce au lepădat din dispoziția lor toată viața după fire a sufletului și a trupului și au dobândit numai pe cea a duhului, încât pot zice: «Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine» (Gal. 2, 20).

93. Unii spun că împărăția cerurilor este petrecerea celor vrednici în cer; alții starea asemenea cu îngerii a celor mântuiți; iar alții însuși chipul frumuseții dumnezeiești; pe care-l au aceia care poartă icoana Celui ceresc⁵⁰⁸ După cât mi se pare, toate trei părerile consună cu adevărul. Căci harul viitor se dă tuturor, după măsura dreptății lor calitative și cantitative.⁵⁰⁹

94. Până ce străbate cineva bărbătește prin luptele dumnezeiești ale filosofiei lucrătoare, ține în sine Cuvântul, care a venit în lume de la Tatăl, prin porunci. Dar după ce a lăsat în urmă luptele cu fapta împotriva patimilor, dovedindu-se biruitor al patimilor și al dracilor, și a trecut la filosofia cunoașterii prin contemplație, îngăduie Cuvântului, în chip tainic, să părăsească iarăși

deosebire între cele două împărății, ceea ce ducea ușor la absorbirea lumii în ființa lui Dumnezeu.

⁵⁰⁷ Luca 17, 21.

⁵⁰⁸ I Corinteni 15, 49.

⁵⁰⁹ Vezi cap. 89.

lumea și să meargă la Tatăl. De aceea zice Domnul ucenicilor: «Voi m-ați iubit pe Mine și ați crezut că de la Dumnezeu am ieșit. Eu de la Tatăl am ieșit și am venit în lume; iarăși las lumea și mă duc la Tatăl».⁵¹⁰ Lume numește, poate, lucrarea ostenoare a virtuților cu fapta. Iar Tată, starea minții cea mai presus de lume și slobodă de tot cugetul pământesc, de la care Cuvântul lui Dumnezeu vine în noi, punând capăt luptei împotriva patimilor și a dracilor.⁵¹¹

95. Cel ce a putut omorî prin fapte mădularele cele de pe pământ⁵¹² și birui prin Cuvântul din porunci⁵¹³ lumea patimilor în el nu va mai avea nici un necaz, o dată ce a părăsit lumea și se află în Hristos, care a biruit lumea patimilor și dăruiește toată pacea. Căci cel ce n-a lepădat împătımirea după cele materiale va avea pururea necaz, schimbându-și înclinările voii, deodată cu cele ce se schimbă prin firea lor. Dar cel ce a ajuns în Hristos nu se va mai resimți în nici un fel de schimbarea și stricarea celor materiale. De aceea zice Domnul: «Acestea le-am grăit vouă, ca în Mine pace să aveți. În lume necazuri veți avea; dar îndrăzniți, Eu am biruit lumea».⁵¹⁴ Cu alte cuvinte: în Mine, Cuvântul virtuții, aveți pace, izbăviți fiind de vârtejul și de tulburarea produsă de patimi și de lucrurile materiale; dar în lume, adică în împătımirea după cele materiale, aveți necazuri, pentru schimbarea și stricarea neîncetată a lor. Căci necazuri au amândoi: atât

⁵¹⁰ Ioan 16, 27.

⁵¹¹ Ne ridică de pe treapta primă, a făptuirii, pe a doua, a cunoștinței.

⁵¹² Coloseni 3, 5.

⁵¹³ Logosul din porunci sau virtuți e totodată rațiunea din porunci sau din virtuți, prin care omoară raționalitatea patimilor sau eliberează rațiunea din robia patimilor, făcând-o fermă în obiectivitatea ei, prin care poate cunoaște adevărul.

⁵¹⁴ Ioan 16, 33.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

cel ce săvârșește virtutea, pentru osteneala și durerea împreună cu ea, cât și cel ce iubește lumea, pentru nedobândirea statornică a celor materiale. Dar cel dintâi are necazuri mântuitoare; iar cel de al doilea necazuri stricătoare și pierzătoare. Amândurora le este Domnul ușurare: celui dintâi, pentru că-l odihnește în Sine de ostenelele virtuții, ridicându-l la contemplație prin nepătimire; celui de-al doilea, pentru că-i smulge împătımirea după cele stricăcioase, prin pocăință.

96. Scrisoarea din titlul vinei Mântuitorului L-a arătat pe Cel răstignit ca împărat și Domn al filosofiei practice, naturale și teologice.⁵¹⁵ Căci zice că s-a scris în latinește, elinește și evreiește. Prin latinește înțeleg filosofia practică, deoarece împărăția romanilor a fost rânduită, după Daniel, să fie cea mai bărbătească dintre toate împărățiile de pe pământ; iar propriu înțelepciunii practice, mai mult decât orice, este bărbăția. Prin elinește, contemplația naturală, deoarece neamul elinilor s-a ocupat, mai mult ca ceilalți oameni, cu filosofia naturală. Iar prin evreiește, cunoștința tainică despre Dumnezeu, deoarece acest popor a fost închinat în chip vădit lui Dumnezeu, pentru părinții lui.

97. Trebuie să fim nu numai omorătorii patimilor trupești, ci și pierzătorii gândurilor pătimase din suflet, după Sfântul care zice: «în dimineți am ucis pe toți păcătoșii pământului, ca să pierd din cetatea Domnului pe toți cei ce săvârșesc fărădelegea»,⁵¹⁶ adică patimile trupului și gândurile nelegiuite ale sufletului.

⁵¹⁵ Cele trei trepte ale urcușului duhovnicesc fapte, contemplarea naturii și cunoașterea tainică a lui Dumnezeu.

⁵¹⁶ Psalmi 100, 8.

98. Cel ce păzește calea virtuților, nevătămată, cu evlavie și dreaptă cunoștință, fără aplecarea într-o parte sau într-alta, își va da seama de venirea la el a lui Dumnezeu, prin nepătimire. «Cânta-voi și voi înțelege în calea cea fără prihană de unde vei veni la mine».⁵¹⁷ Cântarea arată făptuirea virtuoaasă; iar înțelegerea cunoștința care se adaugă la virtute, prin care simte venirea lui Dumnezeu, cel ce așteaptă pe Domnul, priveghind prin virtuți.

99. Începătorul în evlavie nu trebuie să fie dus la împlinirea poruncilor numai de bunătate, ci trebuie să fie și războit adeseori cu asprime, ca să-și amintească dreptățile dumnezeiești; pentru ca nu numai să iubească cu dor cele dumnezeiești, ci să se și rețină cu frică de la păcat: «Cânta-voi, zice, mila și judecata Ta, Doamne» (Ps. 100, 1). El trebuie să cânte lui Dumnezeu cu dragoste, desfătându-se, dar să deschidă gura spre cântare cu frică.

100. Cel ce și-a adaptat trupul sufletului, prin virtute și cunoștință, s-a făcut chitară a lui Dumnezeu și flaut și biserică. Chitară, fiindcă păzește bine armonia virtuților; flaut, pentru că primește prin vederile (contemplațiile) dumnezeiești insuflarea Duhului; biserică, deoarece, pentru curățenia minții, s-a făcut locaș al Cuvântului.⁵¹⁸

⁵¹⁷ Psalmi 100, 1.

⁵¹⁸ Iarăși cele trei trepte ale urcușului.

Ale celui dintre sfinți, Părintele nostru
Maxim Mărturisitorul
Întrebări, nedumeriri și răspunsuri⁵¹⁹

Întrebarea 1

Care sunt virtuțile sufletului și care ale trupului?

Răspuns

Virtuțile sufletului sunt acestea: iubirea, smerenia, blândețea, îndelunga răbdare, îngăduința, nepomenirea răului, nemânierea, neînfurierea, nezavistia, nejudicarea; necăutarea la slăvi, milostenia, neprihănirea, ne iubirea de argint, compătimirea, lipsa de trufie, lipsa de mândrie, străpungerea inimii. Iar virtuțile trupului sunt: culcarea pe jos, privegherea, postul, înfrânarea, sărăcia, neîmprăștierea.

Întrebarea 2

Ce înseamnă ce s-a zis de Apostol: "Cânt cu duhul, dar cânt și cu mintea"?⁵²⁰

Răspuns

Cântă cineva cu duhul când rostește numai cu limba cele cântate. Și cântă cu mintea, când, cunoscând înțelesul celor cântate, se veselește în contemplarea lor.

⁵¹⁹ Migne P.G. 90, 785-856, cu titlul latinesc prescurtat "*Quaestiones et Dubia*" 2. I Corinteni 14, 15.

⁵²⁰ Psalmi 50, 7.

Întrebarea 3

Ce înseamnă: «în fărădelegi m-am zămislit și în păcate m-a născut maica mea»?⁵²¹

Răspuns

Scopul de mai înainte al lui Dumnezeu a fost să nu ne naștem prin legătura nunții din stricăciune. Dar călcarea poruncii a adus nunta, fiindcă a greșit Adam, adică a nesocotit legea dată lui de Dumnezeu. Deci toți cei ce se nasc din Adam «se zămislesc în fărădelegi», căzând sub osânda protopărintelui. Iar «În păcate m-a născut maica mea» însemnează că Eva, maica cea dintâi, a noastră a tuturor, a născut în păcat, ca una ce s-a aprins spre plăcere. De aceea și noi căzând sub osânda maicii, zicem că ne naștem în păcate.

Întrebarea 4

Ce însemnează cuvântul spus de Apostol: «Să fiu anatema de la Hristos pentru rudenile mele»?⁵²²

Răspuns

Aș dori, zice, să fiu predat de Hristos diavolului, ca să fiu chinuit și să sufăr pentru Israel pedepsele pe care le datorează el din pricina necredinței în Dumnezeu, numai ca să se mântuiască, așa cum și Domnul s-a dat pe Sine și s-a făcut pentru noi blestem.⁵²³

Întrebarea 5

În câte feluri păcătuiește omul?

⁵²¹ Romani 9, 3.

⁵²² Galateni 2, 10; 3, 13.

⁵²³ Matei 10, 29. Zece asari erau un dinar. Deci asarul era un bănuț foarte mărunț. Iar asarul avea și el 10 bănuți,

Răspuns

Socotesc că în patru feluri păcătuiește omul: prin răpire, prin amăgire, prin neștiință și prin aplecare (dispoziție) sufletească. Primele trei feluri aduc pe om ușor la recunoașterea păcatului și la pocăință. Dar cel ce păcătuiește din aplecare sufletească și nu vine la pocăință nici în urma experienței, nici cu trecerea vremii, va avea parte de chinuri în chip sigur.

Întrebarea 6

*Ce vrea să spună Domnul în Evanghelie prin cuvintele: «Două păsări se vând pe un asariu»?*⁵²⁴

Răspuns

Zic unii că asarul cuprinde zece bănuți. Iar prin zece se arată litera I. Dar această literă e începutul numelui Domnului Iisus Hristos. Deci prin numele Domnului se răscumpără noul și vechiul popor; și omul dinlăuntru și cel din afară.

Întrebarea 7

*Ce înseamnă cuvântul spus de Ilie și repetat de Elisei: «Unde este Dumnezeu Afu»?*⁵²⁵

Răspuns

Se tâlmăcește în trei feluri: Unde este Dumnezeul Tatălui meu? Sau: Unde este Dumnezeul mai marelui meu? Sau: Unde este Dumnezeul celui ce s-a ascuns?

Întrebarea 8

De câte feluri sunt alegoriile și ce sunt tropii?

⁵²⁴ IV Regi 2, 14.

⁵²⁵ Nota lui Combefis, Migne P.G, 90, 792, dă ca exemplu de folosire tropică a mădularelor omenești "Cântarea Cântărilor".

Răspuns

Alegoria se folosește de lucruri neînsuflețite, ca munți, dealuri, pomi și celelalte. Tropii de mădularele noastre, cum sunt capul, ochii și celelalte. Căci tropul înseamnă schimbare (πρόπεσαι).⁵²⁶

Întrebarea 9

*Ce înseamnă cuvântul din Psalmi: «șezând clevetiei pe fratele tău și uneltei sminteală contra fiului maicii tale.»*⁵²⁷

Răspuns

Cel ce bârfește activitatea celui de aceeași credință și stăruie în defăimarea lui pe drept cuvânt e socotit clevetitor al fratelui său; iar cel ce ponegrește, purtat de pizmă, pe cel împodobit cu înțelepciune, și smintește pe toți, cu adevărat uneltește sminteală contra fiului maicii sale.

Întrebarea 10

Fiindcă în cap. 100 al Sf. Diadoh e scris că unii vor fi judecați în veacul viitor prin foc și așa se vor curăți, te rog să-mi descoperi înțelesul acestor cuvinte.

Răspuns

Cei ce au dobândit iubirea desăvârșită față de Dumnezeu și și-au înălțat în văzduh aripile sufletului prin virtuți se răpesc în nori și la judecată nu vin, cum zice Apostolul. Iar cei ce nu au câștigat cu totul desăvârșirea, ci au păcate și isprăvi bune laolaltă, vin la locul de judecată și acolo, fiind arși oarecum prin cercetarea faptelor bune și

⁵²⁶ Psalmi 49, 20.

⁵²⁷ Matei 16, 23.

rele, dacă se va îngreuna cumpăna celor bune se vor izbăvi de munci.

Întrebarea 11

Despre diferite dreptăți.

Răspuns

Înțelepții în cele dumnezeiești zic că sunt trei dreptăți: omenească, îngerească și dumnezeiască. Cea omenească zic că este împărțirea egală și cinstită a lucrurilor văzute ale lumii; cea îngerească împărțirea îmbelșugată a cunoștinței dumnezeiești; iar cea dumnezeiască spun că stă în a suferi pentru cei păcătoși.

Întrebarea 12

Pentru ce Domnul, certându-l pe Petru, i-a zis: «Satano»? ⁵²⁸

Răspuns

Domnul nu l-a numit pe Petru Satana în înțeleș injurios. Toate cele de care s-a lipsit Domnul ni s-au făcut nouă pricină de bunuri pozitive: astfel moartea Lui ni s-a făcut nouă viață; ocară Lui ni s-a făcut nouă slavă. Aceasta neștiind-o Apostolul Petru, când a spus Domnul că va pătimi, a socotit, potrivit cu firea lucrurilor, că e cu neputință să moară viața, sau să fie necinstită Slava cea atât de mare. Domnul, înlăturând această judecată și vrând să arate că nu trebuie căutată o ordine a firii în cele mai presus de fire, a hotărât să pricinuiască bunuri pozitive prin cele contrare lor: prin moarte viață, prin ocară slavă. Deci cel ce se opune acestei judecăți, îi zice: «Mergi înapoia mea» în loc de: «Urmează hotărârii mele și nu păși înainte, luându-te după ordinea lucrurilor». Căci numele

⁵²⁸ *Libr. de opific. hom. cap. 21 urm.*

de Satana se tĂlĂmĂcește: cel ce se opune. Deci Domnul nu l-a rostit în mod injurios, ci oarecum a zis: tu, cel ce te opui intenției mele!

Întrebarea 13

FiindcĂ celor ce nu înțeleg înĂlțimea cugetării lui Grigorie al Nyssei⁵²⁹ li se pare cĂ admite în multe locuri restaurarea (apocatastaza), te rog spune-mi ce știi despre ea?

RĂspuns

Biserica cunoaște trei restaurări (apocatastaze). Una e a fiecĂruia în parte, pe temeiul virtuții; prin aceasta se restaureazĂ fiecare ins care a împlinit în sine rațiunea virtuții. A doua e aceea a firii întregi la  nviere; e restaurarea în nesticĂciune și nemurire. Iar a treia, de care vorbește mai mult în tratatele sale Grigorie al Nyssei, este restaurarea puterilor sufletești, cĂzute prin pĂcat, în starea în care au fost create. CĂci precum toate își vor primi prin  nvierea trupului la vremea speratĂ nesticĂciunea, așA trebuie sĂ lepede și puterile pervertite ale sufletului, în cursul prelungirii veacurilor, amintirile pĂcatului sĂlĂșluite în el, și, strĂbĂtĂnd (sufletul) toate veacurile și neaflĂnd odihnĂ, sĂ vinĂ la Dumnezeu, Cel ce nu are sfĂrșit. Și astfel prin recunoașterea bunurilor, nu prin împĂrtĂșirea de ele, sĂ reprimeascĂ (sufletul) puterile sale și sĂ fie restaurat și sĂ se arate cĂ FĂcĂtorul nu e cauza rĂului.⁵³⁰

⁵²⁹ Combefis declarĂ cĂ e greu de înțeles acest text, în orice caz din acest text nu se poate deduce la o apocatastasĂ a celor ce nu se pocĂiesc pe pĂmĂnt și cu atĂt mai puțin la a duhurilor rele.

⁵³⁰ Matei 5, 22.

Întrebarea 14

Pentru care pricină, fiind multe injuriile cele grele, Domnul hotărăște în Evanghелиi că cel ce zice fratelui său: «Nebune» e vinovat gheenei, iar cel ce-i zice «Raca» e supus judecății? ⁵³¹

Răspuns

Numele «nebun» spun tălmăcitorii că se dă celui smintit și fără de minte; iar cel de «raca» în limba evreiască înseamnă «netrebnic». Deci fiindcă numele de «nebun» s-a dat celui necredincios, după cuvântul: «Zis-a cel nebun în inima sa: nu este Dumnezeu»⁵³² sau după cuvântul lui Moise: «Poporul acesta e nebun și nu înțelept»,⁵³³ cel ce zice fratelui său de aceeași credință, necredincios și închinător la idoli, sau eretic, îi zice «nebun» și se face vinovat pe drept cuvânt de gheenă. Dar cel ce îi zice «raca», adică «netrebnice și necurate», ponegrește viața fratelui său și e supus pe dreptate unei pedepse mai ușoare.

Întrebarea 15

Cum trebuie înțeles cuvântul din Simbol: «S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara»?

Răspuns

Zic unii dintre sfinți că din Duhul Sfânt și-a luat sufletul ca din sămânță bărbătească, iar trupul și l-a format din sângele feciorelnic.

⁵³¹ Psalmi 13, 1.

⁵³² Deuteronomul 32, 6.

⁵³³ Efeseni 1,12.

Întrebarea 16

Pe cine arată Apostolul, zicând către Efeseni: «Pe cei ce au nădăjduit mai înainte în Hristos»? ⁵³⁴

Răspuns

Pe oricare dintre sfinții dinaintea de Domnul, care, nevoindu-se întru virtute, chiar dacă n-a cunoscut tot misterul iconomiei, ci a fost mișcat în parte de fire, a nădăjduit și a așteptat că Domnul, care a făcut firea, o va și reface, o dată coruptă. Irod se tălmăcește: de piele. Deci trebuie să ne scârbim de gândurile trupești.

Întrebarea 17

Ce însemnează cuvântul Apostolului că «Trupul și sângele nu pot moșteni împărăția lui Dumnezeu»? ⁵³⁵

Răspuns

Trupul este pofta, iar sângele mânia. Cu dreptate deci cel ce nu se curățește de acestea, nu poate moșteni împărăția lui Dumnezeu.

Întrebarea 18

Ce este diapsalmul?

Răspuns

Socotesc că trecerea de la o cugetare la alta, sau de la un fel de învățătură la alta.

Întrebarea 19

Ce tâlc are istoria lui Lameh ?⁵³⁶

⁵³⁴ I Corinteni 15, 50.

⁵³⁵ Facerea 4, 23 urm.

⁵³⁶ În grecește legea e de genul masculin.

Răspuns

Zic unii dintre învățații în cele dumnezeiești că în vremea lui Lameh, fiind tulburare și neorânduială, cel puternic stăpânea asupra celui slab. Deci acest Lameh, întâlnind un bărbat cu soție, l-a ucis și i-a luat femeia. Întâlnind iarăși un frate cu o soră, l-a ucis și pe acela și a luat pe sora lui. Pe cel dintâi l-a numit «bărbat»; pe al doilea «tânăr». Acestea după istorie. Dar după înțelesul mai adânc, Lameh înseamnă lucrarea păcatului. Deci aceasta a ucis în noi pe bărbat, sau legea naturală⁵³⁷ și pe tânăr, sau legea duhovnicească și a luat de la ele litera,⁵³⁸ ca amestecându-se cu ea semănătorul răului să facă să nască păcatul. De aceea «răzbunarea pentru Lameh va fi de șaptezeci de ori câte șapte» prin ceea ce se înțelege că vor fi iertate pedepsele ce vin de pe urma consimțirii și săvârșirii păcatului. Pentru aceea când Petru întreabă: «De câte ori voi ierta fratelui meu de-mi va greși; până la șapte ori?» Domnul îi răspunde: «Nu numai până la șapte ori, ci până la șapte zeci de ori câte șapte».⁵³⁹ Adică celui ce ți se pocăiește să-i ierți, nu numai cele mici săvârșite prin consimțirea cugetului, ci și faptele.

Întrebarea 20

Despre diferitele voiri ale lui Dumnezeu.

Răspuns

Trei voiri trebuie să înțelegem la Dumnezeu: cea după plăcere (bunăvoință), cea după economie și cea după îngăduință. Cea după plăcere o arată cele petrecute cu Avraam, când i-a zis Dumnezeu: «Ieși din pământul

⁵³⁷ În grecește e diavnoia (înțelesul), dar sensul e acesta de literă, în acord cu concepția Sf. Maxim.

⁵³⁸ Matei 18, 21-22.

⁵³⁹ Facerea 12, 1.

tău». ⁵⁴⁰ Cea după iconomie o arată cele aduse asupra lui Iosif, pentru a face cu putință cele ce au venit după aceea. Iar cea după îngăduință o arată cele întâmplare cu Iov.

Întrebarea 21

Ce vrea să arate psalmistul, zicând de vrăjmași: «Cei ce năvălesc de jur împrejur»? ⁵⁴¹

Răspuns

«De jur împrejur» înseamnă înainte, îndărăt, la dreapta și la stânga. Deci dracii dau năvală asupra noastră de dinainte, când ne vrăjesc prin înfățișările materiei; de dinapoi, când stârnesc amintirea păcatului, prin gândurile ce le-am avut mai demult; de la stânga când tulbură sufletul prin patimile trupești și neînfrânate; și de la dreapta, când dau năvală asupra sufletului prin mândrie și slavă deșartă.

Întrebarea 22

Ce înseamnă: «Luați psalmul și dați timpanul; harfa cea dulce cu chitara?» ⁵⁴²

Răspuns

Luați învățătura dumnezeiască și dați făptuirea virtuoasă prin mortificarea trupului. Iar «harfa cea dulce cu chitara» este duhul și sufletul, precum timpanul este trupul. ⁵⁴³

⁵⁴⁰ Psalmi 3, 6.

⁵⁴¹ Psalmi 80, 3.

⁵⁴² În trad. Patr. Nicodim se spune "bateți timpanul", deci bateți trupul.

⁵⁴³ Is. 42, 8; Matei 12, 20.

Întrebarea 23

Ce înseamnă: «Trestia zdrobită nu o va frânge și inul ce fumegă nu-l va stinge»? ⁵⁴⁴

Răspuns

Cel ce urmează pilda Domnului și se poartă cu milă nu-l face nici pe cel zdrobit de păcat să se frângă de tot și nu-l stinge nici pe cel ce are rațiunea plină de fumul slavei deșarte pentru niscai virtuți, ci-l lasă în râvna lui, până vine la lumina cunoștinței. Căci aceasta înseamnă, socotesc, a crește împreună cu sămânța cea bună și neghina, adică a odrăslî împreună cu virtuțile și patima de a plăcea oamenilor și de-a fi slăvit de ei. De aceea plugarul sufletelor nu poruncește să fie smulsă aceasta, până nu se prind statornic rădăcinile virtuților, ca nu cumva, vrînd cineva să o smulgă pe aceasta, să smulgă împreună cu ea și râvna virtuților.

Întrebarea 24

Ce înseamnă: «De te lovește cineva peste obrazul drept întoarce-i și pe celălalt»? ⁵⁴⁵

Răspuns

Când dracii te ispitesc, prin gândurile ce ți le aduc, la obrazul drept, făcându-te să te mândrești pentru faptele cele de-a dreapta, întoarce celălalt obraz, adică scoate la vedere faptele de-a stînga săvârșite de noi. ⁵⁴⁶

⁵⁴⁴ Matei 5, 29.

⁵⁴⁵ Sf. Părinți numesc mândria și încântarea ascunsă de pe urma virtuților, păcate de-a dreapta.

⁵⁴⁶ Ioan 5, 22.

Întrebarea 25

Cum trebuie să înțelegem în mod cucernic cuvântul Evangheliei: «Tatăl nu va judeca pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului»? ⁵⁴⁷ Și de ce zice în alt loc «Eu nu voi judeca pe nimeni, ci cuvântul pe care l-am grăit, acela îl va judeca» ⁵⁴⁸

Răspuns

Ca Dumnezeu, nici Tatăl, nici Fiul nu va judeca pe nimeni. Căci nici omul nu se face judecător al celor necuvântătoare, ci al oamenilor. Deci Tatăl a dat toată judecata Fiului, nu întrucât Fiul este Dumnezeu, ci întrucât s-a făcut om. Iar acesta va judeca pe toți, comparând viețuirea sa ca om cu a noastră. Iar «cuvântul Lui care va judeca» este învățătura pe care a arătat-o prin fapte, după cum s-a scris: «Cele ce a început Iisus să le facă și să le învețe». ⁵⁴⁹

Întrebarea 26

Ce înseamnă hula împotriva Duhului și cum: «Tot păcatul se va ierta oamenilor, dar celor ce vor huli nu li se va ierta nici în veacul acesta, nici în cel viitor»? ⁵⁵⁰

Răspuns

Întrebarea cu privire la hula împotriva Duhului Sfânt își are dezlegarea aceasta: Domnul făcând multe vindecări, iudeii puneau lucrările Duhului în socoteala stăpânitorului dracilor. Iar cuvântul că nici aici, nici în veacul viitor nu

⁵⁴⁷ Ioan 8,15; 12, 48.

⁵⁴⁸ Fapte 1, 1. Dumnezeu în calitate de ființă superioară nu judecă pe om, ca ființă inferioară, așa cum nici omul nu judecă animalele. Pentru că a judeca înseamnă a te lua pe tine ca măsură. Dar Dumnezeu nu se poate lua ca măsură pentru om.

⁵⁴⁹ Matei 12, 31; Luca 12, 10.

⁵⁵⁰ Matei 7, 1.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

vor avea iertare cei ce hulesc, trebuie înțeles precum urmează: Zic unii dintre cei ce au cercetat acestea prin Duhul, că sunt patru feluri de iertare a păcatelor: două aici și două în veacul viitor. Fiindcă memoria nu e în stare să-și amintească greșelile timpului întreg, ca omul să se pocăiască aici pentru ele, Stăpânul firii, în iubirea Sa de oameni, a rânduit, cum s-a zis, și pentru noi cei ce nu ne pocăim două moduri de pocăință în veacul viitor. Astfel, când unul păcătuiește aici cu indiferență, dar apoi face bine tot cu indiferență, fie mișcat de milă sau simpatie față de aproapele, fie de alte motive filantropice, faptele lui vor fi cântărite în veacul viitor la vremea judecății și, văzându-se înclinarea lui spre cele din urmă, va dobândi iertare. Acesta este un mod. Iar al doilea e următorul: Când vreunul e vinovat de păcate, dar auzind cuvântul Domnului: «Nu judecați ca să nu fiți judecați»⁵⁵¹ se teme și nu judecă pe nimeni când cercetează cele făptuite, nu va fi judecat, ca unul ce a păzit porunca. Căci nu uită de făgăduința dată prin porunca Sa Cel atotnemincinos.

Iar celelalte două moduri se referă la iertarea de aici, când cineva, aflându-se în păcate, e lăsat de Providență cu bun rost în neajunsuri, în nevoi, în boli. Căci fără să știe acela, Dumnezeu îl curățește prin unele ca acestea. Și dacă acela, încercat în felul acesta, mulțumește, ia plată pentru mulțumire. Iar de nu mulțumește pentru certările de pe urma păcatelor sale, de păcate se curățește, dar încasează pedeapsa pentru nemulțumire. Pe urmă, pentru tot ce păcătuiește cineva față de oameni i se dau prilejuri de iertare, cum a arătat cuvântul. Căci păcătuind cineva față de un om, dar făcând bine altui om, aceeași fire față de care a păcătuțit îl și apără.⁵⁵²

⁵⁵¹ Un alt loc din Sf Maxim, care arată concepția lui despre unitatea concretă a firii omenești.

⁵⁵² Proverbe 25, 21.

Dar hula față de Duhul, sau necredința, nefiind iertată pentru nici o altă pricină, fără numai dacă se face cel ce a păcătuit credincios, pe drept cuvânt nu va fi iertat cel ce-și încheie viața în necredință, pentru păcatul necredinței.

Întrebarea 27

Ce însemnează ghicitura din Proverbe: «De flămânzește dușmanul tău, dă-i de mâncare; de însetează, adapă-l. Căci făcând aceasta, îngrămădești cărbuni aprinși pe capul lui?»⁵⁵³

Răspuns

Dușmanul sufletului este trupul nostru, care ne războiește mereu prin răscoala patimilor din el. Când deci cugetul trupesc apăsător de conștiință flămânzește, adică se dorește după mântuire, sau însetează după cunoștința dumnezeiască, trebuie să-l hrănim prin înfrânare și osteneală și să-l adăpăm prin meditația la cuvintele dumnezeiești. Așa se îngrămădesc peste capul lui, adică peste minte, cărbuni aprinși, sau gânduri dumnezeiești și duhovnicești.

Întrebarea 28

Ce însemnează cuvântul din Psalmul 101: «Făcutu-m-am asemenea pelicanului singuratic?»⁵⁵⁴

Răspuns

Pelicanul acesta este o pasăre. Iar șarpele dușmănește mult puii lui. Deci el ce face? Își așează la înălțime cuibul lui, îngrădindu-l din toate părțile din pricina șarpelui. Ce face atunci vicleanul șarpe? Cercetează de unde suflă vântul și din partea aceea își trimite veninul său de-i ucide.

⁵⁵³ Psalmi 101, 7.

⁵⁵⁴ Psalmi 103, 17.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

Deci vine pelicanul și vede că au murit puii lui. Atunci privește la nor și zboară la înălțime, întinzându-și aripile. Acolo își găurește cu ciocul coastele și prin nor picură în ei din sângele său și se trezesc.

Prin pelican se înțelege Domnul, iar puii lui sunt Adam și Eva, firea noastră. Cuibul lui este paradisul. Iar șarpele diavolul cel răzvrătit. Deci șarpele, începătorul răului le-a insuflat prin neascultare protopărinților veninul său și aceștia s-au făcut morți prin păcat. Dar Domnul și Dumnezeuul nostru s-a înălțat, pentru iubirea Sa de oameni, pe cinstita cruce și din coasta sa străpunsă ne-a dăruit viața prin norul Duhului Sfânt.

Întrebarea 29

Ce înseamnă: «Acolo păsările își vor face cuiburi»?
555

Răspuns

Păsările sunt sau sufletele, sau diferitele virtuți.

Întrebarea 30

Ce înseamnă: «Locuința cocostârcului e deasupra lor»? 556

Răspuns

Cocostârcul este o pasăre ce viețuiește în atâta neprihănire, că atunci când are să se împreune plânge patruzeci de zile, iar după aceea alte patruzeci. Iar cuibul și-l așează în arbori, unde nu e umbrat de nimic, ci are aer curat. Prin aceasta se indică neprihănirea. Căci aceasta e deasupra tuturor virtuților. Ea stă departe și de cele ce cad sub simțuri nefiind umbrată de nimic din cele vremelnice.

⁵⁵⁵ Psalmi 103, 18.

⁵⁵⁶ Deuteronomul 5, 9.

Căci numărul patruzeci cuprinde desăvârșirea fiecăruia din cele patru elemente (ale naturii).

Întrebarea 31

*Ce înseamnă: «Voi pedepsi păcatele părinților în copii, până la al treilea și al patrulea neam, în cei ce mă urăsc»?*⁵⁵⁷

Răspuns

Primul neam socotesc că este sămânța răului, adică atacul (sau momeala). Al doilea e pofta. Al treilea deprinderea (habitudinea) răului, adică consimțirea. Al patrulea, lucrarea, adică fapta. Deci se pedepsește până la al treilea și al patrulea neam. Căci atacul și pofta sunt nevinovate, într-un câț răul n-a răzbit până la capăt.

Întrebarea 32

Cum trebuie să înțelegem în mod cucernic răzgândirea lui Dumnezeu în Scriptură?

Răspuns

Zic cei ce au învățat cum trebuie să cugete în mod cucernic cele dumnezeiești, că e cu neputință ca Dumnezeu să fie Ziditor prin fire, dacă nu e și Proniator al celor zidite. Dacă-i așa, e neapărat de lipsă ca Dumnezeu, odată ce este în chip firesc Proniatorul omenirii, să dispună de multe metode de mântuire a firii providențiate de El. Căci omul fiind o viețuitoare nestatornică și schimbându-se ușor cu vremile și moravurile lor, e nevoie ca și Providența dumnezeiască, măcar că rămâne aceeași, să se schimbe după dispozițiile noastre, născocind, din cele ce se potrivesc în chip firesc, metoda cea mai corespunzătoare cu relele răsărite în fire. Și precum în

⁵⁵⁷ Amos 1, 9.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

medicină, fiind multe bolile de tratat, iar trupul căzând în diferite boli, medicul trebuie să schimbe și el metodele mai rele cu altele mai bune, așa și la Dumnezeu are loc o trecere de la o metodă a Providenței la alta, iar această schimbare se numește de obicei în Scriptură răzgândire (μεταμέλειο).

Întrebarea 33

Ce înseamnă: «Pentru cele trei păcate ale Tirului, ba chiar pentru patru nu mă voi întoarce»? ⁵⁵⁸

⁵⁵⁸ E o interesantă precizare această asemănare a Duhului cu Vocea. Ea stă în armonie cu asemănarea Lui cu Viața. (în tâlcuirea la Tatăl nostru). Dacă Fiul reprezintă în dumnezeire ceva analog cu complexul de sensuri al lumii, fiind un fel de sens al tuturor sensurilor, al tuturor rațiunilor, deci mai mult decât ele, Duhul e ceva analog cu aspectul de viață al lumii, care, deși unit cu ordinea sensurilor, nu se poate identifica cu aceasta. Viața are diferite trepte pe plan creat și toate trebuie să stea într-o legătură deosebită cu Duhul (viața sufltească naturală, chiar cea biologică, iar în sus, prin energii necreate, cea duhovnicească). De aceea harul e adus într-o legătură specială cu Duhul Sfânt. Dar pe de altă parte viața în har fiind și o viață de revelare a rațiunilor divine, el ne pune în legătură și cu Hristos. Peste tot lumea energiilor divine (a Sofiei), fiind pe de o parte o lume a rațiunilor divine, dar pe de alta a harului dinamic și moderator, lumea aceea este o lume a lui Hristos, dar și a Duhului Sfânt. Poate acest raport între rațiune și viață explică de ce la început Hristos e adus în conștiința lumii de Duhul, iar apoi Hristos face să se reveleze Duhul, dar abia revelarea Duhului ne deschide ochii deplin pentru a-L vedea pe Hristos ca Dumnezeu. Adică întâi o viață neștiută de noi (neexperimentată) scoate la iveală rațiunea, aceasta apoi atrage atenția asupra vieții, ca pe urmă viața izbucnind cu toată puterea printr-un nou val să pună în lumină toată profunzimea rațiunilor lucrurilor și ale lui Dumnezeu. (A se vedea și paralelismul Duhului cu femeia în conceperea sufletului omenesc al lui Hristos). - Duhul ca Viață are un caracter deosebit de rațiune, dar amândouă sunt deodată, din adâncul care se revelează simultan sub aceste două aspecte nedespărțite, dar reconfundate. "Prin mijlocirea" înseamnă doar că trebuie să cugeți întâi la sens ca în legătură cu el să descoperi viața. Sensul și viața sunt

Răspuns

Cele patru păcate ale Tirului, la care cugetă cuvântul proorocesc, socotesc că sunt acestea: atacul, pofta, deprinderea (habitudinea) răului și săvârșirea. Pe cel dintâi și al doilea, adică atacul și pofta, le rabdă Dumnezeu, întrucât răul nu a ajuns la împlinire. Dar asupra celui de al treilea și al patrulea păcat, adică asupra deprinderii și lucrării, sau consimțirii și faptei, Scriptura pe drept cuvânt își rostește amenințarea.

Întrebarea 34

De ce nu se poate zice Tatăl Duhului, sau Hristosul Duhului, cum se poate zice, când e vorba de Tatăl sau Fiul, Duhul lui Dumnezeu, sau Duhul lui Hristos?

Răspuns

Precum Mîntea (νοῦς) este cauza Cuvântului, așa e și al Duhului, dar prin mijlocirea Cuvântului. Și precum nu se poate zice de Cuvânt că e al Vocii, așa nici de Fiul că e al Duhului.⁵⁵⁹

Întrebarea 35

Ce înseamnă cuvântul spus de Domnul; «Dacă ochiul sau mâna ta te smintește, scoate-le pe ele și le aruncă de la tine?»⁵⁶⁰

deodată și la un loc, dar cugetarea chiar privind la viață, privește întâi sensul ei.

⁵⁵⁹ Matei 5, 29.

⁵⁶⁰ Avacum 3, 11.

Răspuns

Ceea ce spune parabola în chip întunecos se poate înțelege și despre prieteni, care ne sunt ca niște ochi, și despre rudeni, care ne sunt ca niște mâini, și de slugi, care ne slujesc ca niște picioare. Scriptura poruncește să-i scoatem pe aceștia toți, dacă ne smintesc și ne vatămă sufletul. Dar porunca poate fi înțeleasă și altfel, într-un sens mai înalt. De ai o cunoștință contemplativă, ca pe un ochi, dar te face să te mândrești, scoate-o de la tine. De ai și o făptuire cuviincioasă, dar ți se face pricină de îngâmfare, scoate-o și pe ea. De asemenea de ai o destoinicie într-o slujbă, - iar aceasta e piciorul, - dar te face să te fudulești, desparte-te de ea. Căci îți e mai de folos să fii fără aceste părute virtuți, decât să mergi prin îngâmfare și mândrie la pierzarea totală.

Întrebarea 36

Ce înseamnă: «Înălțatu-s-a soarele și luna s-a oprit în rânduiala ei»? ⁵⁶¹

Răspuns

Când se înalță în noi Soarele dreptății prin faptele cele bune și prin cunoștința adevărată, atunci se oprește luna în rânduiala ei; adică firea noastră, care e supusă schimbării și nestatorniciei primește o rânduială fixă și stabilă.

Întrebarea 37

Ce înseamnă cuvântul scris în Epistola sobornicească a lui Petru: «Ca să fie judecați după oameni cu trupul și să trăiască după Dumnezeu cu duhul»? ⁵⁶²

⁵⁶¹ Petru 4, 6.

⁵⁶² I Regi 16, 16.

Răspuns

Acestea s-au spus despre cei din vremea potopului. Iar aceștia erau într-o totală necunoștință a lui Dumnezeu și viețuiau în fapte rele. Deci câte au păcătuit oamenii li s-au iertat pentru războaiele, necazurile și diferitele strâmtorări ce au venit asupra lor în fiecare zi. Dar păcatele din necunoștința Lui nu li s-au iertat, pentru că păcatul necredinței să li se ierte pentru credința în El celor ce vor crede, atunci când se va coborî în locul iadului din iubirea de oameni, și așa să trăiască cu duhul, judecați fiind cu trupul, cum s-a zis, pentru greșelile față de oameni.

Întrebarea 38

*Ce simbolizează David care cântă și îmblânzește duhul rău al lui Saul?*⁵⁶³

Răspuns

Tot cel ce, asemenea fericitului David, paște oile, adică puterea rațională a sufletului, și ucide iușimea și pofta, ca acela leul și ursul, folosindu-se de cuvântul învățurii într-o contemplație înaltă, îndulcește pe ascultător și domolește patimile răutății din el.

Întrebarea 39

*Scriptura spune limpede ca Avraam a dat zeciuală lui Melchisedec. Pe de altă parte Avraam zice că n-a luat nirnic din pradă, nici măcar o curea de încălțăminte. Dar atunci de unde i-a dat zeciuală aceluia? Căci nici el n-a adus cu sine la război nimic, pornind pe neașteptate.*⁵⁶⁴

⁵⁶³ Facerea 14, 20 urm.

⁵⁶⁴ E vorba probabil de prescurile de la proscomidie și de mai multe potire, când sunt mulți credincioși de împărțit. Niciodată pâinele și potirele acestea nu sunt în număr egal. Combefis, P.G. 90, 819 nota f.

Răspuns

Fiindcă dumnezeiasca Scriptură zice că Melchisedec a fost preot, pe dreptate se va crede că Avraam, ca unul ce se afla în ceata mirenilor, i-a dat preotului zeciuală. Iar că a și avut de unde să-i dea se înțelege ușor. Căci împărații care au năvălit asupra Sodomei nu luaseră numai cele ale Sodomei ci aveau cu ei și prăzile altor ținuturi. Acestea toate luându-le Avraam, după ce i-a bătut, unele le-a întors Sodomei, iar celelalte le-a ținut sieși și din ele a dat zeciuală lui Melchisedec.

Întrebarea 40

De ce preoții Legii nu erau împiedicați să aibă soții, iar preoții lui Hristos sunt împiedicați, după cum e obiceiul?

Răspuns

Fiindcă se crede că preoția Evangheliei e după rânduiala lui Melchisedec și nu după a lui Aaron. Iar de Melchisedec nu s-a scris să fi avut soție. Deci în chip necesar nici episcopii ce preoțesc după rânduiala lui Melchisedec nu-și iau femei.

Întrebarea 41

*De ce, la punerea înaintea cinstitului Trup și Sânge al Domnului, e obiceiul în biserică ca pâinile și potirele să fie puse în număr neegal?*⁵⁶⁵

Răspuns

Toate cele săvârșite în biserică au o rațiune mai presus de fire. Biserica pune înaintea pâinilor și potirelor, fiindcă ele sunt prin excelență simboluri și chipuri ale ființei

⁵⁶⁵ Efeseni 3, 10.

dumnezeiești. Iar aceasta e necompușă, pe când toată zidirea e compusă. Căci numai Sfânta Treime, cum s-a zis, e simplă și necompușă. De aceea pune Biserica pâinile și potirele în număr neegal, închipuind prin acestea Dumnezeuirea.

Întrebarea 42

Unii întreabă în ce înțeles se spune că Puterilor cerești le-a fost ascunsă taina întrupării Domnului,⁵⁶⁶ după ce aflăm că proorociile despre Domnul s-au făcut prin îngeri, că zămislirea Lui e binevestită Fecioarei de Gavriil și păstorii sunt învățați prin îngeri?

Răspuns

Nu încapă îndoială că îngerii au știut despre întruparea viitoare a Domnului pentru mântuirea oamenilor. Ceea ce le-a rămas lor ascuns a fost modul necuprins al zămislirii Domnului, cum, fiind întreg în Tatăl și întreg în toate și toate umplându-le, era întreg în pântecul Fecioarei.

Întrebarea 43

Ce înseamnă Garizim și Bal?⁵⁶⁷

Răspuns

Garizim se tălmăcește prin tăiere-împrejur. Iar Bal prin amestecătură. Deci în amestecătura blestemată de neamuri își așează altarul Domnului nostru Iisus Hristos.

Întrebarea 44

Ce înseamnă Havones,⁵⁶⁸ Cana, Galileia, Doec,⁵⁶⁹ Ermon?⁵⁷⁰

⁵⁶⁶ Iisus Navi 8, 33.

⁵⁶⁷ Textul din Migne (Combefis) trimite la Ier.7, 18.

⁵⁶⁸ I Regi 21, 7; 22, 18.

Răspuns

Havones se tâlmăcește prin ferestre, Cana prin agonisire. Galileia înseamnă descoperire. Doec Sirianul este gândul îngâmfat. Iar Ermon se tâlmăcește prin alungarea fiarelor. Unii spun că de acolo izvorăște Iordanul. Prin acestea se indică harul Sfântului Botez.

Întrebarea 45

Ce înseamnă cuvântul din Psahni: «Opriți-vă și cunoașteți că eu sunt Dumnezeu?»⁵⁷¹

Răspuns

Sunt șase opiri, pe care însușindu-ni-le putem cunoaște pe Dumnezeu. Prima e de la săvârșirea păcatului; a doua de la hrana care ne aprinde; a treia de la amestecul cu cei ce viețuiesc fără strajă; a patra de la îndeletnicirea care ne depărtează de la viața cea după Dumnezeu; a cincea de la avuția cea vrednică de osândă, care trage mintea spre multe; a șasea înseamnă a nu mai avea peste tot o voie proprie. Aceasta este lepădarea și ascultarea cea adevărată și după Dumnezeu.

Întrebarea 46

Pe cine închipuiește Ieftae și fata lui?⁵⁷²

Răspuns

Ieftae închipuiește persoana Domnului. Iar fata lui trupul preacurat al Aceluia.⁵⁷³ Căci precum Ieftae era

⁵⁶⁹ Deuteronomul 3, 8; 4, 48.

⁵⁷⁰ Psalmi 45, 10.

⁵⁷¹ Judecători 11, 1.

⁵⁷² Reamintim că *σόρξ* trupul în grecește e feminin.

⁵⁷³ Mt 11, 11; Luca 7, 28.

născut dintr-o desfrânată și a fost alungat dintre ai lui, iar ieșind a luptat și a biruit pe dușmani, făgăduind lui Dumnezeu să aducă drept jertfă pe primul din familia sa, care-l va întâmpina la întoarcere, la fel și Domnul, născându-Se după trup din firea noastră cea desfrânată, în chip nepăcătos, prin aceea că s-a făcut semănătorul propriului Său trup, alungat fiind de cei ce socoteau a fi iudei și biruind în războiul cel pentru noi, a adus trupul Său propriu lui Dumnezeu și Tatăl Lui. Fiindcă Ieftae se talmăcește «deschizătură a lui Dumnezeu».

Întrebarea 47

Cum să înțelegem cuvântul din Evanghelie: «Mai mare ca Ioan între cei născuți nu se va ridica, dar cine e mai mic în împărăția cerurilor e mai mare ca el»? ⁵⁷⁴

Răspuns

Cel ce se va smeri pe sine mai mult ca Ioan, căci aceasta înseamnă «mai mic», acela e mai mare ca Ioan. Sau altfel: fiindcă se credea că Ioan a dobândit prin contemplație toată cunoștința îngăduită aici, cunoștința cea mai mică și cea mai de pe urmă în viața viitoare e mai mare decât cea de aici. Sau: teologul cel mai înalt e mai mic decât cel mai de pe urmă dintre îngeri. Sau: cel ce stă pe treapta cea mai de pe urmă în viețuirea evanghelică e mai mare ca cel mai înălțat în treapta legii.

Întrebarea 48

Ce înseamnă cuvântul din Proverbe: «Cel ce pune mână peste mână, nu va fi fără vină»? ⁵⁷⁵

⁵⁷⁴ Prov. 16, 3.

⁵⁷⁵ Prov. 23, 16.

Răspuns

Cel ce amestecă fapta rea cu fapta virtuoasă nu va fi fără vină.

Întrebarea 49

*Ce înseamnă: «De șapte ori va cădea dreptul și se va ridica»?*⁵⁷⁶

Răspuns

Dreptul este aici Domnul nostru Iisus Hristos, singurul cu adevărat drept. Căci de El se zice că și cade și se și ridică în noi, ca unul ce a primit toate cele ale noastre. Iar firea noastră a căzut de șapte ori. Prima cădere s-a produs prin greșeala protopărintelui; a doua prin uciderea de om a lui Cain, care a introdus prima dată uciderea; a treia în vremea generației lui Noe, asupra căreia n-a mai rămas Duhul lui Dumnezeu, deoarece oamenii erau numai trupuri; a patra pe vremea zidirii turnului; a cincea pe vremea generației lui Avraam, din care singur acesta a plăcut lui Dumnezeu; a șasea pe, vremea lui Moise, a cărui generație sporise atât de mult în necredință, încât a fost trimis el de la Dumnezeu spre tămăduirea acestei necredințe; a șaptea pe vremea generației Proorocilor, care a întrecut generațiile de mai înainte în măsura răutății. Deci fiindcă, precum s-a zis, firea noastră a căzut de șapte ori, Domnul, mișcat de iubirea de oameni, a ridicat-o, unind-o cu Sine după ipostas.

Întrebarea 50

*Ce înseamnă cuvântul Evangheliei: «Spală fața ta și capul tău îl unge»?*⁵⁷⁷

⁵⁷⁶ Matei 6, 17.

⁵⁷⁷ Luca 17, 2.

Răspuns

Fața noastră este viața, arătând, ca și vederea, cum suntem după omul dinlăuntru. Aceasta poruncește Scriptura să o spălăm, adică să ne curățim viața de toată pata păcatului. Iar capul este mintea noastră, pe care Scriptura poruncește să o ungem, adică să o facem să strălucească de cunoștința dumnezeiască.

Întrebarea 51

Ce înseamnă cuvântul: «Mai de folos i-ar fi fost aceleia să i se lege o piatră de moară de grumaz și să fie aruncat în mare, decât să smintească pe unul din cei mici»? ⁵⁷⁸

Răspuns

«Mici» socotesc că numește pe cei simpli la cugetare, care din pricina micimii minții nu pot să deosebească judecățile Providenței. Deci dacă cineva smintește pe unii ca aceștia, mai de folos i-ar fi fost să facă parte din ceata păgânilor, care, asemenea asinului legat la piatra de moară, se țin numai în ogașa mișcării lumii, și să se arunce în mare, adică într-o viață plină de confuzie. Aceasta o întărește și Apostolul Petru zicând: «Mai bine era pentru ei să nu fi cunoscut calea dreptății, decât cunoscând-o să se întoarcă spre cele dinapoi» ⁵⁷⁹

Întrebarea 52

Pe cine închipuiește Cain și Abel?

⁵⁷⁸ II Petru 2, 21.

⁵⁷⁹ Ecclesiastul 11, 30.

Răspuns

Cain închipuiește cugetul trupesc, iar Abel plânsul sau pocăința.

Întrebarea 53

*Ce înseamnă: «Să nu ferești pe bărbat înainte de moartea lui»?*⁵⁸⁰

Răspuns

Chiar pentru înțelegerea celor mulți e limpede că, din pricina nesiguranței și a nestatorniciei voii omenești, nu trebuie să ferești pe cineva, până ce trecând prin toată virtutea, nu-și va încheia viața cu sfârșitul cel neîndoielnic. Iar în înțelesul mai înalt, cel ce-a început, prin pocăință și nevointă, să umilească cugetul pământesc ce trăiește în el și să-l slăbească, încă nu trebuie fericit până ce nu se va mortifica prin asceza unor osteneli încordate și nu va primi sfârșitul. Numai acesta e fericit ca unul ce a murit împreună cu Hristos prin nelucrarea păcatelor, și a înviat împreună cu El pentru înălțimea virtuților. Aceasta o spune și psalmistul, zicând: «Feriți cei nepătați, adică cei curați de păcat, care umblă în legea Domnului»,⁵⁸¹ adică pășesc înainte prin faptele bune.

Întrebarea 54

*Ce înseamnă cuvântul: «Când vă vor izgoni pe voi din cetatea aceasta, fugiți în alta»?*⁵⁸²

⁵⁸⁰ Psalmi 118, 1.

⁵⁸¹ Matei 10, 27.

⁵⁸² Is. 28, 17.

Răspuns

Cetățile au rostul să păzească și să asigure lucrurile de preț. Deci în înțeles alegoric cetatea este nevoița constatătoare din diferite virtuți, ca de pildă: înfrânarea de la vin, reținerea de la mâncăruri care sunt spre pază și siguranță. Deci când ne izgonesc dracii din una din acestea, strecurând în noi înfumurarea și slava deșartă pentru o astfel de nevoiță, e bine să dăm înapoi dintr-o asemenea silință ce ni se pare osârduitoare, ca să nu cădem în mândrie, și să fugim la altă virtute, slobodă de slava deșartă, până va veni la noi puterea nepățimirii. Sau, în alt înțeles, cetăți numește sufletele omenești.

Căci la acestea fiind trimiși Apostolii de Mântuitorul, când sunt alungați de la cele nevrednice, trec la sufletele altora, care s-au făcut în stare să primească învățătura lor. Și aceste cetăți ale lui Israel nu le vor isprăvi de cercetat, fie că în unele sunt primiți, fie că de altele sunt alungați, până nu va sosi Fiul omului, împlinind toate la venirea Lui cea întru slavă.

Întrebarea 55

Cum se înțelege că va pune «mila Sa la cântar», cum se zice la dumnezeiescul Isaia? ⁵⁸³ și că nu se dă nici un bine fără judecată, chiar dacă lucrătorilor din vie așa li separe?

Răspuns

Dacă se cântărește mila lui Dumnezeu, se și circumscrie desigur. Deci așa trebuie să înțelegem acest loc, că precum având putere să vedem, să auzim și să respirăm, aceasta nu ne face să luăm în noi tot aerul, lumina, glasul, căci atunci nu ar mai rămânea de ce să se împărtășească și altul, tot așa mila lui Dumnezeu dă

⁵⁸³ I Esdra 7, 14.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

fiecăruia, după calitatea dispozițiilor, atât iertarea cât și harul. De pildă s-a căit cineva în chip desăvârșit, e și iertat în chip desăvârșit; tot așa și cu cel ce iubește.

Întrebarea 56

Ce înseamnă ceea ce se spune la Ezdra: «înfricoșează-i pe ei cu legea Domnului»? ⁵⁸⁴

Răspuns

«Înfricoșează-i pe ei» s-a zis în loc de: scutură-i, nu făgăduindu-le cele bune, ci amenințându-i cu cele înfricoșate. Căci metoda aceasta, bună pentru slugi, se potrivește iudeilor.

Întrebarea 57

Ce înseamnă: «Armă în fricile nopții, odihnă în ostenele zilei»?

Răspuns

«Noapte» a numit atacurile (momelile) ascunse și viclene ale vrăjmașului. Iar «zi» ispitele fățișe. Deci cel ce a dobândit destoinicia (deprinderea, obiceiul) cunoștinței dumnezeiești și nu mai ignoră nici unul din gândurile vrăjmașului, nu se teme de vreunul din atacurile ascunse ale lui. Căci frica nu este nimic altceva decât un rău așteptat. Iar ostenele îndurate pentru ispitele fățișe se socotește odihnă, pentru experiența câștigată din lupta cu ele și pentru nădejdea cununei fericite a nesticăciunii, ce va fi obținută după biruirea lor.

⁵⁸⁴ După ce ne-am deprins de a discerne stările sufletești, scoatem la iveală patima cu urâciunea ei. Dar prin aceasta ea moare.

Întrebarea 58

Ce înseamnă cuvântul spus în Psalmul 75: «Gândul omului se va mărturisi ție și rămășița gândului său îți va fi Ție sărbătoare»?

Răspuns

«Sărbătoarea» este a celor ce se veselesc. Iar «mărturisirea» a celor supuși cercetării. Cea din urmă e însoțită de întristare; cea dintâi de bucurie. Deci aceasta o spune, ca punându-se în cumpănă ceea ce e trecător și nedesăvârșit în gândul bun cu ceea ce e statornic și desăvârșit, partea din urmă e mai grea. Astfel partea întâi se supune cercetării; partea a doua se face pricină de bucurie.

Întrebarea 59

Care este etimologia gastrimargiei (lăcomia pântecului)?

Răspuns

Nu s-a găsit nimenea nici dintre grămăticii (filologi), nici dintre oratori să pomenească de aceasta. Dar Aristotel în scrierea «Despre animale» pomenește de un animal, numit margos, care se naște din putreziciunea ce se află între pământ și apă. Acesta, din clipa în care se naște, nu mai încetează să mănânce la pământ, până ce nu găurește pământul și iese la suprafață. Iar după ce iese, moare în trei zile. După alte trei zile vine un nor de ploaie și plouă deasupra lui și-l readuce la viață, dar acumă nu mai mănâncă într-una. De aici socotesc că au pornit vechii filosofi când au numit pe cei ce mănâncă mult gastrimargi. Dar cel ce știe să privească cu evlavie la lucruri poate să înțeleagă cele spuse și într-un sens duhovnicesc. Astfel toată patima obișnuiește să se nască din putreziciune. Iar

după ce se naște nu încetează să mănânce inima care i-a dat ființă, până nu iese, prin deprinderea întru cunoștință, la arătare. Iar ieșind, moare în cele trei facultăți ale sufletului.⁵⁸⁵ Apoi harul Duhului, arătându-se prin norul învățăturii, aduce șiroaie de cunoștință și o reînviorează. Dar nu la viața pătimasă de mai înainte, ci la una virtuoaasă și plăcută lui Dumnezeu.⁵⁸⁶

Întrebarea 60

*Ce înțeles are parabola din Evanghelie despre lucrătorii din vie și ce înseamnă neegalitatea aceea?*⁵⁸⁷

Răspuns

Judecata lui Dumnezeu nu se face ținând seama de timp și de trup, deoarece sufletul, fiind netemporal și netrupesc, nu crește și nu sfârșește deodată cu timpul, iar mișcările și înclinările lui nu se nasc în chip temporal. De pildă adeseori unul are în viața călugărească șaptezeci de ani, iar altul o singură zi. Pe de altă parte scopul călugăriei este să desfacă sufletul de împătımirea și înlănțuirea de cele materiale și să-l întoarcă spre Dumnezeu. Deci punem cazul că cel dintâi, având șaptezeci de ani, a murit neîngrijindu-se deloc de o astfel de nepătimire, iar cel de-al doilea, având numai o zi și-a desfăcut tot cugetul pătimăș de la cele pământești. La răsplătirea ce se va face la judecată, cel din urmă va lua plata după vrednicie, ca unul ce-a dus ținta făgăduinței sale la împlinire; cel dintâi însă o va lua în dar și numai pentru că a răbdat osteneala nevoinței.

⁵⁸⁵ Spiritualizează energia din ea.

⁵⁸⁶ Matei 20, 1.

⁵⁸⁷ Efeseni 1, 10.

Întrebarea 61

De ce s-a pogorât Duhul tocmai după zece zile de la Înălțarea Domnului?

Răspuns

Zic unii dintre învățații în cele dumnezeiești că deoarece, după Dionisie Areopagitul, Puterilele îngerești sunt rânduite în nouă cete, înălțându-se Domnul după omenitate (căci după dumnezeire toate le umple), fiecărei cete i-a dăruit o zi, de la prima până la ultima. Căci aveau lipsă și ele de venirea Domnului la ele, fiindcă «În El, zice Apostolul, s-au reunit toate, nu numai cele de pe pământ, ci și cele din cer».⁵⁸⁸ După aceea s-a arătat lui Dumnezeu și Tatăl și apoi s-a coborât Duhul.

Dar lucrul acesta poate fi înțeles și altfel: Cuvântul lui Dumnezeu, ascuns în cele zece porunci ale Sale, se face corp în noi, coborându-se cu noi în activitatea noastră morală, pe urmă iarăși ne ridică prin cunoștință, înălțându-ne până ne urcăm la cea mai înaltă dintre toate poruncile, care zice: «Domnul Dumnezeuul tău Domnul Unul este».⁵⁸⁹ Când deci mintea noastră s-a desfăcut de toate, mai bine zis a părăsit toate și a ajuns la Dumnezeu însuși, atunci primește limbile de foc, devenind Dumnezeu după har.⁵⁹⁰

Întrebarea 62

*Ce înseamnă: «Du-ți rar piciorul spre prietenul tău, ca nu cumva, săturându-se de tine, să te urască».*⁵⁹¹

⁵⁸⁸ Deut. 6, 4.

⁵⁸⁹ Întreg urcușul de-a lungul celor trei trepte (făptuire, cunoaștere și vedere descoperită a lui Dumnezeu) e susținut de Hristos sălășluit în noi, care urcă împreună cu noi, făcându-ni-se tot mai descoperit.

⁵⁹⁰ Prov. 25, 17.

⁵⁹¹ Deuteronomul 21, 4-6.

Răspuns

Prietenul este aici trupul nostru, pentru unirea și dragostea naturală ce-o avem față de el. Deci Scriptura te îndeamnă să nu te încarci prea mult cu grija de trup, ci să te îngrijești de el numai atâta cât să poată merge pe urmele sufletului. Iar aceasta rar, ca nu cumva, îngrijindu-te prea mult de odihna lui, să se arate în tine cele ale vrăjmașilor și ale celor ce te urăsc.

Întrebarea 63

*Ce închipuiește junca din lege, junghiată la vale, în cazul unui omor al cărui autor n-a fost descoperit?*⁵⁹²

Răspuns

Prin acestea se închipuiește gândul duhovnicesc al Scripturii că nu numai pentru greșelile vădite trebuie să ne temem, ca unii ce vom avea să suferim pedepse pentru ele, ci și pentru cele săvârșite de noi în chip neștiut, dând mereu junca, adică trupul nostru⁵⁹³ să fie junghiat în valea înfrânării și a nevoinței. De aceea se părăsea junca încă vie,⁵⁹⁴ ca să învățăm că nu trebuie să omorâm trupul, ci numai să junghiem și să împlânzim plăcerile răsculate.

Întrebarea 64

*Ce închipuiește slăbănogul coborât de patru inși prin acoperiș? Oare se putea descoperi casa, cum spune istoria?*⁵⁹⁵

⁵⁹² Trupul în grecește e feminin, σώφζ.

⁵⁹³ În Sf. Scriptură junca nu rămâne vie, e junghiată, dar Sf. Maxim a înțeles prin verbul neurokopeîn o lovire și o slăbire a juncii, nu o junghiere a ei,

⁵⁹⁴ Luca 5, 19.

⁵⁹⁵ IV Regi 2, 25.

Răspuns

După istorie cu siguranță s-a descoperit casa, căci vizitatorii acelor locuri zic că acoperișurile caselor, făcute din piatră poroasă, sunt foarte ușoare, încât cel ce vrea să le descopere, o poate face aceasta ușor și repede. Dar după înțelesul mai înalt, slăbănogul este orice minte ce bolește în păcate și nu poate vedea pe Cuvântul (Rațiunea supremă) prin contemplația naturală, care e ușa. Deci înlăturând prin credință acoperișul gros al literii legii, e coborâtă prin cei patru de la înălțimea deșartă spre Cuvântul care s-a smerit pe Sine (chenoza) și primește prin credință și făptuire putința de-a umbla.

Întrebarea 65

*De ce Elisei Proorocul s-a rugat și au ieșit urși și au sfâșiat 42 din copiii ce râdeau de el?*⁵⁹⁶

Răspuns

Zic unii că copiii aceștia nu sunt Israeliți, ci din alte neamuri; și nu sunt copii după vârstă, ci după minte. Deci aceștia auzind de Prooroc că făcea multe semne, n-au crezut, ci au râs de el. Dar erau și unii care nu s-au împărțășit de părerea lor deșartă. Deci ca să nu fie vătămați aceștia și blasfemia să se urce la cer, le-a venit în ajutor Dumnezeu.

Iar după înțelesul duhovnicesc, orice minte care e, ca și Elisei, pleșuvă, adică curată de cugetări pământești, e luată adeseori în râs, în urcușul cunoștinței ei, de gândurile orientate spre lucrurile ce cad sub simțuri și spre materie și formă. Căci numărul patruzeci înseamnă lucrurile ce cad

⁵⁹⁶ Patru închipuiește cele patru elemente, care după cei vechi alcătuiesc natura Deci patruzeci e natura constituită.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

sub simțuri,⁵⁹⁷ la care adăugându-se materia și forma, se naște numărul patruzeci și doi. Deci mintea e luată în răs de asemenea gânduri, care vor să o facă să simtă virtutea ca pe o povară. Aceste gânduri le omoară mintea prin rugătiune și prin urși, adică prin plăcere și poftă. Căci aceste pasiuni întrebuițate întors,⁵⁹⁸ adică spre bine,ucid gândurile batjocoritoare.

Întrebarea 66

*Cum trebuie să înțelegem neștiința Fiului despre sfârșitul lumii?*⁵⁹⁹

Răspuns

Există două feluri de neștiință: una vrednică de ocară, alta nevinovată. Cea dintâi atârnă de noi, a doua nu atârnă de noi. Cea vrednică de ocară și atârătoare de noi este neștiința cu privire la virtute și evlavie. Cea nevinovată și neatârătoare de noi e neștiința cu privire la toate acele lucruri, câte, vrând să le cunoaștem, nu le cunoaștem: de pildă cu privire la lucrurile ce se petrec departe, sau la cele ce se vor întâmpla în viitor. Dar dacă sfinții Prooroci au cunoscut prin har cele de departe și neatârătoare de noi, cum nu le-ar fi știut cu atât mai vârtos pe toate Fiul lui Dumnezeu, iar prin El și omenitatea Lui, nu prin fire, ci prin unirea cu Cuvântul? Căci precum fierul ars în foc are toate însușirile focului pentru că luminează și arde, și totuși prin fire nu e foc, ci fier, la fel și omenitatea Domnului, întrucât era unită cu Cuvântul, le știa toate și aceste însușiri dumnezeiești le arată în sine, dar ca fire omenească luată de sine, adică neunită, se zice că nu le știa.

⁵⁹⁷ Energia lor e transferată pe plan spiritual.

⁵⁹⁸ Marcu 13, 32.

⁵⁹⁹ Iov. 11, 11.

Întrebarea 67

Cum închipuiește îmbrăcămintea (schima) monahală și mai ales tunderea părului?

Răspuns

Precum capul e în fruntea tuturor mădularelor din trup, tot așa mintea deține rolul de cap în suflet. Deci aceasta trebuie tunsă de toate cugetările lumești. Colovionul, care acoperă tot trupul și lasă goale numai mâinile, înseamnă că trebuie să îmbrăcăm filosofia morală, care înlătură lucrările ce săvârșesc păcatul, și că aceasta trebuie să acopere și puterea și lucrarea. Căci puterea stăpânirii celui rău este, cum zice Iov,⁶⁰⁰ sub buricul pântecelui; iar sufletele, după fericitul David, sunt pline de batjocurile dracilor.⁶⁰¹ Și aceste batjocuri sunt lucrările curviei. Iar analavul, fiindcă are pe el crucea și înainte și înapoi înseamnă că trebuie, cum zice Apostolul, să ne răstignim nu numai noi lumii, ci și lumea nouă.⁶⁰² Aceasta pentru ca, fugind noi de lume, să nu mai avem nici o piedică și să nu mai fim reținuți de plăcerea față de ea, amăgiți de suprafața ei, dar nici să nu mai fim urmăriți de ea dinapoi, prin încercările fără de voie, și așa să slăbim din încordarea credinței. Ci să rămânem nesimțitori și morți atât față de patimile cele de voie, cât și față de cele fără de voie.⁶⁰³ Culionul închipuie harul lui Dumnezeu, care păzește și acoperă mintea noastră. Căci cel ce s-a tuns de

⁶⁰⁰ Psalmi 37, 8.

⁶⁰¹ Galateni 6, 14.

⁶⁰² Patimile cele de voie sunt cele care ne atrag spre plăceri, cele fără de voie sunt suferințele de care vrem să fugim. Deci să nu ne pese nici de plăcere, nici de durere, nici de cele din față, nici de cele din spate.

⁶⁰³ Efeseni 6, 17.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

cugetările lumii, primește coiful mântuirii.⁶⁰⁴ Iar sandalele au acest înțeles: părți din trup, la fel cum întreg trupul se folosește de o rămășiță de piele, trebuie să se folosească sufletul de trup, iar pe acesta să-l omoare față de patimi. Periboleul (pallium, haina de deasupra), fiind în patru colțuri, cum e lumea din patru elemente, arată că trebuie să ne îmbrăcăm în contemplația naturală, încât să nu mai privim cele ce se văd de dragul simțirii și al patimilor, ci prin rațiunea ce se află în ele să ne înălțăm spre Ziditorul lor. Faptul că mâna stângă rămâne descoperită⁶⁰⁵ arată că faptele bune trebuie să lumineze din noi, după cuvântul Mântuitorului, așa ca să vadă oamenii faptele noastre cele bune și să slăvească pe Tatăl nostru cel din ceruri. Iar veșmintele trebuie să fie negre, ca să arate că trebuie să fim nearătoși (nevăzuți) pentru lume, ca unii ce avem petrecerea în cer. Dacă cineva mai socotește că haina de deasupra (pallium) prin cele patru colțuri mai închipuiește și cele patru virtuți generale, nu va greși.

Întrebarea 68

.....

Răspuns

Preotul spune Bisericii «pace» de pe înălțimea scaunului (catedrei), imitând pe Domnul de pe scaun (catedră), care, înălțându-se, I-a lăsat și I-a dat pacea Sa. Iar poporul răspunzând: «și cu duhul tău»,⁶⁰⁶ vrea să spună: «Ne-ai dat nouă pace, Doamne, și bună înțelegere între noi. Dă-ne și pacea care este unirea nedespărțită cu Tine, ca împăcați cu

⁶⁰⁴ Combefis se întreabă de nu e greșeală de text, fiind vorba de mâna dreaptă.

⁶⁰⁵

⁶⁰⁶ Din explicația ce urmează se pare că așa ar trebui să se traducă "καί τῷ πνεύματι σοῦ". Asa traduce și Combefis.

Duhul Tău, pe care l-ai pus în noi la începutul creației, să ajungem nedespărțiți de dragostea Ta».

Întrebarea 69

Dacă morții învie în întregime, de ce nu învie în întregime trupurile noastre? De ce credem apoi că prin Botez, ele se prefac?

Răspuns

.....

Intrebarea 70

.....

Răspuns

Dacă vrei o tâlcuire mistică a Scripturii, aceasta trebuie să se înțeleagă așa: «Lăudați pe Domnul în glas de trâmbiță»⁶⁰⁷ înseamnă: prin pomenirea învierii, care va fi anunțată prin trâmbiță, precum s-a scris. «Lăudați-L pe El în psaltire și chitară», adică prin limba noastră și prin gură, lovindu-le cu duhul ca cu un plectru (pană), «Lăudați-L în tobă și alăută», adică în trup și suflet, de la care, ca de la o alăută, străbat cererile la Dumnezeu. «Lăudați-L în strune și în organe», adică în inimă și în toate măruntaiele și în toate fibrele dinlăuntru, pe care le-a numit organe. «Lăudați-L pe El în chimvale bine răsunătoare», adică prin buze, prin care se împletesc melodiile armonioase ale psalmodierii.

Întrebarea 71

În unele manuscrise ale Apostolului se spune: «Toți vom adormi, dar nu toți ne vom schimba»; în altele: «Nu toți

⁶⁰⁷ Psalmi 150, 3-5.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

*vom adormi, dar toți ne vom schimba».*⁶⁰⁸ *Te rog, arată-mi, care versiune trebuie primită și ce înseamnă cele scrise?*

Răspuns

Socotesc că nu se abate cineva de la gândul Apostolului, dacă primește cu evlavie amândouă versiunile, pentru că și manuscrisele vechi le cuprind pe amândouă. Pe cea dintâi: «Toți vom adormi, dar nu toți ne vom schimba», trebuie să o înțelegem în sensul că toți vom avea de suportat adormirea prin moarte, dar nu toți ne vom preschimba primind slava și îndrăznirea. Aceasta o arată același Apostol în alt loc și mai limpede, zicând: «Numai să ne aflăm îmbrăcați și nu dezbrăcați».⁶⁰⁹ Iar pe cea de-a doua: «Nu toți vom adormi, dar toți ne vom schimba», trebuie să o înțelegem în sensul că nu toți vom adormi cu adormirea pentru un timp oarecare, ca să avem lipsă de mormânt și de risipirea prin stricăciune, ci cei de atunci vor suporta o moarte scurtă, neavând lipsă de adormirea pentru un timp oarecare, deoarece îndată se va produce învierea. Dar toți se vor schimba, adică se vor îmbrăca întru nestricăciune.

Întrebarea 72

*Luca spune în Fapte despre Pavel că «se grăbea, de i-ar fi cu putință să facă ziua Cincizecimii la Ierusalim». Dar atunci cum face Pavel îngenuncheri, ceea ce e oprit de canoane?*⁶¹⁰

⁶⁰⁸ I Corinteni 15, 51.

⁶⁰⁹ I Corinteni 5, 3.

⁶¹⁰ Fapte 20, 16, 36. Canoanele Bisericii opreau îngenuncherile între Paști și Rusalii, fiind timp de bucurie pentru Învierea Domnului.

Răspuns

Nu despre Cincizecimea însăși, în care s-a pogorât Duhul, vorbește, ci fiindcă toate cele cincizeci de zile se numesc zile ale Cincizecimii, Pavel se grăbea să facă la Ierusalim prima zi de după Paști. Deci e limpede că și-a plecat ghenunchiul în vremea postului.

Întrebarea 73

*Ce înseamnă cuvintele: «Cel ce zidește pe temelia aceasta aur, sau argint, sau pietre prețioase, lemne, iarbă, trestie, focul le va cerca? Deci cel al cărui lucru, pe care l-a zidit, va rămânea, plată va lua, iar cel al cărui lucru va arde, se va păgubi. El însă se va mântui, dar așa ca prin foc».*⁶¹¹

Răspuns

Temelia este credința lui Hristos. Aurul zidit de cineva în ea este cunoștința tainică despre Dumnezeu (mistagogia teologică); argintul viața străluminată de virtuți; pietrele prețioase cugetările evlavioase; lemnele împătımirea de cele ce cad sub simțiri; iarba o zidește cel ce se hrănește cu nesocotința; trestia cel ce lucrează stricăciunea. Deci pe cei care au fapte bune ziua cunoștinței îi arată că în foc, adică în duh s-a făcut descoperirea lor. În ce-i privește însă pe cei păcătoși, lucrurile lor se ard prin judecata din cunoștință, care arde conștiința; ea desființează păcatele și mântuiește pe om, dar îl păgubește de virtuțile pe care nu le-a lucrat în timpul de mai înainte. Dar și în veacul viitor lucrurile păcatului se topesc în neexistență, firea reprimind înapoi puterile sale prin foc și prin judecată.⁶¹²

⁶¹¹ I Corinteni 3, 13-15.

⁶¹² Aici nu se învață că păcătoșii se vor "mântui" în sensul că pedepsele lor odată vor înceta, ci că ei nu vor pieri ca lucrurile lor, ci vor fi "păstrați", "dar în focul veșnic". Sf. Maxirn e de acord cu Sf.

Întrebarea 74

*Ce înseamnă ceea ce spune David cântând: «Dă slugii Tale puterea Ta și mântuiește pe fiul slujnicei Tale».*⁶¹³

Răspuns

Fiindcă suntem după fire slugi ale lui Dumnezeu și fii ai slujniciei Sale înțelepciunea, se roagă să ni se dea nouă întâi puterea, adică stăpânirea asupra patimilor. Pe urmă, prin aceasta vine mântuirea.

Întrebarea 75

*În cărțile Regilor scrie că Dumnezeu a mișcat pe David să numere poporul. Dar în Paralipomene se zice aceasta de diavolul. Cum se poate arăta acordul Scripturii cu ea însăși?*⁶¹⁴

Răspuns

Apostolul numește pe diavolul dumnezeu al veacului acesta. Așa trebuie înțeles cuvântul din Regi. Sau și altfel: fiindcă afară de Providența lui Dumnezeu nu se întâmplă nimic, ci toate se întâmplă fie din bunăvoința, fie din îngăduința Lui, cuvântul din Regi că «Dumnezeu a mișcat», trebuie înțeles că «Dumnezeu a îngăduit», iar cel din Paralipomene că diavolul a lucrat, el a fost cauza. Pe urmă cad cei șaptezeci de mii, care se aflau cu Avesalom și sufereau de patima închipuirii de sine și a mândriei. În înțeles mai înalt aceasta înseamnă că David e orice om

Ioan Gură de Aur, Hom. 9 în I Cor. 3, unde spune: "Ceea ce spune aceasta este: Nu se va pierde și el ca lucrurile care se topesc în nimic, ci va rămânea în foc". Vezi și locuri de la alți Părinți în același sens, în nota lui Combefis, P.G. 90, 847.

⁶¹³ Psalmi 85, 16.

⁶¹⁴ II Regi 24, 1; I Paralipomena 21, 1.

care a născut, nu din aplecare (dispoziție) lăuntrică, ci din uitare de sine, un gând de mândrie, dar pe urmă se căiește și se roagă lui Dumnezeu. Iar făcând așa, mor gândurile privitoare la cele vremelnice și trecătoare. Căci numărul șaptezeci înseamnă mișcarea temporală, pentru cercul înșeptit ce se repetă. De aceea e mai bine a fi prigonit de vrăjmașii draci, decât a suporta foamea neauzirii cuvântului lui Dumnezeu.

Întrebarea 76

*Ce înseamnă cuvântul de la Apostolul: «O, de s-ar și tăia încaltea»?*⁶¹⁵

Răspuns

Acesta s-a zis în loc de: Vor plânge și se vor lovi, ajunși la pocăință pentru păcatele pe care le-au săvârșit tulburând pe credincioși.

Întrebarea 77

*De ce li se interzice Moabiților și Amoniților să intre în templul Domnului, până la al treilea și al patrulea și al zecelea neam; și până în veac?*⁶¹⁶

Răspuns

Moabit se talmăcește intestinul tatălui (ἔντερον), iar Amonit tatăl maicii. Prin acestea se spune că cel ce ia pildă de răutate de la altul a descoperit intestinul tatălui; iar cel ce naște păcatul din sine este tatăl maicii, adică al păcatului său propriu. Deci aceștia nu vor intra în casa Domnului până la al treilea și al patrulea și al zecelea neam; și până în veac. Adică cel ce nu s-a apropiat de Dumnezeu prin dobândirea deprinderii binelui și prin

⁶¹⁵ Galateni 5, 12.

⁶¹⁶ Deuteronomul 23 ,3; I Ezdra 13, 1.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

făptuirea lui (căci acestea sunt al treilea și al patrulea neam al virtuților), apoi prin numele și prin credința Domnului Iisus și prin cele zece porunci ale Legii, nu va intra, prin renașterea viitoare din veacul cel netrecător, în casa lui Dumnezeu, adică în cetatea cerească în care e locuința tuturor celor ce se veselesc.⁶¹⁷

Întrebarea 78

*Din ce pricină cel ce era numai în parte lepros era în fața Legii necurat, iar cel lepros în întregime era curat?*⁶¹⁸

Răspuns

Cel lepros în vreo parte are moartă partea în care e lepra. Căci retrăgându-se sângele ce întreține viața, se golește locul. Și când prin atingerea preotului se adâncește locul leprei, îl spurcă pe cel lepros. Tot așa și cel lepros în vreo parte a sufletului, golindu-i-se sufletul, adică adâncindu-se prin retragerea puterii vitale a virtuții, se face necurat. Dar cel lepros în întregime e drept că are culoarea leprei, însă sângele vieții avându-l împrăștiat prin tot trupul, îl are semănat și la suprafață. Aceasta înseamnă că cel ce a ajuns la ultimul capăt al răutății, dar pe urmă s-a căit, redobândește puterea vitală a virtuții. Numai conștiința o are colorată de urmele cugetărilor dinainte (ταῖς προτέροις προλήψεσιν). Căci nu poate să nu cugete la cele ce le-a făcut, ca și când nu le-ar fi făcut. De aceea îl declară Legea pe unul ca acesta curat.

⁶¹⁷ Psalmi 86, 7.

⁶¹⁸ Leviticul 13, 1, 12.

Întrebarea 79

Ce înseamnă cele cinci feluri de jertfe aduse după rânduiala Legii: oaia, boul, capra, turtureaua și porumbelul?

Răspuns

După unul din înțeleșuri, berbecul, ca unul ce e căpetenie, închipuiește puterea rațională; taurul iuțimea; iar capra pofta. Turtureaua, la rândul ei, închipuiește neprihănirea, iar porumbul sfințenia. Dacă însă trebuie să luăm seama și la însușirile naturale ale fiecărui animal și să le căutăm înțelesul potrivit, cei pricepuți în astfel de lucruri spun că oaia aduce trei lucruri stăpânului: lâna, laptele și mielul. Iar pupila ochiului ei se întoarce după soare și în fiecare zi dă afară 365 de bobite. La fel oița rațională, care este omul, dacă vrea să se aducă jertfă Stăpânului, trebuie să-i dea ca lâna făptuirea morală, ca lapte contemplația naturală (căci aceasta hrănește mintea), iar ca miel învățacelul pe care îl naște prin învățatură, silindu-se să-l facă întru totul ca pe sine și să-l aducă desăvârșit lui Dumnezeu. Dar și pupila ochiului unuia ca acesta se întoarce după soare, adică mintea lui se îndreaptă după Soarele dreptății, care călăuzește toate ale noastre prin cărmuirea providențială a lucrurilor; căci în necazuri și în zile bune el îi mulțumește Aceluia pentru Providența care le călăuzește bine pe toate. Unul ca acesta leapădă în fiecare zi 365 de bobite, adică aruncă de fiecare dată cele stricăcioase și de prisos, supuse timpului și prefacerii.

Cât despre bou, se spune că el are inima în trei colțuri și rinichii cu cinci ieșituri; mai are apoi trei stomacuri. Ziua el are ochii luminoși, iar noaptea în chipul focului. O treime din zi și o treime din noapte el rumegă (πνέει το σῶν), căutând spre Răsărit. Nara lui

Sfântul Maxim Mărturisitorul

dreaptă dă un miros bun (εὐωδιόζει μύσχον). Iar sângele lui omoară animalele domestice, afară de câine. Deci și noi, luând ca niște boi jugul lui Hristos, să ne tăiem inima de piatră și dezrădăcinând spinii patimilor, să ne lărgim pământul inimii spre primirea cuvântului dumnezeiesc. Să avem apoi inima în trei colțuri, adică să avem în inimă sănătoasa învățătură despre Treime, ca precum inima comunică în chip firesc viața ei trupului, așa și credința în Dumnezeu să susțină mădularele sufletului. De asemenea să avem rinichii cu cinci ieșituri, adică partea noastră poftitoare să nu fie întoarsă spre patimi, ci prin cele cinci simțuri să privim zidirea numai în vederea doririi și iubirii Ziditorului. Să avem apoi trei stomacuri. Stomacul primește cel dintâi bucatele și prin lucrarea de digestie alege și trimite fiecărui mădular ceea ce e potrivit cu el, iar restul îl predă burții. Așa se cuvine ca și noi, conduși fiind de contemplația activă, naturală și teologică și împărțind tuturor mădularelor sufletului cele potrivite, să purtăm grijă și de cel mai de jos, adică de trup sau de burtă. Iar a răsufla o treime din zi și noapte, privind spre Răsărit, înseamnă a privi spre întreita Providență a lui Dumnezeu, spre cea care susține, întoarce și ceartă, și a-I mulțumi atât în noaptea încercărilor, cât și în ziua propășirii. Să avem și ochii noaptea în chipul focului, iar ziua luminoși, adică puterea noastră contemplativă capabilă să primească în ziua virtuților razele cunoștinței de la Soarele Dreptății, iar în noaptea încercărilor și ispitelor ce vin una după alta pe urma virtuților, în stare să înțeleagă sensul părăsirilor. Să avem și nara dreaptă binemirositoare. Căci partea dreaptă a omului este sufletul, dat fiind că avem două părți, sufletul și trupul. Deci cel ce pentru virtuțile sufletului a îmbrățișat harul Duhului Sfânt devine pentru ceilalți binemirositor. Iar sângele acestuia are o putere ce omoară animale domestice; adică iuțimea abătută din drumul ei

ucide pe oamenii ce-o practică și hrănește pe dracii ce latră împotriva noastră.

Capra are o fire ce urcă ușor munții, sare prăpăstiile și se încântă de melodiile muzicale. Cornul ei drept, oriunde s-ar sufla în el, dă senzația unui cutremur. Apoi dă afară din ea în fiecare zi două sute de boabe. Deci și sufletul nostru trebuie să sară cu îndrăzneală prăpăstiile ispitelor și încercărilor, să urce munții proorocilor și ajungând la înălțimea cunoștinței să se îndulcească cu ea. Și nu numai să se îndulcească, ci prin clopoțelul ei (δovακός), adică prin rațiunea făptuitoare, să comunice și celor ce-i aud învățătura această dulceață. Iar cornul ei drept înseamnă că cel ce închină lui Dumnezeu contemplația sufletului prin rugăciune, făcându-se binemirositor ascultătorilor, scutură obișnuința patimilor trupești din aceștia. Unul ca acesta leapădă totdeauna rătăcirea în jurul celor ce cad sub simțuri. Căci simțurile împletindu-se cu cele sensibile..... Lipsește sfârșitul.

Ale celui dintre sfinți, Părintele nostru
Maxim Mărturisitorul
Scurtă tâlcuire a rugăciunii Tatălui nostru
către un iubitor de Hristos⁶¹⁹

Am primit pe însuși de Dumnezeu păzitul meu stăpân,⁶²⁰ venit la mine prin preacinstita lui scrisoare, pe cel ce este totdeauna de față și nu poate fi niciodată departe cu duhul. Căci nu disprețuiește să fie împreună cu slugile sale, pentru bogăția virtuții imitată în chip dumnezeiesc, odată ce însuși Dumnezeu a dat-o pe aceasta ca mijloc de întâlnire chiar și cu el. De aceea, minunându-mă de mărimea coborârii lui, temerea mea față de El am amestecat-o cu afecțiune, și din amândouă, adică din temere și afecțiune, am dat ființă iubirii, constătătoare din respect și din dorința de apropiere. Căci am voit ca temerea să nu se desfacă de afecțiune și să devină ură, nici afecțiunea dispreț, ceea ce se întâmplă când nu are unită cu ea temerea care cumpătează. Am voit mai degrabă ca iubirea să se arate lege afectuoasă ce e sădită înlăuntru și tinde să se apropie de tot ce este înrudit după fire, înlocuind ura prin afecțiune și depărtând disprețul prin respect. Pe această temere știind-o fericitul David, ca intrând mai mult decât toate în alcătuirea iubirii de Dumnezeu, zice: «Frica Domnului este curată și ea rămâne

⁶¹⁹ P.G. 90, 871-910; Filocalia greacă, ed. II, vol. 1, 317-327.

⁶²⁰ Se vede că această scriere a fost adresată unei personalități pentru care Sf. Maxim avea un mare respect în multe epistole adresantului era numit stăpân. Probabil era egumen, episcop sau dregător civil. (De pildă ep. 40 către egumenul Talasie, P.G. 91, 633).

în veacul veacului». ⁶²¹ El știa însă că aceasta este altă temere decât cea care se naște din frica de pedeapsă pentru relele săvârșite. Căci aceasta se depărtează, încetând cu totul când vine iubirea, cum arată undeva în cuvintele sale marele Evanghelist Ioan, zicând: «Iubirea scoate afară frica». ⁶²² Dar cealaltă e o însușire caracteristică firească a desăvârșitei iubirii. Ea păstrează prin sfiala ei în sfinți pentru veci nestrictată legea și chipul iubirii față de Dumnezeu și întreolaltă.

Împreunând deci, precum am spus, și eu temerea de stăpânul meu, cu afecțiunea față de el, păstrez în această alcătuire legea iubirii. Prin respect ea mă împiedică să scriu, ca să nu se ivească disprețul; prin afecțiune, însă, mă silește să scriu ca să nu pară ură desăvârșitul refuz de a scrie. Deci ascultând de poruncă scriu, dar nu câte gândesc, «căci gândurile omului sunt șovăielnice», după Scriptură, ⁶²³ ci câte vrea Dumnezeu și câte dăruiește prin harul Său pentru a produce vreun oarecare folos.

«Sfatul Domnului, zice David, rămâne în veac; gândurile inimii lui, din neam în neam». ⁶²⁴ Prin «sfat» a înțeles, poate, sfatul lui Dumnezeu și Tatăl, cu privire la coborârea (chenoza) negrăită a Fiului cel Unul-Născut în vederea îndumnezeirii firii noastre, sfat care îmbrățișează marginea tuturor veacurilor. ⁶²⁵ Iar prin «gândurile inimii

⁶²¹ Psalmi 18, 10.

⁶²² Ioan 4, 18.

⁶²³ Înțelept. 9, 14.

⁶²⁴ Psalmi 32, 11.

⁶²⁵ Toate veacurile (eonii) sunt purtate de dinamica lui Iisus cel care a coborât în ele, îngroșându-Se pe măsura îngroșării lor și înălțându-Se împreună cu înălțarea lor. Iisus e în lume prin rațiunile ei, prin Providență, prin Legea veche, încă înainte de a veni în trup pentru a se face pârga îndumnezeirii firii omenești. Iar după aceea conduce și de sus, dar și din sânul istoriei, procesul de îndumnezeire a firii omenești, ba acest proces durează pentru oameni și pentru îngeri chiar și după

Sfântul Maxim Mărturisitorul

Lui», rațiunile Providenței și ale Judecății, după care cârmuiește în chip înțelept viața noastră de aici și cea viitoare, ca a unor generații diferite, dând fiecăreia modul cuvenit de lucrare.⁶²⁶ Deci dacă lucrul sfatului dumnezeiesc constă în îndumnezeirea firii noastre, iar scopul gândurilor dumnezeiești este să desăvârșească până la capăt cele ce le cerem în viața noastră, e de folos să cunoaștem și să împlinim înțelesul Rugăciunii Domnului, și deci să-l și descriem.⁶²⁷ Căci la această rugăciune s-a gândit și stăpânul meu, mișcat de Dumnezeu, când a scris către mine, sluga sa. Deci trebuind să o fac acum temă a cuvintelor mele, rog pe Domnul, învățătorul acestei rugăciuni, să-mi deschidă mintea spre înțelegerea tainelor din ea și să-mi dea cuvânt potrivit spre tâlmăcirea celor ce le voi înțelege. Fiindcă ea înfățișează tot scopul ascuns în chip tainic în cele spuse mai înainte, sau mai bine zis vestit limpede celor puternici la minte. Cuvântul rugăciunii cuprinde cererea tuturor aceloră căroră ni s-a făcut pricinuitor însuși Cuvântul lui Dumnezeu smerindu-Se. El ne învață să ne silim a ne însuși acele bunuri, pe care ni le

sfârșitul acestei lumi, în veci. Deci nu e veac care să rămână pe dinafara acestei misiuni.

⁶²⁶ Rațiunile Providenței se împletesc și se alternează neconținut cu cele ale Judecății. Dumnezeu îndemnând pe oameni spre cele bune atât prin inspirații și daruri pozitive, cât și prin încercări și pedepse. Aceste rațiuni dinamice (idei-forță) ce lucrează în sânul istoriei îi dau acestuia un sens unilar. Dar istoria nu e uniformă, pentru că nici rațiunile acestea nu rămân mereu aceleași, ci fiecare generație e călăuzită după alte rațiuni, dându-i-se alte misiuni, alte moduri de lucrare. De remarcat e că și de viața viitoare spune Sf. Maxim că va fi călăuzită după rațiunile Providenței.

⁶²⁷ Cele ce le cerem în viața noastră sunt cele cuprinse în rugăciunea Tatăl nostru. Iar scopul gândurilor lui Dumnezeu e să împlinească acestea până la capăt. Deci se cuvine să fie lămurite lucrurile ce le cerem în rugăciunea Tatăl nostru pentru a ști ce urmărește Dumnezeu prin gândurile Sale.

poate procura numai Dumnezeu și Tatăl prin Fiul, care mijlocește în chip natural și prin Duhul Sfânt. Căci mijlocitor între Dumnezeu și oameni este, după dumnezeiescul Apostol, Domnul Iisus,⁶²⁸ care a arătat oamenilor prin trupul său pe Tatăl cel necunoscut, iar Tatălui i-a adus pe oameni în Sine, împăcați prin Duhul.

Pentru aceștia, făcându-Se om în chip neschimbat, se face pricinuitorul și învățătorul unor taine nouă și multe, încât mulțimea și mărimea lor nu a putut-o cuprinde rațiunea în vreo măsură oarecare. Dintre ele a dăruit oamenilor, cu dărnicia Sa, care întrece toate, șapte la număr, mai generale decât celelalte. Deci scopul rugăciunii este, cum am zis, să îmbrățișeze tainic tocmai înțelesul acestora, adică: 1. învățătura despre Dumnezeu (teologia) 2. înfierea prin har, 3. egalitatea în cinste cu îngerii, 4. împărtășirea de viață veșnică, 5. restaurarea firii ca să încline spre ea însăși în chip nepătimaș, 6. desființarea legii păcatului și 7. surparea celui rău, care ne stăpânește prin înșelăciune. Să cercetăm așadar adevărul celor spuse.

Teologie ne învață Cuvântul lui Dumnezeu prin faptul că se întrupează, arătând în Sine pe Tatăl și pe Duhul Sfânt. Fiindcă întreg Tatăl și întreg Duhul Sfânt erau ființial și desăvârșit în Fiul și după ce s-a întrupat, fără ca ei să se întrupeze, ci Unul binevoind, iar celălalt împreună lucrând cu Fiul, care însuși și-a lucrat întruparea. Căci Cuvântul a rămas mintal și viu⁶²⁹ și neîncăput de nimeni altul după ființă; decât numai de Tatăl și de Duhul Sfânt, și atunci când și-a făcut, prin iubirea de oameni, unirea după ipostas cu trupul.

⁶²⁸ I Timotei 2, 5.

⁶²⁹ Sf. Părinți aseamănă pe Tatăl cu mintea, pe Fiul cu rațiunea (sau cuvântul), iar pe Duhul cu viața. Deci Cuvântul întrupându-se a rămas unit cu Mintea (Tatăl) și cu Viața (Duhul Sfânt) adică mintal și viu.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

Înfierea ne-o hărăzește, dăruindu-ne după har nașterea cea mai presus de fire, de sus, prin Duh. Pe aceasta o păzește și o păstrează, împreună cu Dumnezeu, libera voință a celor ce s-au născut, cultivând cu dragoste adevărată harul dăruit și sporind prin împlinirea sârguincioasă a poruncilor frumusețea dăruită prin har și înaintând prin golirea de patimi atâta în dumnezeire, cât S-a golit pe Sine Cuvântul lui Dumnezeu de slava majestății Sale, pentru mântuirea noastră, făcându-Se cu adevărat om.

Egali în cinste cu îngerii i-a făcut pe oameni, întâi fiindcă «a împăcat prin sângele crucii Sale cele din cer și cele de pe pământ»⁶³⁰ și a surpat puterile vrăjmașe care umpleau locul dintre cer și pământ,⁶³¹ arătând că, în privința împărțirii darurilor dumnezeiești, ceata Puterilor cerești și pământești e una, firea omenească vestind întru veselie slava lui Dumnezeu împreună cu Puterile de sus prin una și aceeași voință. Apoi fiindcă, după împlinirea lucrării Sale pentru noi, s-a înălțat la cer cu trupul primit, unind prin Sine cerul cu pământul. Prin aceasta a unit cele sensibile cu cele inteligibile și a arătat firea cea creată ca una de la o extremitate la alta a părților ei, unificată în ea însăși prin virtute și prin cunoașterea primei Cauze. Astfel, prin toate câte a săvârșit tainic a arătat, cred, că rațiunea este legătura de unire între cele despărțite; iar lipsa rațiunii însemnează dezbinarea celor unite.⁶³² Prin aceasta ne-a

⁶³⁰ Coloseni 1, 20.

⁶³¹ Adică ne împiedicau să ne înălțăm la Dumnezeu.

⁶³² Cuvântul "logos" poate avea aici trei sensuri: rațiune, cuvânt și sens, Rațiunea sau Cuvântul dumnezeiesc în toate aceste trei sensuri, logosul este legătura de unire a celor despărțite. Patima, care dezunește, este lipsa de rațiune; la fel egoismul, care nu înțelege să se subordoneze unei rațiuni majore, ce încadrează pe toți. Rațiunile din lucruri și din oameni tind după o rațiune mai înaltă, care e mai cuprinzătoare. O rațiune particulară care nu vrea să se subordoneze

îndemnat să învățăm să ne însușim rațiunea prin făptuire, ca să ne unim nu numai cu îngerii prin virtute, ci și cu Dumnezeu prin cunoștință, negând toate cele ce sunt.⁶³³

Părtași de viață dumnezeiască ne face, dându-Se pe Sine de mâncare, cum numai El știe și cei ce au primit de la El o astfel de simțire mintală, încât prin gustarea acestei mâncări să cunoască prin cunoștință adevărată că «bun este Domnul».⁶³⁴ Prin aceasta, pe cei ce mănâncă îi umple de o calitate dumnezeiască ce-i îndumnezeiește, ca Unul ce este în chip vădit și se numește «Pâine a vieții și a puterii».

Firea o readună în ea însăși, nu numai întrucât, făcându-Se om, și-a păstrat voia nepătimașă și nerăzvrătită împotriva firii (neclintindu-se din temelie ei cea după fire,

unea mai generale nu mai e rațiune. În acest sens rațiunea unește lucrurile sau rațiunile lucrurilor despărțite. Iar Rațiunea supremă, care e în vârful piramidei tuturor rațiunilor, spre care tind toate rațiunile, este Dumnezeu-Cuvântul. El le unește pe toate. Dar și cuvântul omului către om e o trăsătură de unire între ei. Având acest rost, se înțelege că adevăratul cuvânt e o expresie a rațiunii unificatoare, a unei rațiuni care se ridică de la rațiunea individualistă la rațiunea superioară ce se arcuiește peste rațiunile particulare ale celor doi. Astfel cuvântul nu mai e rațional, nu mai e din rațiune. Logos rmai înseamnă însă și sens. Un lucru particular are sens numai dacă face parte dintr-un ansamblu. Individualul, dacă ar sta cu totul de sine, ar însemna un non-sens. Sensul unește lucrurile.

⁶³³ E o învățătură statornică a Sf. Părinți că numai prin făptuire, prin practică, dobândim adevărata rațiune (și totodată apare în conștiința noastră Hristos cel ascuns în noi de la Botez). Unirea cu îngerii prin virtute arată că virtutea rămâne un bun permanent în cel ce se ridică mai presus de treapta făptuirii, la contemplație. De remarcat e că dobândirea adevăratei rațiuni e necesară și pentru cunoașterea mistică a lui Dumnezeu prin gnoza apofatică. Ca să fii în stare să negi toate lui Dumnezeu, pentru a urca la cunoașterea Lui, trebuie să te fi pătruns întâi prin rațiune de mărginirea și de relativitatea lor.

⁶³⁴ Expresia "simțirea minții" (sensibilitatea spiritului) am întâlnit-o și la Diadoh (Cap. 36, Filocalia vol. I).

Sfântul Maxim Mărturisitorul

nici măcar împotriva celor ce L-au răstignit; dimpotrivă, alegând mai bucuros moartea pentru ei decât viața, cum arată și caracterul voluntar al patimii, sporit prin dragostea de oameni a Celui ce a pățimit), ci și întrucât a desființat dușmănia, pironind pe cruce zapisul păcatului, pentru care avea firea războiul neîmpăcat cu ea însăși. Prin aceasta a chemat pe cei de departe și pe cei de aproape, adică pe cei de sub lege și pe cei din afara legii și «surpând peretele din mijloc al despărțiturii, adică desființând legea poruncilor cu învățăturile ei, a zidit pe cei doi într-un singur om nou, făcând pace și împăcându-ne»⁶³⁵ prin Sine cu Tatăl⁶³⁶ și întreolaltă, ca pe unii care nu mai avem o voie ce se împotrivesc rațiunii firii, ci, precum în privința firii, tot așa și în privința voii, rămânem neschimbăcioși. Iar firea a făcut-o din nou curată de legea păcatului, neîngăduind ca întruparea Sa cea pentru noi să fie anticipată de plăcere. Pentru că zămislirea Lui s-a făcut în chip minunat, fără de sămânță, iar nașterea, mai presus de fire, fără stricăciune; căci Dumnezeu, născându-Se din Maică, îi strângea prin naștere legăturile fecioriei mai mult decât firea. Și a slobozit de sub domnia legii toată firea în cei ce voiesc să imite moartea Lui de bunăvoie, prin omorârea din simțire a mădulelor celor de pe pământ.⁶³⁷ Căci taina mântuirii se lucrează numai în cei ce vor, nu și în cei ce rămân sub stăpânirea care-i robește.

În sfârșit surparea tiraniei celui rău, care ne stăpânea prin înșelăciune, o face întinzând trupul biruit în Adam ca armă împotriva lui și biruindu-l. Prin aceasta a arătat trupul, înghițit mai înainte de moarte, înghițind pe înghițitoarea moarte și stricând viața aceleia (a morții) prin moartea firească. Trupul Lui s-a făcut Vicleanului otravă,

⁶³⁵ Coloseni 2, 14.

⁶³⁶ Efeseni 2, 14-15.

⁶³⁷ Coloseni 3, 5.

ca pe toți câți izbutise să-i înghită câtă vreme i-a stăpânit prin moarte, să-i verse arară. Iar neamului omenesc același trup îi dăruiește viață, împingând ca pe o frământătură toată firea spre învierea vieții. Căci mai ales pentru aceasta Cuvântul, fiind Dumnezeu, se face om (cu adevărat străin lucru la auzire!) și primește de bunăvoie moartea trupului.

Deci cererea tuturor acestora, cum am zis, vom afla că se cuprinde în cuvântul Rugăciunii.

Căci el spune «Tată», pomenește «Numele» Tatălui și «împărăția» Lui. Iar pe cel ce se roagă, îl arată ca fiind «fiu» după har al acestui «Tată». El vrea ca cei din cer și cei de pe pământ să ajungă la o singură voință.

Poruncește apoi să se ceară «pâinea cea spre ființă» și cere oamenilor să se împace, unind firea cu ea însăși prin porunca de a ierta și de a i se ierta, ca să nu mai fie tăiată prin deosebirea dintre voințe. Învăță apoi pe oameni să se roage, să nu cadă în ispită, ca lege a păcatului, și să fie izbăviți de cel viclean. Și se cădea ca însuși Pricinuitorul și Dătătorul acestor bunuri să fie și învățător al lor, ca să dea cele spuse în această rugăciune ca reguli de viață ucenicilor care cred în El și imită viețuirea Lui în trup. Prin ele a arătat «comorile ascunse ale înțelepciunii și ale cunoștinței», aflătoare cu adevărat în El,⁶³⁸ trezind dorința celor ce se roagă spre dobândirea lor.

Scriptura a numit, cred, această învățătură «rugăciune», deoarece cuprinde cererea darurilor date oamenilor de Dumnezeu prin har. Căci de Dumnezeu insuflații noștrii Părinți au spus hotărât că rugăciunea este cererea acelora ce le-a dăruit Dumnezeu, în chip convenit cu El însuși, oamenilor, precum votul este făgăduința sau promisiunea acelora pe care oamenii, slujind cu adevărat lui Dumnezeu, I le aduc Lui. Ei au adus ca mărturie în sprijinul acestui cuvânt al lor Scriptura. De pildă:

⁶³⁸ Coloseni 2, 5.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

«Făgăduiți și dați Domnului Dumnezeuului nostru».⁶³⁹ Sau: «Câte am făgăduit, voi da Domnului, Mântuitorului meu».⁶⁴⁰ Acestea se spun despre vot. Iar despre rugăciune următoarele: «și s-a rugat Ana, zicând: Doamne Adonai, Dumnezeule al Puterilor, dacă auzind vei auzi pe roaba ta, dăruiește-mi mie un rod al pântecelui».⁶⁴¹ Sau: «S-a rugat Ezechia, regele Iudei, și Isaia, fiul lui Amos, proorocul, către Domnul».⁶⁴² Sau: «Iar când vă rugați, ziceți Tatăl nostru cel din ceruri...» cuvinte spuse de Domnul ucenicilor. Astfel votul este păzirea poruncilor, întărită prin voia celui ce a dat votul; iar rugăciunea, cererea pe care o face cel ce păzește bunurile poruncilor, ca să se prefacă el însuși în bunurile acelea. Sau mai bine, votul este lupta pentru virtute, pe care aducând-o cineva lui Dumnezeu, Acela o primește cu multă plăcere, iar rugăciunea este cununa virtuții, pe care Dumnezeu o dăruiește cu bucurie.

Deci fiindcă s-a arătat că rugăciunea este cererea bunurilor procurate de Cuvântul cel întrupat, luându-L pe El însuși ca învățător al cuvintelor rugăciunii Sale, ne vom îngădui să pornim la tâlcuirea lor, dezvăluind cu grijă, atât pe cât se poate, înțelesul fiecărui cuvânt, știind că însuși Cuvântul obișnuiește să hărăzească, în chip folositor, putere înțelegerii celui ce grăiește.

⁶³⁹ Psalmi 15, 11.

⁶⁴⁰ Iona 2, 10.

⁶⁴¹ I Regi 1, 10. Origen în tâlcuirea la Tatăl nostru se ocupă de asemenea de această deosebire între rugăciune [προσευχή] și vot (εὐχή), făcând aceeași deosebire și folosind chiar această pildă a Anei. (G. Bardy, *Origene, De la priere*, Paris, Gabalda, 1931, p.33). Totuși Sfântul Maxim în rândurile ce urmează ajunge la formulări mai adânci. Origen spune doar simplu că votul e un dar, iar rugăciunea e o cerere. Peste tot tâlcuirea Sf. Maxim e mai adâncă decât a lui Origen, luând proporții de sistem, cu toată scurtimea ei.

⁶⁴² Paralipomena 32, 30.

«Tatăl nostru, care ești în ceruri, sfințească-se Numele Tău, vie împărăția Ta».

Domnul învață în aceste cuvinte pe cei ce se roagă, că se cuvine să înceapă odată cu învățătura despre Dumnezeu. El dă aici o învățătură tainică despre modul existenței Cauzei făcătoare a lucrurilor, El însuși fiind, după ființă, Cauza lucrurilor. Prin cuvintele rugăciunii e arătat «Tatăl», «Numele» Tatălui și «împărăția» Tatălui, ca să învățăm de la început să chemăm și să venerăm Treimea cea una. Căci «Numele» lui Dumnezeu și Tatăl care subzistă ființial, este însuși Fiul cel Unul născut; iar «împărăția» lui Dumnezeu și Tatăl, care de asemenea subzistă ființial, este Duhul Sfânt. Fiindcă ceea ce Matei numește aici împărăție, în altă parte, un alt Evanghelist a numit Duh Sfânt, zicând: «Vie Duhul Tău cel Sfânt și să ne curățească pe noi».⁶⁴³ Căci Tatăl nu are Numele ca pe ceva dobândit, iar împărăția nu o cugetăm ca o demnitate care i se adaugă. Pentru că El nu a început să fie, ca să fi început să fie și Tată sau Împărat. El nu a început nici să existe, nici să existe ca Tată sau ca Împărat. Iar dacă, fiind din veci, este și Tată și Împărat din veci, atunci și Fiul și Duhul Sfânt există împreună cu Tatăl, ființial, din veci, fiind în chip natural din El și în El, mai presus de cauză și de rațiune, nu ivite, din pricina cauzei; după El. Căci relația arată deodată cu ea și pe cele ce le leagă prin relație, neîngăduind să fie privite acestea una după alta.

Începând deci această rugăciune, suntem îndemnați să venerăm Treimea de o ființă și mai presus de ființă, ca una ce este cauza facerii noastre. Pe lângă aceasta suntem învățați să vestim și harul înfierii ce ni s-a dat nouă, fiind învredniciți să numim pe Cel ce ne este Făcător după fire,

⁶⁴³ Grigorie de Nisa spune că acest loc se află la Luca (Cuv. 3 la Tatăl Nostru), dar la Luca 11, 2 se află aceleași cuvinte ca și la Matei. Sf. Maxim a urmat aici lui Grigorie de Nisa.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

Tată după har. Iar aceasta ne obligă ca, cinstind numele Născătorului nostru după har, să ne silim să întipărim în viața noastră trăsăturile Celui ce ne-a născut, adică să-I sfințim numele pe pământ, să ne asemănăm Lui ca Unui Tată, să ne arătăm fii prin fapte și să preamărim pe Fiul natural al Tatălui, Pricinuitorul acestei înfierii, prin tot ce gândim și facem.

Și sfințim Numele Tatălui nostru cel după har, care este în ceruri, omorând pofta pământească și curățindu-ne de patimile aducătoare de stricăciune. Căci sfințirea constă în desăvârșita oprire și omorâre a poftelor din simțire. Ajunși la această stare se domolesc lătrăturile necuviincioase ale iușimii, nemaexistând pofta care să o stârnească și să o înduplece să lupte pentru plăcerile ei, o dată ce a fost omorâtă prin starea de sfințenie a rațiunii. Căci iușimea fiind avocatul poftelor, încetează să se înfurie când pofta e omorâtă.

Iar după lepădarea iușimii și a poftelor, cu drept cuvânt vine, cum zice rugăciunea, stăpânirea împărăției lui Dumnezeu și Tatăl, în cei ce se învrednicesc să spună după desfacerea de acelea: «vie Împărăția Ta», adică Duhul Sfânt. «Peste cine, zice, mă voi odihni, dacă nu peste cel bun și smerit, care tremură de cuvintele Mele?».⁶⁴⁴ De aici este vădit că Împărăția lui Dumnezeu și Tatăl este a celor smeriți și blânzi. «Feriți-vă, zice, cei blânzi, că aceia vor moșteni pământul».⁶⁴⁵ Se înțelege că nu pământul acesta, care deține, după fire, locul de mijloc al lumii, l-a fâgăduit Dumnezeu moștenire celor ce-L iubesc pe El. Căci spune: «Când vor învia din morți, nu se vor însura și nu se vor mărita, ci vor fi ca îngerii din ceruri».⁶⁴⁶ Sau: «Veniți binecuvântații Părintelui Meu și

⁶⁴⁴ Is. 66, 2.

⁶⁴⁵ Matei 5, 4.

⁶⁴⁶ Matei 22, 30.

moșteniți împărăția cea gătită vouă de la întemeierea lumii». ⁶⁴⁷ Iar în altă parte, zice altuia, care a lucrat cu trageră de inimă: «Intră întru bucuria Domnului tău». ⁶⁴⁸ Iar după El, dumnezeiescul Apostol zice «Va suna din trâmbiță și cei morți în Hristos se vor scula cei dintâi întru nesticăciune. Apoi noi cei vii, care vom fi rămas, vom fi răpiți deodată în nori, întru întâmpinarea Domnului în văzduh și așa vom fi totdeauna cu Domnul». ⁶⁴⁹ Acestea fiind făgăduite celor ce-L iubesc pe Domnul, cine va putea spune, dacă privește la cuvântul Scripturii și dacă e mișcat de rațiune și dorește să fie slujitor al rațiunii, că cerul și împărăția gătită de la întemeierea lumii, apoi bucuria Domnului cea ascunsă în taină și petrecerea și locuirea neîncetată și cu totul nedespărțită a celor vrednici cu Domnul, e tot una cu «pământul»? Deci «pământ» socotesc că numește deprinderea și puterea întărită și cu desăvârșire neclintită a neschimbatei statornicii a celor blânzi în bine. Căci aceasta este totdeauna cu Domnul și are o bucurie neîncetată, ca una ce a primit împărăția gătită de la început și s-a învrednicit de fixitatea ⁶⁵⁰ și de rânduiala cea din cer. Ea e statornicită în rațiunea virtuții, ca într-un oarecare pământ așezat la mijlocul întregii lumi. În temeiul acestei rațiuni, cel blând stând la mijloc între numele bun și faima rea, rămâne fără patimă, fără să se umfle de laude (înălțându-se sau umplându-se de slavă deșartă) și fără să se întristeze de ocări. Căci desfăcându-și dorința de la lucrurile de care e liberă rațiunea după fire, nu simte când îl supără momelile lor, ca unul ce s-a liniștit de orice agitație în legătură cu ele și și-a îndreptat toată puterea sufletului spre slobozenia dumnezeiască,

⁶⁴⁷ Matei 25, 24.

⁶⁴⁸ Matei 25, 21.

⁶⁴⁹ Corinteni 15, 52.

⁶⁵⁰ στάσις.

nemaiurmărind nici un interes. Această slobozenie dorind Domnul să o împărtășească ucenicilor Săi, zice: «Luați jugul Meu peste voi și învățați de la Mine că sunt blând și smerit cu inima și veți afla odihnă sufletelor voastre».⁶⁵¹ Odihnă numește stăpânirea împărăției dumnezeiești, care e ca o domnie ce slobozește pe cei vrednici de toată robia.

Iar dacă dă stăpânirea netrecătoare a împărăției celor smeriți și blânzi, cine va fi atât de neubitor și de nedoritor al bunurilor dumnezeiești, ca să nu dorească la culme smerenia și blândețea, spre a primi pecetea împărăției dumnezeiești, cât e cu puțință omului, purtând în duhul lui, prin har, forma neștirbită a Celui ce este în mod firesc, după ființă, marele împărat Hristos?

În acest om, zice marele Apostol, «nu este bărbat și femeie»,⁶⁵² adică mânie și poftă. Căci mânia alungă silnic rațiunea și scoate afară din legea firii cugetarea. Iar pofta face mai iubite decât Cauza și Ființa cea unică și singură de dorit și nepătimitoare, cele de după ea și de aceea socotește mai de cinste trupul decât duhul. De asemenea face mai atrăgătoare posesiunea celor văzute decât slava și strălucirea celor inteligibile, trăgând mintea prin lucrarea plăcerii simțuale de la privirea dumnezeiască și înrudită a celor spirituale. În acest om nu mai e decât rațiunea, care s-a dezbrăcat, prin abundența virtuții, chiar și de iubirea și de afecțiunea cea mai nepătimașă, dar totuși naturală față de trup. Căci duhul a biruit cu desăvârșire firea și a convins mintea să se odihnească până și de la filosofia activității morale, când se întâlnește cu rațiunea cea mai presus de ființă, printr-o contemplație simplă și neîmpărțită.⁶⁵³ Pentru că dacă omul a izbutit să ajungă la

⁶⁵¹ Matei 11, 29.

⁶⁵² Galateni 3, 28.

⁶⁵³ Cel blând și numai el se ridică pe treapta cea mai înaltă a contemplării simple, nediscursive a Rațiunii divine. Din aceasta

această stare în care poate tăia și lepăda ușor cele ce curg în timp, nu este nimerit ca, o dată ce s-a dovedit slobod de cele sensibile și a trecut peste ele, să se împovăreze iarăși cu chipul făpturii morale ca cu un cojoc.

Aceasta o arată mai limpede marele Ilie, indicând această taină prin cele ce le-a săvârșit în chip simbolic. Acesta când a fost răpit a dat cojocul, adică starea (sau lucrarea) de mortificare a trupului, în care era fixată măreția frumuseții sale morale, lui Elisei, ca ajutor al duhului împotriva a toată puterea vrăjmașă și ca unealtă de lovire a firii nestatornice și cugetătoare, al cărei chip era Iordanul, ca să nu fie împiedicat ucenicul să treacă spre țara sfântă, înecându-se în pofta tulbure și lunecoasă după cele materiale.⁶⁵⁴ El însă a plecat slobod spre Dumnezeu,

vedem că pentru Sf. Maxim rațiunea nu se distinge net de minte, fie că nu înseamnă numai decaț cugetare discursivă, fie că discursivitatea trece firesc în contemplația simplă și unitară, sau viceversa. În acest sens "om rațional" nu e om necontemplativ, ci un om lipsit de mânia și poftă. Rațiunea nu se opune mintii, sau contemplației, ci patimilor. O precizare: pe treapta făpturii morale omul poartă încă în el o afecțiune trupească în limitele naturii, dar pe cea gnostică duhul a covârșit-o prin aceasta.

⁶⁵⁴ Atât la Evagrie cât și la Sf. Maxim întâlnim adeseori ideea unor haine sau corpuri ce trebuiesc pe rând dezbrăcate pentru a ajunge omul la "rîntea goală". Prima haină care trebuie dezbrăcată e cea a patimilor. Cel ce se dezbracă de ea trebuie să se îmbrace în haina virtuților; pe o treaptă mai înaltă trebuie dezbrăcată și aceasta, pentru a se îmbrăca haina vederilor contemplației naturale, ca în sfârșit să fie dezbrăcată și aceasta și mintea să rămână "goală", ca să se întâlnească cu Rațiunea goală, cu Dumnezeu descoperit. (În acest sens se vorbește și de dezbrăcarea omului vechi). Cel ce, asemenea lui Ilie, a trecut chiar și peste afecțiunea naturală față de cele sensibile, trebuie să desbrace și lucrarea de mortificare a trupului, adică grija de asceză, ca pe un cojoc. Dar această grijă trebuie să o îmbrace ucenicul, adică cel ce a rămas pe o treaptă mai jos. Aceasta nu înseamnă că cei ce dezbracă grija ascezei poate să zburde de acum cu trupul, ci că în el starea de mortificare a devenit ceva ce se menține de la sine, fără o

neoprit de nici unul din lucruri, prin vreo afecțiune față de ele, simplu prin dorință și necompus prin voință, spre cel simplu prin fire,⁶⁵⁵ făcându-și călătoria prin virtuțile generale ce se îmboldesc una pe alta și se ridică împreună ca niște cai de foc. Căci știa că ucenicul lui Hristos trebuie să lepede dispozițiile neegale, a căror deosebire îi vedește alterarea și nestatornicia, dacă patima poftei provoacă revărsarea sângelui în jurul inimii, iar mânia pusă în mișcare fierberea sângelui. Deci cel ce a ajuns să trăiască, să se miște și să fie în Hristos, s-a eliberat de apariția năprasnică a dispozițiilor neegale, nemaipurtând în el, ca pe un bărbat și femeie, afecțiunile opuse ale acestor patimi, prin care rațiunea e robită, fiind denaturată de schimbările lor nestatornice.⁶⁵⁶ Căci în rațiunea nerobită de aceste afecțiuni el are zugrăvită măreția chipului dumnezeiesc, care înduplecă sufletul să se prefacă prin hotărârea liberă a voii sale spre a deveni după asemănarea dumnezeiască și să se facă lăcaș atotstrălucit al mării împărății care subsistă ființial cu Dumnezeu și Tatăl tuturor, adică al Duhului Sfânt,⁶⁵⁷ lăcaș care primește, dacă se poate spune, puterea cunoștinței firii dumnezeiești, atât cât e cu putință. În această stare, nașterea celor rele

grijă specială. Grijă ascetică de trup l-ar împiedica acum de la contemplație. Mortificarea e un ajutor al duhului împotriva puterii vrăjmașe, adică prin ea se accentuează aspectul de duh al firii noastre.

⁶⁵⁵ Dumnezeu e simplu după fire, dar noi ne putem dezbină de fire prin voință făcându-ne compuși. Deci tot prin voință putem ieși iarăși din compoziție, unificându-ne voința cu firea.

⁶⁵⁶ Din toate acestea se vede caracterul moral al rațiunii, după sfântul Maxim. Rațiunea e mai mult ceea ce se opune patimilor, rezistând poftei și mâniei. Numai așa nu se denaturează, nu se alterează.

⁶⁵⁷ Marea împărăție a Duhului e lumea Sofiei, sau a energiilor divine, care umrlând întreagă pe fiecare, pe măsura puterii fiecăruia, cum aceeași lumină îi umple pe toți, îi unește pe toți. Dar viața Duhului nu se dă pe o cale străină de rațiunea insului, deci nu e despărțită de Rațiunea (Logosul) divină, căreia i se deschide rațiunea individuală.

încetează și a celor bune ia ființă, sufletul păzind în sine, întocmai ca Dumnezeu, prin harul chemării Sale, neatins ipostasul bunurilor dăruite. În acest suflet Hristos se naște pururea de bunăvoie în chip mistic,⁶⁵⁸ făcându-Se corp prin cei mântuiți și făcând sufletul ce-L naște maica fecioară»⁶⁵⁹ întrucât acesta nu mai are, ca să spun pe scurt, prin vreo afecțiune, ca pe un bărbat și femeie, semnele firii aflătoare sub stricăciune și facere.⁶⁶⁰

Să nu se mire nimeni că am pomenit stricăciunea înainte de facere. Căci privind fără patimă, cu dreaptă judecată, firea celor ce apar și pier, va afla limpede că orice facere începe din stricăciune și sfârșește în stricăciune.

Dar patimile ce caracterizează cele supuse facerii și stricăciunii, cum am spus, nu le are Hristos sau viețuirea și rațiunea lui Hristos sau după Hristos. Căci s-a spus: «în Hristos Iisus nu este bărbat și femeie»,⁶⁶¹ iar prin aceasta se indică semnele și patimile firii, care e supusă stricăciunii și facerii. Într-o asemenea viețuire nu mai este decât rațiunea deiformă îmbibată de cunoștința

⁶⁵⁸ Nașterea lui Hristos este aici apariția Lui în viața conștientă a celui ce s-a purincat, fapt numit alteori învierea lui Hristos din mormântul firii, în care s-a îngropat la Botez și de unde lucrează în chip acoperit la purificarea omului.

⁶⁵⁹ Sufletul în grecește e de genul feminin.

⁶⁶⁰ Sf. Maxim face deosebire între facere (γένεσις) și naștere (γέννησις). Facerea e orice început natural de existență, care e urmat în mod necesar de stricăciune. Nașterea, când e naturală, e un mod special al facerii. Dar când nu e naturală, ca în cazul lui Hristos, nu se rmai subsumează în facere, deși a luat nașterea, n-a primit stricăciunea sau facerea urmașă totdeauna de stricăciune. Sufetul care L-a născut a devenit fecioară, a scăpat de asemenea de acel fel de naștere care duce la stricăciune.

⁶⁶¹ Galateni 3, 28.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

dumnezeiască,⁶⁶² și mișcarea unitară a vocii, care nu alege decât virtutea.

«Nici elin și iudeu. Prin acestea se indică deosebirea învățăturilor despre Dumnezeu, sau mai adevărat vorbind opoziția dintre ele. Cea dintâi învățătură susține nebunește niște principii, împărțind unicul principiu în lucrări și puteri potrivnice; ea născocesc slujirea la mulți zei, care se dezbină în ea însăși, împreună cu mulțimea celor ce se închină, și se face de râs prin marea varietate a slujirii. Cealaltă învățătură susține, e drept, un singur principiu, dar îngust și nedesăvârșit și aproape inconsistent, fiind lipsit de rațiune și de viață.⁶⁶³ De aceea cade într-un rău tot așa de mare ca și învățătura de mai înainte, anume în latura opusă a aceleia, în ateism, mărginind la o singură persoană principiul unic și socotindu-l ca subzistând fără Cuvânt și Duh, sau străbătut de Cuvântul și de Duhul ca de niște simple calități. Acesta nu-și dă seama că ce Dumnezeu mai poate fi acela, care e lipsit de acestea? Sau cum se va împărtași Dumnezeu de acestea, ca de niște accidente, asemenea ființelor raționale supuse făcerii? Nici una dintre aceste două învățături nu este, cum am spus, în Hristos. În El este numai învățătura evlaviei adevărate și legea neclintită a cunoașterii tainice a lui Dumnezeu (a teologiei mistice), care respinge deșirarea dumnezeirii, ca prima învățătură și nu primește comprimarea dumnezeirii, ca cea de a doua. Aceasta, ca să nu dezbine dumnezeirea prin înmulțirea ființei, căci aceasta este greșeala elinească, nici s-o facă pătimitoare prin reducerea la un singur ipostas, socotind-o lipsită de Cuvânt și Duh, sau îmbibată

⁶⁶² Atributul deiform precizează în chip satisfăcător sensul rațiunii, la Sf. Maxim. Nu e rațiunea opusă contemplației, ci rațiunea opusă stricăciunii patimilor, dar îmbibată de cunoștința intuitivă, tainică a lui Dumnezeu.

⁶⁶³ Adică de Logos și de Duhul Sfânt.

de Cuvânt și Duh ca de niște simple calități, căci aceasta este greșeala iudaică, după care dumnezeirea nu este: Minte, Cuvânt și Duh. Învățătura cea întru Hristos ne învață pe noi, cei chemați de har prin credință la cunoștința adevărului, să cunoaștem o unică fire și putere a dumnezeirii, adică un unic Dumnezeu, contemplat în Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, subzistând ființial ca o singură Minte necauzată, născătoare a singurului Cuvânt fără început, subsistent după ființă, și izvor al singurei Vieți eterne ce subzistă ființial ca Duh Sfânt. Ne învață să cunoaștem Treimea în unime și unimea în Treime. Nu numai pe una în alta, căci nu este Treimea în unime ca un accident în ființă, sau întors unimea în Treime, căci este fără calități. Nici ca pe altceva și altceva, căci nu se deosebește prin eterogenitatea firii unimea de Treime, fiind o fire unică și simplă. Nici pe una înaintea alteia, căci nu se deosebește printr-o putere mai mică Treimea de unime, sau unimea de Treime. Nu se deosebește unitatea de Treime nici ca ceea ce-i comun și general părților subordonate, ca să fie contemplată numai prin cugetare, căci această unitate este o ființă existând de sine în sens propriu și o putere cu adevărat puternică prin ea însăși. Nu este nici una prin alta; căci nu este la mijloc vreo relație ca între efect și cauză, acolo unde e totul unul și același și fără nici o relație. Dar nu este nici una din alta; căci nu provine Treimea din unitate, fiind nefăcută și explicându-se prin sine însăși. Ci aceeași se zice și se cugetă cu adevărat unitate și Treime. Este unitate prin rațiunea ființei, Treime prin modul existenței. Aceeași este întregă unitate, neîmpărțită de ipostase; și aceeași întregă Treime, neconfundată prin unitate. Ca să nu se introducă prin împărțire mulțime de zei, sau să se înlătore prin confuzie orice Dumnezeu. Învățătura lui Hristos strălucește prin ocolirea amândurora.

Iar prin învățătura lui Hristos înțeleg noua propovăduire a adevărului, în care «nu este bărbat și femeie», adică semnele și patimile firii celei supuse stricăciunii și nașterii; «nici elin și iudeu, adică învățăturile potrivnice despre dumnezeire. În ea nu este «nici tăiere împrejur și netăiere împrejur», adică slujirile corespunzătoare ale acestora, Căci cea dintâi necinstește firea văzută de dragul simbolurilor legii și ocărăște pe Creatorul însuși, socotindu-l Făcător al unor lucruri rele; iar cea de a doua îndumnezeiește firea de dragul patimilor și ridică făptura împotriva Creatorului, sfârșind amândouă în același râu, în batjocorirea lui Dumnezeu. Nu este «nici barbar și scit», adică despărțirea și ridicarea firii împotriva ei însăși, prin voință, dezbinare prin care s-a înrădăcinat în oameni legea stricăcioasă și potrivnică firii, a uciderii întreolaltă. «Nici rob sau slobod», adică împărțirea aceleiași firi împotriva voii, care face fără cinste ceea ce este după fire de aceeași cinste, având ca lege ajutoare, ce tiranizează demnitatea chipului, bunul plac al stăpânitorilor.⁶⁶⁴

«Ci toate și întru toate este Hristos», care zugrăvește în duh forma (μόρφωσιν) împărăției fără de început prin cele mai presus de fire și de lege. Această formă, precum s-a arătat mai înainte, e caracterizată prin smerenia și blândețea inimii, a căror unire desăvârșește pe omul zidit după Hristos. Căci oricine e smerit este desigur și blând, și oricine e blând este desigur și smerit; smerit, ca unul ce se știe pe sine avându-și existența ca dar; blând ca unul ce

⁶⁶⁴ Dacă despărțirea în "barbar și scit" se referă la "distanțarea" diavstasi" și răzvrătirea voluntară a firii față de ea însăși, prin certurile dintre oameni, împărțirea în "rob și slobod" e o orânduire care se impune de cele mai adeseori împotriva voii celor mulți, prin voința despotică a unei minorități, sau a unui singur om. Ea "tiranizează" demnitatea chipului dumnezeiesc la om, în a căruia componență intră ca o trăsătură esențială libertatea.

înțelege întrebuințarea ce trebuie să o facă de puterile dăruite lui după fire, făcându-le să slujească rațiunii spre nașterea virtuții și refuzând cu totul să pună lucrarea lor la dispoziția simțirii. De aceea el este cu mintea într-o neîntreruptă mișcare spre Dumnezeu, iar cu simțirea rămâne nemișcat, nemaivrând să simtă nicidecum nimic din cele ce supără cu adevărat trupul și nelăsând să se întipărească în suflet nici o umbră de întristare, ca să nu se clatine dispoziția pricinuitoare de bucurie din el.⁶⁶⁵ Căci nu socotește ca o lipsă de plăcere durerea cea după simțiri. Fiindcă el cunoaște o singură plăcere: unirea sufletului cu Cuvântul, a cărei lipsă este un chin fără de sfârșit, care se întinde în chip firesc peste toate veacurile. De aceea, lăsând trupul și toate ale trupului, se duce întins spre conviețuirea cu Dumnezeu,⁶⁶⁶ gândindu-se la singura pagubă pe care ar putea-o avea, chiar dacă ar stăpâni toate bunurile pământului: nedobândirea așteptatei îndumnezeiri după har.

Să ne curățim deci pe noi înșine de toată întinăciunea trupului și a duhului, ca să sfințim numele dumnezeiesc. Iar aceasta o facem stingând pofta, devenită în chip necuviincios desfrânată din pricina patimilor, și legând iuțimea, înfuriată în chip dezordonat de plăceri, cu rațiunea, ca să primim împărăția lui Dumnezeu și Tatăl, care vine la noi prin blândețe.

⁶⁶⁵ E o stare de "nesimțire" voluntară pentru toate durerile ce vin asupra trupului. Aceasta nu e o nesimțire generală, căci în vreme ce nu simte durerea trupului, sufletul e plin de simțirea unor bucurii spirituale ("simțirea mintală sau spirituală"). Dar este și o "nesimțire" pe plan sufletesc, la care trebuie să ajungă cel ce caută desăvârșirea: calmul față de laude și de ocări. Lipsa acestuia denotă o sensibilitate egoistă, o preocupare de sine, o stare morală inferioară, care poate ajunge până la o susceptibilitate morbidă.

⁶⁶⁶ În grecește e συμβίωσις, conviețuire conjugală, între suflet ca soție (fiind de genul feminin) și Cuvântul lui Dumnezeu.

Iar acum să potrivim cuvântul următor al rugăciunii, ca cele de mai înainte, zicând:

«Facă-se voia Ta, precum în cer, așa și pe pământ».

Cel ce aduce lui Dumnezeu închinare în chip tainic, numai prin facultatea rațiunii, despărțită de poftă și de iuțime, împlinește pe pământ voia lui Dumnezeu, cum o fac în cer cetele îngerilor. Acela prin toate s-a făcut împreună slujitor și împreună viețuitor cu îngerii, precum zice marele Apostol: «Iar petrecerea noastră este în ceruri».⁶⁶⁷ Căci în îngeri nu se află pofta ce slăbește vigoarea minții prin plăcere, nici iuțimea ce se înfurie și latră la cei înrudiți fără cuviniță, ci numai rațiunea care duce în chip firesc spre prima rațiune pe cei raționali.⁶⁶⁸ Numai de aceasta se bucură Dumnezeu și numai pe ea o cere de la noi robii săi. Aceasta o arată, zicând către marele David: «Căci ce este Mie în cer și ce am voit de la tine pe pământ?»⁶⁶⁹ Nimic nu are Dumnezeu în cer, care să I se aducă de sfinții îngeri, decât slujirea rațională. Pe aceasta cerând-o și de la noi, ne-a învățat să zicem când ne rugăm: «Facă-se voia Ta, precum în cer așa și pe pământ».

Prin urmare să ne miște și pe noi rațiunea noastră spre căutarea lui Dumnezeu; puterea poftei spre dorirea Lui; iar iuțimea să lupte pentru păstrarea Lui.⁶⁷⁰ Mai bine zis,

⁶⁶⁷ Filipeni 3, 20.

⁶⁶⁸ O dovadă despre încrederea Sf. Maxim în rațiune, care e activă și în îngeri. Rațiunea e vigoare. Pofta și mânia slăbesc această vigoare, slăbind în același timp vigoarea firii. Deci tăria și incoruptibilitatea firii înseamnă predominarea rațiunii în ea. Iarăși notăm că rațiunea nu se opune contemplației, deci nici contemplația rațiunii, ci aceste două sunt aproape un tot. Rațiunea se opune poftei și mâniei, având un caracter moral, ca atare o rațiune fermă e împletită cu o voință tare.

⁶⁶⁹ Psalmi 67, 25.

⁶⁷⁰ De unde înainte vorbea de o tăiere a poftei și mâniei, acum vorbește de o punere a lor în slujba lui Dumnezeu. Propriu zis aceasta e învățătura justă. Prin asceză, energia biologică din poftă și mânie se preface într-o energie spirituală, producându-se un transfer ascendent

mintea să se întindă întregă spre Dumnezeu, întărită de iuțime ca de un tonic și aprinsă de dorul poftirii dusă la culme. Imitând astfel pe îngerii din cer, ne vom afla slujind lui Dumnezeu prin toate, înfățișând pe pământ aceeași viețuire ca și îngerii, neavând mintea mișcată spre nimic din cele de după Dumnezeu, întocmai ca aceia.

Viețuind astfel în urma votului ce-L dăm, vom primi, ca pe o «pâine spre ființă» și spre viață, pentru hrana sufletelor noastre și pentru păstrarea și buna folosire a celor dăruite nouă, pe Cuvântul care a zis: «Eu sunt pâinea care s-a coborât din cer și dă viață lumii».⁶⁷¹ Căci El ni se face toate, pe măsura noastră a celor ce suntem nutriți prin virtute și înțelepciune, și se face corp, precum singur știe, prin fiecare din cei ce ne mântuim, în chip felurit, câtă vreme suntem încă în acest veac, după înțelesul cuvântului rugăciunii, care zice:

«Pâinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi».

Prin «astăzi» socotesc că se indică veacul acesta. Cel ce ar voi să redea mai dezvăluit acest loc al rugăciunii ar putea zice: «Pâinea noastră pe care ne-ai gătit-o la început spre nemurirea firii, dă-ne-o nouă astăzi, cât ne aflăm încă în viața aceasta muritoare, ca să biruiască moartea păcatului hrănirea cu pâinea vieții și a cunoștinței, de care călcarea poruncii dumnezeiești nu l-a lăsat pe primul om să se facă părtaș; căci dacă ar fi mâncat să se sature din această mâncare, nu ar fi fost cuprins de moartea păcatului».

sau o sublimare, precum prin căderea în păcat s-a produs un transfer descendent de pe planul spiritual pe cel biologic. Altfel de unde ar fi apărut energia din patimi sau din afecte? Prezentarea unirii sufletului cu Hristos ca o căsnicie însoțită de plăcere arată același transfer. Desigur aceea e o plăcere deplin armonizată cu rațiunea și cu libertatea voinței, nu ca plăcerea anarhică a simțurilor, care nesocotește rațiunea și voința, sau le itărăște cu ele, robind pe om.

⁶⁷¹ Ioan 6, 33.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

Dar cel ce se roagă să primească această pâine spre ființă desigur nu o primește întregă, precum este pâinea însăși, ci cât poate el să primească. Pâinea vieții se dă pe Sine tuturor celor ce o cer, ca iubire de oameni, dar nu în același fel tuturor. Ci celor care au făcut lucruri mari mai mult, iar celor mai puțini în fapte mai puțin, fiecăruia cât poate primi vrednicia minții lui.⁶⁷²

Spre acest înțeles al cuvintelor de față ne-a adus Mântuitorul însuși, poruncind apriat învățăcelilor să nu-și facă grijă câtuși de puțin de hrana ce cade sub simturi. Căci zice: «Nu vă grijiți în sufletul vostru ce veți mânca și veți bea, nici pentru trupul vostru, cu ce vă veți îmbrăca. Că toate acestea le caută neamurile lumii. Ci căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui, și toate acestea se vor adăuga vouă».⁶⁷³ Cum ne-ar îndemna deci să cerem cele de care a poruncit mai înainte să nu ne îngrijim? Este vădit că nu ne-a îndemnat să cerem prin

⁶⁷² E o "coborâre" (chenoză) tainică a darurilor dumnezeiești, care se potențializează până la nivelul fiecăruia, ca fiecare pe măsură ce sporește la capacitatea de primire, în desfășurarea puterilor lui spirituale, să ia mai mult din comoara darurilor ascunse în ea însăși, dar la dispoziția noastră. În această economie universală a lui Dumnezeu se cuprinde și întruparea istorică a Fiului lui Dumnezeu, ca și întruparea în fiecare om, crescând apoi și manifestându-Se potrivit cu darurile naturale și cu împrejurările de viață ale fiecăruia. Procesul acestei actualizări necontenite a energiilor necreate divine durează chiar și în viața eternă, Sofia nu e decât această formă infinit nuanțată a energiilor divine "coborâte" la nivelul făpturilor, pentru a se înălța deodată cu ele. Un nesfârșit dinamism străbate această lume a energiilor divine, ce coboară la nivelul fiecărei făpturi pentru a urca apoi cu fiecare. E o uriașă plasă coborâtă în cuprinsul întregului ocean al lumii create ca să ne ridice pe cei ce vrem să ne prindem de ea, dar care continuă să ne ridice și după ce ne-a urcat în văzduhul vieții eterne. "Pâinea" e întregă lângă sau în fiecare. Dar unul vede sau folosește din ea numai o firmitură mică, altul una mai mare și așa mai departe; iar din nesfârșita ei dulceață sesizează fiecare cât e în stare.

⁶⁷³ Matei 6, 25, 31.

rugăciune cele de care ne-a rânduit prin poruncă să nu ne îngrijim. Căci prin rugăciune se poate cere numai ceea ce putem căuta în temeiul poruncii. Așadar ceea ce nu ni s-a îngăduit să căutăm prin poruncă desigur că nu e îngăduit să cerem nici prin rugăciune. Iar dacă Mântuitorul a poruncit să căutăm numai împărăția lui Dumnezeu și dreptatea, cu drept cuvânt a rânduit ca aceasta să o ceară și prin rugăciune cei ce se doresc după darurile dumnezeiești. Prin aceasta, asigurând darul celor cerute în chip firesc prin rugăciune, a unit voia celor ce cer cu voia Celui ce oferă darul, făcând prin această unire afectuoasă cele două voințe una și aceeași.

Iar dacă ni se poruncește să cerem prin rugăciune și pâinea cea de toate zilele, prin care se întreține viața noastră de aici, să nu trecem hotarele rugăciunii, privind în chip lacom înainte la multe perioade de ani și să uităm astfel că suntem muritori și avem o viață care trece ca umbra. Ci să cerem prin rugăciune, fără îngrijorare, doar pâinea trebuincioasă zilei. Să arătăm astfel că facem, prin înțelepciunea cea după Hristos, din viața noastră o meditație (o pregătire) în vederea morții, armonizându-ne dispoziția voinței cu firea și despărțind sufletul de grija celor trupești, mai înainte de a veni moartea. Aceasta, pentru ca să nu se lipească de cele stricăcioase, întorcând spre materie dorința lui cea după fire,⁶⁷⁴ și să se deprindă cu lăcomia, care ne lipsește de abundența bunurilor dumnezeiești.

Să fugim așadar cu toată puterea de iubirea celor materiale și să ștergem afecțiunea față de ele, ca pe un praf de pe ochii noștri mintali. Să ne mulțumim numai cu cele ce susțin, dar nu și cu cele ce îndulcesc viața noastră de aici. Și numai pentru ele să ne rugăm, cum am învățat, lui Dumnezeu, ca să ne putem păzi sufletul nerobit și nimic

⁶⁷⁴ Ideea de transfer a energiei spirituale pe plan biologic și viceversa.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

din cele văzute să nu-l rețină de dragul trupului. Să ne arătăm mâncând pentru a trăi, nu trăind pentru a mânca. Căci primul lucru este propriu firii raționale; al doilea celei neraționale. Să fim păzitori întocmai ai rugăciunii, arătându-ne prin fapte că îmbrățișăm cu hotărâre o unică și singură viață, pe cea în Duh, și în vederea dobândirii ei o folosim pe cea de față. De dragul aceleia să încuviințăm folosirea acesteia, atâta cât să nu renunțăm de a o susține pe aceasta numai cu pâine și de-a păzi vigoarea ei naturală atâta cât să nu ne fie spre stricăciune. Să nu urmărim să trăim (pur și simplu), ci să trăim lui Dumnezeu, făcând din trup un înger (vestitor) al sufletului, străbătut de rațiune prin virtuți,⁶⁷⁵ iar din suflet un vestitor al lui Dumnezeu prin fixarea în cele bune. Iar această pâine să o mărginim în chip firesc la o singură zi, rușinea de dătătorul rugăciunii oprindu-ne să întindem cererea pentru ea la o a doua zi.

Armonizând astfel în chip real starea noastră lăuntrică cu sensul rugăciunii, vom putea să ne apropiem și de celelalte cuvinte ale ei, zicând:

«Și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri».

Așadar după primul înțeles al cuvântului de mai înainte, trebuie să se ceară prin rugăciune pâinea nestricăcioasă a înțelepciunii în veacul acesta, al cărui simbol este «astăzi», pâine de care ne-a despărțit la început încălcarea poruncii. Dar cel ce vrea să facă aceasta nu trebuie să cunoască decât unica plăcere a dobândirii celor dumnezeiești, al

⁶⁷⁵ Trup îmbibat de rațiune sau raționalizat (*λελογισμένον* cum spune aici, sau *λογισθὲν*, cum spune undeva în cap. theol.) e trupul prin care se lucrează virtuțile. Căci trupul fiind o unealtă de lucru, rațiunea arătată prin el e o rațiune orientată spre fapte. Dar faptele conforme rațiunii sunt exclusiv faptele virtuții. "Trupul raționalizat" e o paralelă la "trupul înduhovnicit".

căror dătător este, după fire, Dumnezeu, iar păzitor, după voință, hotărârea liberă a celui ce le-a primit; și nu trebuie să se teamă decât de o singură durere: de pierderea acestor daruri, fapt care se produce prin sfatul diavolului și prin lucrarea însăși a celui ce, obosit de moleșeala voinței, nu păzește darul cel de preț prin dispoziția voinței. El nu trebuie deci să aibă voința înclinată spre nimic din cele văzute și prin urmare să nu se lase abătut de nici una din întâmplările dureroase ce-i vin asupra trupului. Cel ce face așa cu adevărat iartă fără patimă celor ce i-au păcătuțit lui. Căci bunul spre care se străduiește dorința lui nu poate să i-l răpească nimeni, fiind socotit după fire cu neputință de răpit.

Acela se înfățișează pe sine lui Dumnezeu pildă de virtute - dacă e îngăduit să spunem așa - cerând Celui ce nu poate fi imitat să-l imite pe el, zicând: «și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri». El roagă adică pe Dumnezeu ca precum a fost el oamenilor, așa să-i fie și lui Dumnezeu. Deci dacă, precum a iertat el greșelile celor ce i-au păcătuțit lui, vrea să i se ierte și lui din partea lui Dumnezeu, e vădit că precum Dumnezeu iartă fără patimă pe cei ce-i iartă, la fel și el iartă celor ce i-au greșit, arătându-se fără patimă față de cele ce i s-au întâmplat. El nu îngăduie nici unei amintiri supărătoare să se întipărească în minte,⁶⁷⁶ ca să nu fie dovedit că sfășie firea prin înclinarea (dispoziția) voii, dezbinându-se de vreun om, om fiind și el. Unindu-se astfel înclinarea voii cu rațiunea firii, se înfăptuiește împăcarea lui Dumnezeu cu firea. Căci altfel nu e cu putință firii dezbinată în ea însăși prin înclinarea voii, să primească pogorârea

⁶⁷⁶ Să-i modeleze mintea: τοποῦσθαι τὸν νοῦν. E o structurare a minții și teoretică și afectivă, o structurare existențială. Același termen de tupouίσθαι e folosit de Sf. Părinți și pentru neconținută modelare a minților omenești și îngerești de lumina dumnezeiască.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

dumnezeiască și negrăită.⁶⁷⁷ Poate de aceea vrea Dumnezeu să se înfăptuiască mai întâi împăcările între noi; nu ca să învețe de la noi să se împace cu cei ce l-au greșit și să ierte pedeapsa multelor și înfricoșatelor fărădelegi, ci ca să ne curețe pe noi de patimi și să se arate că dispoziția celor ierțați conlucră bucuros cu harul. Este vădit că înclinarea voii unindu-se cu rațiunea firii, alegerea liberă a celor ce au ajuns la această stare nu va mai fi potrivnică lui Dumnezeu. Căci nu se poate cugeta nimic contrar rațiunii firii, care este atât lege naturală, cât și lege dumnezeiască, atunci când rațiunea a câștigat mișcarea voii ca să lucreze potrivit cu ea. Și dacă nu este nimic contrar în rațiunea firii, cu drept cuvânt înclinarea voii mișcându-se în armonie cu rațiunea firii, va avea în toate lucrarea sa de armonie cu Dumnezeu. Iar lucrarea aceasta înseamnă o dispoziție activă, străbătută de harul Celui bun prin fire, spre săvârșirea virtuții.⁶⁷⁸

⁶⁷⁷ Este o idee frecventă la Sf. Maxim că voința poate înclina spre ceea ce-i potrivnic firii, ceea ce aduce o dezbinare atât în firea aflătoare în individ, cât și în firea general umană prin dezbinarea dintre indivizi. Firea are o rațiune. Când voința se unește cu ea, e o voință rațională, altfel e irațională. Rațiunea firii e rațiunea generală a ei, căreia trebuie să i se subordoneze rațiunile particulare ale diferitelor tendințe și mădulare ale firii. Voința păcătoasă de obicei se unește cu rațiunea particulară a unei tendințe, nesocotind rațiunea generală a firii, ceea ce periclitează unitatea și sănătatea firii, primjduind-o prin anarhia pe care o încurajează. Firea prin sine tinde spre unitate. Ceea ce o sfășie e înclinarea rea sau particulară a voinței. Dar lucrul vrednic de remarcat este că o fire dezbinată nu se poate, după Sf. Maxim, uni nici cu Dumnezeu. Într-o astfel de fire e război și unde e război nu se poate realiza nici un fel de unire, de dragoste. Toate cele cuprinse în vârtejul războiului sunt stăpânite de ură, de afirmarea particularității lor, nu de tendința după unirea cu altceva.

⁶⁷⁸ Harul dumnezeiesc se sălășluiește în ascunsul firii noastre, dar el așteaptă ca voia noastră să se unească cu el. Numai unindu-se voia cu el, ne preface toată viața. Propriu zis ceea ce câștigă voia din

Deci în această dispoziție se află cel ce se roagă cerând pâinea cunoștinței. Dar în aceeași dispoziție se va afla și cel ce, silit de fire, cere numai pâinea zilnică, dar iartă greșelile celor ce i-au greșit, ca unul ce cunoaște că după fire este muritor. Acesta, așteptând în fiecare zi, ca unul ce nu e sigur de cele viitoare, ceea ce ține de fire (să moară), o ia înaintea firii prin dispoziția voinței, făcându-se de bunăvoie mort față de lume, după cuvântul care zice: «Pentru Tine, Doamne, murim în fiecare zi; pentru Tine ne-am socotit ca oile de junghiere».⁶⁷⁹ De aceea se împacă cu toți, ca să nu ducă cu sine vreun semn al răutății veacului de acum, când se va muta la viața fără bătrânețe, și să ia de la Judecătorul și Mântuitorul tuturor răsplata egală a celor ce le-a făcut aici.

Deci le este spre folosul amândurora dispoziția curată față de cei ce i-au supărat, pentru toate motivele.

Dar mai ales pentru înțelesul cuvintelor, care au mai rămas și care sunt:

«Și nu ne duce pe noi în ispită, ci ne mântuiește de cel rău».

Scriptura arată prin acestea că cel ce nu iartă desăvârșit celor ce i-au greșit și nu-și înfățișează lui Dumnezeu inima

împreunarea cu harul, din întrepătrunderea ei cu harul (τῆ χάριτι πεποιωμένη) este tocmai dorința ei de a se armoniza cu rațiunea firii.

⁶⁷⁹ Psalmi 43, 24. Ideea că moartea progresează în noi în fiecare zi, că ființa noastră poartă în sine moartea din clipa în care se naște, a formulat-o Heidegger în definiția ce a dat-o ființei umane ca "Sein zum Tode". Adevărul acesta ca fapt permanent de conștiință structurează într-un fel caracteristic întreaga existență a omului. Cel ce caută să acopere transparența aceleiași evidențe se refugiază în platitudinea unei vieți de obște, fugind de ei înșiși. Cei ce primesc însă acest adevăr, trăiesc propria lor identitate într-un stil de sobră hotărâre. Anticiparea prin voință a acestui sfârșit inevitabil la care va ajunge firea, o găsim de asemenea la Heidegger, care a spus că ființa umană se caracterizează prin faptul de a fi mereu lansată înaintea ei, "je vor Sich sein", în ceea ce se arată în primul rând preocuparea de moarte.

curată de orice supărare, strălucind de lumina împăcării cu aproapele, nu va dobândi darul celor cerute, și va fi predat ispitei și celui rău, după o dreaptă judecată, ca să învețe că numai așa se curățește de păcate, dacă scoate din el supărările împotriva altora. «Ispită» numește aici legea păcatului, pe care n-a avut-o primul om când a venit la existență; iar «cel rău» este diavolul, care a amestecat în firea oamenilor această lege și a convins pe om, prin amăgire, să-și mute dorința sufletului de la ceea ce este îngăduit la ceea ce este oprit, și să se abată spre călcarea poruncii dumnezeiești, al cărei efect a fost pierderea nesticăciunii datorite lui după har.

Sau iarăși «ispită» numește aici consimțirea de bunăvoie a sufletului cu patimile trupului; iar «cel rău» e modul în care dispoziția pătimașă se preface în faptă. Judecătorul cel drept nu va izbăvi de nici una din acestea pe cel ce nu iartă greșelile celor ce i-au greșit, chiar dacă cere aceasta cu vorba prin rugăciune. Ba chiar îngăduie ca acesta să fie întinat de legea păcatului și părăsește pe cel învârtoșat și aspru la inimă, ca să fie luat în stăpânire de cel rău, ca unul ce a ales mai bine patimile de necinste, al căror semănător este diavolul, decât firea, al cărei Făcător este Dumnezeu. Nu-l împiedică să consimtă de bunăvoie cu patimile trupului, nici nu-l izbăvește de chipul în care dispoziția împătimită de ele se preface în faptă, deoarece acela, socotind de mai mică însemnătate firea decât patimile inconsistente, a ignorat, în ardoarea pentru ele, rațiunea firii. Căci dacă s-ar fi lăsat mișcat de ea, ar fi cunoscut ce este legea firii și ce este tirania patimilor, care nu s-a născut din fire, ci s-a adăugat prin libera alegere a voii. Ar fi știut că pe cea dintâi să o cultive, păstrând-o prin lucrările firești, iar pe cea de a doua să o alunge departe de dispoziția voii și să păzească firea prin rațiune, ca să stăruie în ea însăși, curată și neîntinată, fără ură și

dezbinare. Astfel ar fi făcut din dispoziția voii iarăși o tovarășă a firii, ca să nu aducă din altă parte nimic ce nu oferă rațiunea firii.⁶⁸⁰ Prin aceasta ar fi alungat orice ură și orice distanță față de cel înrudit după fire, ca rostind această rugăciune să fie auzit și să primească har îndoit de la Dumnezeu, pentru harul simplu, adică iertarea greșelilor de mai înainte și apărarea și izbăvirea de cele viitoare, nefiind lăsat să ajungă în ispită și să fie robit de cel rău, pentru un singur lucru și anume pentru faptul de a fi iertat din toată inima celor apropiați.

Drept aceea și noi, ca să înfățișez din nou pe scurt înțelesul celor spuse, dacă vrem să fim izbăviți de cel rău și să nu fim duși în ispită, să credem lui Dumnezeu și să iertăm greșelile celor ce ne-au greșit nouă. «Căci de nu veți ierta, zice, oamenilor păcatele lor, nici Tatăl vostru cel din ceruri nu va ierta vouă».⁶⁸¹ Făcând aceasta, nu numai că vom lua iertarea greșelilor, ci vom birui și legea păcatului, nefiind părăsiți ca să ajungem în ispita lui; iar pe șarpele cel viclean, născătorul legii păcatului, de care ne rugăm să fim mântuiți, îl vom călca în picioare. Căci însuși Hristos, care a biruit lumea, ne este nouă conducător în această luptă și ne înarmează cu legile poruncilor. El este cel ce prin lepădarea legiuită a patimilor leagă firea cu ea însăși prin iubire și mișcă dorința noastră nesăturată spre El însuși, care este pâinea vieții, a înțelepciunii, a cunoștinței și a dreptății. El ne va face, prin împlinirea voii Tatălui, împreună slujitori cu îngerii, pe noi cei ce prin purtarea noastră în viață ne-am arătat vrednici imitatori ai bine plăcutei viețuiri cerești. Și de acolo iarăși ne va ridica

⁶⁸⁰ Păcatul nu poate fi inspirat de fire. Firea nu poate da decât temeri și inspirații bune. Păcatul vine ca un adaos (ἐπιουμβραίει), prin faptul că voința primește inspirații din altă parte, sau poate nu vrea să țină seama peste tot de rațiunea firii.

⁶⁸¹ Matei 6, 14.

Sfântul Maxim Mărturisitorul

la cea mai înaltă treaptă a celor dumnezeiești, la Părintele luminilor, și ne va face părtași ai firii dumnezeiești, prin împărtășirea de Duhul după har, iar în temeiul acestui fapt vom fi fii ai lui Dumnezeu, purtând în chip neprihănit întreg pe însuși pricinuitoarul harului, pe Fiul după fire al Tatălui, întreg, fără mărginire, pe Cel de la care, prin care și în care avem și vom avea existența, mișcarea și viața.

Această taină a îndumnezeirii să ne fie ținta spre care să privim în rugăciune, ca să cunoaștem ce am fost și ce ne-a făcut pe noi coborârea (chenoza) prin trup a Celui Unuia-Născut, și de unde și unde ne-a ridicat prin puterea dreptei Sale de oameni iubitoare, pe noi cei ce ne aflăm în locul cel mai de jos al lumii, la care ne coborâse povara păcatelor. Și așa să iubim și mai mult pe Cel ce ne-a gătit nouă, cu atâta înțelepciune, această mântuire. Iar prin câte facem să arătăm rugăciunea împlinită și să ne dovedim propovăduitori ai lui Dumnezeu, ai Celui ce ne este cu adevărat Tată după har. Să nu ne arătăm mai degrabă, prin patimile de necinste, având tată al vieții pe Vicleanul, care uneltește pururea să se înstăpânească silnic peste fire și să nu schimbăm din negrijă viața noastră cu moartea. Căci fiecare din cei doi (Dumnezeu adică și diavolul) împărtășește celor ce le urmează ceea ce are propriu: unul hărăzește celor ce-l iubesc viață veșnică; celălalt sădește în cei ce se apropie de el, prin strecurarea ispitelor de bunăvoie, moartea.

Căci după Scriptură, chipul ispitelor e îndoit: unul e prin plăcere, altul prin durere. Cel dintâi e ales de bunăvoie, iar celălalt fără voie. Cel dintâi este născătorul păcatului și de el ni s-a poruncit să ne ferim după învățătura Domnului, care zice: «Și nu ne duce pe noi în ispită»; sau: «Privegheați și vă rugați, ca să nu intrați în ispită».⁶⁸² Iar celălalt este pedepsitorul păcatului, chinuind

⁶⁸² Matei 26, 41.

prin dureri și necazuri dispoziția iubitoare de păcat. De va răbda cineva acest fel de ispită, mai ales acela care nu e pironit de rău, va auzi pe marele Iacob strigând: «Gândiți-vă la toată bucuria, frații mei, când veți cădea în ispite felurite, că încercarea credinței voastre lucrează răbdare, iar răbdarea dovedirea, iar dovedirea să-și aibă lucrul desăvârșit».⁶⁸³ Dar amândouă ispitele, pe cea de voie și pe cea fără de voie, le uneltește cu vicleșug cel rău: pe cea dintâi, semănându-și neghina și ațâțând sufletul prin plăcerile trupului, ca să-l înduplece să-și desfacă dorința de iubirea dumnezeiască; iar pe cea de a doua o dorește și o cere cu viclenie, voind să strice firea prin durere, ca să silească sufletul doborât de dureri să pună în mișcare gândurile de ocară împotriva Făcătorului.

Dar cunoscând noi planurile vicleanului, să ne rugăm să nu ne vină ispita de bunăvoie, ca să nu ne desfacem dorința de iubirea de Dumnezeu; și să răbdăm bărbătește pe cea fără de voie, venită cu îngăduința lui Dumnezeu, ca să ne arătăm punând mai presus decât firea pe Făcătorul firii.

Deci fie ca toți cei ce chemăm numele Domnului nostru Iisus Hristos să ne izbăvim de dulcețile celui rău și să ne slobozim de durerile viitoare, prin împărtășirea de ipostasul bunurilor viitoare, care ni se va arăta în însuși Hristos, Domnul nostru, Singurul slăvit, împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, de toată făptura. Amin.

Sfârșit și lui Dumnezeu laudă.

⁶⁸³ Iacob 1, 2; Romani 5, 41.

CUPRINS

Notă asupra ediției	3
Prefață la prima ediție din 1947	5
Prefața traducătorului la a doua ediție	7
Sf. Maxim Mărturisitorul. Viața și opera	11
Cuvânt ascetic	31
Capete despre dragoste	68
Suta întâia	69
Suta a doua	88
Suta a treia	113
Suta a patra	137
Capete teologice (gnostice)	
Suta întâia	166
Suta a doua	211
Întrebări, nedumeriri și răspunsuri	259
Tâlcuire la Tatăl nostru	305